

HEEMKUNDIGE KRING
DE VIERSCHAAR vzw
Wachtebeke & Sint-Kruis-Winkel

JAARBOEK

48

2015

Dit jaarboek wordt uitgegeven met de steun van de gemeente Wachtebeke, Heemkunde Oost-Vlaanderen, cultuuroverleg Meetjesland (Comeet) en ArcelorMittal.

Het lidmaatschap van de heemkundige kring De Vierschaar vzw bedraagt € 12 per jaar, eventueel verhoogd met de verzendingskosten van het jaarboek. Voor dit bedrag ontvangt men 3 tijdschriften (maart, juni en september) en het jaarboek (december). Het lidmaatschap wordt vooraf betaald, en vernieuwd bij levering van het jaarboek. Losse tijdschriftnummers kosten € 1, het jaarboek € 12. Lidmaatschap geeft ook recht op gratis ontlending van boeken en heemkundige tijdschriften uit het documentatiecentrum.

Rekeningnummer van De Vierschaar vzw: IBAN BE09 4482 5943 2157.

Het praatcafé van de heemkundige kring, genaamd De Dhust, is gelegen in de oostelijke vleugel van het oude rusthuis De Mey (zijingang) en is toegankelijk elke eerste zondag van de maand, tussen 10 en 13 uur. Tijdens deze periode zijn ook het documentatiecentrum en de tentoonstellingsruimte toegankelijk.

Het werkgebied van de heemkundige kring De Vierschaar vzw bestrijkt de gemeente Wachtebeke en de Gentse deelgemeente Sint-Kruis-Winkel.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden gekopieerd of op een andere wijze worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt zonder de schriftelijke toestemming van de auteur(s).

De auteur(s) is (zijn) verantwoordelijk voor de door hen geschreven teksten.

Vlaanderen
verbeelding werkt

/2015/

© 2015 Heemkundige Kring De Vierschaar vzw

1

1914 - 1918

**De gesneuvelde militairen
van Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel**

Luc. De Maesschalck

Met dank aan...

- **Guido Van Kerckhove**, voor zijn opzoekingen m.b.t. de bidprentjes van de burgerlijke en militaire slachtoffers, o. a. in het archief van Heemkundige Kring De Vierschaar vzw.
- **Paul Van Kerckhove**, voor het uitlenen van een familiestuk: een boek in twee delen over De Grote Oorlog, samen tweeduizend (!) bladzijden tekst, vermoedelijk verschenen eind jaren twintig of de jaren dertig van vorige eeuw, en onmisbaar gebleken voor onze opzoekingen.
Margriet Bouvry, eveneens voor het uitlenen van een familiestuk: het boek *Onze Helden*, gesneuveld voor het Vaderland (zie bibliografie)
- De Wachtebeekse afdeling van de **NSB**, in de persoon van haar voorzitter **Cyriel De Bruyne**, die al het materiaal gebruikt voor de tentoonstelling 'Wachtebeke in de Grote Oorlog' ter beschikking stelde.
- **René De Munter**, van de HK Sint-Katelijne-Waver, voor zijn gegevens m.b.t. het fort in zijn gemeente.
- **Bart Van Langenhoven** uit Lede, voor zijn gegevens m.b.t. E.G. Haentjes.
- **Jan De Cremer**, voor zijn gegevens m.b.t. V. G. De Ceukelaire.
- **Wies Creve**, voor de foto van het oorspronkelijke graf van zijn oom en voor het nalezen van de tekst.
- **Ronny Van Coillie**, **Albert De Clercq**, **familie Mingers** en **Paul Hesters** voor het leveren van fotomateriaal (of scans) van bidprentjes en/of foto's uit hun verzameling.
- **Gemeentebestuur Wachtebeke**, voor het instemmen met de vrije toegang tot het Wachtebeekse gemeentearchief.
- **Stadsbestuur van Gent**, voor hun uitgebreid (maar te betalen) opzoekingswerk in de bevolkingsregisters van Sint-Kruis-Winkel.
- Foto's waarvan de herkomst niet vermeld is, zoals deze van de graven en begraafplaatsen, zijn genomen door de auteur.

INHOUD

Inleiding

Alfabetische lijst

De militaire slachtoffers

p. 17	1. Migom Alphonsus
p. 19	2. Leyns Joannes
p. 20	3. De Loose Felix
p. 22	4. Hillaert Julianus
p. 24	5. De Block Florimond
p. 25	6. Verdeurmen Edouard Oscar
p. 27	7. Van de Walle Edmundus Franciscus
p. 29	8. Van Laere Carolus Ludovicus
p. 32	9. Van Den Brande Franciscus Marie Joseph
p. 32	10. Thys Auguste Gustaaf
p. 35	11. De Graeve Jozef Petrus
p. 39	12. Schatteman Frans
p. 40	13. De Decker Edouard Hector
p. 42	14. Van Bouchaute Jacobus
p. 44	15. Michiels Yvo Cyriel
p. 46	16. Laheyne Theophiel
p. 48	17. Duyck Theofiel René
p. 50	18. Verley Frans Gustaaf
p. 51	19. Stevens Augustijn
p. 52	20. Van Verdegem Maurice
p. 53	21. Creve Domien
p. 55	22. Creve Alphonsus Joseph
p. 59	23. Van Loo Aloysius
p. 60	24. Van Damme Henri
p. 62	25. Leyns Kamiel
p. 64	26. Van Rentergem Victor
p. 66	27. Mingers Clemens
p. 67	28. Hesters Julius
p. 70	29. Van De Putte Joseph
p. 70	30. Beresole Edmond
p. 72	31. Haentjens Edgard Gustaaf

p. 76	32. De Clercq Heliodore Napoleon
p. 78	33. Van De Voorde Emiel Cyriel
p. 80	34. De Ceukelaire Victor Germain
p. 82	35. Swartelé Omer Josephus
p. 83	36. De Caluwé Andreas
p. 85	37. De Mey Alphonsus Dominicus
p. 87	38. De Mey Petrus
p. 92	39. Steel Franciscus
p. 93	40. De Vetter Joannes Baptiste
p. 94	41. Teirlinck Alphons
p. 96	42. Bal Oscar Joseph
p. 97	43. Van Petegem Florimond
p. 98	44. Geldof Seraphinus
p. 99	45. Goethals Felix
p. 100	46. De Roeck Camillus
p. 102	47. Vermoet Maurice

Enkele beschouwingen

De begraafplaatsen

p. 107	1. Adinkerke
p. 108	2. Brugge (Assebroek / Steenbrugge)
p. 110	3. De Panne
p. 110	4. Hoogstade
p. 113	5. Leopoldsburg
p. 115	6. Oeren
p. 117	7. Ramskapelle
p. 119	8. Rhées (Herstal)
p. 122	9. Schoonselhof (Wilrijk)
p. 124	10. Steenkerke
p. 126	11. Veltem-Beisem
p. 126	12. Westvleteren
p. 128	13. De Franse begraafplaatsen

Bibliografie

Inleiding

Zoals alle gemeenten hebben ook Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel in het centrum een monument staan ter herdenking van de gesneuvelde militairen en burgerlijke slachtoffers van de twee wereldoorlogen. Op deze monumenten komen de namen voor van de betrokken personen, soms aangevuld met de datum en/of plaats van overlijden, zoals in Sint-Kruis-Winkel (maar niet in Wachtebeke). Daar horen doorgaans nog wat stenen of metalen parafernalia bij: een kruis, een vlag, een (Belgische) leeuw, een bloemenkrans... Het aantal militaire slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog, de zogenaamde *Groote Oorlog* die de laatste van alle oorlogen zou zijn, is veel groter dan dit van de Tweede. Daarom grijpt er in de meeste gemeenten een jaarlijkse herdenkingsplechtigheid plaats op 11 november, terwijl 8 mei bij vele overgeslagen wordt. Het 21 juli-vuurwerk te Wachtebeke, in de lucht geschoten rond genoemd monument, is wel ter ere van de oorlogsslachtoffers van beide oorlogen, burgerlijke inbegrepen.

Het volgende artikel heeft het uitsluitend over de slachtoffers van *De Groote Oorlog*, beperkt tot de gevallen in militaire dienst. Omdat Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel beide tot het werkgebied van onze kring behoren, zijn de gesneuvelden van beide gemeenten onder de loep genomen. De burgerlijke slachtoffers, relatief gering in aantal, worden hier niet behandeld. Over sommige onder hen, althans wat Wachtebeke betreft, is trouwens vroeger al gepubliceerd door onze heemkundige kring¹.

Wie waren nu eigenlijk deze jongens, waarvan de (meeste) namen op de monumenten prijken? Niemand van ons heeft ze ooit gekend. Vele zijn vergeten, andere hebben nog wel familieleden die de naam in ere houden. Toch is het tijdens het onderzoek opgevallen hoe weinig tastbare herinneringen nog te vinden zijn, zelfs bij familieleden. Foto's, bidprentjes, brieven: niet alles is verdwenen, maar ze worden toch zeldzaam. Kortom: de *helden en martelaren* van toen, jonge mensen van in de twintig en soms nog jonger, zijn voor de meeste ingezetenen van onze gemeenten nobele onbekenden, een nietszeggende naam op een monument. En sommigen hebben inderdaad vrijwel geen sporen nagelaten. Wat niet verbazend genoemd kan worden: gezien de leeftijd waarop ze het leven lieten, moesten de meesten eigenlijk nog aan hun echte leven beginnen. Nu de honderdste verjaardag van

¹ Zie bijvoorbeeld het verhaal van Camilla Marquenie over haar vader Gustaaf Marquenie, in: HOEBEKE G., *Wachtebeke in de Eerste Wereldoorlog*, jaarboek heemkundige kring "Oud Wachtebeke", 1984, pg.40-48. In het algemeen is er veel informatie over W.O. I te vinden in de jaarboeken 1984, 1985, 1987 en 1988, dit op basis van talrijke interviews.

de *Groote Oorlog* herdacht wordt, lijkt het ons normaal deze mensen terug even onder de aandacht te brengen, althans voor zover mogelijk.

In het archief van de heemkundige kring De Vierschaar vzw is een verzameldocument te vinden waar alle Wachtebeekse gesneuvelden en burgerlijke slachtoffers van Wereldoorlog I op terug te vinden zijn, althans deze die ook op het genoemd monument vermeld staan. Er staan 32 militaire gevallen op. Vermoedelijk is dit een overzicht uitgegeven door de gemeente, kort na de oorlog. Het Wachtebeekse herinneringsmonument werd immers al in 1919 opgericht, waaruit we kunnen besluiten dat alle doden en de bijhorende gegevens voldoende bekend waren. Van Sint-Kruis-Winkel hebben we dergelijk document niet. Naast een (kleine) foto van elke gesneuvelde staan op genoemd document vermeld: de geboortedatum, het regiment, plaats en datum van overlijden (voor zover bekend). De negen Winkelse gevallen hebben we daar aan toegevoegd, wat het voorlopige totaal op eenenveertig bracht. Uit verder onderzoek is gebleken dat deze lijst met enkele namen kon worden uitgebreid. Er zijn namelijk slachtoffers gevonden die wel in Wachtebeke of Sint-Kruis-Winkel geboren zijn, maar voor het begin van de oorlog naar een andere gemeente verhuisd waren, waardoor hun naam niet op het monument werd aangebracht. We zijn echter van oordeel dat deze ook in het overzicht mochten worden opgenomen. Dit brengt tenslotte het totaal op zevenenveertig teruggevonden namen.

Vooreerst is nagegaan waar en wanneer de betrokken militairen geboren zijn. De meesten waren ongehuwd. In dergelijk geval is ook de naam van de ouders vermeld en de grootte van het gezin waaruit de persoon stamde. Was hij wel gehuwd, dan is de naam van de echtgenote opgezocht en eventueel het aantal kinderen². Het beroep is eveneens van belang, maar doorgaans is dit, wat de niet-gehuwden betreft, niet aangegeven. Het beroep van de vader werd dan maar genoteerd, zodat in elk geval toch kon nagegaan worden uit welk milieu ze kwamen. Soms konden gegevens worden teruggevonden in verband met migratie, wat tot enkele conclusies kan leiden. Wat de militaire gegevens betreft, voor zover niet op het bovengenoemde verzameldocument vermeld, werd in eerste instantie getracht het regiment te achterhalen tot hetwelk de gesneuvelde behoorde, zijn militaire graad, de plaats en de datum van overlijden. Voor de meeste van de tweeëndertig namen op het Wachtebeekse monument was dit geen probleem. Van de andere gesneuvelden werden deze gegevens opgezocht in de dodenlijst van *In Flanders Fields*, het

2 Deze gegevens zijn te vinden in de bevolkingsregisters, periode 1910-1919. Deze van Wachtebeke konden we persoonlijk inzien, voor deze van Sint-Kruis-Winkel diende beroep gedaan te worden op de Dienst Burgerzaken van de stad Gent. Dit laatste leidde er echter toe dat minder details konden worden achterhaald.

gekende oorlogsmuseum in Ieper. In veel gevallen stond hier ook de voorlopige begraafplaats vermeld. Het is gebleken dat deze lijst niet volledig is. Nochtans zijn deze gegevens noodzakelijk om de omstandigheden van hun dood te kunnen achterhalen, wat ook een streefdoel is van dit artikel. Verder werden alle dodenregisters van de 32 officiële begraafplaatsen afgespeurd op namen van gesneuvelden geboren in Wachtebeke of Sint-Kruis-Winkel. Het is echter gebleken dat er nog - relatief grote - begraafplaatsen zijn, gewoonlijk gemengd burgerlijk / militair, die vrijwel onbekend zijn en waarvan geen dodenregister terug te vinden is. In het Luikse blijken er zo te zijn. Praktisch betekent dit dat het hier gepubliceerde overzicht van gesneuvelden wellicht niet volledig is, althans toch niet wat de militairen betreft die in Wachtebeke of Winkel geboren waren maar er niet meer woonden bij het uitbreken van de oorlog. Tenslotte werden ook nog bijkomende gegevens verstrekt door de lokale afdeling van de Nationale Strijdersbond.

Wat de geborenen in Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel betreft, stemmen in de volgende tekst de schrijfwijze van de vermelde voornamen overeen met de schrijfwijze zoals genoteerd in de geboorteregisters. Indien er nog een tweede schrijfwijze werd gevonden, bijvoorbeeld in de bevolkingsregisters, staat deze tussen haakjes vermeld.

Men moet bij het lezen van de tekst wel de nodige voorzichtigheid in acht nemen wat betreft de beschreven omstandigheden waaronder onze soldaten sneuvelden. Niet alle soldaten zijn direct op het slagveld gevallen, maar stierven soms dagen of weken nadien aan hun verwondingen. Bovendien stierven er heel wat door ziekte. Dit kan met zekerheid enkel worden opge maakt uit hun militair dossier of fiche, maar de plaats van overlijden maakt soms iets duidelijk. Diegenen die gestorven zijn in een hospitaal waren gewoonlijk ziek ofwel zwaar gekwetst. Dit geldt bijvoorbeeld voor alle militairen die overleden zijn in Frankrijk³. Zijn de beschikbare gegevens te koppelen aan een gekende militaire actie, dan kan wel worden aangenomen dat ze sneuvelden in het gevecht. Gedurende de vier jaren loopgravenoorlog waren er echter aan het Belgisch front relatief weinig gevechtsacties. Wat niet wegneemt dat er talrijke mannen stierven, ten gevolge van beschietin-

3 In 2007 lagen er in Frankrijk nog 3.297 Belgische soldaten begraven, verspreid over meer dan 150 begraafplaatsen. Veruit het grootste kerkhof is Calais, waar er meer dan duizend liggen. Er zijn ook een driehonderdtal graven te vinden in Engeland en zelfs een vijftigtal in Zwitserland. Sneuvelen, begraven en herdenken op zijn Belgisch, <http://www.abl1914.be/bwg/praktijk.htm>, pg. 1. Het betreft een tekst van 12 pagina's; de auteur is niet vermeld.

gen of door scherpschutters. Om zekerheid te bekomen werd van sommige gesneuvelden gebruik gemaakt van hun militair dossier of fiche, maar dit leverde toch minder informatie op dan verwacht⁴.

Zoals gezegd was ziekte een belangrijke overlijdensoorzaak, vooral in het begin en op het einde van de oorlog. De levensomstandigheden waren dikwijls verschrikkelijk, vooral de eerste winter van de loopgravenoorlog aan de IJzer. En in 1918 hield de Spaanse Griep zwaar huis in Europa. Overleden militairen staan tot 30 september 1919 geboekt als oorlogsslachtoffer. Het einde van de oorlog betekende immers niet dat de soldaten terug naar huis mochten! Demobilisatie volgde pas na het vredesverdrag van Versailles⁵. Redelijkerwijze mag men aannemen dat, indien bijkomende details van overlijden (zoals het uur) vermeld worden, de betrokkene in een hospitaal of op zijn minst in een verzorgingspost is overleden. Alhoewel het geen algemene regel mag genoemd worden, geldt dit meestal ook indien het overlijden in het buitenland plaats vond. De eerste oorlogsmoederen waren er immers nog geen Belgische hospitalen beschikbaar. Zwaar gekwetsten werden daarom afgevoerd naar het buitenland, naar Frankrijk of Engeland, wat trouwens later tijdens de oorlog nog wel gebeurde.

Om een weinig logica in de overlijdensomstandigheden te brengen, werd gekozen voor een chronologische aanpak van de gesneuvelden. Met andere woorden: ze worden besproken in volgorde van overlijden. Dit maakt het mogelijk, althans in grote stappen, het verloop van de oorlog te volgen, zonder daarom tot een volledige oorlogsgeschiedenis te leiden: daar bestaat genoeg literatuur over. Om een snel opzoeken van een naam te vergemakkelijken, word het eigenlijke artikel nog voorafgegaan door een alfabetische lijst, waarbij elke naam voorzien is van een volgnummer dat ook in het verdere artikel is gebruikt.

Het zal wel nooit geweten zijn hoeveel Belgische militairen er gesneuveld zijn tijdens *De Grootte Oorlog*. De cijfers gepubliceerd in diverse bronnen

4 Familieleden kunnen dit dossier zonder problemen opvragen. Voor de gesneuvelden geboren vanaf 1889 kan dit per brief gebeuren, of per e-mail. In dit laatste geval krijgt men kosteloos antwoord. Het e-mailadres is het volgende: arch@mil.be. Momenteel, wegens de drukte rond W.O. I, worden echter geen kopieën meer toegestuurd: men dient de dossiers ter plaatse te gaan inzien op volgend adres: HRG/A-n, Kwartier Koningin Elisabeth, Everestraat 1, 1140 Brussel (Evere). De dossiers van de geboren voor 1889 kan men inzien in het Koninklijk Legermuseum te Brussel (Jubelpark). Daar worden nooit aangevraagde kopieën toegezonden.

5 Zo werd Kamiel De Maesschalck, Jager te Voet, pas gedemobiliseerd op 16 september 1919. Gezien het vorige vermoeden we dat de demobilisatie van het leger voltooid was op 30 september 1919.

lopen nogal uiteen. De meest betrouwbare recente tellingen komen uit op een aantal van ongeveer veertigduizend.

Indien van een gesneuvelde het definitieve graf kon teruggevonden worden in België, is daar een foto van genomen die in dit artikel is weergegeven⁶. Dit lukte slechts in 22 gevallen, dus minder dan de helft. De meeste van de 25 andere liggen begraven in Frankrijk of zijn verdwenen in een naamloos graf, al aangenomen dat ze een graf hebben. Een foto van Belgische graven in Frankrijk kan in principe teruggevonden worden op het internet⁷, maar er blijken er diverse te ontbreken. Op één uitzondering na is het niet bekend of gesneuvelden van beide gemeenten overgebracht zijn naar hun vroegere woonplaats. In Sint-Kruis-Winkel is dit blijkbaar niet het geval: alle oudstrijders van 1914-1918 liggen samen begraven links van de kerkhofingang (oud kerkhof) en daar zijn geen gestorvenen uit de oorlogsperiode bij. Op het Wachtebeeks kerkhof in de Molenhoek evenmin. Men dient er echter rekening mee te houden dat in deze gemeente tot halverwege de jaren vijftig van vorige eeuw er nog een kerkhof bestond rond de kerk. Van één militair (Oscar Bal), gestorven op 1 december 1918, is geweten dat hij er begraven werd. Bij het ruimen van het oude kerkhof moeten zijn overblijfselen, indien die er nog waren, verdwenen zijn.

De diverse bronnen waarvan gebruik werd gemaakt, komen bij het vermelden van de feiten niet altijd nauwkeurig met elkaar overeen. Dit hoeft niet te verbazen: er liepen op het slagveld geen notarissen of boekhouders rond om te noteren wie waar sneuvelde. Verlieslijsten werden later opgemaakt, bij het appel gehouden na de slag, of tijdens een rustperiode. Er blijken echter ook verschillen te bestaan tussen het overzicht op genoemd verzameldocument van de gemeente en de officiële dodenlijst, bijvoorbeeld wat de geboorteplaats betreft. Om te achterhalen wat juist was, zijn de Wachtebeekse bevolkingsregisters van de periode 1910-1919 gebruikt. Hier kon ook informatie worden gevonden met betrekking tot ouders of echtgenote, woonplaats en het uitgeoefende beroep. In de hiernavolgende tekst is de betreffende pagina van het bevolkingsregister vermeld⁸. Wat Sint-Kruis-Winkel betreft is de bekomen info beperkter, aangezien het niet toegelaten was (en is) de regis-

6 Er is één uitzondering: het graf van Camillus De Roeck, die begraven zou liggen op het kerkhof van de stad Luik te Robertmont. Dit blijkt een gemengd burgerlijk / militair kerkhof te zijn van 44 hectare groot. Van het militaire gedeelte konden echter geen gegevens worden gevonden, zoals een dodenlijst. Wegens dit gebrek aan voorafgaande informatie werd deze rustplaats niet bezocht.

7 Website <http://www.bel-memorial.org>

8 Het volledige bevolkingsregister over de periode 1910 – 1919 bestaat uit 8 delen. De pagina's zijn echter doorlopend genummerd.

ters persoonlijk in te zien. Wel kon informatie opgevraagd worden bij de bevolkingsdienst, maar praktisch was het niet mogelijk ver in detail te gaan.

Gesneuvelde militairen dienden ook te worden ingeschreven in het overlijdensregister van hun gemeente. Dit had blijkbaar wel wat voeten in de aarde. Alhoewel in 1919 al geweten was wie de oorlog niet had overleefd, dateert deze inschrijving van veel later. Bij een vermiste kan men zich nog vragen stellen, maar van wie gestorven was met zijn kameraden als getuigen of in een hospitaal had men toch absolute zekerheid, zou men denken. Blijkbaar was dit voor justitie niet zo. Het duurde jaren voordat een rechtbank officieel toestemming gaf om de naam in te schrijven in het overlijdensregister. Deze inschrijving moest dan genoteerd worden op de pagina overeenstemmende met de datum van zijn overlijden, wat in de praktijk doorgaans niet mogelijk was omdat de opeenvolgende overlijdensberichten geen vrije tussenruimte lieten in het register. De dode werd dan maar ingeschreven in de marge, op een datum zo dicht mogelijk bij zijn overlijdensdatum, in rode inkt. Het jaar waarop justitie zijn zegen daartoe gaf en het volgnummer van dit overlijdensbericht, voor zover dit alles teruggevonden is, is in dit artikel opgenomen.

Het artikel sluit af met enige informatie over de begraafplaatsen waar Wachtebeekse en / of Winkelse soldaten begraven liggen. Deels werd deze info opgezocht op internet, deels is hij afkomstig van persoonlijke indrukken opgedaan bij het bezoek aan deze plaatsen.

Zoals vereist volgt een gedetailleerde bronnenopgave op het einde van het artikel.

Alfabetische lijst

Om snel info over een bepaalde gesneuvelde terug te kunnen vinden, volgt hier een alfabetische lijst van de slachtoffers. Het daarna vermelde nummer slaat op het volgnummer in de volgende bespreking van de gesneuvelden.

BAL Oscar Joseph	42
BERESOLE Edmond	30
CREVE Alphonsus Joseph	22
CREVE Domien	21
DE BLOCK Florimond	5
DE CALUWÉ Andreas	36
DE CEUKELAIRE Germain	34
DE CLERCQ Heliodore Napoleon	32
DE DECKER Edouard Hector	13
DE GRAEVE Jozef Petrus	11
DE LOOSE Felix	3
DE MEY Alphonsus Dominicus	37
DE MEY Petrus	38
DE ROECK Camillus	46
DE VETTER Joannes Baptiste	40
DUYCK Theofiel René	17
GELDOLF Seraphinus	44
GOETHALS Felix	45
HAENTJENS Edgard Gustaaf	31
HESTERS Julius	28
HILLAERT Julianus	4
LAHEYNE Theophiel	16
LEYNS Joannes	2
LEYNS Kamiel	25

MICHIELS Yvo Cyriel	15
MIGOM Alphonsus	1
MINGERS Clemens	27
SCHATTEMAN Frans	12
STEEL Franciscus	39
STEVENS Augustijn	19
SWARTELÉ Omer Josephus	35
TEIRLINCK Alfons	41
THYS Auguste Gustaaf	10
VAN BOUCHAUTE Jacobus	14
VAN DAMME Henri Ernest	24
VAN DEN BRANDE Franciscus M. J.	9
VAN DE PUTTE Joseph	29
VAN DE VOORDE Emiel Cyriel	33
VAN DE WALLE Edmundus Franciscus	7
VAN LAERE Carolus Ludovicus	8
VAN LOO Alois	23
VAN PETEGEM Florimond	43
VAN RENTERGEM Victor	26
VAN VERDEGEM Maurice	20
VERDEURMEN Eduard Oscar	6
VERLEY Frans Gustaaf	18
VERMOET Maurice	47

De militaire slachtoffers

1. MIGOM Alphonsus

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 1170)

Alfons Migom werd geboren te Wachtebeke op 21 september 1877, als zoon van de ongehuwde Leonie Marie Migom.

Hij huwde met Dhert Cornelia Maria, geboren te Zuiddorpe op 19 maart 1879. Er kwamen drie kinderen uit het huwelijk voort, waarvan het laatste een maand voor het oorlogsbegint geboren werd: August (01 december 1909), Martha Maria (21 januari 1912) en Maria (08 juli 1914). Het gezin

woonde op de Overslagdijk, nr. 42. Alfons was fabrieksarbeider.

Ondanks zijn - wellicht - vast beroep en zijn jonge kinderen - het oudste was nog geen vijf jaar - besloot Alfons zich op te geven als oorlogsvrijwilliger. Gezien zijn leeftijd begin 1914 - 37 jaar - werd hij immers niet meer gemobiliseerd. Als infanterist maakte hij deel uit van het 12^e Linieregiment, soldaat tweede klas.

Alfons Migom heeft de trieste eer de eerste Wachtebeekse soldaat te zijn die sneuvelde, reeds op 6 augustus 1914 (en niet op 5 augustus, zoals in het Wachtebeekse overzicht). Hij werd gedood te Herstal, net iets ten noorden van Luik. Van de omstandigheden waaronder dit gebeurde

*Bidprentje Alfons Migom
(verzameling A. De Clercq)*

is één en ander terug te vinden. Een bataljon van het twaalfde linieregiment waartoe Migom behoorde, stond onder bevel van majoor Collyns. Reeds de eerste dag van de oorlog, op 4 augustus, leverden deze slag rond Visé, waar ze de Duitsers tijdelijk konden tegenhouden. De dag nadien, op woensdagmorgen 5 augustus, kwamen ze onder artillerievuur te liggen, waarna het bataljon zich terugtrok. Hierna volgde het bevel naar Herstal te gaan om daar de brug over de Maas te verdedigen. Volgens onze bron grepen er geen gevechten plaats die dag, maar wel in de nacht van 5 op 6 augustus, vanaf 3 uur (wat nu overeenkomt met onze zomertijd van 5 uur). De Duitsers kwamen als voor een defilé aangemarcheerd, in rijen van vier en met de regimentsvlag op kop. Ze leden er zware verliezen en werden door de Belgen uiteengejaagd. Ook hun vaandel werd buitgemaakt⁹. Het moet tijdens deze gevechten geweest zijn dat Alfons Migom sneuvelde.

Over een oorspronkelijke (tijdelijke) begraafplaats is niets bekend. De Belgische gesneuvelden van genoemde gevechten liggen nu begraven op de gemeentelijke begraafplaats van Rhées (Milmort), bij Herstal, in een cirkelvormig massagraf. De doden hebben er dus geen individuele grafsteen, maar er is centraal in de cirkel een gemeenschappelijk monument opgericht waarop, op de rugzijde, een grote bronzen plaat is aangebracht, met daarop de namen van de gesneuvelden, waaronder deze van Alfons Migom. Op te merken hierbij is dat in het bijhorende dodenregister Mignon staat i.p.v. Migom. Nauwelijks enkele meters verwijderd van het Belgische monument staat er een - weliswaar veel kleiner - Duits monument, ter herinnering aan de Duitse gesneuvelden.

Eén van de 170 namen is deze van Alfons Migom.

⁹ VAN THUYNE D., 1914. *De Duitsers komen*, Lannoo, Tielt, 2010, pg. 47-51.

Alfons Migom werd in het Wachtebeekse dodenregister van 1914 ingeschreven in het jaar 1924, onder nummer 40.

Het monument op de begraafplaats van Rhées (voor- en achterzijde)

2. LEYNS Joannes

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 547)

Johannes Leyns was niet van Wachtebeke afkomstig: hij werd geboren te Eksaarde op 12 september 1875. Hij huwde met De Wilde Prudentia, eveneens geboren te Eksaarde, op 3 oktober 1878. Het echtpaar had een dochter Bertha, eveneens geboren te Eksaarde op 2 december 1907.

Wanneer het gezin naar Wachtebeke verhuisde is niet achterhaald. Ze gingen er wonen in Peene, nr. 24, waar Joannes het beroep van landwerkmans uitoefende. Toen Joannes in aanmerking kwam voor de militaire dienst (1905), werd hij uitgeloot. Hij moest in principe geen soldaat worden, maar hij koos ervoor 'vrijwilliger met premie' (V.M.P.) te worden: hij nam de plaats in van iemand die erin geloot was, mits een dikke premie. Hij werd gemobiliseerd en ingelijfd bij het spoor, meer bepaald bij het vervoerkorps van de derde infanteriedivisie, colonne munitie infanterie. Deze had haar hoofdkwartier in Luik.

Joannes Leyns sneuvelde op 8 augustus 1914, de vijfde dag van de oorlog, een tweetal dagen na Alfons Migom. De stad Luik was toen al door de Duitsers bezet, ook al waren de forten nog niet ingenomen. Leyns werd opgegeven als vermist. Van zijn begraafplaats is dan ook niets teruggevonden: niet van de voorlopige, niet van de definitieve.

Joannes Leyns werd in het Wachtebeekse dodenregister van 1914 ingeschreven in het jaar 1927, onder nummer 29.

3. DE LOOSE Felix

Felix De Loose werd geboren te Sint-Kruis-Winkel, op 18 november 1890. Hij was de zoon van Bernardus, geboren op 8 januari 1861 te Sint-Kruis-Winkel en van Ryckaert Virginia Maria, geboren op 1 september 1864, eveneens te Sint-Kruis-Winkel. Ze waren gehuwd op 2 mei 1887. De vader, dagloner van beroep, was toen 29 jaar oud, de moeder 26.

Felix was nog ongehuwd toen de oorlog begon. Zijn beroep is niet bekend.

Oorspronkelijk (rond 1890) woonde de familie in de Warande, maar verhuisde daarna naar de Kapelledreef, nr. 8. Blijkbaar woonden ze daar in bij een neef (Felix Ryckaert) en een nicht (Coleta Ryckaert)) van de moeder. Op 1 april 1912 verhuisden ze naar Antwerpen, Lossystraat nr. 27.

Felix De Loose was soldaat 2^e klas bij het 5^e Linieregiment. Hij sneuvelde op 25 augustus 1914 te Boortmeerbeek.

Na de val van de forten rond Luik trok het Belgisch leger zich terug achter de Gete, waar het een verdedigingslinie opbouwde. Het veldleger echter was slecht uitgerust, te weinig getraind, te weinig gedisciplineerd en bovendien had het een groot gebrek aan officieren. De gevolgen waren er ook naar. Toen de Duitsers op 18 augustus in zowat gans Oost-Brabant aanvielen leden de Belgen een zware nederlaag, ook wel gekend onder de naam van de slag bij St.-Margriet-Houtem. Dezelfde avond nog besloot koning Albert de troepen terug te trekken binnen de vesting Antwerpen, d.w.z. binnen de fortengordel die de stad beschermde. Franse en Britse hulptroepen vochten toen al tegen de Duitsers in Henegouwen. Vooral het Engelse expeditieleger leverde zwaar slag rond Mons (Bergen). Om de druk op de bondgenoten te verlichten, besloot de staf van het Belgisch leger tot een uitval uit de vesting Antwerpen, op 24, 25 en 26 augustus. Het vijfde linieregiment, waartoe De Loose behoorde, maakte deel uit van de vijfde gemengde brigade, een onderdeel van de tweede divisie. Deze werd uitgestuurd in de richting Boort-

meerbeek, gelegen tussen Mechelen en Leuven, waar ze slag leverde. De Loose overleefde deze gevechten niet. Na drie dagen diende het Belgisch leger zich opnieuw terug te trekken. Er zou nog een tweede uitval volgen, tijdens de slag aan de Marne, voordat de Duitsers begonnen met de belegering van de vesting Antwerpen.

Zoals gewoonlijk bij Belgische tegenstand namen de Duitse troepen wraak op de burgerbevolking. In dit geval was Leuven, bezet sedert 19 augustus, het slachtoffer. Al vanaf het begin van de aanval werd de stad in brand gestoken en werden talrijke burgers vermoord, een actie die internationaal veel weerklank vond.

Een held is hij... die streed en leed voor God en Land
En viel op 't veld van eer, met 't wapen in de hand.

ZALIGE † GEDACHTENIS
VAN
FELIX DE LOOZE,
Zoon van
BERNARD EN VIRGINIE RYCKAERT,
SOLDAAT bij het 5de Linieregiment,
geboren te Wynkel St Kruis den 18 November 1890
gefallen voor het Vaderland
te Boortmeerbeek (Brabant) in Augustus 1914.

Uit getrouwheid aan een heiligen plicht en uit liefde tot zijn duurbaar vaderland heeft hij edelmoedig zijn leven geslachtofferdt: niet alleen aan de jongelingen maar aan gansch het volk de genuegen is zijner dood tot een voorbeeld van deugd en kloekmoedigheid nalatende. — Zijn naam blijft van geslacht tot geslacht voortleven, H. MACH, VI, 31.

Het hoogste bewijs van liefde is, zeede de Heer, ons leven te geven voor degene die wij beminnen. JO XV, 18.

Hij is gevallen en stierf de dood der dapperen, door God zelve gewis bekroond. Want als wij den heldenmoed van den soldaat bewonderen, zou het mogelijk zijn dat God dien heldenmoed niet met liefde aanvaardde. KARD. MERCIER.

Bemide Vader, Broeder en Zuster, geliefde Bloedverwanten en Vrienden, weest niet ontroostbaar gelijk dezen die geene hoop hebben. Is het mij niet gegeven geweest U op aarde terug te zien, gelijk ik zoo vurig had betracht, wij zullen elkander wederzien in den hemel. Weest mij indachtig in uwe gebeden.

Barmhertige Heer Jezus, geef hem de eeuwige rust.
300 dagen afaat.

Zoet Hert van Jezus, bescherm Belgenland. 300 d. aif.

Drakhandel, Theopliel Geirnaert, Wynkel.

Bidprentje van Felix De Loose (verzameling Albert De Clercq)

Het graf van Felix De Loose.

Felix kreeg een voorlopig graf te Boortmeerbeek. Heden ligt hij begraven op de militaire begraafplaats te Veltem-Beisem, graf nr. 53.

4. HILLAERT Julianus

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 127)

Julianus Hillaert was de zoon van Leo en Sophia Van Haesendonck. Beide ouders waren te Wachtebeke geboren; voor Leo was dit op 30 januari 1842. Moeder Sophia was overleden op 3 mei 1903. Het gezin had als thuisadres Smishoek nr. 14. Als geboortedatum van Julianus staat 31 augustus 1879 vermeld. Het gezin telde nog een zoon en een dochter. Vader was een man die meerdere beroepen uitoefende: wagenmaker, landwerkmans, herbergier. Moeder staat vermeld als ‘tapster’, wat in de praktijk betekende dat zij de herberg open hield indien Leo één van zijn andere jobs uitoefende. De ongehuwde Julianus was fabrieksarbeider.

Gezien zijn ouderdom werd Julianus ingedeeld bij het vestingleger, waar hij de artillerie moest versterken. Hij was er soldaat tweede klas. Bij het begin

van de oorlog werd hij gestationeerd in een van de Luikse forten. Julien overleefde de val van deze forten, waarna zijn eenheid zich terug trok op de vesting Antwerpen, eveneens om de forten daar te bemannen. In zijn geval was dit het groot fort van Sint-Katelijne-Waver, ook het Midzelefort genoemd. Dit fort was nog vrij nieuw: het dateerde pas van 1912. Aan de rand van de gemeente lagen nog de schansen van Dorpveld (westelijk) en Borsbeek (ten oosten).

De buitenste verdedigingsgordel rond Antwerpen was op 28 september nog niet doorbroken, maar de Duitsers waren wel, de dag voordien, op zondag de 27^e, begonnen met de beschieting ervan. Hun eerste doelen waren de forten van Sint-Katelijne-Waver en het nabijgelegen Walem. Sint-Katelijne-Waver viel op 2 oktober na de ontploffing van het kruitmagazijn, de schansen vielen een paar dagen later. Voor zover bekend is Hillaert op het groot fort gesneuveld, blijkbaar tijdens de beschieting¹⁰, op 28 september 1914. Volgens een andere bron begon de beschieting pas op 29 september en ontplofte het fort dezelfde dag nog. In elk geval werd Julien opgegeven als vermist.

De gesneuvelden van het fort werden oorspronkelijk vrij oppervlakkig begraven te Sint-Katelijne-Waver zelf en te Duffel. In oktober 1914 reeds gebod de Duitse bezetter ze te ontgraven, de doden op een deftige manier te kisten en ze opnieuw te begraven met een kruis op het graf. Wegens de strenge winter van 1914-1915 werd dit werk pas uitgevoerd – of voltooid – in het voorjaar van 1915. Deze graven, verzameld in een ereperk, werden jaarlijks gehuldigd. In 1923 besliste de Belgische regering alle verspreide begraafplaatsen te centraliseren in grotere kerkhoven. Deze van Sint-Katelijne-Waver werden deels naar Mechelen en deels naar Lier overgebracht, waar ze begraven werden onder de uniforme zerken die op alle militaire begraafplaatsen ingevoerd werden. Veel soldaten konden echter niet meer geïdentificeerd worden omdat de naamplaatjes al waren verwijderd, tot soms de kledij toe! Of dit ook met Julien Hillaert het geval was, is niet meer uit te maken. In elk geval konden zijn resten, indien ze al teruggevonden waren, blijkbaar niet meer worden geïdentificeerd. In het beste geval ligt hij in een naamloos graf, in Lier of Mechelen.

10 VAN THUYNE D., op. cit. pg. 145-150. Deze geeft als begindatum van de beschieting 27 september aan. Andere bronnen vermelden 28 september. Met dank aan René De Munter van de heemkundige kring Erf en Heem van Sint-Kathelijne-Waver, die uitgebreide gegevens verstreekte over het fort aldaar en de betrokken begraafplaatsen.

5. DE BLOCK Florimond

(Bevolkingsregisters 1891-1900, pagina 727; 1900-1909, deel 4, pagina 159)

De naam van Florimond komt op het monument van de gesneuvelden niet voor.

Geboren te Wachtebeke op 5 maart 1890, als zoon van Henricus, geboren te Zelzate, en Rosalia Malschaert, geboren te Wachtebeke op 3 oktober 1863. Henricus overleed kort na de geboorte, op 24 augustus 1890. Zijn weduwe hertrouwde in 1895 met Petrus Willems, met wie ze nog 4 kinderen kreeg.

De familie woonde oorspronkelijk op de Oudenburgse Sluis, nr. 21. Op 1 juli 1909 verhuisde het gezin Willems van de Oudenburgse Sluis naar Zelzate, Hoekstraat 180. Van Florimond is geen beroep teruggevonden. Zowel vader De Block als stiefvader Willems waren landbouwwerklieden.

Gezien zijn geboortedatum moet Florimond tot de militie 1910 hebben behoord, de eerste lichter na de afschaffing van het lotelingen systeem. De oproepingen gebeurden toen volgens de wet die bepaalde dat één zoon per gezin dienst diende te nemen. Florimond werd ingedeeld bij het 6e regiment Jagers te Voet, als gewoon soldaat.

Florimond De Block was betrokken bij de gevechten die plaats vonden ter verdediging van Antwerpen. In de praktijk bestond deze uit de verdediging van de (buitenste) fortengordel rond deze stad. Na de val van de forten van Walem, Koningshooikt, Sint-Katelijne-Waver en Lier, de eerste dagen van oktober, was er een bres geslagen van 20 km in deze verdedigingslinie. De Belgen dienden zich daardoor terug te trekken achter de Nete. Op 4 oktober waren alle Belgische troepen reeds van de zuidelijke oever verdreven. Op 5 oktober trekken de Duitsers zelf over de rivier. In de nacht van 5 op 6 oktober voert de Belgische tweede divisie een tegenaanval uit tussen Duffel en Lier om hen terug te drijven. Van deze divisie maakt de 17e gemengde brigade deel uit, waarvan één van de regimenten het zesde Jagers te Voet is. Aanvankelijk winnen ze terrein, maar moeten zich tenslotte, onder de morgen, terugtrekken ten noordwesten van Lier¹¹. Florimond is tijdens deze laatste actie, op 6 oktober, gesneuveld te Duffel.

Zowel de voorlopige als definitieve begraafplaats van Florimond is onbekend.

11 *De Grootte Oorlog*, pg. 404

6. VERDEURMEN Eduard Oscar

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 577)

Eduard Verdeurmen werd geboren te Wachtebeke op 16 maart 1896, als tweede kind in het gezin van Carolus Ludovicus en Audenaert Rosalia. Beide ouders waren eveneens geboren Wachtebekenaars: vader op 2 januari 1856. De geboortedatum van moeder Rosalia staat in het bevolkingsregister niet vermeld, wel haar overlijdensdatum: 8 november 1903. Er was nog een oudere broer en na Eduard kwamen nog een zoon en een dochter. Deze laatste, Coralie, was gehuwd met Désiré De Ghuchtenaere. Deze staan nog in het bevolkingsregister vermeld als inwonend in het ouderlijk huis, samen met hun vier kinderen. Dit tehuis was gelegen op het Axelsvaardeken, nr. 16. Vader was landwerkmans en houtzager.

Alhoewel hij toen nog maar zestien jaar oud was, vertrok Eduard op 6 april 1912 naar Charleroi. Niet voor lang, want reeds enkele maanden later, op 10 augustus 1912, werd hij opnieuw op het ouderlijk adres ingeschreven. Het jaar nadien, op 25 juli 1913, beproefde hij opnieuw elders zijn geluk en vertrok hij naar Kortrijk.

Eduard was nauwelijks 18 jaar oud toen hij zich, bij het begin van de oorlog, als vrijwilliger meldde bij het leger. Vermoedelijk kon hij ook in Kortrijk het geluk niet vinden of had hij zin voor avontuur. Hij werd ingedeeld bij het 2^e of 22^e linieregiment (bij de mobilisatie werd het 2^e regiment ontdekt, maar beide vchten toen samen), als soldaat 2^e klas. Deze regimenten waren ingedeeld bij de eerste legerdivisie, tweede gemengde brigade. Ze kregen op 18 augustus hun vuurdoop aan de Gete, een gevecht dat voor de Belgen slecht afliep. Alleen al het 22^e linie verloor er 1.250 man en 23 officieren. Daarna namen beide regimenten nog deel aan de eerste en tweede uitval uit Antwerpen (24, 25, 26 augustus en vanaf 12 september). Begin oktober – de Antwerpse fortengordel was dan al doorbroken – vocht de tweede gemengde brigade aan de Nete, tussen Rumst en Duffel. Het is mogelijk dat Verdeurmen daar sneuvelde, op 7 oktober, maar zeker is dit niet, aangezien hij, volgens de gevonden informatie, stierf te Antwerpen. Het is dus niet uit te sluiten dat hij voordien gekwetst werd en voor verzorging afgevoerd werd naar de stad, waar hij overleed. Er is nog een ander aspect dat daar op wijst. Er werd immers op 6 oktober, de dag voor zijn dood, besloten het veldleger terug te trekken richting kust. De eerste divisie, waar Eduard deel van uitmaakte, is de eerste die dit bevel diende uit te voeren. In de nacht van 6 op

7 oktober vertrok ze via Sint-Niklaas naar Oostende. Maar Verdurmen was er die nacht al niet meer bij.

Eduard Verdurmen werd oorspronkelijk begraven te Antwerpen. Heden ligt hij op het militair gedeelte van de stedelijke begraafplaats, het Schoonselhof (Wilrijk), perk L, rij 10, graf nummer 11.

Het graf van Eduard Verdeurmen.

7. VAN DE WALLE Edmundus Franciscus (Edmondus François)

Edmond Van De Walle werd geboren te Sint-Kruis-Winkel, op 12 juni 1890, als zoon van Victor Joannes, geboren op 22 juli 1869 en toen pas 21 jaar oud, en Colpaert Juliana, geboren op 9 juli 1854, toen 35 jaar oud, beide geboren te Sint-Kruis-Winkel. Bij de geboorte van Edmond woonde het echtpaar in de Volderstraat (nu Josefienenstraat), maar blijkt later verhuisd te zijn naar het Pachtgoed nr. 3 (telling 1911 - 1920). Vader Victor was landbouwer. Edmond, die nog niet gehuwd was, kwam eveneens aan de kost als landbouwer.

Vermoedelijk was Edmond Van de Walle vrij groot van gestalte, want hij werd ingedeeld bij de Grenadiers, 1^e Regiment, 2/3¹², als soldaat tweede klas. Edmond sneuvelde tijdens de slag aan de IJzer. De plaats waar dit gebeurde zou, volgens zijn bidprentje, Ramskapelle geweest zijn.

¹² Tweede regiment, volgens bidprentje.

*De Heer ontvange het offer mijns levens tot red-
ding van het dierbaar Vaderland!*

BID VOOR † DE ZIEL

van

EDMONDUS VAN DE WALLE,

zoon van

VICTOR en JULIE COLPAERT,

*soldaat bij het 2^e regiment grenadiers,
geboren te Wynkel St Kruis, den 12 Juni 1860, en
gesneuveld in den slag van den Yzer, den 25 Octo-
ber 1914, te Rampskapelle (Nieuwpoort).*

Heer, Gij hadt hem ons gegeven tot ons geluk. Gij
eischt hem terug; wij geven hem zonder morren,
maar met een gewond hert weder. *H. Ephrem.*

Die, zijn lot bewust, zijn leven ten beste geeft om
de eer zijns Vaderlands te verdedigen en om de ge-
krenkte rechtvaardigheid te doen eerbiedigen, dan
aarsel ik niet te antwoorden dat de Heer gewis de
dapperheid van den soldaat becroont en dat de dood,
christelijk aanveerd, zijne zielezaligheid verzekert.

Kard. Mercier.

Beproefde Ouders, Broeder en Zuster, uwe smart
vermense zich met hoop; met open armen heeft God
het reine offer ontvangen, dat zich opdroeg uit liefde
voor Hem en voor zijn Vaderland.

*Barmhertige Heer Jezus, geef hem de eeuwige
rust.* (300 d. afl.)

7a/b R. I. P.

Drukk. J. Schelstraete & Zoon Wandelg.

*Bidprentje van Edmond Van De Walle
(archief HK).*

Op 22 oktober staken de Duitsers de IJzer over ter hoogte van Tervate. Er werden door de Belgen verwoede pogingen ondernomen om hen terug te drijven, maar deze eindigden telkens in een bloedbad. Door de bocht die de IJzer daar maakt, konden de Duitsers ze langs drie zijden bestoken met mitrailleurvuur. De grenadiers geraakten wel tot aan de IJzerdijk, maar zowel het eerste als het tweede regiment leden hierbij zeer zware verliezen, zonder het tij te kunnen keren. Na de slag kon met de restanten niet eens één regiment meer samengesteld worden. Op 25 oktober lagen de resterende grenadiers, voor zover onze informatie reikt, achter de spoordijk Diksmuide - Nieuwpoort ter hoogte van Pervijze. Van de Walle sneuvelde die dag. Het is dus mogelijk, gezien de datum, dat hij rond Pervijze sneuvelde, maar duidelijkheid bestaat daar niet over. Volgens zijn bidprentje was het, zoals hoger vermeld, het nabijgelegen Ramskapelle. Indien dit zo is mogen we aannemen dat hij nu op de militaire begraafplaats van deze gemeente begraven ligt, in één van de talloze naamloze graven die er liggen. Dat hij stierf als gevolg van opgelopen kwetsuren bij de vermelde Belgische tegenaanval een paar dagen voordien is minder waarschijnlijk, aangezien vrijwel alle Belgische doden en gewonden in het door de Duitsers beheerst terrein achter bleven.

8. VAN LAERE Carolus Ludovicus
(Charles Louis)

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 398)

Geboren te Wachtebeke, op 6 september 1889 (en niet Overmere zoals in het dodenregister van *In Flanders Fields* vermeld staat). Hij was de oudste zoon van Johannes Baptist, geboren te Wachtebeke op 8 februari 1854 en van Van Hecke Eugenia, geboren te Sint-Kruis-Winkel op 16 december 1857. Het gezin telde vijf kinderen: drie zonen, twee dochters. Over een huwelijk van Charles wordt in het bevolkingsregister niets vermeld.

Het gezin woonde op de Walderdonk, nr. 85. Vader was zowel landbouwer als herbergier.

Karel behoorde tot de militia 1910. Hij werd, als infanterist, gemobiliseerd in augustus 1914 en ingedeeld bij het 6^e Linie regiment, als soldaat 2^e klas. Met zijn regiment maakte hij heel wat gevechten mee. Oorspronkelijk aan de Gete, waarna het regiment zich terugtrok naar de vesting Antwerpen, sec-

tor Lier. Het nam deel aan de twee uitvallen uit Antwerpen: 25/26 augustus, richting Haecht; 17/23 september: richting Wijgmaal. Het regiment vatte de terugtocht uit Antwerpen aan op 8 oktober. Te voet ging het via Beveren, Wachtebeke, Zelzate naar Eeklo, waar de trein genomen werd naar Veurne.

Op 14 oktober werd Karel opgesteld aan de IJzer, in de sector Nieuwpoort, meer bepaald het bruggenhoofd Lombardsijde, op de rechteroever dus. Zijn eenheid vocht er van 17 tot 23 oktober, waarna het een dag rust kreeg te Wulpen. Daarna nam het zesde Linie stelling in ter hoogte van Ramskapelle.

De Slag aan de IJzer begon op 18 oktober 1914. Door de zware gevechten vanaf de eerste dag dienden de Belgische troepen zich terug te trekken op de linkeroever van de stroom, op twee bruggenhoofden na: Diksmuide en Lombardsijde, waar het zesde Linie dus lag. Diksmuide zou begin november nog door de Duitsers veroverd worden; wat Lombardsijde betreft, kwam het dorp in hun handen, maar behielden de Belgen - gesteund door Franse troepen - nog een bruggenhoofd over de IJzer. In eerste instantie vormde de IJzer geen onoverkomelijke hinderpaal voor de Duitse troepen: zoals hoger gezegd kwamen ze erover op 22 oktober te Tervate¹³. De Belgen slaagden er, ondanks grote verliezen, niet in ze terug te werpen over de stroom. Ze waren tenslotte verplicht zich terug te trekken achter de spoorberm Nieuwpoort – Diksmuide. Het zesde linie, waartoe Van Laere behoorde, nam daarbij stellingen in ter hoogte van Ramskapelle. Op 25 oktober volgde daar al de eerste Duitse aanval na zwaar artillerievuur. Het was onder dergelijke omstandigheden dat Van Laere de dag nadien sneuvelde. Voor de Belgische troepen werd de toestand onhoudbaar. Daarop werd de beslissing genomen de ‘kuip’ gevormd door de IJzerdijk en de spoordijk onder water te zetten. In de vroege ochtend van 27 oktober werd hiermee begonnen, wat oorspronkelijk moeizaam verliep. Daardoor slaagden de Duitsers – die trouwens niet doorhadden wat er eigenlijk gebeurde -, er nog in op 30 oktober over de spoordijk te komen en Ramskapelle te veroveren¹⁴. Het zesde linie zou echter, gesteund door eenheden van het zevende, het veertiende en enkele Franse koloniale eenheden (Senegalezen), de dag nadien, op 31 oktober, Ramskapelle heroveren. Het bleef de ganse oorlog in Belgische handen, net zoals de ganse spoordijk trouwens. Deze herovering betekende ook het einde van de slag aan de IJzer, die op 18 oktober begonnen was. Maar Karel Van Laere maakte dit laatste niet meer mee.

13 Niet alle bronnen geven dezelfde datum aan (22 of 23 oktober). Dit heeft vermoedelijk te maken met het feit dat de eerste troepen gedurende de nacht de stroom overstaken.

14 Dit was ook te Pervijze het geval, maar behalve een informatiebord langs de frontzate ter hoogte van Pervijze is daar vrijwel niets over teruggevonden.

Karel kreeg een voorlopig graf te Ramskapelle, waar hij gesneuveld was. Op het huidige militair kerkhof van Ramskapelle, aangelegd na de oorlog (1922 ?), gelegen naast de fameuze spoorlijn die gans de oorlog een deel van de frontlijn zou vormen, is zijn naam echter niet terug te vinden. Dit betekent dat Karel vermoedelijk nu begraven ligt in één van de talrijke naamloze graven die op deze begraafplaats te vinden zijn. Verbazing hoeft dit niet te wekken: van de 634 militaire doden die er begraven liggen zijn er niet minder dan 402 onbekend. Dit heeft te maken met het feit dat vrijwel alle doden op deze begraafplaats, voor zover te achterhalen is, tot de gesneuvelden van 1914 of 1915 behoren. Veel van deze oorspronkelijke graven waren als gevolg van de oorlogsomstandigheden onherkenbaar beschadigd. Dit geldt zeker voor Ramska-

pelle, gelegen aan genoemde spoorlijn, dat door de talrijke beschietingen volledig vernietigd werd. Bovendien werden de kentekens bij de eerste begrafenis reeds verwijderd, soms zelfs de bovenkleding. Wat de bekende doden betreft, deze lieten alle, op vijf na, eveneens het leven in 1914 (167) of 1915 (60).

Bidprentje Karel Van Laere (archieff HK)

9. VAN DEN BRANDE Franciscus Marie Joseph

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 1071)

Franciscus Van Den Brande werd geboren te Wachtebeke, op 18 december 1887, als zoon van Jacobus, afkomstig van Zelzate (?), en Van den Avyle Mathilde, geboren te Wachtebeke op 4 februari 1854. Het gezin woonde op Overslag, in de Schoolstraat nr. 11.

In 1906 trad Franciscus toe tot het leger als beroepsvrijwilliger. Hij maakte deel uit van het 1^e Linieregiment, soldaat 2^e klas. Ook hij zou al vroeg het leven laten, als slachtoffer van de Slag aan de IJzer. Hij sneuvelde bij de gevechten op 26 oktober 1914 te Oud-Stuivekenskerke¹⁵, op enkele kilometer van Diksmuide. Zowel Stuivekenskerke als Oud-Stuivekenskerke liggen op de linkeroever van de IJzer, een paar kilometer van elkaar. Beide zouden in het overstroomde gebied komen te liggen, maar dat was op 26 oktober nog niet het geval: de onderwaterzetting begon pas in de nacht van 25 op 26 oktober en verliep langzaam.

Stuivekenskerke zou voor de Belgen verloren gaan en een Duitse voorpost worden. Oud-Stuivekenskerke daarentegen zou in handen blijven van de Belgen, die zelf ook een voorpost inrichtten in de kerktoeren. Vrijwel alle Belgische regimenten hebben in die sector een tijd doorgebracht. Het is nu één van de meest bekende bezienswaardigheden van het vroegere front. Er werd een kapel opgericht (het zogenaamde Mariahoekje) en de resterende stomp van de kerktoeren, waar onderin een bunker werd gebouwd, kan worden bezocht.

Franciscus Van Den Brande werd opgegeven als vermist. Een graf is bijgevolg niet gekend. Het is mogelijk dat hij in het overstroomde gebied is achtergebleven.

10. THYS Auguste Gustaaf (Gustave)

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 740)

Auguste Thys kwam ter wereld te Wachtebeke, op 23 juni 1892. Hij was de zoon van Eduardus en Roeland Emma-Marie, beide geboren te Wachtebeke, op 5 juni 1868 (vader) en 18 april 1870 (moeder). Het gezin was woonachtig op de Langelede, nr. 114. Augustijn

¹⁵ Naargelang de bron wordt als overlijdensplaats Stuivekenskerke of Oud-Stuivenkenskerke vermeld.

*Het restant van de kerktoren van Oud-Stuivekenskerke.
Het onderste gedeelte werd versterkt als uitkijkpost.
Rechts een demarcatiepaal, die het verste punt aangeeft
dat de Duitsers bereikten.*

was de enige zoon, naast vier dochters. Vader zorgde voor een inkomen als landwerkman en handelaar in kolen. Auguste was nog ongehuwd.

Zoals zoveel anderen werd Auguste Thys infanterist, oorspronkelijk ingedeeld bij het 27^e Linieregiment. Toen dit in oktober 1914 opgeheven werd wegens zware verliezen, kwam August bij het 7^e Linie terecht, als soldaat 2^e klas. Hij werd op 28 oktober gekwetst tijdens de slag aan de IJzer, te Sint-Joris bij Nieuwpoort (nu een deelgemeente ervan), waar zijn regiment in stelling lag. Hij werd nog overgebracht naar Duinkerken, naar het militair hospitaal 'Duinkerken Noord'. Hij overleed er op 5 november en werd de dag nadien begraven. Hij ligt er nog steeds op het militair ereperk.

De kristen die verdwijnt sterft niet maar begint een beter leven.

†

BID VOOR DE ZIEL
van
GUSTAAF THYS,
zoon van EDUARD
en EMMA ROELAND,
*geboren te Wachtelebeke den 23 Juni 1892
en gestorven voor het Vaderland
te Duinkerke den 4 November 1914.*

Het is eene zoete plicht zijne Ouders te bemin-
nen; maar de liefde tot het Vaderland is even zoo
diep ingeprent in het hart van een rechtschapen
man... Daarom zegden reeds de Volkeren der
Oudheid: «indien het zoet is te leven, het is glori-
erijk voor het Vaderland te sterven».

In den bloei mijner dagen hebt Gij mij geroepen...
Zie hier ben ik, Heer!

Zalig zijn de dienaars welke de Heer, als Hij
komt, wakende vindt.

Lieve Ouders en bloedverwanten, ik heb U be-
mind in mijn leeren, ik vraag U als wederliefde
een gebed.

Mijne landgenooten ik sterf voor uwe vrijheid,
maar ik reken op uwe erkenning!

Zoet Hart van Maria wees mijne toevlucht,
(300 dag. all.)

R. I. P.

druk. DE ROOVER, Wachtelebeke, kerkstraat

Bidprentje Gustaaf Thys

Op de begraafplaats Duinkerken-Noord liggen de Belgen per vier begraven onder een kruis. Dergelijk kruis is typisch voor een Frans graf. Op andere Franse begraafplaatsen liggen de Belgische gestorvenen onder een Belgische zerk, die, wat de Vlamingen betreft, een Nederlandse tekst draagt (de uitzonderingen daargelaten...). (Foto's NSB)

11. DE GRAEVE Jozef Petrus (Joseph Pierre)

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 712)

Jozef De Graeve werd geboren te Wachtebeke, op 3 januari 1893, als zoon van Marcellus, geboren op 26 november 1844, en van Scheire Stephanie, geboren op 9 augustus 1863. Het thuisadres was Langelede 60, waar vader het beroep van landbouwer uitoefende. Het gezin telde nog een jongere broer en twee jongere zussen. Bovendien woonden nog in: de schoonmoeder van vader Marcellus en haar zoon, evenals de zus van Marcellus.

Zoals het merendeel van de Wachtebeekse soldaten was Jozef als soldaat gewoon infanterist, en als dusdanig ingedeeld bij het 1^e Linieregiment, als soldaat 2^e klas (militie 1913). Na de gevechten te Luik maakte het regiment nog de slag te Haelen mee, hielp bij de verdediging van Antwerpen om

O mijne zonen, uw naam zal niet sterfen, uw
roem zal niet vergaan. I MACH. IX, 10.

Toen de bange mare zich verspreidde dat (Duitsch-land het heil-gate verbond verbrekend) de vijand reeds onze grens had overschreden, ging JOZEF onverwijd waar plicht en vaderlandsliefde hem riepen.

Moedig streed hij in de rangen onzer dappere soldaten die te Luik, te Haalen, te Antwerpen, aan den Yzer, voet voor voet het erf van onze Vaders verdedigden en den duurbaren grond drenkten met hun bloed. In eenvoudige heldhaftigheid, zichzelf onbewust, gaf hij voor behoud van recht en vrijheid, aan 't Vaderland zijn leven in den bloed-jengd, aan God zijne ziel in den glans der onschuld.

Wij groeten u ontroerd, diep-betreunde vriend; wie u kende, beminde u om uw rechtchapen en zacht gemoed. (*H. Bern.*) Uw leven in ons midden was een voorbeeld van godvrucht en deugd, uw dood is een heerlijke les van trouwe-plichtsbetrachting en verheven zielenafel. Uw duurzame ouders, uw dankbaar Vaderland, de katholieke Kerk verloren in u een liefdevollen, een dapperen, een verkleiden zoon. Doch niet nuttelooz hebt gij uw bloed gestort, de Heer heeft het offer onzer broeders aanvaard; ons Vaderland is verlost, de vrijheidson schijnt weder over onze gouwen... en voor uw loon geniet gij den ewigen Vrede.

Christene ouders, broeder en zusters, dat de fierheid over hem uwe tranen droge... Het is met zulke woorden dat gij elkander troosten moet.

H. PAUL. AD THESS.

Gegroet, o martelaar, der jonkheid kern en bloem,
Met glorie-licht omstraald van ewigdurend roem!
Heil u, en uit het zaad van uw vergoten bloed,
Ontkieme en rijpe een oogst van nieuwen helden-
[moed,

H. Hart van Jesus, bescherm België. (190 d. afl.)

Drnk. DE ROOVER, Wachtebeke

Bidprentje van Joseph De Graeve

tot aan de oever van de IJzer, waar ze gans de verdere oorlog bleven steken. Op 10 november werd door (een bataljon van) het Eerste Linie zware verliezen geleden bij deze gevechten. Volgens het gemeentelijke overlijdensregister was dit de dag dat De Graeve sneuvelde. Een begraafplaats is niet bekend. Zijn lichaam bleef vermoedelijk in Duitse handen: De Graeve werd opgegeven als vermist.

tenslotte de slag aan de IJzer mee te maken (17 - 31 oktober 1914). Op 26 oktober wordt zijn bataljon ter versterking naar Diksmuide gestuurd, ter verdediging van het bruggenhoofd op de rechteroever van de IJzer. Dit bestond in feite uit het stadscentrum. Alhoewel de Belgen hulp kregen van de Fransen, diende men de stad toch prijs te geven en ging het bruggenhoofd verloren. De ganse stad werd hierbij vernield, grotendeels door Belgisch vuur. De Duitsers geraakten

Langs de spoordijk werden, van zodra het front rustiger werd, schuilplaatsen gebouwd voor de soldaten. De restanten zichtbaar op de foto zijn gebouwd met stenen die vermoedelijk afkomstig waren van de steenbakkerij van Ramskapelle. Er kwamen ook bunkers in beton.

Met de verovering van Diksmuide, althans het gedeelte ten oosten van de IJzer, kwam een einde aan de Slag aan de IJzer¹⁶. Voor de Belgen betekende dit het begin van de zongenaamde ‘Grote Wacht’, die, op enkele weken na, vier jaar zou duren, tot het begin van het eindoffensief eind september 1918. De eerste winter die ze aan de IJzer meemaakten waren de omstandigheden verschrikkelijk. Niet in de eerste plaats wegens Duitse aanvallen, maar door de toestand waarin het leger verkeerde. Er was geen aangepaste kledij: sommige soldaten liepen op klompen en/of hadden hun uniform aangevuld met burgerkleden. Pas in het voorjaar van 1915 zouden de eerste nieuwe uniformen worden verstrekt, in kakikleur. Ook werden toen de helmen ingevoerd. De soldaten die aan de spoordijk lagen, leefden in hopen uitgegraven in deze dijk, opgekalefaterd met wat men in verlaten huizen vond aan planken en

¹⁶ Officieel wordt meestal 31 oktober als het einde beschouwd. In dergelijk geval worden de gevechten om Diksmuide niet tot de slag aan de IJzer gerekend.

deuren. Gemetste of betonnen schuilplaatsen, waarvan de overblijfselen nu nog te zien zijn, kwamen er pas later. Bovendien was de hygiënische toestand verschrikkelijk. Toiletten waren er natuurlijk niet: de soldaten moesten hun behoeften doen in de vrije omgeving. Soms werd een stuk loopgracht gegraven die als WC dienst moest doen.

Bovendien had het leger ook af te rekenen met het water. Om de 'kuip' gevormd door de IJzerdijk en de spoordijk bruikbaar te maken als overstromingsgebied, zonder dat de Belgische verdedigingslinie zelf onder water kwam te staan, dienden alle doorgangen van waterlopen en grachten onder de spoordijk te worden afgedicht. Dit betekende dat de gewone circulatie en afvoer van het water naar Nieuwpoort toe verstoord was en dat er andere wegen dienden te worden gevonden voor de afvoer van het regenwater. Bovendien was de polder uiteraard al een zompig gebied. Dit betekende dat er vier jaar strijd diende gevoerd, niet alleen tegen de Duitsers maar ook tegen grond- en regenwater. Dat kon, bijvoorbeeld, niet beletten dat een deel van Ramskapelle, achter de rug van de Belgische verdedigers, steeds onder water stond¹⁷.

Alles bij elkaar was de Belgische frontlijn relatief rustig, zeker vergeleken met wat Fransen en Engelsen nog dienden te ondergaan tijdens de grote offensieven die zouden volgen. Het Belgische gedeelte van het front liep in 1914 van Nieuwpoort-Bad tot Drie Grachten (omgeving Merkem), aan het Ieperleekanaal¹⁸. Later, toen het leger gereorganiseerd was en al heel wat meer manschappen telde, zou de frontlijn nog verder opschuiven richting Ieper, ongeveer tot Boezinge.

De overstroomde zone belette niet dat de Belgen geen gevaar liepen. Waar de Duitse en Belgische linies dicht bij elkaar lagen, zoals rond Diksmuide (Dodengang!), was het zelfs zeer gevaarlijk: wie een ogenblik zijn dekking prijs gaf riskeerden een kogel door zijn hoofd te krijgen. Tussen Nieuwpoort en Diksmuide, waar het overstroomde gebied vrij breed was, was die kans een stuk kleiner. Voorbij Diksmuide ging het er wel eens heviger aan toe, zoals bijvoorbeeld tijdens de gasaanval in april 1915 toen de Belgen het gat moesten helpen dichten dat ontstaan was door het uitvallen van de vergaste Fransen. Bovendien was de legerleiding van oordeel - alle legerleidingen

17 Voor een uitgebreide beschrijving van deze problematiek: zie LELIÈVRE W. en LAMPAERT R.: *Nieuwpoort, sleutel tot het IJzerfront*, Academia Press, Gent, 2014. Een minimale kennis van de streek rond Nieuwpoort en haar talrijke waterlopen strekt tot aanbeveling!

18 Het waren niet uitsluitend Belgen die deze lijn bezetten: er was nog steeds ondersteuning door Franse troepen, zoals bijvoorbeeld in Nieuwpoort-Bad.

trouwens - dat de soldaten 'scherp' moesten gehouden worden. En wat leende zich daartoe beter dan af en toe een vechtpartijtje? In de overstromde zone lagen immers heel wat voorposten. Meestal waren dat boerderijen, die wat hoger lagen en boven het water uitstaken. Een deel was in handen van de Duitsers, een ander in handen van de Belgen. En zo werd af en toe bevel gegeven, door beide partijen, één van de vijandelijke voorposten te veroveren. Soms ging het er daarbij hard aan toe, zoals de zogenaamde slag bij Reigersvliet waar een speciale Duitse 'Einsatztruppe' deze Belgische voorpost diende in te nemen. Het leverde een dag vol bittere gevechten op met talrijke doden langs beide kanten. De post bleef in Belgische handen. Voor het verloop van de oorlog waren dergelijke gevechten, die regelmatig voorkwamen, totaal zinloos.

12. SCHATTEMAN Frans (François)

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 205)

Geboren te Wachtebeke, op 26 oktober 1894, als zoon van Bernardus en De Maesschalck Virgine. Beide waren geboren Wachtebekenaars: vader op 2 april 1846, moeder op 24 augustus 1847. Ze woonden in de Stationsstraat nr. 50. Volgens het militaire dossier van Frans was zijn moeder zijn enige erfgename, waaruit kan worden besloten dat zijn vader in 1914 reeds overleden was. Naast Frans telde het gezin nog een oudere zoon en een jongere dochter. Een beroep voor Frans wordt niet vermeld, maar vader was landbouwwerkman geweest.

De ongehuwde Frans zag, zoals nog anderen, maar weinig toekomst in Wachtebeke en ging zijn geluk beproeven in Canada, naar waar hij vertrok op 25 februari 1913. Helaas voor hem, en eveneens zoals met meerdere anderen het geval was, viel dit tegen en keerde hij nog hetzelfde jaar terug, op 28 november 1913.

Frans Schatteman behoorde tot de militie van 1914. Hij werd opgeroepen de tweede maand van de oorlog, op 27 september 1914 en ingedeeld bij het regiment Tweede Jagers te Voet 2/2, als soldaat tweede klas. Blijkbaar werd hij direct naar het front gestuurd: zijn dossier vermeldt immers 21 dagen frontdienst, van 25 september tot 15 oktober. Dit betekent dat hij niet de minste opleiding had gekregen, maar direct werd ingezet om de reeds ontstane gaten te vullen. Op 16 oktober werd Frans teruggetrokken: de slag aan de IJzer heeft hij niet meer meegemaakt. Waar hij toen heeft verbleven, is niet

duidelijk. Wel is geweten dat hij tenslotte op 6 december 1914 opgenomen werd in het militair hospitaal van Cherbourg (L'hôpital du Lycée) in Frankrijk, waar hij drie dagen later, op 9 december, overleed¹⁹. Een document daterend van 22 februari 1922 vermeldt als reden: hartklachten en ontsteking van de rechter long. Hij werd begraven te Cherbourg, waar hij te vinden is op het militaire erepark van het gemeentelijk kerkhof.

Graf van Frans Schatteman (foto NSB)

13. DE DECKER Eduard Hector

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 116)

Eduard De Decker kwam ter wereld te Wachtebeke, op 8 juni 1890 als zoon van Livinus, geboren te Wachtebeke op 2 februari 1861, en van De Bock Stephanie, geboren te Stekene. Deze laatste kwam te overlijden op 16 januari 1908. Er blijkt nog een broer geweest te zijn, Joseph, geboren op 4 april 1893. Het gezin woonde op de Smishoek, nr. 3. Vader Livinus kende ook meerdere beroepen: landbouwwerkman, handelswerkman, herbergier. Eduard probeerde kortstondig zijn geluk te Berchem, Van Peltstraat nr. 1, maar werd terug ingeschreven te Wachtebeke op 1 maart 1912. Hij bleef ongehuwd.

¹⁹ Niet alle documenten zijn éénduidig. Sommige vermelden als datum 7 december.

†

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
Mijnheer
Eduard Hector DE DECKER
Soldaat bij de Genie P. P. C.
echtgenoot van Mevrouw
AUGUSTA MARIA VAN HOVE,
geboren te Wachtebeke op 8 Juni 1890 gesneuveld
op het veld van eer te Drie Grachten op
29 Januari 1915 Begraven te Noordschoote.

Zuiver van hart en vroom van gemoed was hij den troost van vrouw en kind; de vreugde zijner ouders; een voorbeeld voor zijn broeder en zuster, en voor allen die hem op de baan des levens ontmoet hebben.

Op het veld van eer werd hij door de onverbiddelijke dood getroffen.

«Wees gerust, lieve vrouw en zoontje ik zal mijn plicht doen», dit was zijn laatste afscheidsgroet. Hij volbracht zijn plicht vol heldenmoed en stierf om aan zijne plicht getrouw te blijven.

Dierbare vrouw en kind, ouders, broeder en zuster, pijnlijk waren uwe angsten en de lange dagen van pijnlijke onzekerheid. Hartverscheurend was uw lijden bij het vernemen mijner dood; voor mij echter was het troostend te weten dat ik tot uwe en mijns vaderlandsverdediging mijn bloed mocht vergieten.

Rust zacht Eduard, in ons hart blijft gij leven.

Drukk. J. Fr. WILS, Breedestraat, 12 Antw.

*Bidprentje
 Eduard
 De Decker
 (verzameling
 Paul Hesters)*

Als militair maakte hij deel uit van het regiment karabiniers-wielrijders 1 D.C. / P.P.C., als soldaat soldaat 1^e klas. Hij sneuvelde op 29 januari 1915 te Drie Grachten (Noordschote), waar hij ook een voorlopig graf kreeg: te Noordschote, baan Noordschote – Zuidschote. Op 28 juli 1922 werd zijn stoffelijk overschot overgebracht naar Reninge. Hij werd tenslotte in 1968 definitief begraven op de militaire begraafplaats van Hoogstade, in graf nr. 698.

Drie Grachten was een voorpost gelegen in het noordelijk deel van de sector Merkem, die oorspronkelijk door de Fransen en daarna, vanaf begin januari

Graf van Eduard De Decker

1915, door de Belgen werd bezet. Het was een post zuidelijk van Diksmuide, ten oosten van de IJzer, in een gebied dat pas in november onder water werd gezet. Vlakbij hadden de Duitsers een voorpost, te Luigem. Het zal duidelijk zijn dat onder deze omstandigheden Drie Grachten een zeer gevaarlijk gebied was. De compagnies wielrijders, oorspronkelijk opgericht met het doel verkenningen uit te voeren en waartoe De Decker behoorde, vervulden toen als gewone infanteristen de wacht in de loopgraven. Eduard heeft de Belgische bezetting van de voorpost Drie Grachten niet lang overleefd: na een drietal weken sneuvelde hij er. Zijn offer mocht niet baten. Op 29 maart 1915 zetten de Duitsers een offensief in, waarbij ze er tenslotte, op 8 april, in slaagden de voorpost te veroveren. Hij bleef tot eind 1917 door hen bezet, waarna hij in handen kwam van de Fransen.

14. VAN BOUCHAUTE Jacobus (Jacques)

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 696)

Geboren te Wachtebeke, op 15 september 1889, als oudste kind van Victor en De Tollenaere Maria Delphina, beide geboren te Wachtebeke, deze laatste op 6 mei 1858. Na Jacobus zouden er nog zes kinde-

ren volgen: eerst drie zonen, dan drie dochters. Vader was molenaar (vlgs. geboorteakte Jacobus), maar kwam te overlijden op 10 februari 1903.

Het thuisadres was Langelede 28. Alhoewel hij de oudste zoon was en mogelijk zijn vader kon opvolgen als molenaar, zag Jacques blijkbaar geen toekomst in Wachtebeke en verhuisde hij naar Elsene, Kroonlaan 48, op 15 januari 1912. Lang moet hij daar niet verbleven hebben, want na nog een passage in Oudenaarde werd hij op 21 mei 1912 terug ingeschreven te Wachtebeke. Jacques was nog steeds ongehuwd toen hij opgeroepen werd voor de oorlog. Hij werd ingedeeld bij het 6^e regiment artillerie, 102^e batterij, waar hij het tot soldaat 1e klas bracht.

*Bidprentje van Jacques Van Bouchaute
(archieff HK).*

Op 29 april 1915 sneuvelde hij te Brielen bij Ieper. Begin april 1915 waren er door de Belgische legerstaf twee groepen artillerie van de zesde divisie - waar het zesde regiment bij hoorde - ter beschikking gesteld aan het Britse leger rond Ieper. Het kon niet met zekerheid worden uitgemaakt of het 6e artillerie één van deze groepen was, maar gezien de overlijdensplaats van Jacques Van Bouchaute was dit vermoedelijk het geval. Het was de periode van de tweede slag om Ieper, die plaats vond van 22 april tot 25 mei 1915. Van 22

tot 23 april werd hoofdzakelijk gevochten ten noordoosten van de stad (Steenstrate, Sint-Juliaan). Kon de positie van een batterij door de vijand gelokaliseerd worden, dan werd deze op haar beurt door zijn artillerie bestookt. Vergeleken met de vorige dagen was de periode 28 april – 2 mei, toen Jacques kwam te overlijden, eerder een zogenaamde ‘kalme’ periode. Het is dus mogelijk dat hij niet rechtstreeks gesneuveld is, maar overleed ten gevolge van opgelopen verwondingen de dagen ervoor. Noch de voorlopige, noch de huidige begraafplaats van Jacques Van Bouchaute is bekend.

15. MICHIELS Yvo Cyriel

Yvo Michiels werd geboren te Sint-Kruis-Winkel, op 19 februari 1893. Hij was de zoon van Henricus, geboren te Sint-Kruis-Winkel op 16 mei 1865, en Slock Mathilde, geboren te Evergem op 21 december 1869. De familie woonde in de Wouterij, nr. 7. Vader was poeldenier en voerman. Zoals het indertijd de mode was met een dergelijk beroep, werd er ook een herberg open gehouden, wat blijkt uit het feit dat moeder ingeschreven was als herbergierster. Yvo was niet gehuwd.

Aangezien Yvo Michiels pas 21 jaar was bij het begin van de oorlog (militie 1913), had hij normaal moeten ingelijfd zijn bij het zogenaamde veldleger, waar de jongere soldaten deel van uitmaakten. Dit gebeurde echter niet: hij kwam terecht bij de vestingtroepen, die de forten bemanden en waar normaal de oudste lichteningen toe behoorden. Meer bepaald werd hij ingedeeld bij de vestingartillerie van Antwerpen, 18^e batterij, soldaat 2^e klas.

Graf van Yvo Michiels

Yvo kwam te overlijden op 23 augustus 1915 te Soltau (Duitsland) aan tyfus. Hij was dus een krijgsgevangene. Hij werd ook te Soltau begraven, op 25 augustus, in graf nr. 119. Op 24 augustus werd door de Duitsers een overlijdensbericht opgemaakt gericht aan vader Henri, maar dat, gezien de omstandigheden, bij het gemeentebestuur terecht kwam, waar het blijkbaar bewaard werd. Zoals met de meeste gestorven krijgsgevangenen gebeurde, werd na de oorlog het graf van Yvo Michiels overgebracht naar de militaire begraafplaats van Leopoldsborg, perk I, graf 34.

Aangezien soldaat Michiels deel uitmaakte van het Antwerpse vestingleger, is het vrijwel zeker dat hij bij de val van Antwerpen, op 10 oktober 1914, krijgsgevangen werd genomen (of in elk geval rond deze datum). Na de aftocht van het leger uit Antwerpen en het opblazen van de pontonbruggen over de Schelde bleven, volgens sommige bronnen, nog een 60.000 soldaten achter, grotendeels vestingtroepen, waarvan ongeveer de helft naar Nederland vluchtte en de rest gevangen werd genomen. Hoe het ook zij, duidelijk is dat Michiels als krijgsgevangene in Soltau terecht gekomen is. Soltau is een stadje in het noorden van Duitsland, gelegen op de Lüneburger heide, ten Oosten van Bremen²⁰. Begin 1915 waren er reeds gevangenen van diverse nationaliteiten aanwezig, maar het merendeel, tot 75%, waren toen Belgen. Later zouden de Russen in de meerderheid komen.

In het najaar van 1914 was het kamp nog volledig in opbouw. De gevangenen werden tijdelijk ondergebracht in reusachtige tenten, elk voorzien voor een duizendtal gevangenen. Later werden deze vervangen door houten barakken, opgericht door een Duits bedrijf met inzet van de gevangenen. Zeker in het begin was het leven in het kamp zeer moeilijk. De gevangenen zaten er opeengepakt, sanitaire voorzieningen waren minimaal, het eten was slecht en beperkt. Dit laatste zou trouwens de ganse loop van de oorlog zo blijven. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat begin 1915 er een uitbraak van vlektyfus was. Er waren toen, in het voorjaar 1915, 30.904 gevangenen in Soltau, waarvan 22.768 Belgen. Veel gevangenen waren toen reeds ondergebracht in kleinere kampen, die wel afhankelijk bleven van het hoofdkamp Soltau. Wie geluk had – en dat waren er heel wat – werden op ‘Kommando’ gestuurd, wat betekent dat ze buiten het kamp werden tewerkgesteld. Aangezien veel Duitse mannen gemobiliseerd waren, konden de Duitsers immers alle werkkrachten gebruiken. Ze konden tewerkgesteld worden in fabrieken

20 Deze en volgende informatie is ontnomen aan: BRAEM M., “*De groeten aan u, zusters*” – *De lange Grootte Oorlog van soldaat Alfred Braem uit De Klinge*. Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, deel 113, Sint-Niklaas, 2010, pg. 297-348. Braem zat eveneens in Soltau gevangen.

of mijnen, maar ook bij boeren bijvoorbeeld, waar ze zelfs een vrij goed leven konden hebben, afhankelijk van de boer²¹.

Volgens de beschikbare gegevens werd soldaat Michiels begraven te Soltau zelf. Het kerkhof van de gevangenen lag naast het kamp. In het totaal zouden er niet minder dan 1400 gevangenen overlijden. Of Michiels werkelijk te Soltau overleed en begraven werd, is echter niet zeker. Indien hij buiten het kamp tewerkgesteld was, kan het ook elders geweest zijn, maar werd zijn dood wel te Soltau geboekt, zoals het verhaal van soldaat Braem uit *De Klinge* ons leert. Zoals hoger gezegd werden de meeste in Duitsland gestorven krijgsgevangenen na de oorlog gerepatrieerd en begraven op het militair kerkhof van Leopoldsburg, nabij het kamp van Beverlo. Michiels is één van hen.

16. LAHEYNE Theophiel

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 1028)

Theophiel Laheyne werd te Wachtebeke geboren als vierde kind van Alphonsius Antonius, geboren te Overslag (Zeeland) en Heirman Clemence, geboren te Moerbeke, op 13 september 1894. Het gezin woonde op de Overslag, nr. 2. Theophiel moet dus Petrus De Mey gekend hebben, die eveneens van Overslag was, geboren in hetzelfde jaar en evenmin de oorlog zou overleven.

Theophiel had nog een oudere broer en twee oudere zussen; na hem werd als laatste kind nog een dochter geboren. Hij was ongehuwd. Een beroep wordt van hem niet vermeld. Wellicht diende hij een handje toe te steken bij zijn vader, die er niet minder dan vier beroepen op nahield: winkelier, bakker, landbouwer en herbergier. Zoon Theophiel liet als beroep bakker noteren.

Theophiel Laheyne werd opgeroepen als milicien op 28 september 1914. Hij werd soldaat 2^e klas bij het regiment 3^e Jagers te Voet, 2^e Compagnie, dat toen in stelling lag rond Antwerpen. Op 15 oktober werd hij voor een infanterieopleiding naar Cherbourg gestuurd.

21 Wie een idee wil hebben hoe het er in een gevangenenkamp aan toeging kunnen we verwijzen naar CLAES E.: "Bei uns in Deutschland", in: *Claes Omnibus Twee*, Standaard-Boekhandel, 1964, pg. 309-468. De schrijver Ernest Claes werd gekwetst bij de gevechten rond Namen en krijgsgevangen genomen. Hij werd ondergebracht in het krijgsgevangenenkamp van Erfurt. Het ging er op dezelfde manier aan toe als in Soltau. Zijn beschrijving van de sfeer in het kamp en het moreel van de mannen, die vanuit hun vredige dorpen plots in een niets ontziende oorlog geworpen werden, is meesterlijk. Claes zelf werd vervroegd vrijgelaten.

De mensch verblijft weinig tijd op aarde en zijn leven is nog vervuld met kwellingen! Doch God heeft het zoo gewild om ons den prijs van het leven te doen hoogachten. (Tob. XVI. - H. Ephr.)

GODVRUCHTIGE GEDACHTENIS VAN
THEOPHIEL LAHEIJNE,

zoon van

Alphonse en van Clemence Herman,

*geboren te Wachtebeke-Overslag 13 September 1894
en overleden te Cherbourg (Frankrijk)
den 21 September 1915.*

Daar het ons niet gegeven is Gods geheimen te doorgronden, zoo moeten wij ons ten allen tijde aan zijne opperste schikkingen onderwerpen, hoe pijnlijk zij ons ook vallen, omdat Hij oneindig wijs is, en ons bemind. (H. Basil.)

Gedenk o Heer, uwe goedertierenheid en uwe barmhertigheden, die Gij ten allen tijde gehad hebt; herinner U niet de misslagen mijner jeugd, noch mijne onwetendheden; wees mij indachtig volgens uwe barmhertigheid, O Heer, om uwe goedheid. (Ps. XXIV: 6, 7.)

Wij hebben hem bemind, wij zullen hem niet verlaten voordat wij hem door onze gebeden hebben binnen gebracht in het rijk des Heeren.

Barmhertige Jesus geef hem de eeuwige rust.
(300 dagen afaat.)

R. I. P.

Snelersdr. v. d. firma A. Moerdijk, Zaiddorpe.

*Bidprentje van Theophiel Laheyne
(verzameling Paul Hesters)*

Graf van Theophiel Laheyne (foto NSB)

Tijdens deze opleiding werd hij echter ziek. Op 10 juni 1915 werd hij opgenomen in het Militair Hospitaal te Cherbourg, Frankrijk, met een hersentumor. Deze werd hem dan ook fataal: hij overleed er op 24 september 1915, om 10.00 uur. Hij werd begraven op 27 september 1915, op het militair erepark van het stedelijk kerkhof te Cherbourg.

17. DUYCK Theofiel René

Theofiel Duyck werd geboren te Sint-Kruis-Winkel, op 18 februari 1893, als zoon van Ferdinandus (geboren te Winkel op 8 mei 1858) en De Baets Ulalia Maria (eveneens geboren te Winkel, op 15 oktober 1856). Het gezin woonde oorspronkelijk in de Burgstraat, nr. 14, maar verhuisde op 15 mei 1900 naar Desteldonk, Lichterveldestraat nr. 14.

Theofiel blijkt ongehuwd te zijn geweest. Hij oefende het beroep van landbouwersgast uit.

Vermoedelijk kon Theofiel, uit hoofde van zijn beroep, met paarden omgaan, want bij het leger werd hij ingedeeld bij de ruitery, meer bepaald het 2^e Gidsen, 1^e Groep, 2^e eskadron, waar hij soldaat 2^e klas was. Volgens het dodenregister van *In Flanders Fields* werd Theofiel gekwetst te Alveringem, zonder vermelding van verdere specificaties. Dit moet dan in 1914 geweest zijn, voor de slag aan de IJzer, want nadien was dit gebied voor de Belgen verloren.

Theofiel Duyck kwam te overlijden op 24 februari 1916, om 09.15 uur. Volgens het bevolkingsregister van Sint-Kruis-Winkel was dit te Kaaskerke, maar dit is niet zeker. Het is wel mogelijk dat hij daar gekwetst werd. Aangezien hij oorspronkelijk in Adinkerke begraven werd en het uur van zijn overlijden genoteerd staat, kan men eerder besluiten dat hij is

*Bidprentje van Theofiel
Duyck (verzameling
Ronny Van Coillie.
Foto ook verstrekt door
dhr. Dirk Uyttendaele)*

overleden in het daar gevestigde ‘hospitaal Cabour’, genoemd naar de villa van de Rijsselse industrieel Cabour waarrond het opgetrokken werd. Het hospitaal was er gevestigd van 26 april 1915 tot 12 maart 1917 en behandelde vooral militairen die een mosterdgasvergiftiging hadden opgelopen²². Of Theofiel Duyck daar eveneens slachtoffer van was, is niet bekend.

De huidige begraafplaats van Theofiel Duyck

²² BAUWENS J.: *De IJzer. Het ultieme front*. Davidsfonds Leuven, 2008, pg.148.

Graf van Theofiel Duyck

is de militaire begraafplaats Adinkerke, graf 367. Er is wel een foutje gemaakt: zijn grafplaat is in het Frans opgesteld. Theofiel komt op het monument van de gesneuvelden te Sint-Kruis-Winkel niet voor. Dit heeft te maken met het bovenvermelde feit dat hij weliswaar in Winkel geboren werd, maar op zevenjarige leeftijd reeds met het gezin verhuisde naar Desteldonk.

18. VERLEY Frans Gustaaf

Geboren te Sint-Kruis-Winkel, op 25 oktober 1895, als zoon van schipper Joseph (toen ongeveer 44 jaar), en van Wauters Maria Angela, toen 40 jaar, beide geboren en wonende te Moerbeke-Waas. Voor zover kon worden nagegaan woonde Frans eveneens in Moerbeke, in de Damstraat nr. 178.

Frans Verley was nog maar achttien jaar toen de oorlog uitbrak en bijgevolg nog niet dienstplichtig. In 1915 wist hij blijkbaar de Nederlandse grens over te steken en nam dienst als oorlogsvrijwilliger (vermelding OV). Op 31 mei van dat jaar werd hij naar Frankrijk gestuurd voor opleiding, te Parigné l'Evêque. Op 2 oktober 1915 begon een bijkomende opleiding als mitrailleursschutter. Op 21 maart 1916 werd hij tenslotte ingedeeld bij het 2e regiment Jagers te Voet, eerste bataljon, derde compagnie, als soldaat 2e klas. Hij sneuvelde nog niet eens twee maanden later, te Ramskapelle, wijk

Graf van Frans Verley

Rijkenhoek, op 9 mei 1916, geraakt door obusscherven. Hij werd oorspronkelijk begraven te Adinkerke, in graf nr. 1306. Daar ligt hij nog steeds op de militaire begraafplaats, nu in graf nr. 1390.

Zijn naam komt op het Winkelse monument van de gesneuvelden niet voor. In feite lijkt het ons eerder toevallig te noemen dat hij te Sint-Kruis-Winkel geboren werd. Zijn ouders waren immers woonachtig te Moerbeke. Aangezien vader schipper was, lag deze vermoedelijk te Winkel aange-meerd toen zijn vrouw beviel.

19. STEVENS Augustijn

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 646)

Augustijn Stevens was geen geboren Wachtebekenaar: hij zag het levenslicht te Ertvelde, op 27 september 1895, als zoon van Ivo en De Bruyne Antonia Maria. Vader Ivo was eveneens geboortig van Ertvelde, op 8 oktober 1866; moeder Antonia was afkomstig van Stekene, waar ze geboren was op 14 december 1863.

Wanneer het gezin zich in Wachtebeke kwam vestigen staat niet vermeld. Het trok in op de Langelede, nr. 79, waar vader het beroep van metser uitoefende. Toen de oorlog uitbrak was Augustijn dus pas 18 jaar oud. Hij blijkt dienst genomen te hebben als oorlogsvrijwilliger.

Het graf van Augustijn Stevens

Bij het leger kwam Augustijn terecht bij het 9^e Linieregiment, 1^e Compagnie mitrailleurs, als soldaat 2^e klas. Vanaf 10 mei 1916 lag de derde Legerdivisie, waar het 9^e Linieregiment deel van uitmaakte, in stelling in de sector Diksmuide. Dit was een zeer gevaarlijke plaats, omdat de Belgische en Duitse troepen dicht bij elkaar zaten: het overstromde gebied hield daar op. Op sommige plaatsen waren ze enkel gescheiden door de IJzer. Vooral het gebied ter hoogte van de ‘Minoterie’ – de vroegere bloemmolens, in handen van de Duitsers – was berucht. Ook de bekende Dodengang behoorde tot deze sector. Diksmuide (Kaaskerke) zou de sterfplaats worden van Augustijn Stevens: hij liet er het leven op 16 mei 1916. Augustijn ligt nu begraven te Adinkerke, in graf nr. 1350.

20. VAN VERDEGEM Maurice

Geboren te Mendonk (niet Meerbeek, zoals in het dodenregister van *In Flanders Fields* vermeld is), op 10 oktober 1891, als zoon van Felix, geboren te Mendonk op 18 december 1865, en van Van De Veire Marie Louise, geboren te Oost-Eeklo op, 3 oktober 1859. Vader was er landbouwer / tapper. Moeder stond ingeschreven als herbergierster.

Op 25 november 1892 kwam het gezin Van Verdegem naar Sint-Kruis-Winkel, waar het zijn intrek nam op de Wouterij, nr. 1. Op 7 maart 1910 vertrok het naar Gent, Guislainstraat 57.

Maurice blijkt dienstbode te zijn geweest, één van de betere beroepen in die tijd. Dit maakte het mogelijk dat hij reeds vroeg gehuwd raakte: hij huwde te Gent op 6 december 1912 met De Reviere (Riviere ?) Marie-Louise, zelf ook dienstmeid. Dit moet tijdens zijn dienstplicht geweest zijn, aangezien hij tot de militie 1912 behoorde. Voor zover bekend bleef dit huwelijk kinderloos.

Maurice Van Verdegem werd soldaat tweede klas bij het 1^e Linierregiment, 1/4. Van zijn militaire belevenissen is weinig bekend. Volgens een korte vermelding was hij telefonist bij het G.Q.G. (hoofdkwartier). Hij zou dan ook niet sneuvelen aan het front, maar overleed op 5 augustus 1916, om 16.30 uur te Calais (Frankrijk) in het Belgisch militair hospitaal "Porte de Gravelines". Hij was daar op 21 juli opgenomen met tuberculose. Hij werd begraven te Calais, op de Stedelijke begraafplaats Nord, Sectie 1, graf no. 5, op 8 augustus 1916. Op deze begraafplaats (Boulevard du Nord) ligt hij nu nog, in het Belgisch militair ereperk, graf nr. 753.

Aangezien Maurice niet te Sint-Kruis-Winkel geboren werd en er blijkbaar ook niet meer woonde bij het begin van de oorlog, is het niet duidelijk hoe zijn naam er op het monument van de gesneuvelden terecht gekomen is.

21. CREVE Domien

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 945)

Domien Creve werd geboren te Wachtebeke op 25 april 1894, als tweede kind in een huisgezin met drie zonen. Zijn ouders waren Augustinus, geboren te Wachtebeke op 2 mei 1854 en Van Laere Rosalia, eveneens geboren te Wachtebeke, op 2 juli 1863. Naast Domien was er nog een oudere broer en zus, en nog een jongere broer. Het thuisadres was Weide nr. 3, waar vader actief was als landbouwwerkman. In zijn militair dossier staat Domien genoteerd als landbouwer. Hij was ongehuwd.

Gezien zijn geboortedatum behoorde Domien tot de militie van 1914, wat in de praktijk betekende dat hij opgeroepen werd toen de oorlog al een tijdlang bezig was, namelijk in september 1914. Hij werd echter niet direct actief ingezet, maar kreeg nog een ganse opleiding in Frankrijk, te Octeville (bij Le Havre). Pas op 27 februari kwam hij aan het front. Hij was toen ingelijfd bij de infanterie van de vijfde legerdivisie, 1^e Linierregiment, tweede bataljon, tweede compagnie, als soldaat 2^e klas. Zijn regiment lag toen in stelling in de sector Diksmuide. Na rust in De Panne bezette het de sector Nieuwka-

pelle, ten zuiden van Diksmuide. Na een tiental dagen rust te Bray-Dunes (Frankrijk) nam het vanaf 5 juni nieuwe posities in, in de sector Steenstrate - Sas van Boezinge, aan het kanaal Ieper - IJzer. Het was in deze sector, meer bepaald aan het Sas, dat Domien Creve sneuvelde, op 20 augustus 1916, getroffen door een kogel in de rechterlong²³. Hij werd oorspronkelijk begraven op de militaire begraafplaats van Westvleteren, graf nummer 174. Bij de reorganisatie van dit kerkhof, begin jaren twintig, kreeg het graf het definitieve nummer 46.

Bidprentje Domien Creve (archief HK)

23 BUYLE M., *Gestorven voor de vrede: Domien Creve*. Tijdschrift Heemkundige Kring "Oud Wachtebeke", Wachtebeke, 1989 nr. 4. Dit artikel bevat ook de brieven geschreven door Domien aan het front.

Graf van Domien Creve

22. CREVE Alphonsus (Alphonse) Joseph

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 734)

Geboren te Wachtebeke, op 22 april 1891, als tweede kind van Felix Aloysius en Hesters Stephania, beide geboren te Wachtebeke, respectievelijk op 14 februari 1864 en op 8 december 1862. Een dochter was hem voorafgegaan en vijf kinderen (twee zonen en drie dochters) zouden nog volgen. Het thuisadres was, althans in de periode 1910 - 1919, Langelede 102. Vader was landbouwer. Alfons blijkt ongehuwd te zijn geweest.

Alfons werd ingedeeld bij de infanterie, namelijk het 2^e Linierement, eerste bataljon, eerste compagnie, waar hij soldaat 2^e klas was. Hij sneuvelde op 8 september 1916 te Kaaskerke, Volgens sommigen in gevecht, volgens anderen bij terugkeer van een opdracht in vijandelijk gebied²⁴. Hij werd geraakt door een kogel aan het hoofd toen hij een andere gekwetste wou redden. Volgens het verslag van zijn kapitein was hij op slag dood, volgens een brief van zijn vriend en medesoldaat Leon De Schepper was hij zwaar gekwetst en werd hij nog afgevoerd met een auto²⁵. Lang heeft Alfons in elk

²⁴ Beide versies komen voor in zijn militair dossier.

²⁵ HOEBEKE G., *Wachtebeke in de Eerste Wereldoorlog*, Jaarboek 1984 van de Heemkundige Kring "Oud Wachtebeke", 1984, pg. 62-82. Dit verhaal lijkt ons toch ongeloofwaardig het komt geromantiseerd over.

Ik heb den goeden strijd gestreden, het geloof
bewaard. Voorts is mij weggelegd de kroon der
gerechtigheid, welke de Heer, de rechtvaardige
Rechter, mij geven zal. S. PAUL. II AD TIM.

TER ZALIGER GEDACHTENIS

VAN

ALFONS JOZEF CREVE,

SOLDAAT BIJ HET 2de LINIEREGIMENT,

ZOON VAN

ALOIS EN VAN STEPHANIE HESTERS,

geboren te Wachtebeke, den 22 April 1891,
gestorven op 't veld van eer,
te Caeskerke, den 8 September 1916,
en begraven op het Divisiekerkhof te Steenkerke,
versterkt door de HH. Sacram. der stervenden.

Gonadige Jesus, schenk hem de eeuwige rust.
300 d. afl.

C. HAMERLINCK, ZELZATE

Er woedde een wreede slag; op 't heil van ons soldaten,
Viel er een storm, van golvend vuur en moordend staal;
Met ijselijk gekraak, ontploften de granaten;
Voor menig een die streed, was het de laatste maal.

Daar klinkt een jammerkreet! Een vriend is neergetogen;
ALFONS, spijs doodsgevaar, na minder dan een stond,
Als de Samaritaan, erbarmend neêrgebogen,
Recht den gekwetsten op, verpleegt en heilt zijn wond.

Maar ach! daar schroeft een scherpe pijn hem door den
[schedel...]
Al wat een vriend vermocht, helaas, bracht weinig baat,
Het ongestelpde bloed, zijn bloed zoo rood, zoo edel,
Baant steeds een nieuwe weg, en verft het bleek gelaat.

—>Mijn vriend, zoo spreekt hij zacht; < twee jaren is
['t geleden
Da'k 's vaders huis verliet. Hij droogt een stille traan!
>Ik heb als vroom soldaat, voor 't Vaderland gestreden,
Altijd en heden nog, slechts mijne plicht gedaan.

Naar moeders laatste woord, bleef ik met rein geweten
Aan God en Kerk getrouw... Gods heil'ge Wij geschied';
Ik heb te morgend nog, het BROOD DER STERKEN geëten,
Ik ben ter dood bereid, en sterven vrees ik niet.

Meld mijne ouders lief, mijn broers en zusters teeder
...niet weenen over mij... voor hen mijn laatste groet!
...Daarboven eens bij God, zien wij elkander weder,
In 't opperste geluk, dat niet meer eind'gen moet...

't Is daar, dat lauweren van immergroen hem sieren;
Dat hij het loflied zingt van hen die zegevieren;
Dat ieder druppel bloed, geplengd voor 't Vaderland,
Dat ieder bitter traan, die hij vóór God eens weende,
In zijne gloriekroon, verstold is en versteende
Tot glanzende robijn, en schitterend diamant.

*Bidprentje Alfons Creve
(fam. Creve-De Vetter)*

Het originele graf van Alfons Creve (foto fam. Creve-De Vetter)

geval niet meer geleefd, aangezien hij reeds de volgende dag, 9 september, werd begraven op de divisiebegraafplaats van Steenkerke, graf nr. 100.

Een foto van het oorspronkelijk graf is bewaard gebleven. De militair die erbij staat, is Oktaaf De Wever van de Langelede, die de foto aan de familie bezorgde²⁶. Alfons ligt nog steeds te Steenkerke begraven, maar zijn graf heeft nu de klassieke zerk en draagt het nummer 463.

26 HOEBEKE G., op.cit., pg. 82. Met dank aan Aloïs 'Wies' Creve voor deze foto.

*Het huidige graf van Alfons Creve.
De voornaam is verkeerd gespeld.*

Aan het sneuvelen van Alfons Creve is nog een anekdote gekoppeld. Zoals zoveel militairen uit de Eerste Wereldoorlog ontving Alfons, postuum, diverse eretekens, wat in de praktijk betekende dat deze ontvangen werden door zijn vader, Aloïs Creve. Eén daarvan was het Kruis van Ridder in de Leopoldsorde, met palm. Blijkbaar maakte het ministerie een vergissing, want enkele dagen na ontvangst ervan kwam nog een tweede medaille toe. Aloïs vond niet beter dan deze te schenken aan Alfons Celie, die als oorlogsinvaliden uit de oorlog teruggekeerd was. Deze was er wellicht niet erg gerust in, want hij stuurde het erekruis terug naar Brussel, naar het Ministerie van Oorlog, zonder verdere vermelding van enig adres. In Brussel blijkt men er toch achter gekomen te zijn dat er een fout werd gemaakt, want de gendarmerie te Wachtebeke werd op de hoogte gebracht waarna deze op onderzoek uitging. In hun verslag van 28 januari 1925, gericht aan de minister, beschrijven ze het verhaal, dat wellicht zonder gevolg gebleven is voor de betrokkenen.

23. VAN LOO Aloysius (Aloïs)

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 1091)

Aloïs Van Loo werd geboren te Wachtebeke op 20 juni 1886, als zoon van Charles Louis, geboren te Wachtebeke op 8 juni 1857, en Rombaut Marie Leonie, geboren te Koewacht op 16 augustus 1861. Het gezin telde zes kinderen: vier zonen en twee dochters; Aloïs was vierde kind, tweede zoon. Het gezin woonde in de Bovenhoek, nr. 17. Wellicht kende het geen rijkdom, wat kan afgeleid worden uit de wisselende beroepen die vader Charles uitoefende: arbeider, landwerkmans en zandmijnontginner.

Alhoewel geen datum van verhuis vermeld staat in het bevolkingsregister, blijkt Aloïs wel gehuwd te zijn in Wallonië, te Jemeppe, op 18 juni 1910, met Irma Louise Van Poucke. Aan de naam te oordelen was dit echter een Nederlandstalige. Uit het huwelijk kwam een dochter voort: Marie-Louise, geboren op 19 november 1912.

Of het gezin van Aloïs een tijdlang te Jemeppe verbleven heeft, is niet bekend. Vermoedelijk stond hij nog te Wachtebeke ingeschreven, tot zijn gezin op 19 augustus 1911 verhuisde naar Montigny-sur-Sambre, Rue de l'Ecluse no. 7. Daar was het groot geluk ook niet te vinden, zodat het tenslotte terugkeerde naar het ouderlijk huis van Aloïs in Wachtebeke, waar de leden in het bevolkingsregister ingeschreven werden op 25 juni 1913, toen komende van Sas-van-Gent. Het gezin van vader Charles en moeder Leonie werd dus met drie eenheden verrijkt. Bovendien woonde er toen ook nog een tweede kleindochter in, maar zonder de vader ervan.

Aloïs Van Loo nam dienst als oorlogsvrijwilliger. Hij werd ingedeeld bij het 4^e Artillerieregiment van de vierde divisie, 2^e groep, 59^e batterij, als soldaat 2^e klas. Aloïs nam deel aan de gevechten rond Namen in augustus 1914. De oprukkende Duitsers zorgden ervoor dat de Belgische troepen rond Namen zich moesten terugtrekken via Frankrijk, te voet. In Rouen konden ze inschepen naar Oostende, waarna ze per trein naar Kontich werden gebracht, om Antwerpen te verdedigen. Op 7 oktober begon de terugtocht naar de IJzer, waar stelling genomen werd in de sector Tervate - Diksmuide.

Aloïs zou echter niet sneuvelen op het slagveld. Hij overleed op 28 september 1916 in het Belgisch militair hospitaal te Cauvalat bij Le Vigan (Frankrijk), waar hij op 28 maart 1916 opgenomen was wegens tuberculose. Hij heeft daar exact 6 maand verbleven.

Hij werd te Avèze begraven, op de gemeentelijke begraafplaats, op 29 september 1916. Hij was daar niet de enige: de Belgische overledenen hebben er hun eigen Militair Erepark. De zerk van Aloïs is echter in het Frans opgesteld.

*Het graf van Aloïs Van Loo
(foto NSB)*

24. VAN DAMME Henri Ernest

Henri Van Damme werd geboren te Sint-Kruis-Winkel, op 9 mei 1894. Hij was de zoon van Josephus, geboren te Sint-Kruis-Winkel en 35 jaar bij de geboorte Henri, en van Ysèbie Marie Julie, geboren te Heusden op 2 februari 1868. Ze woonden op de wijk Terdonk, maar op meerdere plaatsen: Noord nr. 74 (jaren 1890), Zuidtrigel nr. 1 (jaren 1900) en Terdonk(straat?) nr. 52 (tijdens de oorlog). Josephus was huisschilder, een beroep waarin zoon Henri hem zou opvolgen.

Van de militaire belevenissen van Henri is weinig bekend. Henri behoorde tot de lichte 1914 en werd toegevoegd aan het 3^e regiment karabiniers, als gewoon soldaat. Het derde karabiniers maakte toen, na de reorganisatie van het leger in 1916, deel uit van de 17^e brigade infanterie, 6^e Divisie. Pas terug van een drietal weken oefenperiode in Frankrijk, diende het derde karabiniers stelling in te nemen in de sector Steenstrate / Sas van Boezinge, van 9 februari tot 3 mei 1917. Genoemd Sas lag (en ligt) op het verbindingskanaal

Welk eene dood is er edeler, dan die te sterven
voor het Vaderland!

†
ZALIG AANDENKEN

van Mijnheer

Henrik, Ernest Van Damme

zoon van

Jozef & Julia YSABIE

Soldaat bij het 3 Carabiniers, 3 Bat. 2 Comp.

Lid van den Levenden Rozenkrans,
geboren te Wynkel St. Kruis den 9 Mei 1894,
gesneuveld op het veld van eer te Boesinghe den
3 April 1917 en begraven te West Vletere.

Hoe schooner het offer dat de Heer uit ons mid-
den neemt, hoe volmaakter de voldoening die Hem
gewordt en hoe zegenerijker voor ons!

Teergeliefde Ouders, Broeders en Zusters, ik heb
dit tranendal verlaten om bij God eeuwigdurend
voort te leven.

Zeker valt mijn afsterven u hoogst pijnlijk, doch
troost u met de gedachte dat ik mijnen plicht
kweek voor het Vaderland en als kristen mensch
in de vervulling van mijnen plicht Gods wil vol-
bracht.

Duurbare Familieleden, Vrienden en Kennissen,
vergeet mij niet in nwe gebeden Wij zullen elkan-
der eens in het Hemelsch Vaderland wederzien.

Koningin van den allerheiligsten Rozenkrans.
bid voor ons. Allerheiligste Hart van Jezus, wees
onze steun!

R I P.

*Het bidprentje van
Henri Van Damme
(verzameling Ronny
Van Coillie)*

Het graf van Henri Van Damme

Ieper – IJzer, ook nog het Ieperleekanaal genoemd. De soldaten maakten er een ellendige tijd mee, veroorzaakt door de harde winter en de lange wachtbeurten van 24 uur in de loopgraven van de eerste linie. Henri Van Damme sneuvelde er op 3 april 1917, aan het Sas te Boezinge. Hij ligt nu begraven op de militaire begraafplaats te Westvleteren, graf nr. 279.

25. LEYNS Kamiel

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 952)

Kamiel Leyns was het oudste kind van Henricus Marie, geboren te Wachtebeke op 11 mei 1872 en Kake-

byl Marie Theresia, eveneens geboren te Wachtebeke, op 6 maart 1874. Kamiel zelf kwam eveneens te Wachtebeke ter wereld, op 28 november 1894. Naar de normen van die tijd waren zijn ouders nog vrij jong. Na hem werden nog 6 dochters en 1 zoon geboren. De familie betrok een woning op de Weide, nr. 12. Hij was dus een buur van Domien Creve, die de oorlog evenmin overleefde. Er zijn nog een paar gelijkenissen: beide werden in hetzelfde jaar geboren, be-

Bidprentje Kamiel Leyns (archieff HK)

Het graf van Kamiel Leyns

hoorden dus tot dezelfde militie (1914) en beide vaders waren landwerkmán. Ook Kamiel was niet gehuwd.

Bij het leger waren ze wel gescheiden: Kamiel deed dienst bij het 2^e Regiment Grenadiers, 10^e Cie, als soldaat 2^e klas. Hij nam deel aan de uitvallen uit Antwerpen en aan de slag aan de IJzer, rond Stuivekenskerke. Het tweede regiment grenadiers bezette in 1917 de sectoren Boezinge en Nieuwkapelle. Kamiel werd daar gekwetst op 20 april, door een kogel in het hoofd. Hij werd opgenomen in het veldhospitaal van Hoogstade. Hij overleed er de dag nadien, op 21 april, om 15.30 uur²⁷.

Kamiel werd oorspronkelijk begraven op de militaire begraafplaats van Westvleteren op 23 april 1917, in graf nummer 431. Hij is daar nog steeds te vinden, nu onder het nummer 485. Zijn ouders kwamen ongeveer een jaar later te weten dat hij overleden was. Dit blijkt uit het feit dat pas op 25 mei 1918, dus meer dan een jaar nadien, drukker Jérôme De Roover uit Wachtebeke een factuur opstelde voor 250 bidprentjes voor de overledene. Dat Kamiel niet bepaald uit een rijke familie stamde, wordt bewezen doordat het 'Bureel van Weldadigheid' deze rekening betaalde, zij het pas zes maanden later, op 7 november.

²⁷ Het bidprentje vermeldt 'gesneuveld'. Hoogstade was echter een hospitaal, relatief ver van het front verwijderd.

26. VAN RENTERGEM Victor

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 1223)

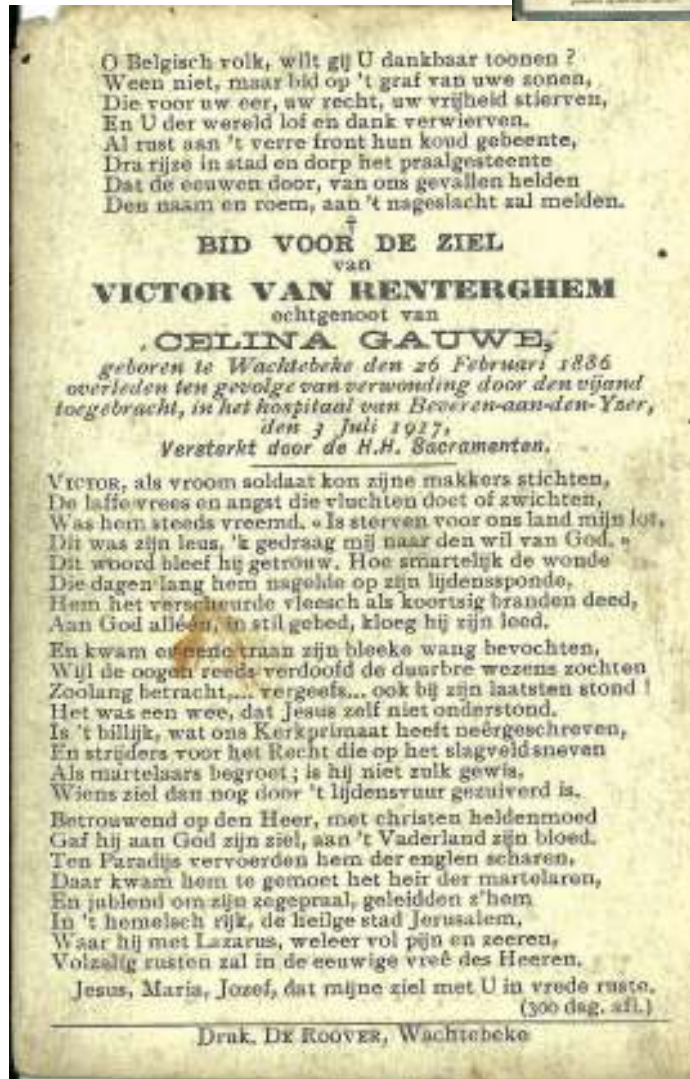
Geboren te Wachtebeke, op 26 februari 1886, als zoon van Pieter Johannes Van Rentergem, geboren te Sint-Kruis-Winkel en Leroux Stephanie, geboren te Wachtebeke.

Victor huwde met Dauwe Celina Maria, geboren te Wachtebeke op 20 november 1884.

Kinderen: Leo, geboren 4 juli 1907 en overleden op 12 april 1918; Aimé Evarist, geboren op 21 februari 1913. Het gezin woonde op de Walderdonk, nr. 61bis. Het beroep van Victor werd niet teruggevonden. Van vader Pieter weten we dat hij koopman was.

Victor hoorde tot militie 1906, maar trad tot het leger toe als vrijwilliger. Voor zover bekend werd Victor ingelijfd bij het 12e Linierement (zoals op zijn bidprentje vermeld), maar kwam hij later bij het 1^e regiment zware artillerie terecht.

Bidprentje van Victor Van Rentergem (archieff HK)

Bij de aanvang van de zomer 1917 planden de Britten een doorbraak via de kust. De aanval zou in de sector Nieuwpoort beginnen; ze hadden daarom de plaats van de Fransen in deze stad ingenomen. De Duitsers, die ook wel merkten dat er iets gaande was, bestookten de eerste dagen van juli het ganse IJzergebied met hun artillerie. De geplande Britse aanval zou trouwens niet doorgaan. Volgens het dodenregister van *In Flanders Fields* werd Victor gekwetst te Oudekappelle, waar zijn batterij stond opgesteld, op 24 juni 1917. Hij kreeg er een obusscherf in de rug, blijkbaar ook het gevolg van een beschieting. Hij werd dezelfde dag opgenomen in het hospitaal van Beveren aan de IJzer, waar hij overleed op 3 juli 1917, om 16.00 uur.

Hij werd voorlopig begraven te Beveren aan de IJzer, op 5 juli 1917. Hij werd op 10 november 1924 overgebracht naar zijn definitieve begraafplaats: deze van De Panne, perk K, graf 200.

Het graf van Victor Van Renterghem

27. MINGERS Clemens

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 825)

Clemens Mingers werd te Wachtebeke geboren op 10 oktober 1894, als zoon van Augustinus, geboren te Wachtebeke op 8 juli 1866 en Leyns Maria Louisa, geboren te Zuiddorpe (NL) op 17 januari 1865. Hij woonde op de Oudenburgse Sluis, nr. 18. Clemens was de oudste van twee broers. Vader was houtzager en landwerkman. Er wonen de dag van vandaag nog familieleden op de Oudenburgse Sluis.

Aangezien Clemens twintig werd in 1914, werd hij pas in september 1914 opgeroepen om dienst te nemen bij het 5^e regiment Jagers te Voet, 5^e Cie²⁸, als soldaat 2^e klas.

De Vijfde Legerdivisie, waarvan het 5^e Jagers te voet deel uitmaakte, lag al sedert 14 november 1917 in stelling in de sector Diksmuide. De toestand daar werd al aangestipt (zie Stevens Augustijn, nr. 19).

Bidprentje van Clement Mingers (verzameling Albert De Clercq)

28 Volgens zijn bidprentje was dit het 5^e Lansiers. De informatie gegeven door het oorspronkelijke dodenregister van *In Flanders Fields*, dat de Jagers vermeldt, is vermoedelijk nauwkeuriger (de laatste versie van het dodenregister vermeldt echter geen regimenten meer).

Het graf van Clement Mingers

Clemens Mingers werd er gekwetst, mogelijk in de beruchte Dodengang. Hij werd nog overgebracht naar het veldhospitaal te Alveringem, maar het mocht niet baten: hij stierf er op 4 februari 1918. Thans ligt hij begraven op de militaire begraafplaats te Oeren, graf nr. 496.

28. HESTERS Julius (Jules)

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 567)

Geboren te Wachtebeke, op 25 april 1891, als lid van een kroostrijk gezin. Vader Augustus,

geboren te Wachtebeke en Elewaut Elodie, geboren te Melle, hadden immers niet minder dan negen kinderen. Jules was het vierde kind en tevens vierde zoon. Na hem kwamen nog vier zonen en één dochter. Bovendien was er nog een muldersknecht inwonend: Theophilus De Gronckel. Het gezin woonde op het Axelsvaardeken, nr. 29. Vader was molenaar en landbouwer.

Door omstandigheden verbleef Jules bij het uitbreken van de oorlog bij familie in Frankrijk. Vermoedelijk in juni 1917 kwam hij terug naar huis. Hij

*Bidprentje van Jules Hesters
(verzameling P. Hesters)*

leed hij op 6 juni 1918, om 23.00 uur. Jules werd begraven te Westvleteren, op 8 juni 1918, in graf nummer 1280. Thans ligt hij er op de militaire begraafplaats, onder nummer 898. Zijn graf is een uitzondering: als één van de weinigen ligt hij begraven onder een zogenaamd heldenhuldezerkje, met de blauwvoet erop afgebeeld en de vermelding AVV / VVK. Er zijn verder geen Wachtebeekse of Winkelse militairen gevonden die een dergelijke zerk hebben³⁰.

29 HESTERS P., *op. cit.*, pg. 144.

30 Voor een uitgebreide beschrijving van de lotgevallen van Jules Hesters, zie HESTERS P., *Moerbeke Waas. Den grooten oorlog, 1914-1918*, pg. 134-161.

slaagde erin 'den draad' te overschrijden en via Engeland dienst te nemen in het Belgisch leger, als oorlogsvrijwilliger (OV 1917). Jules deed dienst bij het 2^e regiment zware Artillerie R.A.L., 1^e groep, 1^e batterij als soldaat 2^e klas. De omstandigheden van zijn dood zijn niet volledig achterhaald. Hij werd blijkbaar gekwetst te Oostvleteren, dus niet aan het front, op 21 of 30 mei 1918, als gevolg van verwondingen door granaat- of bombscherven aan het hoofd en de buik. Hij was niet op slag dood, maar werd nog naar de verzorgingspost te Westvleteren afgevoerd²⁹. Daar over-

*Bidprentje van Jules
Hesters
(verzameling P. Hesters)*

Waar is nu, o dood, uw zege? die dood
is in de victorie verzwolgen.

TER ZALIGER GEDACHTENIS

van

JULES HESTERS,

ZOON VAN

August en Elodie ELEWAET,

Soldaat V. D. O 2^e Regiment veldgeschut
1^e Groep, 1^e Batterij.

Geboren te Wachtebeke den 25 April 1887, roem-
vol gesneveld te West-Vlieteren den 6 Juni 1918.

Het graf van Jules Hesters

29. VAN DE PUTTE Joseph

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 175)

Joseph Van de Putte werd geboren te Wachtebeke, op 18 juni 1890, als zoon van Carolus Ludovicus, geboren te Eksaarde op 5 april 1845 en van Everaert Rosalia, geboren te Wachtebeke op 18 juli 1846. Hij had nog twee broers en een zus. Joseph was de jongste zoon. Het gezin woonde in de Stationsstraat nr. 51, waar vader aan de kost kwam als landwerkman. Joseph was nog ongehuwd en woonde thuis.

Over zijn militaire carrière is weinig teruggevonden. Gezien zijn geboortjaar werd hij opgeroepen in 1910, tenzij hij als vrijwilliger vroeger dienst nam. Volgens het bevolkingsregister werd hij ingelijfd bij de infanterie van de eerste divisie, 16e compagnie. Het staat vast dat hij later uitweek naar Amerika (Indiana?). Daar is geen datum van bekend, maar het was wellicht na zijn legerdienst. Wanneer hij dienst nam in het Amerikaans leger is evenmin bekend. Feit is dat Van de Putte daar aangeduid werd voor de Eerste Infanterie Divisie, Eerste infanterie regiment, compagnie H. Na de oorlogsverklaring van de Verenigde Staten aan Duitsland werd deze divisie naar Frankrijk gestuurd, waar ze aankwam op 24 mei 1917. Op 4 juli 1917 defileerde ze door Parijs. Hierna volgde een frontopleiding tot 26 april 1918.

Op 27 april 1918 begon het Duitse voorjaarsoffensief in Frankrijk. Via Montdidier trachtten de Duitsers op te rukken naar Parijs. Zoals bekend slaagden ze daar niet in, maar ze hielden het toch vol tot 7 juli 1918. Ondertussen was de Eerste Amerikaanse Infanteriedivisie ter versterking gestuurd van het Eerste Franse Leger en werd ze ingezet in de streek van Cantigny / Montdidier. Het is in de omgeving van Montdidier dat Van de Putte sneuvelde op 6 juni 1918. Zijn lichaam werd niet teruggevonden. Zijn naam is te vinden op de 'Muur van de vermisten' op het Somme American Cemetery.

30. BERESOLE Edmond

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 917)

Edmond Beresole was een voorhuwelijks kind, waarvan de vader officieel niet bekend was. Hij kreeg bij zijn geboorte, te Wachtebeke op 6 oktober 1890, dan ook de familienaam van zijn moeder: de toen zeven-

Het graf van Edmond Beresole

tienjarige Catharina Naudts, geboren te Wachtebeke op 20 augustus 1873. Als voornaam koos deze Edmond. Bij het huwelijk van Catharina met Heliodore Beresole, op 3 juli 1895, werd het kind door deze laatste gewettigd, waardoor het de familienaam Beresole kreeg. Stiefvader Heliodore was afkomstig van Zaffelare, waar hij geboren was op 2 januari 1869. Uit dit huwelijk kwamen nog twee zonen en drie dochters voort. De ganse familie woonde in de Hoogstraat, nr. 5. Heliodore was landwerkmán.

Edmond Beresole kon echter thuis zijn draai niet vinden. Op 17 juni 1913 vertrok hij naar Couillet, rue de Gilly nr. 123, maar niet voor lang. Na een korte passage in Montigny-sur-Sambre keerde hij terug naar Wachtebeke op 2 oktober 1913.

Edmond Beresole behoorde tot de militie 1911. Hij trad in actieve dienst op 2 oktober en werd de zesde mei 1913 met onbepaald verlof gestuurd. Eigenaardig is dat hij, volgens zijn dossier, opnieuw onder de wapens kwam op 1 mei 1914, maar om één of andere reden reeds na twee weken, op 14 mei, terug met onbepaald verlof werd gestuurd. Niet voor lang, want op 1 augustus werd hij gemobiliseerd en kwam bij het eerste regiment Jagers te Voet terecht. Tijdens de loop van de oorlog zou hij, als soldaat 2e klas, ingedeeld bij de Derde Divisie, regiment 4^e Jagers te Voet, 4^e Compagnie. Hij sneuvelde op 3 augustus 1918 te Ramskapelle, op een plaats die 'Wolvennest'

genoemd werd³¹, geraakt door obusscherven in het hoofd, het linkerbeen en de linkerhand. Hij werd ter aarde besteld op 5 augustus, op de militaire begraafplaats te Steenkerke, graf nr. 481. Daar ligt hij nog, maar het graf draagt nu het nummer 240.

31. HAENTJENS Edgard Gustaaf

(Bevolkingsregisters 1890-1899, boek 1, pg. 155)

Edgard Haentjens, geboren te Wachtebeke maar nadien met het gezin verhuisd naar Aalst, was het vierde kind van Dominicus en Marie-Therese Jacob. Vader Dominicus was geboren in Lokeren. Twee zussen en een broer waren hem vooraf gegaan. Nog geen drie jaar na zijn geboorte, op 4 juli 1890, stierf zijn moeder. Vader Dominicus hertrouwde met Maria De Graeve, met wie hij in Aalst nog vier kinderen had. Bij het begin van de oorlog, toen de Duitsers Aalst belegerden, vluchtte de familie opnieuw naar Wachtebeke, waar ze o.a. op de Walderdonk verbleven bij de familie De Letter.

(Onderstaande tekst, samen met enkele van bovenstaande gegevens, werd ons integraal bezorgd door dhr. Bart Van Langenhoven uit Lede, waarvoor onze dank).

Edgard Gustaaf Haentjens werd geboren te Wachtebeke op 25 januari 1887 als zoon van Dominicus Haentjens en Maria Theresia Jacob. Dit gezin verhuisde op 23 september 1893 naar Aalst³² in de Koolstraat waar de vader werk had gevonden in het goederenstation.

In 1907 lootte Edgard Gustaaf Haentjens er zich in met het nummer 117 om zijn militaire dienstplicht te vervullen. Hij werkte als bediende bij de Belgische Spoorwegen en huwde in Aalst met Cecilia Maria De Meersman (geboren te Aalst op 15 september 1888). Het gezin kreeg drie kinderen³³. Met het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog op 4 augustus 1914 werd hij opgeroepen en in dezelfde maand lag hij gekwetst in het Krijgshospitaal der Kroonlaan in Brussel. Nadat hij ontslagen was uit het hospitaal werd hij

31 Deze plaats kan op een huidig stratenplan niet teruggevonden worden.

32 Volgens de tekst van Van Langenhove was dit begin 1890. Dit klopt echter niet met de geboortedatum van de kinderen, die alle (op de oudste na) in Wachtebeke geboren werden. Het jongste kind, Edmond Oscar, werd geboren op 5 februari 1893.

33 Dit blijktens een foto die de moeder toont met de drie jonge kinderen. Blijkbaar is deze genomen op het ogenblik dat Edgard Gustaaf soldaat was tijdens de oorlog, gezien de medaillon van hem - in soldatenkledij - in de linker bovenhoek van de foto. Dit was een courante werkwijze in die tijd.

Geloofd zij Jesus-Christus! Amen.
+ GODVRUCHTIGE GEDACHTENIS +
van Mijnheer

Gustaaf Edgard Haentjens

echtgenoot van Dame

CECILIA DE MEERSMAN

Bediende aan Staatsspoorwegen

Korporaal van het 10 Linië

geboren te Wachtebeke den 25 November 1887 en
overleden te Dieppe (Frankrijk) den 17 Augustus 1918.

Zoo iemand voor het Vaderland heeft geleden, 't is
wel hij, die slachtoffer van zijn moed, in de handen
viel van den vijand; eerst de gevaren deelde van den
strijd en nadien de bitterheden kende van jarenlange
ballingschap en kampenleven.

Van zijne christene ouders had hij geleerd in de
hardeste beproevingen onderworpen te zijn aan de
schikkingen der Voorzienigheid en betrouwen stellen
op God, die liefst bezoekt dezen die Hij het meest be-
mint, en altijd, toen Hij een wonde slaat, ook balsem
geeft.

TEEDERE ECHTGENOTE, die als een engel van
liefde zooveel hulp en troost hebt gebracht in mijn
ballingschap, heb dank voor al uw goedheid; helaas,
ons gelukkig leven te zamen is van korten duur ge-
weest, ons blijde wederzien in den Hemel zal eeuwig
zijn. Draag wel zorg voor onze LIEVE KINDEREN
die ik als een kostelijke pand u toevertrouw; breng ze
op in deugd en godsvrucht, en reken op de hulp van
God die de steun is der weduwen en de Vader der
weezen.

DUURBARE OUDERS, Broeders en Zusters, die
mij zoo leeder bemind hebt, zijt mij nu ook indachtig
in uwe gebeden.

Bloedverwanten en Vrienden, vergeet de helden
niet die voor uw vrijheid geleden hebben en gestorven
zijn.

Een plechtige dienst zal gedaan worden in de kerk
van St Jozef, Maandag 24 Maart 1919, om 8 1/2 ure.

Woensdag 26 Maart, om 7 1/2 ure, mis van de Con-
frerie van O. L. V. van Meuleschette.

Aalst, druk. De Volksstem.

Bidprentje van Gustaaf Haentjens
(verzameling A. De Clercq)

*Graf van Gustaaf Haentjens te Dieppe
(met dank aan B. Van Langenhoven uit Lede)*

(Uit deze foto blijkt dat Edgard in vrij goede doen was tijdens zijn gevangenschap. Het lijkt erop dat hij, zoals, zovelen, buiten het kamp tewerkgesteld was. Afhankelijk van de plaats waar ze terecht kwamen, hadden ze een beter of slechter leven. De foto doet vermoeden dat Gustaaf het beter had dan gemiddeld. Nota LDMA)

*Foto van Haentjens
genomen tijdens zijn gevangenschap
(met dank aan B. Van Langenhoven uit Lede)*

korporaal bij het 10e Linie. Hij werd in die functie in 1915 gevangen genomen door de Duitsers en werd overgebracht naar het krijgsgevangenkamp van Lichtenhorst in Duitsland. Van het ‘Comiteit voor Onderstand aan de Aalstersche Krijgsgevangenen’ kreeg hij in oktober 1915 een pak levensmiddelen toegestuurd die een waarde had van 5 frank. Hij was daar een pas ingeschreven krijgsgevangene. Dat pak levensmiddelen met dezelfde geldwaarde werd nogmaals naar hem toegestuurd in Duitsland in januari 1916. Hetzelfde gebeurde nogmaals in mei 1917.

In een bericht van het “Comiteit voor Onderstand aan de Aalstersche Krijgsgevangenen” van augustus 1917 wordt gemeld dat hij is overgebracht naar Zwitserland. Dit zou een actie geweest zijn van het Internationale Rode Kruis waarbij de Duitsers erop stonden dat de krijgsgevangene niet meer in militaire dienst actief mocht worden ingezet.

Hoe dan ook, Edgard Gustaaf Haentjens vinden we terug in Dieppe (Frankrijk) waar hij een administratieve functie opnam in het Belgisch leger. Op 17 augustus 1918 om 21 u. 10 komt hij te overlijden aan een longontsteking in de infirmerie van de kazerne “Duquesne” te Dieppe, Seine-Maritime in Frankrijk. Hij kreeg het statuut “Stierf voor België”. Hij werd er begraven op 20 augustus 1918 op de begraafplaats “Janval” in Dieppe.

Zijn overlijden werd een jaar later in Aalst bekend gemaakt door een kleine advertentie in De Volksstem van 23 maart 1919. Hierin werd opgeroepen om een mis ter ere van hem bij te wonen in de Sint-Jozefkerk in Aalst.

Aan de voorgevel van het treinstation van Aalst werd in 1927 een bronzen gedenkplaat op een zwarte granietplaat opgericht voor de overleden militairen die werkzaam waren aan de Spoorwegen in Aalst. Ook de naam van Edgard Gustaaf Haentjens werd hier vermeld.

In 2010 werd het graf van Edgard Gustaaf Haentjens overgebracht naar het militaire ereperk van de stedelijke begraafplaats van Dieppe³⁴.

34 De gegevens voor deze tekst zijn hoofdzakelijk afkomstig uit het Stadsarchief van Aalst, meer bepaald uit het blad De Volksstem van 11 08 1914, 24 12 1915, 20 02 1916, 23 05 1917 en 12 08 1917. Verder nog uit een artikel in De Denderbode van 07 02 1907 en aan gegevens verstrekt door D. Van Lierde en W. De Swaef.

32. DE CLERCQ Heliodore Napoleon

(Bevolkingsregisters 1900-1910, boek 3, pagina 32)

Heliodore De Clercq werd geboren te Wachtebeke, op 14 september 1882, als derde kind van Augustus en Rosalia Vervaet. Beide ouders waren eveneens te Wachtebeke geboren: Augustus op 26 februari 1845, Rosalia op 8 augustus 1852. Moeder Rosalia kwam nog voor de oorlog te overlijden, op 29 januari 1910. In totaal telde het gezin vier zonen en twee dochters.

Volgens een militair document was Heliodore gehuwd met Cornillie Eugenia Paulina. In het bevolkingsregister staat dit echter niet vermeld.

Het gezin van vader Augustus woonde in de Groenstraat, nr. 10. Vader was een man met meerdere beroepen: bakker, landbouwer, tapper. Op 12 september 1910 verhuisde men echter

naar Gent, Ridderstraat 2.

De dood van Rosalia dat jaar was daar wellicht niet vreemd aan. Het moet zijn dat Heliodore in Wachtebeke bleef, wat aangetoond wordt door het feit dat zijn naam op het monument van de gesneuvelden vermeld staat. Mogelijk had dit te maken met zijn huwelijk. Op genoemd militair document wordt echter als woonplaats Egem genoemd.

In al uwe werken wees uwe uitersten indachtig en gij zult in der eeuwigheid niet zondigen. EccI.

†

BID VOOR DE ZIEL
van
Heliodore Napoleon De Clercq
WACHTMEESTER DER GENDARMERIE,
echtgenoot van
EUGENIE CORNILLIE,
*geboren te Wachtebeke den 14 September 1882,
overleden te Nice (Frankrijk) den 8 Sept. 1918,*
Versterkt door de H.H. Sacramenten.

—*—

Hij heeft den weg der gerechtigheid bewandeld. EccI.

Mijne dagen zijn vergaan als eene schaduwe, in den bloei mijner jaren daal ik ten grave. Ik heb den Heer het overige mijner jaren afgesmeekt, en Hij heeft ze verlengd in de eeuwen der eeuwen.
JOB — SPALM.

Wij zijn vreemdelingen op aarde en reizigers naar een beter vaderland. H. AMBR.

Ik weet dat mijn Verlosser leeft, en dat ik ten laatste dage wederom uit het graf zal opstaan, en met mijne oogen zal ik mijnen God aanschouwen; dat is de hoop die in mijn harte rust. JOB.

Bemide Echtgenote, duurzame Vader, Broeders en Zusters, ik heb met moed en trouw mijnen dienst aan het Vaderland toegewijd; dit moet ook voor U een troost zijn. — Indien gij mij bemint, toont het door vurige gebeden.

Zoet hart van Jesus, maak dat ik U altijd meer en meer beminne, (300 dag. afl.)

R. I. P.

druk. DE ROOVSER, Wachtebeke, kerkstraat

*Bidprentje van Heliodore De Clercq
(foto NSB)*

In 1902 werd De Clercq beroepsvrijwilliger. Hij werd ingelijfd bij de Rijkswacht te paard, met als standplaats (voorlopig) Kortrijk. Hij schopte het tot onderofficier, namelijk wachtmeester (wat overeenkomt met sergeant) 1e klas. Rijkswachters waren niet graag gezien door de gewone soldaat, van wie ze de bijnaam ‘piottenpakkers’ kregen. Ze verbleven gewoonlijk achter de frontlinie, waar ze ingezet werden om, zoals hun bijnaam het zegt, soldaten op te pakken die om één of andere reden zonder toelating niet bij hun regiment waren.

Alhoewel hij dus weinig gevaar liep aan het front, had Heliodore toch pech. Op 13 mei 1918 werd hij wegens een longaandoening opgenomen in het Belgisch Militair Hospitaal Cap Ferrat Section Col. De Caire (Villefranche-sur-Mer, bij Nice, Frankrijk). Hij zou er niet van herstellen: hij overleed er tenslotte op 8 september 1918 om 05.40 uur. Hij werd begraven te Saint Jean, Cap Ferrat, graf 72, op 9 september 1918, om 16.30 uur. Zijn graf is nog steeds te vinden op het Belgisch Militair erepark aldaar.

De aanwezigheid van het Belgisch hospitaal te Villefranche wijst erop dat Heliodore De Clercq niet de enige soldaat was die naar de Franse Azurenkust gestuurd werd voor herstel³⁵.

Graf van Heliodore De Clercq (foto NSB)

35 Zie: DURNEZ G.: *Zeg mij waar de bloemen zijn. Vlaanderen 1914-1918*, Davidsfonds, Leuven, 1988, pg. 100.

33. VAN DE VOORDE Emiel Cyriel

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 204)

Emiel Van de Voorde werd geboren te Wachtebeke, op 22 10 1894, als tweede kind en tweede zoon uit een gezin dat wel zeer kroostrijk kon worden genoemd. Het telde namelijk tien kinderen: zes zonen en vier dochters. Vader heette Augustus, in Wachtebeke geboren op 12 februari 1866, moeder was Marie Vitalie Van Hoecke, geboren te Evergem op 6 juli 1870. Het ganse gezin woonde in de Stationsstraat nr. 48. Augustus was landbouwwerkman. Zijn zoon Emiel trachtte de kost te verdienen als dienstbode.

Gezien zijn geboortjaar behoorde Emiel tot de militie van 1904. Hij werd ingelijfd bij het 2^e regiment Jagers te Voet, als soldaat 2^e klas. Garnizoensstad van dit regiment was Mons (Bergen). Begin augustus 1914 werd dit regiment opgesteld achter de Gete. Op 18 augustus trok het terug op Antwerpen, om ten slotte op 8 oktober de terugtocht naar de IJzer aan te vatten. Tijdens de slag aan de IJzer verdedigde het de sector Oud Stui-vekenskerke. Daarna lag het nog in stelling in de sector Nieuwpoort.

*Bidprentje van Emiel Van de Voorde
(verzameling Paul Hesters)*

Graf van Emiel Van de Voorde

Emiel sneuvelde de tweede dag van het in Vlaanderen ingezette eindoffensief: op 29 september 1918, te Nieuwpoort-Bad. Weliswaar greep de hoofdaanval van het Belgisch leger plaats ten zuiden van de Blankaart, maar dit betekende niet dat men elders stil zat. Aan de IJzer - beter gezegd: langs de spoordijk Nieuwpoort - Diksmuide - bleven nog 2 divisies achter, die de opdracht hadden offensieve verkenningen uit te voeren en eventueel de Duitsers achteruit te drijven indien deze zwakte toonden. Dat bleek daar niet het geval te zijn, zeker niet rond Nieuwpoort, waar kortstondige Belgische veroveringen door de Duitsers al snel werden heroverd³⁶. Deze acties kostten Emiel Van de Voorde wel het leven.

De dag na zijn sneuvelen, op 30 september 1918, werd Emiel Van de Voorde begraven op de militaire begraafplaats van De Panne. Hij werd er herbegraven op 14 november 1924, toen het kerkhof zijn definitieve vorm kreeg. Zijn graf draagt het nummer B 157.

³⁶ DE VOS L., SIMOENS T., WARNIER D. en BOSTYN F.: *14-18, Oorlog in België*, Davidsfonds Uitgeverij, Leuven, 2014, pg. 471-472.

34. DE CEUKELAIRE (Victor) Germain

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 1068)

Geboren te Dickele (Uitbergen), op 22 december 1894, als oudste uit een gezin van zestien kinderen: zes zonen en tien dochters. Vader was Hector De Ceukelaire, kerkbediende / koster, moeder Maria Camilla Van Tomme uit Dikkelvenne. Alhoewel de oudstgeborene in het Wachtebeekse bevolkingsregister ingeschreven staat als Victor Germain, werd hij uitsluitend met zijn tweede voornaam genoemd: Germain. Muziek zat Germain duidelijk in het bloed: als nauwelijks achttienjarige koster-organist kwam hij naar Wachtebeke-Overslag, waar hij sedert 12 december 1912 inwoonde bij hoofdonderwijzer Gustaaf De Maesschalck in de Schoolstraat nr. 3. Zijn gastgezin telde ook nog drie dochters, dus we vermoeden dat Victor er goed verzorgd werd. Uit zijn ene brief die bewaard werd, menen we touwens te mogen afleiden dat hij een oogje had op één van hen³⁷.

Gezien zijn geboortejaar (1894) diende Germain in september 1914 opgeroepen te worden voor zijn militaire dienst, maar om één of andere reden gebeurde dit niet. Er waren toen al 14 kinderen geboren, mogelijk werd hij daarom vrijgesteld, gezien hij de oudste zoon was. Blijkbaar was dat toch niet helemaal naar de zin van Germain, want begin 1915 ontsnapte hij, samen met zijn drie jaar jongere broer Sylvain, naar Nederland om het Belgisch leger te gaan vervoegen, als oorlogsvrijwilliger. Op 19 januari 1915 werd hij te Calais, waar ze aangekomen waren, ingelijfd als soldaat. Zijn militaire opleiding duurde tot 15 augustus 1915 te Granville in Frankrijk, waarna hij ingedeeld werd als soldaat 2^e klas bij het 17^e linieregiment, tweede bataljon, zevende compagnie. Hij had er de functie van verpleger / ambulancier.

Germain sneuvelde op 1 oktober 1918 te Ledegem, volgens de overlevering de dag nadat hij zijn broer op het slagveld gered had. Voor zover bekend viel hij in de wijk Sint-Pieter (St. Pierre volgens bevolkingsregister). Hij is één van de talrijke slachtoffers van het eindoffensief, dat aanving op 28 september 1918. De eerste dagen van oktober zouden trouwens bloedig worden voor Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel: er sneuvelden toen niet minder dan vier van onze soldaten, waarvan drie alleen al de derde oktober. Verbazend is dit niet, want die eerste dagen van het offensief diende de zogenaamde Westvlaamse heuvelrug te worden ingenomen. Deze was door de Duitsers zwaar versterkt door een drietal opgebouwde, parallel lopende verdediging-

37 Veel van de hier vermelde gegevens zijn bezorgd door Jan De Cremer uit Uitbergen, een neef van Germain en Sylvain De Ceukelaire, waarvoor onze dank.

slinies. De inname van Sint-Pieter vergde vier aanvallen, waarvan de laatste, op 1 oktober, tenslotte succes had. Het zeventiende linieregiment bereikte die dag het oosten van de weg Menen-Roeselare³⁸. Maar voor De Ceuckelaire betekende die dag het einde. Zijn broer Sylvain overleefde de oorlog als invalide: hij verloor zijn linkerarm, wat hem niet zou beletten later nog burgemeester van Uitbergen te worden.

Bidprentje van Germain De Ceukelaire (Foto NSB).

Germain De Ceukelaire werd begraven op het kerkhof van Ledegem op 3 oktober 1918. De familie liet hem echter naar huis terug brengen, wat mocht vanaf 1920. Ze zorgden zelf voor de ontgraving, maar wel met toestemming

³⁸ *De Grootte Oorlog*, pg. 1581. De daar weergegeven gedetailleerde beschrijving slaat op het 17^e Linie.

van het leger, wat men toen een ‘clandestiene’ ontgraving noemde. Het lichaam werd toen overgebracht naar het kerkhof van Uitbergen. De datum van deze herbegraving blijkt niet bekend te zijn. Hij werd er begraven onder de typisch Vlaamse AVV /VVK zerk. Na het opheffen van de grafconcessie, in de jaren ‘80 van vorige eeuw, werd deze zerk overgebracht naar de weide rond de IJzertoren. Daar zou hij naar verluidt ondertussen opgeruimd zijn wegens onleesbaar of stuk.

35. SWARTELE Omer Josephus

Omer Swartelé zag het levenslicht te Sint-Kruis-Winkel, op 17 januari 1887. Hij was de zoon van Fredericus, geboren te Wachtebeke op 18 november 1860, en van Kips Leonia, geboren te Gent op 16 augustus 1861 (vlgs. hun huwelijksakte) of te Sint-Kruis-Winkel (vlgs. geboorteakte Omer). Het gezin was gevestigd op Terdonk, Noord nr. 70, maar zou na 1901 verhuizen naar Noordtragel nr. 8, eveneens te Terdonk. Vader Franciscus was schipper en herbergier.

Omer huwde te Gent, op 14 april 1909 met De Visscher Maria Elisa. Uit dit huwelijk kwamen twee kinderen voort (voor zover ingeschreven te Gent): Théophile Frederic, geboren op 8 september 1909 en reeds overleden op 25 augustus van het jaar daarop;

Bidprentje van Omer Swartelé (verzameling Ronny Van Coillie)

en Alma Melanie Francine, geboren op 25 augustus 1910 en overleden te Nazareth op 16 september 2000.

Kort na zijn huwelijk, op 25 mei 1909 verhuisde Omer Swartelé officieel naar Gent, Palinghuizen nr. 58. De ouders van zijn echtgenote woonden in dezelfde straat, nr. 14. Op 21 augustus 1913 verliet hij Gent, blijkbaar met onbekende bestemming. Op 16 januari 1914 werd hij ambtshalve uit de bevolkingsregisters geschrapt te Gent.

Van zijn militaire dienst is niets teruggevonden. Gezien zijn geboortjaar moet hij tot de militia van 1907 hebben behoord. Het enige dat bekend is, is de plaats en datum van zijn overlijden: Bois de Vierges in Frankrijk (Elzas), op 3 oktober 1918.

36. DE CALUWE Andreas (André)

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 832)

Andreas De Caluwé werd geboren te Wachtebeke, op 30 augustus 1892. Hij was de vierde zoon van Carolus Ludovicus, geboren te Wachtebeke en overleden op 17 juni 1906, en De Weirt Juliana, geboren te Westdorpe (NL) op 12 januari 1853. Na hem werden er nog twee zonen geboren; er waren geen dochters. In het bevolkingsregister staat ook nog een inwonende kleindochter vermeld. Het gezin woonde op de Oudenburgse Sluis, nr. 32. Als beroep wordt landbouwwerkman opgegeven.

Andreas was ongehuwd. Op 06 december 1911 verhuisde hij naar Hoei, Rue du Vieux Pont no. 2. Hij was toen 19 jaar.

Als militair kwam hij terecht bij de Jagers te Voet, 4e regiment. Hij blijkt er klaroenblazer te zijn geweest en uit de notatie BV kan worden afgeleid dat hij, wellicht bij zijn oproeping als milicien in 1912, getekend had als beroepsmilitair.

Ook De Caluwé sneuvelde tijdens het eindoffensief, op 03 oktober 1918 te Hooglede, enkele km ten noordwesten van Roeselare (volgens bevolkingsregister) of Adinkerke (volgens het overzicht van de gesneuvelden). De aanval van de Legergroep Vlaanderen, waar naast de Belgen ook Franse, Britse en Amerikaanse eenheden deel van uitmaakten, was op 30 september al vastgelopen. Ze hadden toen al diverse Duitse, parallel lopende verdedigingslinies opgerold, maar de volgende, de zogenaamde Flandern I Stellung,

Judas, de Machabeër liet te Jerusaleem een sacrificie opdragen voor de gesneuvelde soldaten, in waarheid en godsdienstigheid denkende aan de toekomstige verrijzenis... Hij was immers overtuigd dat degenen die godvreezend den dood ingeslapen waren, eene heilzame en verkwikkende rust zullen genieten.

II MACH. XII. 43. - 46.

BID VOOR DE ZIEL

van

ANDRÉ DE CALUWE

gesneuveld voor het Vaderland.

Met edele fierheid en opgeruimd gemoed is hij door 't zware oorlogsleven heengegaan... Grootmoedig en dapper kweet hij steeds zijne plicht ter verdediging van zijn Vaderland. — Arme jongen, na vier jaren onophoudend strijden, wanneer het uur van zege en van verlossing, het uur van 't blijde wederzien zijner duurzame moeder en bloedverwanten reeds begon te slagen, werd hem het offer zijns levens gevraagd! God, de rechtveerdige Rechter, wilde hem meer geven dan aardschen troost en vreugde. Hij heeft hem van den verderen strijd des levens ontslagen en hem den loon der dapperen geschonken: de eeuwige rust en de kroon der onsterfelijkheid in 't hemelsch Vaderland.

Wat ik denk over de zaligheid van den held, die zijn leven ten beste geeft, om de eer van zijn Vaderland te verdedigen? Dat de Heer de dapperheid becroont... en dat de dood, christelijk aanvaard, zijne zaligheid verzekert.

KARD. MERCIER.

Lieve Moeder, beminde bloedverwanten en vrienden, weent dus niet als deze die geene hoop hebben, ons wederzien is maar uitgesteld tot later bij den Heer.

H. Hert van Jesus, bescherm België,
(300 dagen aflaat.)

Druk. DE ROOVER, Wachtebeke

En milige en vromige Soldaat

VAN

ANDRÉ DE CALUWE

ASSISTENT-LEUTENANT DER INFANTRIE VAN BELGIË

SOLDAAT VAN HET 1° CHASSEURS

gevoerd te Wachtebeke den 21 Augustus 1914

geconstateerd te Mortehenne den 2 October 1914

Bidprentje Andreas De Caluwé

was er teveel aan. De artillerie bleef immers achter: deze verplaatsen, in het sompige gebied, was een hele karwei. Bovendien had alleen het Belgisch leger al, na een week strijd, 16.000 man verloren³⁹.

Volgens de beschikbare gegevens werd Andreas De Caluwé oorspronkelijk begraven te Oostnieuwkerke (600 m oost van de baan Oostnieuwkerke – Roeselare), op 22 oktober 1918. Dat hij te Adinkerke zou overleden zijn, lijkt zeer onwaarschijnlijk: het zou logisch zijn dat hij daar dan ook werd begraven. In het dodenregister van deze militaire begraafplaats komt hij echter niet voor. Meer logisch lijkt (de omgeving van) Hoogdele als plaats van overlijden, wat in overeenstemming is met de toch wel gedetailleerde opgave van zijn voorlopige begraafplaats. De tijdsspanne tussen de datum van overlijden en deze van begraven (beide volgens het dodenregister van *In Flanders Fields*) is verdacht groot. Blijkbaar is hier een fout gemaakt: het lijk is zeker geen drie weken blijven liggen. Het lijkt er eerder op dat André ter plekke werd begraven, dus kort na zijn sneuvelen. De Caluwé is een uitzondering: als gesneuvelde keerde hij nog terug naar Wachtebeke: hij werd er op 21 oktober 1922 herbegraven. Zijn graf bestaat echter niet meer: vermoedelijk werd het geruimd begin jaren '50 bij de ontruiming van het oude kerkhof rond de kerk.

37. DE MEY Alphonsus Dominicus (Alphonse Dominiek)

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 537)

Geboren te Wachtebeke, op 23 februari 1890, als derde kind van Joannes Livinus, geboren te Wachtebeke op 12 juli 1837 en Vervae Maria Melania, geboren te Desteldonk op 14 juli 1857. Er waren hem twee dochters vooraf gegaan; na hem kwam er nog een tweede zoon.

De familie woonde in Peene, nr. 4. Vader was landbouwer en, zoals zoveel anderen, tussendoor ook nog herbergier. Voor zover bekend was Alfons ongehuwd.

Alfons was soldaat 2^e klas bij het 22^e Linie regiment, 6^e compagnie. Hij sneuvelde bij het eindoffensief, te Zarren-Staden, bij het gehucht Luikhoek (volgens bevolkingsregister op 3 oktober 1918, op 2 oktober volgens dodenregister van *In Flanders Fields*). Alfons De Mey werd opgegeven als vermist. Van een begraafplaats is dan ook niets bekend.

39 Doden, gekwetsten en vermisten samen. DE VOS L. e.a., *op.cit.*, pg. 471-472.

Hij was bereid voor zijn vaderland te sterven... Hij is nu dit leven gescheiden, niet alleen aan de jongelingen, maar aan gansch het volk de gedachtenis zijner dood, tot een voorbeeld van kloekmoedigheid achterlatende.

II MACH. VIII, 21, VI, 31.

Zag Luik weleer verbaasd, ons dappre legerscharen
Den stormloop wederstaan van een miljoen barbaren ;
Ook menig vlaamsche stad, gedrenkt met 's vijands bloed,
Verkondigt wijd en zijd der Belgen heldenmoed,
Het kleine België hielp 't groote Duitschland dwingen,
Mag nu tot op den Rijn zijn zegeliedren zingen. —
Alfons heeft vijftig maand van glorievollen strijd,
Zijn leven en zijn kracht aan 't Vaderland gewijd.

Ellaas! wat rampen baart de krijg! Om hen die sneven
Wat smart op aard! wijl om 't verloren zieleleven
Van kindren ongeteld, en Hemel weent én Kerk,
Alfons, in zijn geloof en door zijn deugden sterk,
« Hij vreesde, dezen niet die 't lichaam slechts doen sterven,
Maar die de ziel meteen doen 't eeuwig leven derven. »
Ook vond de Heer in hem een schuldloos offerand,
Ala hij zijn bloed vergoot voor 't heil van 't Vaderland.

Wanneer de krijgsklaroen alreeds triomf mocht schallen,
Is hij op 't eereveld van Vlaanderen gevallen ;
Al werd hij wreed verminkt, gansch 't lichaam ééne wond,
Geen kreet van wraak, geen jammerklacht ontging zijn mond
In de armen van een priester vroom, een vader toeder,
Gaf hij zijn schoone ziel aan haren Schepper weder ;
En 't is de dienaar Gods die ons getuigen diert :
Dat Foss voor 't Vaderland den dood der Heiligen tierf.

O Vriend! hoe fier droegt gij, benevens 't kruis der helden
Dat België's edle vorst op uwe borst liet spelden,
Het zinnebeeld der liefde Gods, het Heilig Hert,
Dat u tot veilig schuil op 't kruis geopend werd.
In Jesus' zalig rijk, draagt gij de kroon der glorie,
De oljftak van de Vredè, den palm van de Victorie!
Uit 't hemelsch Vaderland zie nu op 't aardsehe neer:
En roep uw duurlren toe: Welaa! en weent niet meer,
Allerheiligste Hert van Jesus, bescherm België. (100 d. all.)

Druk. DE ROOVER, Wachtebeke

Bidprentje van Alfons De Mey

38. DE MEY Petrus

(Bevolkingsregisters 1910-1919 pagina 1024)

Zie ook het jaarboek van de heemkundige kring 'Oud Wachtebeke', 1985.

Petrus De Mey werd geboren te Wachtebeke, op 30 september 1894, als zoon van Ferdinandus, geboren te Overslag (Zeeland) op 25 februari 1861 en De Neve Ida, geboren te Wachtebeke op 11 mei 1864. De ouders waren gehuwd op Overslag op 29 april 1891. Hij was het tweede kind maar de eerste zoon in het gezin. Na hem kwamen er nog twee zussen. De familie woonde op de Overslag, nr. 51, waar vader Ferdinandus het beroep uitoefende van winkelier en herbergier. Petrus blijkt mandenmaker te zijn geweest.

Volgens het bevolkingsregister verhuisde hij op 5 oktober 1912 naar Arlon, rue Mersel no. 2. Of dit te maken had met het feit dat hij op 17 september van hetzelfde jaar beroepsvrijwilliger werd, is niet helemaal duidelijk. Hij kreeg het stamnummer 110/58445 en werd ingedeeld bij de infanterie, het 10^e Linierregiment. Op 1 november 1914 werd hij benoemd tot sergeant. Blijkbaar hadden zijn soldatenjaren hem voldoende Frans bijgebracht, wat anders was dit wellicht niet mogelijk.

Petrus De Mey was een slachtoffer van het eindoffensief. Half oktober waren de Belgische troepen opgerukt tot de kanalen in het noorden van Vlaanderen: het Leopoldskanaal, de Afleidingsvaart en (een deel) van de Leie. Alhoewel de Duitse troepen de oorlog duidelijk beu waren, boden ze op sommige plaatsen nog hardnekkig tegenstand. Zo ook aan genoemde kanalen. De strijd duurde ongeveer twee weken en zou Petrus De Mey het leven kosten: hij sneuvelde op 22 oktober 1918 te Veldhoek (bij Bellem), getroffen door granaatscherven⁴⁰. Pas op 1 en 2 november trokken de Duitsers zich terug tot achter het kanaal Gent-Terneuzen.

Oorspronkelijke begraafplaats: Veldhoek, daarna te Hansbeke. Op 31 augustus 1922 werd hij herbegraven op de militaire begraafplaats Brugge (Assebroek), graf nr. 443.

40 HOEBEKE G., *Wachtebeke in de eerste Wereldoorlog*, Jaarboek 1985 van de Heemkundige Kring "Oud Wachtebeke", Wachtebeke, 1985, pg. 75-86. Als plaats van overlijden wordt hier Hansbeke vermeld.

God voorkwam den tijd om hem uit het midden der boosheden te trekken, daar zijne ziel beminne-lijk was in zijne oogen. (Boek der Wijsheid)

†
GODVRUCHTIGE GEDACHTENIS
VAN MIJNHEER
PETRUS DE MEY

ZOON VAN

Ferdinand en van Ida De Neve

geboren te Overslag (Wachtebeke) den 30 Septem-ber 1894, en roemrijk gevallen op het veld van eer als soldaat sergeant van het Belgisch leger, te Veldhoek tusschen Bellem en Hansbeke, den 22 October 1918.

Van kinds gebeente af geneigd tot het goed was hij altijd een brave en voorbeeldige jongeling onder zijne makkers en een goede zoon in het huis zijns vaders,, opgeroepen als soldaat, tot den dienst van het Vaderland was hij een voorbeeldigen soldaat en gewikkeld in den wreeden oorlog, een onbeschrok-ken en vurigen krijger, die tot tweemaal toe werd vereerd met het kruis der dapperen, en door zijne overheid werd aangesteld in gezag en in voorbeeld onder zijne medemakkers.

Daarom werd hij dan ook door God, weerdig ge-vonden om te worden opgenomen onder het getal der schuldellooze slachtoffers die eindelijk ons aller verlossing hebben aangebracht.

Ouders, zusters en vrienden van den duurbaren gesneuvelden wilt niet langer treuren over Gods al goede beschikking, hij zal u hier boven in den Hemel een machtige voorspreker en helper zijn, beter als hij het u zoo kunnen zijn door een langer leven hier op aarde; en zijne edelmoedige dood, strekt u tot eer en tot roem even gelijk aan het ge-heide Vaderland.

Barmhertige Jesus geef hem de eeuwige rust.

• 300 dagen aff.

Drukk., Edm. Laureyns, Dampoortstraat 87. Gent.

Bidprentje van Petrus De Mey

Graf van Petrus De Mey

Van Petrus De Mey werd het overlijdensbericht bewaard dat door zijn overste naar de gemeente werd gestuurd. Blijkbaar ging dit niet rechtstreeks naar de familie, maar via de gemeente.

Secretaris Bauwens heeft er nog zijn medeleven aan toegevoegd. Het ganse document is wellicht de vertaling van een Franstalig origineel.

Gemeente Wachtbete.

De Colonel R.B.M. kommandeerende het 2.9^e
legioen mij ten kennis dat de sergeant
De Meij Petrus van de 3^e Cie van het
kroep ondere wone bevelen, voornamelijk ge-
screveld is te het veld van een aan
22 October 1915. en begraven is geworden
op de plaats genaamd veldkult, tusschen
Bellon en Haandete

Wachtbete 21 December 1915.
Perdant Burgemeester
Bauwens

Ik neem deel in de droefheid der ouders
Gemeente De Meij en Loka De Nive.
Dat wij zich breeken in de hoop van het afge-
ste afheit. Een voor was een der diepste hel-
del voor het Vlaamche Land gevallen zijn

Bauwens

Toen Petrus De Mey zijn definitief graf kreeg te Assebroek (Steenbrugge), werd dit opnieuw gemeld aan de familie, wellicht ook via de gemeente. Opvallend is dat het opgegeven grafnummer (635) afwijkt van het huidige (443).

F.F.

KRIJGSBEGRAVINGSDIENST

Brugge, den 7de Oktober 1924.

BESTUUR

N^o *AS 5872*
Aut / BC 18/8

Inde bij het uitvoeren het nummer van
 daart bevestig te worden

De Bestuurder van des Krijgsbegraafingsdienst, te Brugge.

333 *deur Heer De Mey Ferdinand*
Wachtebeke (vandaag)

Ik heb de eer U te laten weten dat het stoffelijk overschot van *van wien dijkfelkennde van Sinter jongen*
Wdaat bij het 1° Regiment
 genneveld op het veld van Eer en welke voorheen begraven lag te *Flauke*
 den *21-8-1922* overgebracht werd naar het belgisch krijgskerkhof van *Steenbrugge bij Brugge*
 alwaar het tegenwoordig berust onder grafnummer *635*.

Op deze bestendige begraafplaats zal door de zorgen van het staatsbestuur een arduinen gedenksteen opgericht worden, deze zal voorzien zijn van een bronzen plaat dragende de naam, voornamen, regiment, datum van overlijden en de ereleekens waarvan de dapper overledene bezitter was.

Aanvaard, *Mijn heet*, de verzekering mijner hoogachting.

DE MAJoor BESTUURDER,
 F. F.
 De Luitenant,
Fulley

N. B. — Bismarck van mijn advies, en in België administratieve, moeten
 moet gefinancierd worden.

D 7824. — Imp. M. D. N. — 2,000 ex.

39. STEEL Franciscus (François)

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 274)

Franciscus werd geboren te Wachtebeke, op 21 oktober 1890, als jongste kind van Josephus (overleden 3 maart 1900) en Rosalie De Rouck. Beide waren geboren te Wachtebeke, Rosalie op 17 februari 1861. Het gezin telde nog twee oudere zussen. Het thuisadres was Walderdonk nr. 58. Het beroep van Franciscus wordt niet vermeld, maar vader was, volgens de geboorteakte van hun zoon, landbouwwerkman.

Franciscus maakte deel uit van de militie 1910, waarbij hij zich liet inschrijven als beroepsvrijwilliger. Hij werd oorspronkelijk ingelijfd bij het 3^e regiment Lansiers, een afdeling van de ruitterij dus. Op 13 december 1913 ging hij over naar het 5^e Regiment Lansiers, 3^e eskadron. Blijkbaar maakte hij verder nog promotie, want op zijn bidprentje staat vermeld dat hij onderofficier was.

Franciscus blijkt aan de IJzer de slag bij Reigersvliet te hebben meegemaakt. Een Duits aanvalscorps poogde

Bidprentje
Franciscus Steel
(archieff HK)

toen de Belgische voorpost Reigersvliet bij Stuivekenskerke, gelegen in het overstroomde gebied, in te nemen. Na een dag van hevige gevechten bleef de voorpost in Belgische handen. Franciscus Steel sneuvelden tenslotte op het einde van de oorlog, op 3 november 1918 te Assenede, wijk Triest. De Duitsers hadden zich toen al grotendeels teruggetrokken achter het kanaal Gent-Terneuzen, maar in Assenede bevond zich nog een achterhoede. Het gevecht hiermee werd Franciscus Steel fataal. Hij was de laatste Wachtheekse militair die sneuvelde voor de wapenstilstand, iets meer dan een week later. Hij werd begraven te Assenede, dezelfde dag nog, op 3 november 1918. Het graf bestaat nu niet meer.

40. DE VETTER Joannes Baptiste

Joannes De Vetter werd geboren te Sint-Kruis-Winkel, op 4 januari 1890, als zoon van Camillus, geboren te Zaffelare op 7 november 1859, en Vereecke Virginia Maria, geboren te Sint-Kruis-Winkel op 10 juni 1865. Vader was landbouwer, moeder hield een herberg open.

Bij de geboorte van Joannes woonde het gezin in de Burgstraat nr. 8, maar zou op 25 augustus 1897 naar Spanjeveer nr. 48 verhuizen. Ze zouden daar nog andere woningen betrekken: na 1901 was dit Spanjeveer nr. 7 en tenslotte, volgens de registers 1910-1919, bleken ze ingetrokken te zijn in Spanjeveer nr. 1.

Alhoewel het in de bevolkingsregisters van Sint-Kruis-Winkel niet teruggevonden werd, blijkt Joannes gehuwd te zijn geweest met Bauwens Bertha⁴¹.

Joannes De Vetter behoorde tot de militie 1910. Hij was artillerist bij het 12e regiment veldartillerie, 103e batterij, als soldaat 2e klas.

Joannes kwam te overlijden in het hospitaal van Sint-Michiels bij Brugge, enkele dagen na de wapenstilstand, op 16 november 1918 om 03.30 uur. Hij was er op 10 november opgenomen, als één van de talrijke slachtoffers van de Spaanse Griep. Hij werd oorspronkelijk begraven op 19 november 1918 te Brugge, graf 198. Thans ligt hij op de officiële begraafplaats van Brugge te Assebroek, op het militair gedeelte, graf nr. 407.

41 Dit huwelijk staat enkel vermeld op het bidprentje. De geboorteplaats van Bertha Bauwens kon dan ook niet worden achterhaald. Documenten teruggevonden in het archief van de gemeente, bijvoorbeeld met betrekking tot het uitbetaling van steun, wijzen eveneens op dit huwelijk.

Die gij betreurt, werd u onttrekt naar 'teter oord,
Waar men voor eeuwig leeft, in vreugd en ongestoord

†
BID VOOR DE ZIEL
van
JAN DE VETTER

echtgenoot van

BERTHA BAUWENS

geboren te Wyndel St. Kruis, den 4 Januari 1820, en
overleden in het hospitaal St. Michiels bij Brugge, den
17 November 1878, ontvangen hebbende de Rechten
onzer Moeder de H. Kerk.

Soldaat bij de 103^e batterie-veldartillerie.

Reeds begroette hij met vreugde des schoonen dag
het geestesaal en bevestiging van zijn duurbaar Va-
terland waarvoor hij vier lange jaren had gestreden,
en niet eer van hen meer verwijdend, koesterde hij
reeds de vaste hoop zijne duurbaren weldra terug te
zien, toen eens onverwacht, ke ziekte hem overviel
en hem het offer van zijn leven vroeg.

Wij moeten ons aan Gods opperste schikkingen
onderwerpen, hoe bedroevend zij ons ook voorkomen
omdat Hij ons eindig wijs is en zijn wil ondoorgroen-
delijk.

Vaartwel, Durbare Echtgenote, Ouders en
Bloedverwanten, bedroeft u niet gelijk deze die
opene hopen hebben, de aarde immers is een balling-
schap, de hemel is ons Vaderland. Vaartwel mijn
Kind, bemint uwe moeder, groei op in eer en deugd
en eens zullen wij elkander wederzien in den hemel.

H. Hart van Jesus, ik betrouw op U.

300 dagen 22

R. I. P.

Drukk., Edm. Laureyns, Lampoortstraat 87

*Bidprentje van Jan De Vetter
(archieff HK)*

*Foto Jan De Vetter
(foto fam. Creve - De Vetter)*

Graf van Jan De Vetter

41. TEIRLINCK Alphons

Geboren te Sint-Kruis-Winkel, op 17 december 1891. Hij was de zoon van Jacobus, geboren te Ertvelde op 23 juli 1863 en van Gysel Maria Louise, eveneens te Ertvelde geboren, op 3 augustus 1872. Ze werden te Sint-Kruis-Winkel ingeschreven op 8 november 1889, waar ze woonden in de Burgstraat nr. 23. Jacobus was aardewerker en moeder Maria poogde wat bij te verdienen als herbergierster.

Voor zover bekend was Alphons ongehuwd.

Alphons Teirlinck behoorde tot de militie 1911 en was soldaat 2e klas bij het 1^e regiment grenadiers, 9^e compagnie. Hij overleed te Sint-Michiels bij Brugge, op 27 november 1918, om 09.15 uur. Dit was wellicht in het daar gelegen hospitaal (cfr. Joannes De Vetter): de notatie van het uur van overlijden wijst daarop. Volgens het dodenregister van *In Flanders Fields* was hij op 24 november *gekwetst* te Beveren, wat wellicht Beveren aan de IJzer moet zijn. Aangezien deze datum na de oorlog valt, wordt wellicht *opgenomen* bedoeld. Hij werd voorlopig begraven op 30 november 1918 te Steenbrugge (Assebroek), toen graf nr. 581. Daar ligt hij nu, in graf nr. 124.

Graf van Alfons Teirlinck

42. BAL Oscar Joseph

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 221)

Geboren te Wachtebeke, op 13 december 1887, als zoon van Franciscus, geboren te Anderlecht op 14 februari 1848 en Van de Capelle Clementina Josephina, geboren te Wachtebeke op 3 februari 1861. Oscar was hun eerstgeborene. Er zouden nog vier zonen en drie dochters volgen. Vader Franciscus kende ook meerdere beroepen: schipper, fabrieksarbeider en herbergier. Het gezin woonde oorspronkelijk in de Molenhoek, nr. 21, maar verhuisde op 3 juni 1913 naar Gent, Sint-Lievensstraat nr. 150.

Volgens het bevolkingsregister was Oscar nog ongehuwd.

Oscar behoorde tot de milite van 1907, het was dus nog een loteling. Hij werd weer opgeroepen op 1 augustus 1914, bij de algemene mobilisatie. Oorspronkelijk werd hij ingedeeld bij het 22^e Linieregiment, maar werd later ingelijfd bij het 5^e Regiment Artillerie. Volgens het register van *In Flanders Fields* werd hij in 1914 gekwetst in de omgeving van Mechelen.

De oorlog zelf heeft hij overleefd, maar hij was wel ziek, vermoedelijk had hij de Spaanse Griep. Ook al werd hij niet gedemobiliseerd, hij kon gezien zijn

**Bidprentje van
Oscar Bal
(archieff HK)**

gezondheidstoestand
wel thuis verblijven.
Op 1 december 1918,
dus een drietal weken
na de wapenstilstand,
kwam hij te overlij-
den.

Op 4 december werd
hij te Wachtebeke
begraven. Voor zo-
ver bekend heeft
Wachtebeke op zijn
kerkhoven nooit een
ereperk of voorbe-
houden zone gehad
voor zijn gestor-
ven militairen, wat
in sommige andere
gemeenten wel het
geval is. Oscar Bal
moet begraven zijn
op het oude kerkhof
dat gelegen was rond

de kerk, aangezien het huidige in de Molenhoek toen nog niet bestond.
Het oude kerkhof werd rond 1955 geruimd en, indien het graf van Bal er
toen nog lag, moet dit mee opgeruimd zijn. Op het kerkhof in de Molenhoek
ligt hij in elk niet begraven: hij komt in het dodenregister niet voor.

43. VAN PETEGEM Florimond

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 921)

Florimond Van Petegem kwam ter wereld te Wachtebe-
ke, op 8 maart 1889, als oudste kind van Petrus Johannes,
geboren te Wachtebeke op 23 april 1853 en Catharina De

Graf van Florimond Van Petegem

Roeck, eveneens te Wachtebeke geboren en er overleden op 1 juli 1899. Na hem kwamen er nog twee zonen en twee dochters. Op het thuisadres, Hoogstraat 13, staat ook nog een kleinzoon ingeschreven, maar geen schoonzoon of -dochter. Vader deed zijn best om de kost te verdienen als arbeider, leurder en landwerkmán. Florimond zelf staat genoteerd als landwerkmán.

Florimond was ingelijfd bij het 1^e regiment Jagers te Voet, als soldaat 2^e klas van de militie 1909. Hij werd al bij het begin van de oorlog krijgsgevangen gemaakt, namelijk op 12 augustus. Hij overleefde deze gevangenschap niet. Hij overleed op 10 december 1918 te Recklinghausen (Duitsland) aan een longontsteking. Hij was dus nog niet uit krijgsgevangenschap ontslagen, ook al was de wapenstilstand al gesloten. Hij werd eveneens te Recklinghausen begraven. Zoals de andere gestorven krijgsgevangenen werd hij na de oorlog uit Duitsland weggehaald en herbegraven op de militaire begraafplaats te Leopoldsburg, op 19 juli 1923. Hij is er te vinden in perk D, graf nr. 39.

44. GELDOF Seraphinus

Seraphinus Geldof kwam ter wereld te Sint-Kruis-Winkel op 8 februari 1887. Hij was de zoon van Petrus, geboren te Zeveneken op 14 maart 1861,

en van Verniers Maria Theresia, geboren te Sint-Kruis-Winkel op 20 november 1862. Petrus was landbouwer en klompenmaker. Het gezin woonde toen in de Rostijnestraat nr. 7, maar verhuisde op 15 april 1892 naar Zelzate. Dit is dan ook de reden dat Seraphinus niet vermeld wordt op het gedenkteken te Sint-Kruis-Winkel.

Seraphinus Geldof moet nog een loteling geweest zijn: hij behoorde immers tot de militie van 1907. Zijn eenheid was het regiment Karabiniers-Wielrijders, 2 D.C., waar hij soldaat 2^e klas was. Hij kwam te overlijden een maand na de wapenstilstand, in het hospitaal van Beveren aan de IJzer, op 11 december 1918. Hij werd daar ook voorlopig begraven, op 14 december 1918, graf 530. Deze begraafplaats is echter volledig ontruimd. Seraphinus is nu te vinden op de militaire begraafplaats van De Panne, perk K, graf 137.

Graf van Serafinus Geldof

45. GOETHALS Felix

(Bevolkingsregister 1880 – 1889 pagina 334)

Zijn naam komt niet voor op het monument van de gesneuvelden.

Geboren te Wachtebeke op 30 januari 1867, als zoon van Emmanuel, geboren te Lokeren op 16 mei 1830 en Delphine van der Eedt, geboren te Zaffelare op 18 februari 1831. Het gezin telde negen kinderen: vijf zonen en vier dochters. Felix was het vijfde kind en vierde zoon.

Het gezin woonde op de Walderdonk, nr. 101. Felix verhuisde echter naar Antwerpen op 20 maart 1890; hij woonde tot dan bij zijn ouders in. In het bevolkingsregister staat geen huwelijk aangegeven.

Beroep: van Felix wordt geen beroep opgegeven, maar hij is, gezien het volgende, blijkbaar bij de spoorwegen terecht gekomen. Vader was arbeider (vlgs. geboorteakte Felix) en/of landwerkman (vlgs. bevolkingsregister).

Gezien zijn ouderdom was Felix niet onderworpen aan de mobilisatie voorafgaand aan de oorlog. Hij werd niettemin opgeëist en ingedeeld bij het militair Transport als gemilitariseerd burgerarbeider bij de spoorwegen. Felix overleefde de oorlog: hij overleed op 12 januari 1919 te Lier. Gezien deze datum werd hij nog als militair oorlogsslachtoffer beschouwd. Van een begraafplaats is niets bekend.

46. DE ROECK Camillus

(Bevolkingsregisters 1910-1919, pagina 634)

Camillus (Kamiel) De Roeck werd op 7 juli 1894 geboren te Wachtebeke, als zoon van Petrus Franciscus en Alexander Rosalia. Beide ouders waren eveneens van Wachtebeke afkomstig: Petrus was er geboren op 24 december 1855, moeder Rosalia op 12 februari 1860.

Volgens het bevolkingsregister had het gezin enkel twee zonen, waarvan Camillus de jongste was. Vader was een landbouwer, die met zijn gezin woonde op de Langelede, nr. 51. Camillus was ongehuwd, zeker geen uitzondering voor iemand die bij de mobilisatie 20 jaar was.

Dit laatste betekent ook dat hij pas in september 1914 werd opgeroepen. Hij werd ingelijfd bij het 1^e regiment Jagers te Voet. De garnizoensstad van het regiment was Charleroi. Zijn regiment maakte de slag om Luik mee, de verdediging van Antwerpen en vocht in oktober 1914 aan de IJzer, in de buurt van Tervate en Kaaskerke. Op 17 april 1918 vocht het de slag om Merkem uit, samen met Halen in 1914 de enige overwinning op de Duitsers die de Belgen zonder geallieerde steun behaalden.

Op 28 september, bij de start van het eindoffensief, rukte het regiment op vanuit Boezinge. Op 4 oktober werd Roeselare bereikt, Torhout op 10 oktober, Landegem op 25 oktober om tenslotte de wapenstilstand mee te maken te Eke.

Wie God vreest moet de dood niet vreezen, want zij is voor den rechtvaardige slechts de overgang tot een beter leven. — De beste bereiding tot eene zalige dood is eene volkomene onderwerping aan den Wil van God.

BID VOOR DE ZIEL
van
KAMIEL DE ROECK

Getrouw aan zijne plicht, dapper in den strijd, bereid zooals duizenden zijner makkers, zijn leven ten offer te brengen voor de eer en de verlossing van zijn vaderland, had hij ongedeerd den langen en bloedigen oorlog doorworsteld. Zoo dikwijls en zoo wonderlijk in doodsgevaar behouden gebleven, had hij het geluk zijne duurzame moeder en bloedverwanten weer te zien... en reeds de vaste hoop, nog vele jaren met hen, de vruchten der zegepraal in vrede te genieten. Helaas God heeft het anders gewild. Doch even moedig en sterk in de beproeving als op het slagveld, doorstond hij de kwellingen eener pijnlijke ziekte en aanvaardde hij met christelijke onderwerping den dood die er weldra op volgen moest.

Lieve moeder, broeder en zuster, ik weet welke wonde mijn vroeg afsterven in uw hart heeft geslaan, doch onderwerpt u aan Gods heiligen wil. Hij zelf zal uw trooster, uwe sterkte, uwe steun zijn en na dit kort en smartvol leven uwe eeuwige belooning.

Jesus, Maria, Josef, geef dat ik met U in vrede ruste.

(100 dag. afl.)

R. I. P.

Druk. DE ROOVER, Wachtebeke.

Bidprentje van Kamiel de Roeck

Ter zalige en eeuwige Gelacktheit

van

KAMIEL DE ROECK

soot van wijlen Petrus en van Rosalie Alexander,
SINDSOM BIJ HET 1° JAARS,

geboort te Wachtebeke den 7 Juli 1874,

overleden te Lath-den 4 Februari 1919.

Het regiment nam vanaf december 1918 deel aan de bezetting van Duitsland, meer bepaald te Homburg bij Duisburg. Kort daarop, op 28 januari, werd De Roeck opgenomen in het militair hospitaal van Luik. Hij overleed er op 6 februari, volgens zijn dossier aan 'een onbekende besmettelijke ziekte'. Vermoedelijk was dit de Spaanse Griep.

Camillus De Roeck werd begraven op het militair erepark van de stedelijke begraafplaats van Robertmont (Luik).

47. VERMOET Maurice

Maurice Vermoet werd geboren te Sint-Kruis-Winkel, op 17 januari 1890. Vader was Hendricus Prudentius, geboren te Sint-Kruis-Winkel op 7 mei 1852; de moeder was Buysse Maria Theresia, eveneens te Sint-Kruis-Winkel geboren, op 16 februari 1856. Petrus was timmerman / schrijnwerker / meubelmaker, Maria was dagloonster. Het gezin woonde in de Dorpsstraat nr. 31, daarna (na 1900) in de Dorpsstraat nr. 27. Op 1 april 1909 verhuisde echter iedereen naar Gent, Rooigemlaan 164. Daardoor komt de naam van Maurice op het monument van de gesneuvelden van Sint-Kruis-Winkel niet voor.

Maurice staat in het bevolkingsregister vermeld als 'religieuze', zonder verdere specificaties.

Als religieuze werd Maurice ingedeeld bij het regiment T.A.S.S., Genie 4DA, Pontonniers. Hij had er de graad van korporaal, militie 1910. Zoals veel andere religieuzen doet hij dienst als brancardier. Hij is overleden op 27 februari 1919 te Lusambo (Belgisch Congo). Hieruit kunnen we besluiten dat hij ingelijfd was bij de koloniale troepen. Wat Afrika betreft, waren in november 1917 de gevechten met de Duitse troepen beëindigd, althans voor de Belgen. Aangezien Maurice Vermoet meer dan een jaar later overleed, kunnen we besluiten dat hij nog wel in militaire dienst was, maar vermoedelijk aan een ziekte overleed. Zijn begraafplaats is onbekend.

Enkele beschouwingen

Het jongste militair slachtoffer van de oorlog was Edouard Verdeurmen: hij was pas achttien jaar oud. De oudste was Joannes Leyns, die 38 was. Gaan we de volledige spreiding van de leeftijd van de overledenen na, dan krijgen we volgend overzicht.

<u>Leeftijd</u>	<u>Aantal</u>
18	1
19	0
20	3
21	2
22	4
23	5
24	6
25	6
26	2
27	3
28	2
29	2
30	2
31	5
32	0
33	0
34	0
35	2
36	1
37	0
38	1

Dit betekent dat 27 slachtoffers, dus iets meer dan de helft, vooraan in de twintig waren.

Er is ooit vanuit gegaan dat, wat het aantal gesneuvelden voor gans België betreft, 1/3 van de doden viel tijdens de bewegingsoorlog, die men laat eindigen met de slag aan de IJzer in oktober 1914. Tijdens de daarop volgende vier jaren die onze troepen doorbrachten aan de IJzer, viel nog eens 1/3 van de slachtoffers. In dit geval was dit niet enkel te wijten aan militaire acties, maar ook aan ziekte. Het laatste derde tenslotte sneuvelde tijdens het eindof-

fensief, of aan de gevolgen van de Spaanse Griep die toen woedde⁴². Gaan we deze verdeling na voor wat de gesneuvelden van Wachtebeke en Winkel betreft, dan blijkt dit hier absoluut niet het geval te zijn. Voor 18 oktober 1914, de dag dat de Slag aan de IJzer begon, zijn er in onze twee gemeenten samen 9 doden gevallen. Tijdens de ‘Wacht aan de IJzer’, die afliep op 28 september 1918, de start van het eindoffensief, telde men 23 doden. Van 6 onder hen is met zekerheid geweten dat ze stierven door ziekte. Tijdens het eindoffensief, tot 11 november 1918, sneuvelden 7 militairen. Na de wapenstilstand stierven er nog 8, waarvan kan aangenomen worden dat dit meestal - zo niet bij allen - veroorzaakt werd door de Spaanse Griep. Aangezien ze stierven voor de officiële demobilisatie afgekondigd werd, werden ze nog beschouwd als oorlogsslachtoffer.

Op een paar mogelijke uitzonderingen na, waren alle gesneuvelden van eenvoudige afkomst. Velen hadden duidelijk geen vast inkomen. Dit was enkel vastgelegd voor de drie fabrieksarbeiders, de drie beroepsmilitairen, de twee dienstboden en de zeven die een zelfstandig beroep uitoefenden, voor zover dit althans kon worden nagegaan. Want wie als twintigjarige het beroep ‘bakker’ opgaf, was wellicht eerder bakkersknecht dan zelfstandig bakker. En of de metser, poeldenier, de mandenmaker, de koster-organist,... van hun beroep konden leven, is zeer de vraag. De meerderheid, meer bepaald 24 van de 47 slachtoffers, waren landbouwer, landbouwwerkman of kwamen althans uit dit milieu. Wat overeenstemt met vroegere bevindingen: ongeveer de helft van de Wachtebekenaren leefde van de landbouw. Of al de ‘landbouwers’ zelfstandig landbouwer waren, of toch eerder landbouwknechten, kon niet worden uitgemaakt. Zeker de landbouwwerklieden oefenden een eerder seizoensgebonden beroep uit: veel werk in de plant- en zaaiperiode en de oogst, weinig tussendoor. Sommige (ouders) wisten dit op te vangen door meerdere beroepen uit te oefenen. Algemeen kan worden gezegd dat het landbouwersleven voor de meesten geen vetpot was: er zijn genoeg documenten die dit staven. Ook het feit dat enkelen onder hen hun geluk elders probeerden te vinden (maar meestal mislukten) wijst daar op.

Was er in Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel dan niemand bij de gesneuvelden die uit een betere familie stamde? Dat kan niet met zekerheid worden gezegd, maar het lijkt er wel op. Vergeten we niet dat ten tijde van het lotelingsysteem - en dat liep tot 1909 - het mogelijk was zich vrij te kopen en

42 SCHEPENS L.: *Een Oorlog in Vlaanderen*. Lannoo, Tielt / Weesp, 1984, pg. 53. De auteur baseerde zich hierbij op de officiële cijfers van het Ministerie van Landsverdediging uit 1938. Volgens deze cijfers telde het Belgisch leger 23.858 doden. Tegenwoordig houdt men het bij ongeveer 40.000!

een ander zijn plaats te laten innemen. Wat blijkbaar ook in Wachtebeke gebeurde: Johannes Leyns was zo een ‘vrijwilliger met premie’, die de plaats van een ander had ingenomen.

Gezien het vorige, stierven vrijwel alle slachtoffers als gewoon soldaat. Toch waren er drie die het tot onderofficier brachten (sergeant of wachtmeester), niet toevallig alle drie beroepsmilitairen: Heliodore De Clercq (rijkswacht), Petrus De Mey en Franciscus Steel. Ze hadden blijkbaar als militair voldoende Frans geleerd daartoe. Er waren ook nog twee korporaals: Edgard Haentjens en Maurice Vermoet.

De begraafplaatsen

Er zijn in België in totaal tweeëndertig officiële begraafplaatsen waar soldaten uit deze oorlog begraven werden. Het merendeel zijn militaire begraafplaatsen (20). Verder vindt men nog stedelijke (8), en gemeentelijke (4) begraafplaatsen. Deze laatste zijn gemengd: burgers en militairen op één terrein, maar wel van elkaar afgebakend. Het dodenregister van elk van deze kerkhoven kan via internet worden opgevraagd⁴³. Buiten de 32 genoemde kerkhoven zijn er nog diverse andere, kleinere, waar enkele soldaten begraven liggen. Deze plaatsen zijn weinig gekend en het is dan ook moeilijk om na te gaan wie daar begraven ligt. Bovendien is er nog minstens één gemengde begraafplaats te Luik: deze van Robertmont (niet bij de 32 geteld). Waarom van deze stedelijke begraafplaats, 44 hectare groot, geen informatie terug te vinden is van het militaire gedeelte zoals van de 32 andere, is een vraagteken.

De begraafplaatsen, die vermeld zijn in de dodenlijst van de Belgische gesneuvelden zoals te vinden op de website van het In Flanders Fields Museum te Ieper, geven enkel de voorlopige begraafplaats weer, soms met de datum van de begrafenis. Van één dergelijk oorspronkelijk graf (Alfons Creve) is nog een foto teruggevonden⁴⁴. Van De Panne is eveneens een foto bekend van het originele kerkhof (affiche aan de ingang van de begraafplaats). Veel

43 Website www.abl1914.be/bwg/locatie.htm. Onder ‘locatie’ dient de plaats van het kerkhof te worden ingevuld. Dit zijn: Aalter, Aarschot, Adinkerke, Bonnelles, Brugge, Champion, Chaudfontaine, Dendermonde, De Panne, Epepegem, Gentwest (= Westerbegraafplaats), Grimde (=Tienen), Halen, Hoogstade, Houthulst, Keiem, Leopoldsburg, Lier, Mechelen, Oeren, Orsmaal (= Orsmaal-Gussenhoven), Ougree (= Ougrée), Ramskapelle, Rhees (= Rhées, Herstal), Schiplaken, Steenkerke, Margriete (= St.-Margriete-Houtem), Veltem (= Veltem-Beisem), Wandre, Westvleteren, Willebroek, Wilrijk (= Schoonselhof Antwerpen).

44 Deze werd bezorgd door ons bestuurslid Wies Creve, waarvoor dank.

van de verspreide oorspronkelijke soldatengraven zijn later opgeruimd en naar een definitieve rustplaats overgebracht. Sommige van deze begraafplaatsen, zogenaamde verzamelkerkhoven, werden speciaal daartoe opgericht, begin jaren twintig van vorige eeuw. Zo onder andere Ramskapelle. Andere dateren al van tijdens de oorlog zelf. Meestal zijn die te vinden in de onmiddellijke nabijheid van een vroegere verzorgingspost of hospitaal. Dit is bijvoorbeeld het geval met de begraafplaatsen van Steenstrate, Oeren, De Panne en Adinkerke.

Alle militaire begraafplaatsen hebben enkele gemeenschappelijke kenmerken. Oorspronkelijk was elk graf voorzien van een zwart geveerd houten kruis, waar in witte letters de nodige gegevens waren aangebracht (zie de foto van het originele graf van Alfons Creve). In de jaren 1924-1925 werden deze vervangen door een uniforme zerk ontworpen door de Brusselse architect Simons, op vraag van het ministerie van Landsverdediging. In principe hebben dus alle Belgische graven dezelfde zerk. Er zijn wel enkele uitzonderingen, zoals de zogenaamde heldenhuldezerkjes, voorzien van de letters AVV – VVK, die al dateerden van tijdens de oorlog zelf. Deze zijn echter gering in aantal: de meeste werden vernietigd. Op de meeste kerkhoven zijn er geen meer te vinden. Ook komt het wel eens voor dat er naast Belgen ook nog Engelsen begraven liggen; deze hebben hun eigen typische zerk. Franse graven zijn eerder zeldzaam, begraafplaats Hoogstade uitgezonderd. Per uitzondering komt een privé-graf voor, zoals te Steenkerke. Op de begraafplaats van Adinkerke zijn er eveneens een paar buitenissige grafmonumenten te vinden. Afhankelijk van de grootte van het kerkhof zijn de graven gerangschikt in perken (blokken). Elk perk kreeg een kenletter: A, B, C, ... De graven zijn alle genummerd, maar dit nummer staat niet op het graf aangegeven. Het is wel te vinden op een plan van het kerkhof dat ophangt in een (meestal) houten schuilhokje, dicht bij de ingang, waar ook het dodenregister aanwezig is. Aan de hand van dit dodenregister, waar bij elke naam het betreffende grafnummer vermeld staat, en het plan met de grafnummers, is een bepaald graf relatief eenvoudig terug te vinden. Alle begraafplaatsen zijn ook voorzien van een wapperende Belgische vlag. Dikwijls staat deze opgesteld in een centraal perk, waarrond soms de graven een speciale schikking krijgen.

De begraafplaatsen waar gekende graven van Wachtebekenaren en/of Winkelnaren terug te vinden zijn, werden alle bezocht, op het Luikse Robertmont na. Ze worden hieronder in het kort beschreven. Bij het opzoeken van bijkomende informatie is – enigszins tot onze verbazing – vastgesteld dat het aantal graven dat op een dergelijk kerkhof aanwezig is, door diverse

bronnen verschillend wordt weergegeven. Men zou kunnen veronderstellen dat telling van het aantal graven geen groot problemen kan vormen, maar dit is blijkbaar niet het geval. Toegegeven: sommige zerken staan er enkel om een dode te herdenken die er niet meer ligt (bv. De Panne), maar dat kan dergelijke verschillen niet verklaren. Bij het vermelden van het aantal graven hebben we ons dan maar hoofdzakelijk gebaseerd op de gegevens vermeld door het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed (VIOE), tenzij anders aangegeven.

Buitenlandse kerkhoven, voornamelijk Frankrijk, werden niet bezocht. Een algemene beschrijving van deze begraafplaatsen volgt wel hieronder, gebaseerd op foto's opgevraagd op internet. Deze foto's werden geleverd door de Wachtebeekse afdeling van de Nationale Strijdersbond en later overgemaakt aan de heemkundige kring, samen met nog heel wat andere informatie.

Adinkerke

De militaire begraafplaats ligt er achter de kerk en is te bereiken via de Heldenweg. Het aanleggen van deze toegangsweg in 1925 veroorzaakte nogal wat heibel. Reden was dat men voor de fundering van deze weg gebruik maakte van de zogenaamde heldenhuldezerkjes, die daartoe kapot geslagen werden en vermengd met baksteengruis. In totaal ondergingen een 130 exemplaren dit lot. Op het kerkhof blijven er nu nog zes over. Volgens de overlevering zou dit incident de aanleiding geweest zijn om de IJzertoren op te richten. Er zijn ook vijf graven te vinden die een particuliere grafsteen hebben.

De begraafplaats is één van de weinige die een monumentale toegangspoort heeft, gebouwd naar de normen van die tijd. Het kerkhof is min of meer trapeziumvormig en is volledig omgeven door een nieuwbouw wijk. Er liggen 1651 Belgische doden begraven, 1 Franse militair (onder een Belgische grafsteen, weliswaar voorzien van een Franse i.p.v. een Belgische vlag) en 67 Britten. Het werd al tijdens de oorlog aangelegd. Er werden toen talrijke militairen begraven die stierven in het militair hospitaal Cabour, of in andere medische posten in Adinkerke. Cabour was actief van april 1915 tot februari 1920. De herkomst van alle gesneuvelden is echter niet meer bekend, maar er blijken er ook afkomstig te zijn van het hospitaal L'Océan te De Panne⁴⁵.

45 Internet <http://inventaris.vioe.be/woi/relict/487>

Te Adinkerke liggen Theofiel Duyck en Frans Verley begraven, die beide in Sint-Kruis-Winkel werden geboren maar er niet bleven wonen. Er is ook één Wachtebekenaar te vinden: Augustijn Stevens.

Ingangspoort begraafplaats Adinkerke.

Brugge (Assebroek / Steenbrugge)

In Assebroek, deelgemeente van Brugge, vindt men het groot kerkhof van deze stad. De militaire begraafplaats maakt daar deel van uit. Het Brugse stedelijke kerkhof moet één van de oudste van België zijn. Het werd al aangelegd tijdens het laatste kwart van de achttiende eeuw, toen het verboden werd nog langer in de stad zelf te begraven. Het is er duidelijk aan te zien. Het wordt volledig overschaduwd door eeuwenoude bomen en er zijn talrijke graftombes te vinden die niet veel jonger zijn.

Er blijkt geen volledige zekerheid meer over te bestaan, maar waarschijnlijk werden de eerste Belgische militairen er begraven vanaf september 1914. Het betrof toen hoofdzakelijk gekwetsten die hun verwondingen niet overleefden. Nadat de stad bezet was kwamen daar nog een achthonderdtal Duitse doden bij. Ze zouden er blijven liggen tot in de jaren '50 van vorige eeuw,

toen ze werden ontgraven en overgebracht naar de Duitse militaire begraafplaats van Vladslo. Na de herovering, op 19 oktober 1918, nam het aantal militaire graven nog toe. Er bleven immers nog talrijke medische eenheden actief. Wie toen begraven werd was een slachtoffer van het eindoffensief of van de Spaanse Griep. Alles samen zijn er 442 Belgische overledenen uit 1918 begraven.

Oorspronkelijk lagen de militaire doden min of meer verspreid over het burgerlijk kerkhof. Pas in 1919 werd een afzonderlijke ruimte voorzien voor de Belgische doden. Er grepen dan ook talrijke ontgravingen en herschikkingen plaats. Deze begraafplaats bevindt zich in een uithoek van het stedelijk kerkhof. Men kan ze bereiken via een aparte ingang, zonder de burgerlijke begraafplaats te betreden, maar om die te vinden is wel enig zoekwerk nodig. Zoals op de andere kerkhoven werden hier ook vanaf 1924 de gekende grafzerken ingevoerd. Dat zijn er momenteel 611, waarvan de meeste, 523, een dode uit Wereldoorlog I herdenken. Daar zijn 15 onbekende Belgen bij en één onbekende Brit. Later zouden er nog 88 Belgische gesneuvelden uit de Tweede Wereldoorlog bijkomen, waarvan twee onbekenden⁴⁶.

Begraafplaats Assebroek (Brugge).

46 Internet <http://inventaris.vioe.be/woi/relict/1481>

Alhoewel de begraafplaats omgeven wordt door groen oogt ze eerder sober. De zerken zijn opgesteld in een groot grasperk en geschikt in twee grote perken. De Belgische vlag staat opgesteld in een open zone tussen deze perken. De graven zijn niet versierd met bijkomende beplanting.

In Assebroek liggen twee Winkelnaars begraven: Jan De Vetter en Alfons Teirlinck. Ook Wachtebekenaar Petrus De Mey heeft er zijn graf gekregen.

De Panne

Het kerkhof ligt langs de weg De Panne-Adinkerke, nabij Kerkstraat nummer 69 (dichtbij Plopsaland). Het werd eveneens al tijdens de oorlog aangelegd. Het grenst aan het burgerlijk kerkhof, dat men eerst dient over te steken vooraleer het militaire gedeelte te bereiken. Het ligt ook een weinig hoger dan het burgerlijke. Net ervoor liggen Britse graven en een paar rijen Belgische gesneuvelden uit W.O. II, onder een gemoderniseerde grafsteen, waar men nog wel het originele concept uit 1924 kan in herkennen. Aan de ingang van het kerkhof is een grote foto geafficheerd van de militaire begraafplaats zoals ze er tijdens de oorlog uitzag.

Het kerkhof werd al in 1914 aangelegd in de duinen, op grondgebied van de familie Calmeyn die daartoe onteigend werd (maar pas in 1918!). Veel doden zijn afkomstig van het militaire hospitaal te De Panne, gevestigd in het hotel L'Océan, maar het werd sterk uitgebreid na de oorlog toen er militaire doden werden overgebracht afkomstig van Veurne, Booitshoeke, Kaaskerke, Oostkerke, Sint-Jacobskapelle, Sint-Rijkers, Sint-Sixtus te West-Vleteren, Beveren a.d. IJzer en nog andere. Het is dus een verzamelkerkhof. Er liggen in totaal 3.744 doden begraven. Een eigenaardigheid van het kerkhof is dat er 136 grafstenen te vinden zijn waarop doden uit W.O. I enkel herdacht worden: ze liggen er niet begraven⁴⁷.

In De Panne liggen twee Wachtebekenaren begraven: Emiel Van de Voorde en Victor Van Renterghem. Ook een Winkelnaar heeft er zijn laatste rustplaats gevonden: Serafijn Geldof.

Hoogstade

Het militaire kerkhof van Hoogstade werd reeds aangelegd in 1915, althans dat meent men te mogen afleiden uit de notitie van een kloosterzuster die in

⁴⁷ Internet <http://inventaris.vioe.be/woi/relict/747>

Het oorspronkelijke kerkhof van De Panne

Het huidige kerkhof van De Panne (militair gedeelte)

Het kerkhof van Hoogstade

De steen gevoegd bij het graf van Jan Balemans

april van dat jaar schreef over de aanleg van een nieuw kerkhof. Er werden toen 19 soldaten begraven. Verbazend is dit niet, want in de nabijheid lag (en ligt) het rustoord Clep, dat in januari van dat jaar door de Britten als militair hospitaal werd ingericht. Er zijn dan ook twintig Britse grafstenen te vinden. Niet meer, want in mei 1915 werd het hospitaal door de Belgen overgenomen en dit voor de ganse verdere oorlog. Naast de Britten liggen er 805 Belgen begraven, waaronder 17 onbekenden. Niet alle vonden er tijdens de oorlog zelf hun rustplaats. Zo kwamen er ook diverse lichamen terecht die gevonden werden bij het opruimen van de frontstreek na de oorlog. Het resultaat was dat, in 1920-1921, er 972 Belgische graven te vinden waren, 150 Franse, de genoemde Britse en zelfs enkele Duitse. De definitieve heraanleg, die gepaard ging met ontgravingen en repatriëringen en waarbij het kerkhof zijn huidige uitzicht kreeg, volgde pas in de jaren 1924-1925. Toch werden er in 1968 nog 117 graven aan toegevoegd, afkomstig van het militair kerkhof van Renige, dat ontruimd werd. Zes graven zijn voorzien van het zogenaamde heldenhulde zerkje⁴⁸.

Het kerkhof, parkeerplaats inbegrepen, is vrijwel rechthoekig van vorm. Het is gedeeltelijk door een woonwijk omgeven. De toegang, in het midden van een smalle zijde, gaat via een soort poortgebouw. De graven zijn niet gerangschikt in perken, maar vormen lange rijen over de ganse lengte van de begraafplaats. De Belgische vlag, een onmisbaar attribuut op alle militaire kerkhoven, bekleedt geen ereplaats zoals bijvoorbeeld in De Panne het geval is, maar staat helemaal achteraan, in het midden. De graven zijn versierd met witte rozen.

Een bijzonderheid die enkel in Hoogstade aangetroffen werd, zijn de paar graven die voorzien zijn van een bijkomend steentje waarop soms een ontroerende tekst aangebracht is. We voegen er hier een voorbeeld bij, aangebracht op het graf van soldaat Jan Balemans. Het leed dat een gesneuvelde teweeg brengt kan wellicht niet beter verwoord worden.

In Hoogstade ligt Wachtebekenaar Eduard De Decker begraven.

Leopoldsburg

De militaire begraafplaats van Leopoldsburg ligt op militair domein, dicht bij het welbekende Kamp van Beverlo. Vlakbij ligt ook nog een Brits kerkhof. Het kamp werd in de Eerste Wereldoorlog door de Duitsers gebruikt,

48 Internet <http://inventaris.vioe.be/woi/relict> 458

Leopoldsburg. Foto van één van de kapellen.

Waterput.

die er een militair kerkhof aanlegden.

In 1933 werden daar nog 404 Duitse graven aan toegevoegd.

Vanaf 1928 legden de Belgen hun militaire begraafplaats aan. Onder andere de in Duitsland gestorven krijgsgevangenen kregen er hun definitieve rustplaats. De Duitse graven werden na de Tweede Wereldoorlog overgebracht naar Lommel. De vrijgekomen plaatsen werden ingenomen door doden uit de Tweede Wereldoorlog: niet alleen Belgen, maar ook overleden Russische krijgsgevangenen. In totaal vindt men er 1312 graven⁴⁹.

Wat direct opvalt als men het kerkhof betreedt, zijn de twee witte gebouwtjes die er opgericht zijn. De centrale toegangsweg, in rode steenslag, leidt direct naar één ervan. Links ervan, op enige afstand van de hoofdweg, staat

nog een tweede. Deze werden opgericht ter ere van niet-geïdentificeerde politieke gevangenen, gefusilleerden en onbekende krijgsgevangenen. De begraafplaats is dus niet enkel voorbehouden aan gesneuvelden van de ‘Grote Oorlog’.

Van een dergelijke begraafplaats, op militaire grond dan nog wel, zou men kunnen verwachten dat er aan de Belgische vlag een ereplaats is toegekend, maar dit is niet het geval. Ze staat ietwat verloren ingeplant langs de hoofdweg, niet ver van de ingang. Wat ook op geen enkele andere begraafplaats is aangetroffen, is de waterput, al rijk met klimop bekleed.

In Leopoldsburg ligt Winkelnaar Yvo Michiels begraven, evenals Wachtebenaar Florimond Van Petegem.

Oeren

De militaire begraafplaats van Oeren is een unicum. Het kerkhof werd namelijk aangelegd rondom de laatgotische kerk uit de 16^e eeuw, die trouwens niet meer gebruikt wordt voor de eredienst. Het geheel ligt volledig in landelijk gebied. Het kerkhof wordt betreden via een gemetselde toegangspoort in de gele steen van de streek. De poort is van kantelen voorzien.

Het is blijkbaar niet meer uit te maken wanneer het kerkhof oorspronkelijk werd aangelegd, maar algemeen wordt aangenomen dat het al in 1915 moet geweest zijn. Na aanleg van een veertigtal graven werd besloten de doden

⁴⁹ Internet <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/200661> en <http://ablhistory-forum.be/viewtopic.php?f=45&t=2641>

Begraafplaats Oeren.

*De kerk op
de begraafplaats
Oeren.*

verder te begraven in Adinkerke. Althans, tot 1917: toen werd het kerkhof opnieuw in gebruik genomen. Wat het totaal aantal graven betreft is men blijkbaar aan een hertelling toe: de diverse bronnen geven sterk uiteenlopende aantallen aan. Volgens het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed (VIOE) waren er oorspronkelijk 651 graven, maar zijn er een deel doden ontgraven – en enkele bijgelegd – zodat er nu nog 508 zouden zijn. Volgens Wikipedia zijn er nog steeds 651, en 642 volgens een Nederlandse bron. Volgens VIOE staat er bovendien nog een grafsteen waaronder geen lijk meer ligt. Op vraag van de weduwe werd dit in 1956 ontgraven en overgebracht naar Maffle. Er liggen 6 graven van soldaten die niet meer te identificeren waren.

De begraafplaats telt enkele zogenaamde heldenhuldezerkjes. Oorspronkelijk waren dit er heel wat, mogelijk 104. Deze werden al tijdens de oorlog geplaatst, toen de andere graven nog aangegeven werden met een houten kruis. In februari 1918 werden de letters AVV-VVK van 38 van dergelijke zerkjes door onbekenden dichtgesmeerd. De letters werden prompt opnieuw geschilderd, wat gevolgd werd door een nieuwe aanslag. Dit leidde ertoe dat de vierde IJzerbedevaart – die toen nog geen vaste locatie had – in 1923 doorging in Oeren. Het zou niet baten. Het jaar daarop, in 1924, werden de officiële – huidige – grafstenen ingevoerd. Bij het plaatsen hiervan werden talrijke heldenhuldezerkjes vernietigd, zodat er nu amper vijf overblijven⁵⁰.

In Oeren ligt 1 Wachtebenaar begraven: Clemens Mingers.

Ramskapelle

Alhoewel op de begraafplaats van Ramskapelle geen grafsteen voorkomt met de naam van een Wachtebenaar of Winkelnaar erop, is er goede reden om te denken dat toch minstens één van onze gesneuvelden daar begraven ligt, in een naamloos graf. We hebben dit kerkhof dan ook in ons overzicht opgenomen.

Door zijn aanleg en de beplanting is dit kerkhof één van de mooiste militaire begraafplaatsen. De zerken werden niet in strakke rijen opgesteld, maar deze hebben een gebogen vorm. Bovendien werden er heel wat bloemen aangeplant. Het terrein leunt aan bij de zogenaamde Frontzate, de oude spoorwegbedding van de lijn Diksmuide – Nieuwpoort, die vier jaar lang de begren-

⁵⁰ Internet <http://inventaris.vioe.be/woi/relict/460>

Begraafplaats Ramskapelle.

Eén van de talrijke naamloze graven te Ramskapelle

zing vormde van (een deel van) het overstroomde gebied en als dusdanig de Belgische frontlijn was tussen Nieuwpoort en Kaaskerke.

De begraafplaats dateert van na de oorlog. De grond, een oppervlakte van 8400 vierkante meter, werd pas in 1922 aangekocht. In eerste instantie werden er de menselijke overblijfselen begraven die teruggevonden werden in het onder water gezette gebied, na drooglegging ervan, alle slachtoffers van de gevechten in 1914 en 1915. Ook de graven die nog terug te vinden waren op de gemeentelijke begraafplaatsen in de omgeving werden er naar overgebracht. Veel van deze kerkhoven waren door de beschietingen tijdens de oorlog zwaar beschadigd, wat zeker het geval was met dit van Ramskapelle zelf. Het zal dus geen verwondering wekken dat ongeveer tweederde van de graven op het militaire kerkhof naamloze graven zijn, meer bepaald 402 van de 634. Voor zover bekend – gezien de talrijke onbekenden – zijn er geen gesneuvelden uit 1916 en 1917 te vinden, en amper 5 uit 1918⁵¹.

Vermoedelijk ligt ook Wachtebekenaar Karel Van Laere hier begraven in een naamloos graf.

Rhéés (Herstal)

Het kerkhof van Rhéés, ook wel Milmort genoemd, is in eerste instantie een burgerlijk kerkhof. Het is vrij uitgestrekt, en aan zijn vorm is te zien dat het al meerdere uitbreidingen heeft meegemaakt. Wie het kerkhof binnenkomt, komt in het oudste gedeelte terecht. Twee met bomenrijen beplante lanen, waarvan er één vertrekt aan de ingang, kruisen elkaar in het midden en vormen een perfect kruis. In dit gedeelte zijn enkele grote tombes te vinden. Gaat men naar rechts, dan komt men in het nieuwere gedeelte. Het verschil tussen beide is opvallend. Oogt het oude gedeelte eerder somber, dan zijn hier vrijwel alle graven met (kunst-)bloemen versierd. Opvallend is dat er talrijke Italianen begraven liggen. De begraafplaats is hier blijkbaar volledig bezet, reden dat men in het oude gedeelte opnieuw aan het begraven is. Sommige van de tombes zijn trouwens duidelijk aan hun tweede eigenaar toe. Een verschijnsel dat we ook in Assebroek (Brugge) konden vaststellen.

Op het snijpunt van genoemde lanen staat een reusachtig monument ter ere van de 170 Belgische soldaten die gesneuveld zijn in de gevechten rond Herstal op 5 en 6 augustus 1914. Wie het kerkhof betreedt kan er niet naast kijken. De doden liggen rond het monument begraven, in een massagraf. In

51 Meer details zijn te vinden op <http://inventaris.vioe.be/woi/relict/457>

*Reeds aan de ingang van de begraafplaats
is het monument voor de gesneuvelden zichtbaar.*

Het monument voor de Belgische gesneuvelden.

Het monument voor de Duitse gesneuvelden.

Wallonië zijn nog wel enkele gemeenschappelijke graven te vinden, maar dit is wellicht veruit het grootste. Aan de voorzijde van het monument bevindt zich een engel, die wijst naar de tekst ‘Glorie aan de martelaren van de plicht’ (maar dan in het Frans, *pour les Flamands la même chose*). De klassieke attributen zijn aanwezig, zoals een lauwerkrans, maar een kruis is niet te zien. Aan de achterzijde is een bronzen plaat aangebracht, waarop alle namen van de gevallen zijn vermeld. Daar vinden we ook de naam van Wachtebenaar Alfons Migom terug. Het monument wordt aan beide zijden geflankeerd door een vlaggenmast en een stuk geschut (mortier). In tegenstelling met wat op de militaire begraafplaatsen het geval is, is hier geen vlag gehesen. Enkele Belgische soldaten waren vroeger vermoedelijk in een eigen graf begraven. Dit kan in elk geval verklaren waarom, naast het grote monument, er ook nog een arduinen plaat ligt met daarop de verzamelde restanten van dergelijke graven: gedenkstenen - niet altijd meer leesbaar -, gehele of gebroken foto's. Daar blijkt ook een Vlaming uit Sint-Niklaas bij te zijn.

Opvallend is dat nauwelijks enkele meter er vandaan eveneens een monument werd opgericht ter nagedachtenis van de Duitse soldaten die de gevechten rond Herstal niet overleefden. Het is echter heel wat kleiner dan het Belgische en er zijn evenmin namen op te vinden.

Schoonselhof (Wilrijk)

Het Schoonselhof is de stedelijke begraafplaats van de stad Antwerpen, waar echter niet alleen burgers maar ook talrijke militairen begraven liggen die zijn gesneuveld in beide wereldoorlogen. Het is één van de meest bekende kerkhoven van België. Voordat het een funeraire taak toebedeeld kreeg, is het eeuwenlang een ‘hof van plaisantie’ geweest. In de 16e eeuw was het een buitenverblijf van Antwerpse vermogende kooplieden. Op het terrein komt dan ook een kasteel voor. De laatste privé-eigenaar, Julius Moretus, stierf ongehuwd in 1911. De stad kocht dan dit landgoed, dat niet minder dan 84 hectare groot was (en nog is). Het werd dan voorbestemd tot begraafplaats. Ook een crematorium is er gevestigd.

Het terrein is aangelegd als een parkbegravingplaats. Het is ingedeeld in rechthoekige en trapeziumvormige perken, die voor een deel volledig met bomen en struikgewas begroeid zijn. De perken zijn van elkaar gescheiden door soms vrij brede lanen, waar op bepaalde uren autoverkeer toegelaten is. Er

*Begraafplaats Schoonselhof.
Het militair gedeelte ligt achter het burgerlijke.*

komen ook vijvers in voor en brede, diepe grachten, die indertijd aangelegd zijn om de perken die als begraafplaats dienen, op te hogen. Het kasteel is door een brede waterpartij omgeven. De hoofdwegen geven geen zicht op de eigenlijke begraafplaatsen: deze perken zijn omgeven door hagen. Het geheel biedt een zeer specifiek aanzicht, eigen aan het Schoonselhof.

De begraafplaatsen waar de militairen liggen, het zogenaamde militair ere-

Kasteel Moretus.

perk, bevinden zich in de zuidoostelijke hoek van het terrein. Er liggen doden begraven uit beide wereldoorlogen. Het grootste aantal wordt gevormd door de gesneuvelden van het Britse Gemeenebest, dit zijn er meer dan 1.500, bijna allemaal slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. Daarna

komen de Belgen: dit blijken er meer dan 1.000 te zijn. De doden uit de twee oorlogen liggen wel gescheiden van elkaar. De Belgische grafstenen zijn bovendien van een onderscheiden model. Er liggen enkele tientallen graven van Fransen, Polen, Italianen, Russen. De eerste militair die op het Schoonselhof begraven werd, was een Duitser. Hij zou samen met zijn latere collega's overgebracht worden naar Vladslo (W.O. 1) of Lommel (W.O. 2). Ook in deze zone loopt het ene perk niet zomaar over in het andere: ze zijn van elkaar gescheiden door hagen, draadafsluitingen en grachten. Verspreid over het ereperk zijn diverse monumenten opgesteld ter herinnering aan de andere oorlogsslachtoffers. Zo zijn er monumenten te vinden voor de gedeporteerden naar de concentratiekampen van Dachau en Ravensbrück, voor de Franse slachtoffers die er liggen, voor de slachtoffers van de V1 en V2 bombardementen, de weerstand en dergelijke. Het ereperk is versierd met rozenstruiken. Andere - seizoensgebonden - opsmuk kon op het ogenblik van bezoek (oktober 2012) niet worden vastgesteld.

In tegenstelling met de andere begraafplaatsen is op het ereperk geen gebouwje gevonden waar het dodenregister aanwezig is. Men dient dus al goed te weten (internet!) in welk perk en rij het graf ligt dat men wenst te bezoeken.

Op het Schoonselhof ligt de Wachtebekaar Edouard Verdeurmen begraven.

Steenkerke

Steenkerke is een polderdorpje een gans eind gelegen van de vroegere frontlijn. De militaire begraafplaats ligt een honderdtal meter van de kerk verwijderd. Ze ontstond al vroeg in de oorlog, in oktober 1914. Reden hiervan was dat in Steenkerke installaties aanwezig waren van een legerdivisie, onder andere de zogenaamde 'divisionaire infirmerie'. Volgens sommige bronnen was dit het huis, vrijwel recht over de kerk, waar nu de West-Vlaamse bard en beeldhouwer Willem Vermandere woont. Het is gemakkelijk te vinden, gezien de massieve beelden die ervoor staan.

De begraafplaats is bijna honderd meter lang en enigszins trapeziumvormig: ze is achteraan een tiental meter breder dan vooraan. Ze is vooraan afgesloten door een lage bakstenen muur met ijzeren hekken. Aan de andere zijden is ze omzoomd door een rij bomen: populieren en, achteraan, knotwilgen. Het terrein is goed van bloemen voorzien: men vindt er rozenperken en tussen de rijen grafstenen werden eveneens rozen geplant. De begraafplaats is

De begraafplaats van Steenkerke.

gekend omdat hier oorspronkelijk Joe English begraven lag, de ontwerper van de heldenhuldezerkjes waarvan er trouwens nog negen op dit kerkhof te vinden zijn. De aanwezigheid van dit graf, in 1932 overgebracht naar de crypte van de IJzertoren, was er de oorzaak van dat in 1920 hier de eerste IJzerbedevaart plaats vond.

Op de begraafplaats zouden 508 Belgen begraven liggen, alhoewel er maar 506 grafstenen zijn. Bovendien is één van deze stenen enkel een herdenkingssteen, waar geen dode ligt. Ook hier zijn niet alle doden geïdentificeerd: 26 graven zijn naamloos. Naast de Belgen liggen er nog dertig Britten begraven. Het feit dat niet alle slachtoffers bekend zijn en ook het feit dat de graven niet in chronologische volgorde liggen, wijst er op dat er, vermoedelijk na de oorlog, nog werd ontgraven en herbegraven. Het plaatsen van de huidige grafstenen, in de jaren 1924-1925, bracht ook nog wijzigingen mee. Ook heeft er een hernummering van de graven plaats gevonden⁵².

De Wachtebeekse soldaat Alfons Creve ligt hier begraven.

52 Internet <http://inventaris.vioe/woi/relict/456>

Veltem-Beisem

De begraafplaats van Veltem-Beisem, deelgemeente van Herent, dicht bij Leuven, werd aangelegd in de periode 1925-1926. Er liggen 904 doden begraven, waarvan 239 onbekenden. Het zijn bijna allemaal gesneuvelden uit 1914, meer bepaald slachtoffers van de twee Belgische uitvallen uit de vesting Antwerpen. De eerste uitval greep plaats van 24 tot 26 augustus, tijdens de gevechten in Henegouwen, waarbij de Belgen tot de lijn Aarschot – Rotseelaar geraakten, waarna ze moesten terugtrekken. De tweede uitval greep plaats van 9 tot 13 september 1914, tijdens de slag aan de Marne. De Belgische troepen geraakten hierbij tot in de buitenwijken van Leuven.

De begraafplaats ligt langs de oude weg Brussel-Leuven. Het terrein is er heuvelachtig: gezien vanaf de weg ligt het kerkhof in de diepte en is het enkel te bereiken via een trappenpartij in rode baksteen. Het kerkhof is zeer sober: er is geen aanplant te vinden ter versiering van de graven. Wel is het volledig door bomen omgeven. De graven zijn in rechte rijen opgesteld, rug aan rug. Alleen in het centrale perk – waar ook de vlag staat - zijn de graven opgesteld in een achthoek⁵³.

Op de begraafplaats van Veltem-Beisem heeft Winkelnaar Felix De Loose zijn laatste rustplaats gevonden.

Begraafplaats Veltem-Beisem.

⁵³ Internet <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/201115>

Westvleteren

De militaire begraafplaats van Westvleteren werd al vroeg opgericht, namelijk in de herfst van 1914. Niet door de Belgen, maar door de Fransen die hier de gesneuvelden uit de sector Boezinge groepeerden. Ze kwam in 1915 in Belgische handen toen de nabijgelegen meisjesschool ingericht werd tot medische post. Westvleteren lag immers een achttal kilometer van het front. Wie er niet meer gered kon worden - anderen werden doorgestuurd naar meer naar achter gelegen hospitalen - vond daar zijn laatste rustplaats. Nochtans blijken er hoofdzakelijk gesneuvelden vanaf juni 1916 te liggen. Het zijn er in totaal 1208, waarvan 33 onbekende. Er ligt ook één Brit begraven.

De begraafplaats lag oorspronkelijk op privaat terrein. Ze werd pas in 1923 door het Ministerie van Landsverdediging aangekocht. Ze heeft een rechthoekige vorm. Er is een aparte parking voorzien, iets wat veel militaire kerkhoven, zoniet de meeste, missen. De toegang wordt gevormd door een smeedijzeren hekken opgehangen aan twee grijze hardstenen zuilen. De Belgische vlag staat achteraan, in het midden. De graven zijn rug aan rug gerangschikt en ingedeeld in perken, die elk een kenletter hebben. Elk perk komt grotendeels overeen met een oorlogsperiode. Zo bevat het laatste perk E de slachtoffers van het eindoffensief. Tussen de rijen graven in bloeien in het voorjaar de narcissen, in de zomer zijn het witte rozen. Er groeien op het kerkhof ook diverse bomen.

Zoals ook met de andere militaire begraafplaatsen het geval was, stopte de aanleg niet bij het einde van de oorlog. Er werden toen nog bijkomende graven aangelegd, namelijk van slachtoffers die gevonden werden bij de ruiming van het slagveld ten westen van de weg Ieper - Diksmuide. Bovendien werden de aanwezige Franse begravenen ontgraven en gerepatriëerd, terwijl ook enkele Belgen verhuisden naar hun oorspronkelijke woonplaats. In 1968 werden er nog eens 123 graven bij gecreëerd, toen de begraafplaats van Reninge werd opgedoekt (een ander deel ging naar Hoogstade). Er zijn nog 14 heldenhulde zerkjes te vinden⁵⁴.

Westvleteren is de begraafplaats waar men het hoogste aantal van onze lokale gesneuvelden kan terugvinden: drie Wachtebekenaren en één Winkelnaar. Het zijn Domien Creve, Jules Hesters, Kamiel Leyns en Henri Van Damme⁵⁵. Jules Hesters heeft de eer onder een heldenhulde zerkje begraven te liggen, als enige van onze gesneuvelde

54 Internet <http://inventaris.vioe.be/woi/relict/461>

55 De naam wordt niet altijd eender gespeld. In Westvleteren dient men hem te zoeken als Vandamme.

Begraafplaats Westvleteren kort na de oorlog.

Begraafplaats Westvleteren nu.

De begraafplaats te Cherbourg.

De begraafplaats te Nice.

De begraafplaatsen in Frankrijk

De begraafplaatsen in Frankrijk waar ook Belgische soldaten begraven liggen, werden niet bezocht. Ze liggen immers over het ganse land verspreid, van Duinkerken tot Nice. De slachtoffers die daar begraven liggen, waren in de regel alle opgenomen in een hospitaal, waar ze niet de enige Belg waren. Dit betekent ook dat ze na hun overlijden niet alleen kwamen te liggen op een gemeentelijk of stedelijk kerkhof. Gewoonlijk werden ze verzameld op aparte ereperken, die vermoedelijk na de oorlog definitief zijn aangelegd. Men streeft ernaar de foto's van de betrokken slachtoffers - gestorven aan kwetsuren of door ziekte - alle op internet te plaatsen, maar er zijn er toch diverse die ontbreken. Diegene die wel konden worden gevonden op internet, zijn in dit artikel opgenomen⁵⁶. De meeste van deze foto's gaan vergezeld van een algemeen zicht op de begraafplaats of ereperk waar genoemde persoon begraven ligt. Hieronder volgen er twee.

De Franse begraafplaatsen vertonen minder uniformiteit dan de Belgische. Wel kan de aanleg van deze laatste sterke verschillen tonen, maar de zerken zijn alle dezelfde, op de enkele sporadisch voorkomende heldenzerkjes na. Bij de Fransen is er meer verscheidenheid. Er komen ook meer massagraven voor, althans in de omgeving van de slagvelden uit het begin van de oorlog. De 'gewone' graven zijn van een kruis voorzien, maar, zoals uit dit artikel blijkt, kunnen er ook meerdere soldaten onder begraven liggen. Voor zover kon worden nagegaan (zie foto's), hebben bepaalde kruisen de vorm van een in de grond gestoken zwaard.

Wat de Belgische graven in Frankrijk betreft, is blijkbaar eveneens geen algemene regel gevolgd. Zoals uit bovenstaande foto's blijkt, zijn veel graven voorzien van de typische Belgische zerk. Deze moet dan vanuit ons land aangevoerd zijn. Andere zijn begraven onder een kruis, individueel of met meerderen. De aangebrachte tekst is in principe in de taal van de overledene opgesteld - dus ook in het Nederlands -, maar in de praktijk blijkt dit wel eens misgelopen te zijn.

⁵⁶ Internet <http://www.bel-memorial.org>. De site is tweetalig.

Bibliografie

1. Boeken

- BAUWENS J.: *De IJzer. Het ultieme front*. Davidsfonds Leuven, 2008.
- BRAEM M.: “*De groeten aan u, zusters*” - *De lange Grote Oorlog van soldaat Alfred Braem uit De Klinge*. Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, deel 113, Sint-Niklaas, 2010.
- CLAES E.: “Bei uns in Deutschland”, in *Claes Omnibus Twee*, Standaard Boekhandel, Antwerpen, 1964.
- DE VOS L., SIMOENS T., WARNIER D. en BOSTYN F.: *14-18. Oorlog in België*, Davidsfonds Uitgeverij, Leuven, 2014.
- DURNEZ G.: *Zeg mij waar de bloemen zijn. Vlaanderen 1914-1918*, Davidsfonds Leuven, 1988.
- HESTERS P.: *Moerbeke-Waas. Den grooten Oorlog 1914-1918*. Heemkundige Kring Moerbeke-Waas, Moerbeke, 2014.
- HOEBEKE G.: *Wachtebeke in de Eerste Wereldoorlog*, Jaarboek Heemkundige Kring “Oud Wachtebeke”, Wachtebeke, 1984.
- LYR R., MENZEL E. e.a.: *Onze Helden. Gesneuveld voor het Vaderland*, Nationale Uitgeverij, Brussel, 1931.
- *De Grote Oorlog*, geen verdere gegevens beschikbaar.
- VAN THUYNE D.: *1914. De Duitsers komen*. Lannoo, Tielt, 2010.

2. Archiefstukken

- *Bevolkingsregisters Wachtebeke, periode 1910-1919*.
- *Bevolkingsregisters Sint-Kruis-Winkel (via Dienst Burgerzaken van Gent)*

3. Internet

- *Sneuvelen, begraven en herdenken op zijn Belgisch*, <http://www.abl1914.be/bwg/praktijk.htm>
- *Dodenlijst van In Flanders Fields*: <http://www.inflandersfields>. Deze wordt momenteel bijgewerkt en bevat op dit ogenblik minder info dan op de site van enkele jaren geleden. Zo worden momenteel geen regimenten vermeld.
- *Dodenlijsten van de begraafplaatsen*: www.abl1914.be/bwg/locatie.htm
- *Gegevens m.b.t. de begraafplaatsen*: <http://inventaris.vioe.be/woi/relict/nummer>. Deze nummers zijn: 487 (Adinkerke), 1481 (Brugge), 747 (De Panne), 458 (Hoogstade), 460 (Oeren), 457 (Ramskapelle), 456 (Steenkerke), 201115 en 461 (Westvleteren). Verder nog <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/relict/200661> (i.v.m. Leopoldsburg) en <http://ablhistoryforum.be/viewtopic.php?f=45&t=2641> (eveneens i.v.m. Leopoldsburg).
- *Foto's van Belgische graven in Frankrijk*: <http://www.bel-memorial.org>

2

BIJZONDERE WACHTEBEKENAREN

ETIENNE VAN DOOSSELAERE

PATER OBLAAT VAN MARIA

**door Etienne Van Doosselaere
Maurits Creve
Guy Hoebeke**

Etienne Van Doosselaere (Re) – Maurits Creve (Li)

I. INLEIDING

Drie auteurs is wel een beetje veel, maar in dit geval volkomen gerechtvaardigd. Dat **pater Etienne Van Doosselaere** over zichzelf het best geïnformeerd is, spreekt vanzelf. Hij schreef ook een korte tekst over zijn drukbezette en afwisselende leven zowel in als buiten Europa.

Maar wat met **Maurits Creve**? Hij was klasgenoot van Etienne in het Sint-Laurensinstituut van de Broeders van Liefde te Zelzate, is lid van onze heemkundige kring en kozijn van ons bestuurslid Wies. Op een eerste zondag van de maand bracht hij ons in “den Dhust” een fotoboek t.g.v. pater Van Doosselaeres eremis gemaakt. Er was echter geen letter tekst bij, dus voor ons – als niet-Wachtebekenaar – niet onmiddellijk bruikbaar voor het schrijven van een artikel. Hier bracht Maurits redding. Niet alleen schreef hij zijn jeugdherinneringen op aan de gemeenschappelijke studiejaren in Sint-Laurens, hij nam ons ook mee naar **De Panne** waar pater Etienne “geniet” van een welverdiende rust in het klooster van de paters Oblaten van Maria. Later zorgde Maurits ook nog voor een aantal foto’s uit de jonge jaren.

Ondergetekende interviewde dan pater Etienne aan de hand van de pater zijn tekst, waarin we het o.a. hadden over zijn verblijf in **Canada**, over zijn jeugd en ook over zijn belangstelling voor wijsbegeerte met als zwaartepunt **Martin Heidegger**.¹ Daarna kwam het fotoboek van de eremis aan de beurt, waarbij heel wat Wachtebekenaren herkenbaar waren.

Het interview (foto’s Maurits Creve)

*... met als zwaartepunt
Martin Heidegger*

Daarna kwam het fotoboek ...

¹ Martin Heidegger (1889-1976), zeer invloedrijk Duits filosoof.

De Koninklijke Kapel

Nadien werd een bezoek gebracht aan de **Koninklijke Kapel**,² het pronkstuk van het klooster.

“t Paterskerkje” is het werk van de paters Oblaten, die zich in 1906, onder de impuls van Alice de Aguilar, de vrouw van Ernest d’Arripe, in De Panne vestigden. In 1911 wordt Ernest d’Arripe de eerste burgemeester van een zelfstandig De Panne.

Aanvankelijk namen de paters hun intrek in een vroegere herberg, gelegen aan de huidige Esplanade. Eerst werd de neogotische kapel opgetrokken en daarna het klooster. Leon Maréchal, oud-missionaris in Transvaal, werd de eerste overste. Hij had echter niet het geluk de voltooiing van de kapel te beleven. Pas in juni 1909 werd deze voor het publiek toegankelijk. In 1913 voegde pater Bommenel aan het bestaande gebouw een koor toe.

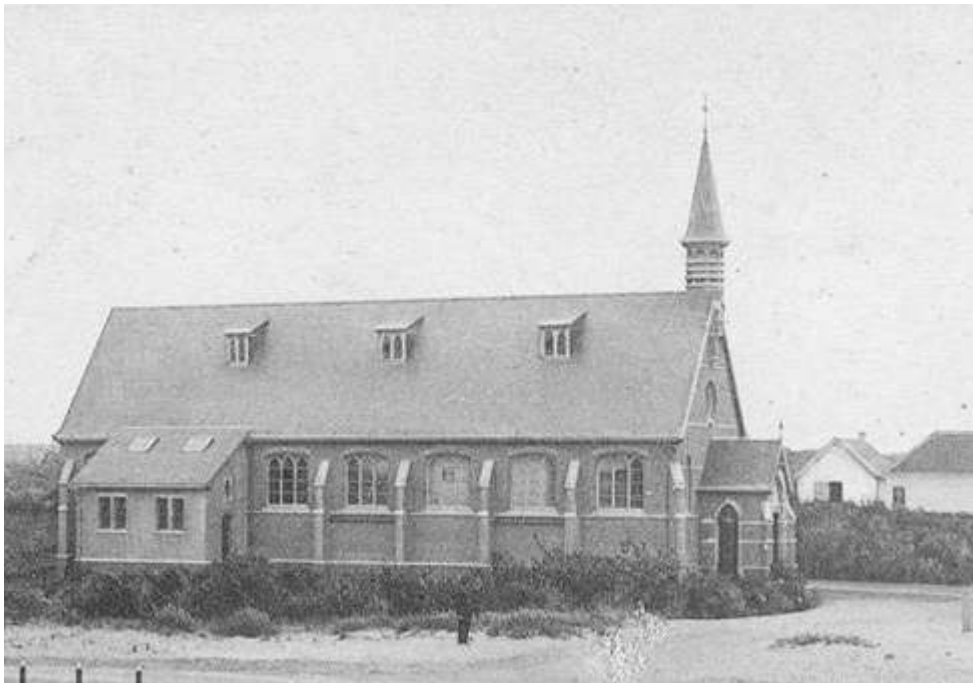
Koninklijke Kapel – Binnenzicht

Herdenkingsplakket

² De hierna volgende tekst komt van webstek www.depanne.be.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd De Panne het centrum van het vrije België. Gedurende deze moeilijke periode verbleven koning Albert I en zijn familie in onze badplaats. In de kapel van de paters Oblaten woonden zij de diensten bij. ... Overste Mazure liet rond 1925 naast de kapel een Lourdesgrot bouwen. Op vraag van deze prior stond koning Albert I toe dat de kapel de titel “**Koninklijke Kapel**” draagt. Wanneer in 1931 de stichting 25 jaar in De Panne verblijft, komen koning Albert I, koningin Elisabeth en prins Leopold op bezoek. ...

Door de beperkte breedte van de beuk en haar gotische karakter krijgen we binnenin een sterke indruk van lengte en hoogte. In het begin stond de kapel vrij en los in de duinen, maar sinds de jaren zeventig staat ze nietig tussen de grote flatgebouwen.

De Koninklijke Kapel - Foto van www.depanne.be

II. JEUGDJAREN

door **Maurits Creve**

*Aan het kapelleken
van de Gebroeders Naudts*

Ik heb Etienne Ieren kennen bij de **Broeders van Liefde te Zelzate**. De eerste drie jaren van de Humaniora (1950) zaten we met twee gescheiden zesde leerjaren. Na dat lager middelbaar moesten we kiezen tussen de wetenschappelijke of de economische afdeling.

We kozen allebei voor de economie. Zo leerden we elkaar nog beter kennen en werden ook vrienden. Temeer daar we meestal dagelijks de terugkeer naar Wachtebeke samen deden per fiets. Zo werd er het een en het ander bediscuteerd zonder te kijken naar de Wachtebeekse deernen die we voorbij reden. Die liepen school bij de zusters in de onmiddellijke nabijheid van de Broedersschool. Spijtig voor mij, maar zaligmakend voor

onze verdere studies op het Sint-Laurensinstituut, want het was stilzwijgend verboden contact te leggen met het vrouwelijk schoon op weg naar en van school! Aan het kapelleken van de Gebroeders Naudts op de scheiding van Zelzate en Wachtebeke namen we altijd veel te vroeg afscheid. We waren nooit uitgeklaapt en ik verdween door de bossen van Wachtebeke naar de Langelede. En zo vele jaren na elkaar.....

In de klas economie was Etienne de primus, slim, gedreven, nooit overdreven, altijd correct, behulpzaam. Nochtans heeft hij mij verteld dat hij vroeger in de lagere school in Wachtebeke Centrum “geen doetje” was en eerder “de rebel” van de klas. Ik heb dit nooit kunnen geloven omdat ik in die tijd

mijn lagere school op de Langelede voleindigde en hem toen nog niet kende. Maar van één ding ben ik zeker en dat is dat **meester Casneuf** zeker verandering in zijn leven heeft gebracht. Die man kende iets van opvoeding. Etienne had voor hem enorme bewondering en aanvaardde zijn goede raadgevingen en opmerkingen. Nu nog spreekt Etienne met eerbied over hem. Eveneens waren de onderwijzers **Galens** en **De Waele** belangrijke figuren en heeft Etienne daaraan zeer goede herinneringen.

Over hoe zijn leven zich buiten de school afspeelde weet ik niet zoveel. Op zater- en zondagen zag ik hem praktisch nooit. Hij hield zich vooral bezig met studie en omringde zich meestal met mensen die kozen voor een geestelijk leven, maar natuurlijk ook met andere interessante mensen rondom hem zoals de priesters de **gebroeders Roets, Raymond De Caluwé, Raf David, Paul Celie** en mijn overleden schoonbroer **August Verswalm**, die toentertijd binnentrad bij de Orde van de Oblaten, maar door ziekte moest afhaken.

Etienne tijdens spreekbeurt in Sint-Laurens.

Korbeek-Lo

*Staande vlnr: August Verswalm, Arthur Verswalm (vader), Etienne Van Doosselaere, Valère De Coninck, Creve Maurits, Victor Verswalm
Zittend vlnr: chauffeur uit Wachtebeke (?) -
kleine Raf Verswalm met Hubert Verswalm*

Het feit dat August Verswalm koos voor de Oblaten opende voor mij de weg om ook nà onze humaniora nog blijvend contact met Etienne te hebben. Zo konden wij af en toe een bezoek brengen aan het klooster van de Oblaten in **Korbeek-Lo**. Dit was gelegen op de heuvel van de Sint Martinusberg, een vroegere steenbakkerij, waar Etienne en mijn schoonbroer samen verbleven. Destijds reden verschillende bevriende Wachtebekenaren en hun familie naar Korbeek-Lo. Dat waren Irma Van Loo, moeder van Etienne; Arthur en Elisa Verswalm-Temmerman, ouders van August; Victor, Hubert en Raf Verswalm, broers van August; Maria Verswalm en Maurits Creve, zuster en schoonbroer van August Verswalm; onderpastoor Marcel Van Leuven; **Raymond De Caluwé**; **Raf David**; de familie Maurice Celie-Dauwe en zoon Paul; **Valère De Coninck** en echtgenote **Jeannette Dauwe**; Jozef Criel en zoon Daniël;... Het waren steeds aangename uitstappen, zeker voor de moeder van Etienne.

De vader van Etienne heb ik eveneens goed gekend. **Hector Van Doosselaere**. Een man uit de werkmansklasse. Een robuuste man, een prima eersteprijs boogschutter. Tegen mij was hij altijd beleefd en vriendelijk. Hij heeft zich lang verzet tegen de keuze van Etienne om priester te worden,

tot een mirakel is geschied en hij tot ieders verwondering aanwezig was op de inhuldiging van zijn zoon Etienne in Wachtebeke bij zijn terugkeer uit Canada. Eenmaal hebben Etienne en ik “den Hector” bedrogen “om bestwil”. Hoe kon Etienne anders zijn verdere loopbaan uitbouwen, als hij destijds geen contact kon leggen met de Oblaten Orde? Zo herinner ik mij onze geheime en laatste fietstocht van Wachtebeke naar Gijzegem(Aalst) bij de Oblaten. Wij werden er ontvangen in een ruime zaal met ongeveer 20 paters. We leefden een hele dag met hen mee. Wij luisterden, prevelden gebeden, zongen en aten aan een lange tafel zoals in Christus’ tijd. Ik heb altijd gedacht dat Willem Vermandere daar ook aanwezig was, maar Etienne heeft mij bevestigd dat hij daar in Gijzegem later gekomen is. Hij heeft hem daar één jaar gekend en goede herinneringen aan over gehouden. In alle geval een bijzondere sfeer en een aangename dag. Of Hector ooit iets te weten is gekomen van ons geforceerd alibi of zonde weet ik niet. Op dat moment ben ik tot het besef gekomen dat “roepingen” echt bestaan. Ik vergelijk Etienne toch wel een beetje met priester POPPE uit TEMSE.

*Klasfoto Sint-Laurens – Laatste jaar lager middelbaar.
 Bovenste rij, vierde van links: Etienne Van Doosselaere
 2de Rij - 3de van links: Creve Maurits Wachtebeke
 4de Rij - 5de van links : Bundervoet Valère Wachtebeke*

III. ETIENNE VAN DOOSSELAERE OVER ZICHZELF³

III.1 VLIFTIG JAAR GELEDEN MET DE VOOR- EN DE NAGESCHIEDENIS

Ik ben een kind *van* en *uit* de **Stationsstraat!** Thuis geboren op **3 oktober 1937** om tien uur in de voormiddag met assistentie van dokter Hostens. Ik kreeg de namen Etienne – Livien - Juliaan Van Doosselaere mee. **Mijn vader Hector** – Emiel (1903 – 1971) was werkmán. Hij had vijf zusters. Drie ervan woonden in de Stationsstraat: Bertha (gehuwd met Honoré Roeland), Germaine (gehuwd met Gustaaf Van Eetvelde) en Marie (gehuwd met Cyrille De Schepper). Twee verbleven elders: H  l  ne (gehuwd met John Maes) was uitgeweken naar de Verenigde Staten van Amerika (Long Island – Illinois) en Maria (gehuwd met François Wijnants) woonde in Schaarbeek (Brussel). Mijn grootouders langs vaders kant woonden ook in de Stationsstraat! **Mijn moeder, Irma Rosa Van Loo** (1910–1976) was afkomstig uit Sint-Kruis-Winkel (’t Knippegroen). Camiel Van Loo⁴ was haar halfbroer (1888–1971) en zij had een zuster Julie Van Loo (1908–1997).

Bewaarschool

Uit de “kakscholle” (**bewaarschool**) heb ik nog twee zeer sterke herinneringen. Ik had aan zuster Vincentia haar kap getrokken! Het zwarte deel van de kap was er af en de zuster stond daar in haar wit kapje. Als straf werd ik met de komst van Sint Niklaas in de zak of in de baal van Zwarte Piet gestoken. Ik hoor mij nu nog roepen en tieren! Met zuster Wivina mochten we naar de “Vierschaar” gaan. Daar was voor ons het klasje van de “kleuterschool” en mochten we in de tuin spelen. Zeer aangename herinnering! We gingen daar naartoe omdat bij de zusters sommige klasjes door de Duitse bezetter waren ingenomen.

Lager onderwijs

Het lager onderwijs was zeer degelijk. Toch heb ik het eerste jaar gedubbeld, want ik was een kwajongen! Aan de deur van de winkel en cr  merie van

3 Aangevuld door G. Hoebeke met de gegevens van het interview in De Panne.

4 Grootvader van ons medelid Luc Bauwens.

Steeffe Diele (Stefanie Dieleman), op de hoek van de Kleine Melkerijstraat en de Stationsstraat, stond een kartonnen ijsvent! Haar man was Jules Eije (Jules Heyne) die een melkronde had. Marcel Plasschaert en ik zijn die ijsvent gaan pakken en we hebben hem in een droge gracht gezet, en alleen zijn kop stak er nog juist boven. Gevolg: een rammeling van mijn vader. Marcel en ik hebben ook eens op een avond de kiekens van Nard Seys (Seyssens) losgelaten: gelukkig binnen de grote loopruimte. Nard was onze gebuur! Gevolg: een nieuwe rammeling. Juist voor de spoorwegovergang in de Stationsstraat, richting dorp, was er rechts het café van Delaruelle en links op het stationterrein een tamelijk hoge verhoging. De mensen spraken over de “rampe”. Van daaruit kon men alle activiteiten op de sporen volgen. Dat was voor mij een aangename en boeiende bezigheid. Die verhoging diende om gemakkelijker wagons te kunnen laden en lossen. In mijn kinderjaren heb ik veel gezworven in de Wachtebeekse bossen en daar is mijn liefde voor de natuur ontstaan.

Ik ben alle leerkrachten zeer dankbaar, maar twee moet ik toch speciaal vermelden. Bij meester **Oscar Galens** heb ik discipline of tucht geleerd (kunnen luisteren en gehoorzamen!). Meester Galens zei tegen mij, toen ik zijn klas voor de eerste keer binnen kwam, “Braaf zijn, want ‘k heb een ganse mand vol peren (oorvijgen) voor u klaar staan.” Dankzij meester **Robert Casneuf** heb ik echt leren werken of studeren. Na het zesde studiejaar ben ik naar de Moderne Humaniora van de Broeders van Liefde te Zelzate kunnen gaan. Meester Casneuf bezat de talenten om ouders met een bescheiden inkomen toch te overtuigen om hun kinderen verder te laten studeren. Tijdens het lager onderwijs gebeurde er nog iets belangrijks in de Stationsstraat! We kregen een ‘nieuwe’ stationchef: Maurice Celie! Het gezin Maurice Celie - Anna Dauwe had vier kinderen, allemaal jongens. Ik werd met Paul, de oudste, goed bevriend, maar voor mij was het een hele ervaring met vier jongens te kunnen optrekken. Zo heb ik mij als kind nooit alleen gevoeld. De ervaring van een groep. In het lager- en middelbaar onderwijs was ik bij hen thuis. Tijdens het middelbaar kregen we bij hen - op de zolder van de opslagplaats - nog een K.S.A-lokaal. Ik heb, ook later nog, aan deze familie veel te danken.

1950 "Aan de leeuwenkooi". Reis van de misdienaars naar de dierentuin van Antwerpen. Etienne staat op de achterste rij (Re), onder het witte bord. Links E.H. De Smedt, rechts E.H. Scheire.⁵

1950 "Op krabbenjacht aan de Schelde"

⁵ Deze foto en de twee volgende zijn van M. Roger De Maertelaere, vriend van Etienne.

1950 “Op krabbenjacht aan de Schelde” te Kieldrecht met onderpastoor **T. Werkers**. Uitstap van de **misdienaars**. **Etienne** helemaal vooraan in witte hemdsmouwen. Eerste rij derde van links **Gaby Scheire**. **Roger De Maertelaere** achteraan links (puntje naast hoofd). **Valère De Coninck** de rechtse van de twee achterste. **Michel De Beule** zittend links van de jongen met de stok in zijn hand.

Humaniora te Zelzate

*1950 16 juli – Kantonnaal examen te Moerbeke-Waas.
 Groepsfoto 6e leerjaar gemeentelijke jongensschool, Walderdonk.
 Links hoofdonderwijzer Jozef De Waele.
 Rechts Robert Casneuf, titularis 6e leerjaar.
 Bovenste rij vlnr: Marcel De Bruyne, Hubert Baers, Marcel De Waele,
 René De Vetter, Roger Scheire, ?, Raoul van Bambost,
 Delaruelle, Etienne van Doosselaere
 Onderste rij vlnr: Hugo Lefèvre, ?, Daniël Criel,
 Gerard Van de Steene, Urbain Scheire, Ivan Poppe,
 Gilbert van den Brande, Roger De Maertelaere*

Na het **kantonnaal examen** van zes jaar lagere studiën te Moerbeke-Waas (zittijd 1949-1950) ging ik naar Zelzate. We waren met **drie Wachtebeekenaars** die de humaniora volledig uitdeden: **Valeer Bundervoet, Maurits Creve** en ikzelf. Vanuit **Sint-Kruis-Winkel** was daar **Jozef Iterbeke**. Lagere graad **1950-1953**. Hogere Graad – economische afdeling **1953-1956**. Ik werd tijdens de humaniora door twee gebeurtenissen sterk beïnvloed. Ik had eerst en vooral het geluk van wekelijks in de bibliotheek (“De Vier-schaar”) mee te kunnen helpen bij het uithalen en terugzetten van de boeken. Zo kwam ik in nauw contact met heel wat Wachtebeekse jeugd. Meester **Richard Scheire** hielp me bij de keuze van mijn persoonlijke lectuur in het vooruitzicht van de lessen “Nederlands” in de humaniora. Tijdens de vakanties mocht ik meehelpen aan het opruimen van afgedankte boeken en het plaatsen van de nieuwe. Verschillende afgedankte boeken werden mijn “eerste” bibliotheek.

Een tweede belangrijke gebeurtenis waren mijn zeer goede contacten met de Broeders van Liefde. Hun leven en inzet vond ik zeer zinvol. Het sprak me sterk aan, maar tevens dacht ik ook aan het priesterschap. **Onderpastoor Tony Werkers** en **pastoor Julien Perquy** hebben me hierbij sterk beïnvloed, alsook **onderpastoor Gaston Van Der Poorten** met wie ik regelmatig contact had. Ik dacht aan een combinatie van beide: gemeenschapsleven en priesterschap. Uiteindelijk opteerde ik voor de Oblaten omwille van hun sterk sociaal engagement. Dit verlangen bracht me in conflict met mijn vader. Zijn houding was uiteindelijk: “Je doet wat je wilt, maar je moet meerderjarig zijn (21!).”

Legerdienst

Na de humaniora ging ik **werken** bij de Firma Van Hoorebeke – houthandel op Terdonk. Daarna was het vijftien maanden legerdienst. Ik werd ingelijfd bij de “infirmierie”, een eenheid, speciaal ingericht voor kandidaat-priesters. Terzelfdertijd studeerde ik Latijn.

Noviciaat (1958-59) en verder

Na mijn legerdienst trad ik binnen in het noviciaat bij de Missionarissen Oblaten te **Korbeek-Lo** (Brabant): eerste geloften op **26 april 1959**. Daarna was er twee jaar (1959-61) **Wijsbegeerte** in **Gijzegem** (bij Aalst).

Na mijn verdere studies in Ottawa en Leuven zou mijn **eerste specialisatie** “**Wijsgerige antropologie**” worden met vragen als: Wie is de mens? – Wat kan hij? – Wat zijn zijn mogelijkheden en beperkingen? – Hoe leef- en werkmilieu uitbouwen? Mijn **tweede specialisatie** werd de “**Epistemologie**” of de kennisleer met daarin eerst en vooral aandacht voor het verstandelijke, maar ook evenveel aandacht voor het affectieve: het gevoel laat ons veel aanvoelen en is een andere manier van begrijpen!

Korbeek - Lo met Wachtebekenaren

*Staan vlnr: Onderpastoor Van Leuven - Creve Maurits -
Irma Van Loo, moeder van Etienne - Luc Celie - Anna Dauwe
(vrouw van stationschef Celie Maurice) - Elisa Temmerman,
echtgenote Arthur Verswalm, moeder van August -
stationschef Maurice Celie - Bakker Baers van Wachtebeke -
Vader Criel (vader van Daniël)
Zittend vlnr: August Verswalm - Daniël Criel - Celie Paul -
Etienne Van Doosselaere*

III. 2 CANADA ⁶

Ik was van **begin september 1961 tot begin juli 1965** in **Ottawa** (Canada). Ik werd naar daar gezonden om er aan de **universiteit** mijn theologie of Godgeleerdheid te doen. Aan die universiteit hadden de studenten de keuze hun studieprogramma als volgt af te werken: of alles in het Engels of alles in het Frans of van in het begin te kiezen voor beide talen (een gemengd programma). Ik koos voor beide talen! Ik behaalde er een “Master of Arts” in de theologie met een studie over Marie Guyart (1599-1672) die als ‘zuster Marie de l’Incarnation’ één van de allereerste vrouwelijke missionarissen in Québec was. Zij was afkomstig uit Tours (Frankrijk) en werkte onder de “Huronen” (indianenstam). Zij werd één van de belangrijkste figuren van “la Nouvelle France” (Frans Canada). Ik legde in Ottawa mijn eeuwige geloften af (26 april 1962) en werd er op 19 december 1964 priester gewijd.

Strikt persoonlijk gesproken was één van mijn belangrijkste ervaringen mijn verblijf onder de **Krie-Indianen van de James Bay** (zomer 1963). De nieuwe bisschop Jules Leguerrier, verantwoordelijke voor het vicariaat van James Bay, had dringend hulp nodig tijdens de zomermaanden. Hij deed toen alle missies en ik heb met hem alle missies van de westkust van James Bay bezocht per watervliegtuig!

De Jamesbaai ligt onder de **Hudsonbaai**. De Oostkust van deze baai (Québec) is vaste grond. De Westkust (Ontario) is een moerasstreek. Het hele gebied is tien keer zo groot als België met een 9.000 Indianen. De zomer is zeer kort: van half juni tot eind september.

Mijn verblijf in die streek situeerde zich aan de **Westkust**, in **Fort Albany**, de oudste missiepost (1892). Toen waren er daar twee paters, zes broeders – waarvan twee Indianen – en een gemeenschap van tien “Grijze zusters van Ottawa”. Grote rivieren monden in die Westkust uit. De indianendorpjes van 300 tot 400 inwoners situeren zich aan de monding van die rivieren.

Tijdens de zomer kan men er zich enkel per kano of per watervliegtuig (Norseman) verplaatsen. Tussen de zee en het vaste land bevindt zich een slijkgordel van 3 tot 10 km: een broeinest van insecten. Men moet zich van kop tot teen insmeren met een beschermingsmiddel! Dan is er een grote laagvlakte (graszone) en vervolgens een steeds sterkere bebossing naarmate men dieper het binnenland intrekt.

⁶ Wie meer wil weten over het verblijf van pater Van Doosselaere bij de Krie-Indianen, leze in BIJLAGE zijn artikel verschenen in Sint-Laurensklok, jaargang 39 (1966-67) nummers 2, 3 en 4.

Tijdens de lange winter is alles bereikbaar met de hondenslede, de “skidoo” en de “snow-mobile”. De bevolking herleeft dan: men kan zich overal naar toe verplaatsen en zich in de jacht uitleven!

Fort Albany had een lagere school voor ongeveer tweehonderd kinderen (jongens en meisjes). Zij kwamen uit alle dorpen van de Westkust. Zij waren op internaat en gingen slechts tijdens de zomer naar huis. Sommige kinderen waren 700 km van hun dorp verwijderd. Zij werden, op het einde van het schooljaar, met watervliegtuigen opgehaald. Eind de jaren zestig (1965-70) kwamen de eerste grote protesten tegen deze werkwijze naar boven omdat zij de kinderen van hun eigen taal en levensmilieu vervreemde. Fort Albany had ook een hospitaal voor de Westkust. Zowel in het hospitaal als in de school speelden de “Grijze Zusters van Ottawa” een voorname rol.

De Oblaten hadden een veestapel opgebouwd die melk en vlees aan de school leverde. Het veevoeder moest voornamelijk tijdens de korte zomer op de grasvlakte geoogst worden. Er was ook een uitgebreide schrijnwerkerij voor meubelen en herstellingen van de school: klaslokalen, eetzaal, vergaderzaal waarvan sommige ook ten dienste van de lokale bevolking stonden.

Gedurende mijn verblijf aldaar had ik natuurlijk met alle confraters contact, alsook met het indianendorp. De streek en het alledaagse leven leerde ik voornamelijk dank zij mijn twee Indiaanse medebroeders beter kennen. Met hen ging ik vissen en per kano de streek en de natuur verkennen. We vaarden soms een heel weekend. Meestal kwamen we niemand tegen en als we een “andere” stem hoorden waren we blij met de ontmoeting met een of andere indiaan. Het was bijna een wonder! Tijdens die tochten kwam ik sterk onder de indruk van de grootsheid en de eenzaamheid van de streek waarin een mens zich “zo klein en nietig” kon voelen. De grootsheid van de natuur heeft me nooit meer losgelaten.

III. 3 TERUG IN VLAANDEREN

Begin **juli 1965** kwam ik naar Vlaanderen terug met een hartelijk en warm welkom op de luchthaven en thuis. Wat ik niet wist was dat er, onder de leiding van meester Jos De Waele (die toen in het huis van ‘Jules Persyn’ in de Stationsstraat woonde), een comité was opgericht onder inwoners van de Stationsstraat om mijn **eremis** (25 juli 1965) voor te bereiden.⁷ **Pastoor** Julien **Perquy** zorgde ervoor dat er in de kerk een altaar zou zijn waarbij de bedienaars met het gezicht naar het volk stonden! Hij was één van de aller-eersten die dit invoerde (nog voor het einde van het concilie).

Op de eremis zelf was er een uitgebreide stoet die van de Stationsstraat 165 (het huisje bestaat nu niet meer) naar de kerk, via het rustoord De Mey, trok.⁸ De opnames van de stoet met de kinderen, de jeugdbewegingen, de volwassenen en ouderen zijn een herinnering aan vijftig jaar geleden.

Hetzelfde geldt voor de toespraken aan de kerk, na de eucharistieviering toen ik uit de kerk kwam - ik herinner me nog in het bijzonder de toespraak door **Chris Scheire**, toentertijd leider van de KSA - en de serenade en de toespraken die ’s avonds aan huis gebracht werden. De inwoners van Wachtebeke schonken mij een typemachine. Veel mensen van vijftig jaar geleden! Ik ben blij het herinneringsalbum nu aan de heemkundige kring “De Vierschaar” te kunnen schenken omdat het zoveel personen uit de Stationsstraat en de gemeente opnieuw oproept! Na de eremis zijn we ’s anderendaags of een paar dagen later nog eens met het comité samengekomen: dat was in “de café van Delaruelle” aan de spoorweg.

Ik kwam, zolang mijn ouders leefden, regelmatig naar Wachtebeke voor een of twee weken. Ik deed toen dagelijks de mis in het Rustoord De Mey. Mijn ouders verhuisden naar Melkerijstraat 9. Mijn vader stierf daar. Mijn moeder ging naar het Rustoord De Mey. Ik kon toen nog regelmatig naar Wachtebeke komen omdat ik gastvrij bij de zusters van het rustoord werd ontvangen. Mijn moeder overleed daar. Mijn ouders zijn tamelijk ‘vroeg’ gestorven: 68 jaar en 66 jaar. “’t Is niet van oude” zeiden de mensen! Als enig kind is dan uw thuis weg en geraakt ge stilaan van het dorp vervreemd.

7 Zie onder IV. EREMIS voor een kort fotoverslag met veel Wachtebekenaren.

8 *Hier past nog een klein stukje geschiedenis:* “Mijn vader, Hector (Tooi), was een overtuigd socialist, maar ging wel naar de kerk. Door pastoor Camerman is hij dan weggebleven, want die zei hem eens na de mis “Tooi, wat komt gij hier doen? Dat is hier geen plaats voor socialisten!” Waarop mijn vader antwoordde “Mijnheer pastoor ik ben socialist geworden, omdat de belangen van de werkmensen moeten verdedigd worden!”. Pastoor Perquy zei dan na de eremis “Ik ben blij iemand uit het werkmansmidden tot het priesterschap te hebben kunnen brengen!””

*(... het huisje bestaat nu niet meer)
Etienne tussen moeder en vader aan het ouderlijk huis.*

In **1965** bracht ik het groot verlof thuis door. Ik werd toen met een grote verandering geconfronteerd. Toen ik naar Canada vertrok waren Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel nog het oude, vertrouwde gebied: nu stond daar Sidmar! Het huis van mijn grootouders, langs moeders kant, stond op 't Knippegroen te Sint-Kruis-Winkel met Sidmar bijna in de achtertuin. Rostijne, Knippegroen zijn verdwenen. De burelen van Sidmar staan in de Wachtebeekse bossen! Met de fiets naar de Broeders van Liefde in Zelzate... en nog méér Sidmar in de verte.

Op het einde van dit groot verlof werd ik bij de provinciaal (verantwoordelijke voor de Vlaamse Oblatenprovincie) geroepen. Ik kreeg mijn benoeming voor het huis van **Korbeek-Lo** (Brabant – in de nabijheid van Leuven) en de opdracht verder te studeren aan de universiteit van Leuven voor een licentiaat en een doctoraat in de wijsbegeerte. (**1965-1975**). (En ik die ge-

droomd had van onmiddellijk in het apostolaat terecht te komen...!) Mijn studies gingen over de Duitse wijsgeer **Martin Heidegger** (1889-1976). Ik stond aan zijn graf op de dag van zijn begrafenis. Mijn **licentiaat** behaalde ik aan de KU Leuven met als thesis “De affectiviteit als kendimensie in Heideggers ‘Sein und Zeit’”. In 1974 werd ik **doctor** in de wijsbegeerte met het onderwerp “Van angst naar gelatenheid” eveneens gebaseerd op Heidegger.⁹ Ik heb nu nog een drietal boeken over wijsbegeerte. Toen ik stopte met les geven gaf ik alle Engelstalige boeken over wijsbegeerte aan een priester uit Argentinië, alle Duitstalige aan een zwarte Afrikaan, die elk verlof in Duitsland werkte, alle Franstalige aan een Afrikaan uit Zaïre en alle Nederlandstalige aan een filosofiestudent uit Kapellen.

Tijdens mijn doctoraatsvoorbereiding werd ik tevens assistent-monitor voor de wijsgerige vakken aan de faculteit van Psychologie en Pedagogiek. Midden mijn eigen studies lagen die werkzaamheden als monitor me goed: studenten begeleiden in hun studies en opvangen bij allerlei moeilijkheden (**1970-1979**).

Tijdens het groot verlof van 1979 kreeg ik de gelegenheid om gedurende twee maanden een medebroeder op de **Fär Öer** eilanden te vervangen. Dit zijn 18 eilanden, waarvan 17 bewoond. Zij liggen tussen Schotland en IJsland. Zij zijn een autonoom gebied van het Deense koninkrijk. De mensen leven voornamelijk van de **visvangst** en **Thorshavn** heeft een belangrijk visverwerkingsbedrijf. In die tijd leefden er ongeveer 40.000 mensen op die eilanden. Het 18de onbewoond eiland was een vogelparadijs. Ik was in de hoofdstad Thorshavn op het eiland Ströme. De eilanden waren “**Luthers**” **van geloofsbeleving** en ik had de gelegenheid contacten te leggen met enkele mannelijke en vrouwelijke dominees en dominas. Mijn taak bestond in die contacten met de Luthersen en in het lezen van de mis. De Zusters Franciscanessen van Gooreind (Wuustwezel) hadden er het lager onderwijs gesticht. In nauwe samenspraak met de lutherse bisschop van Thorshavn gaven zij Bijbelcatechese naar luthers model. Mijn ogen zijn hier voor het eerst serieus opengegaan! Wat komen wij als *rooms-katholieken* hier doen? Alle lof aan de zusters die er het lager onderwijs gebracht hebben, maar die zich tevens bewust waren van met een “lutherse” traditie te doen te hebben. Er waren praktisch geen *rooms-katholieken*, slechts 40 op de zeventien bewoonde eilanden! Zij wisten zich in de lutherse traditie in te leven en ook zij werden gewaardeerd! Respect voor de mensen die op een andere manier - even ernstig - in de voetsporen van Jezus van Nazareth trachten te leven is

9 Pater Van Doosselaere “Heidegger maakte WO I mee, vandaar zijn angst. Zijn twee zonen vochten in WO II in Rusland.”

zo belangrijk. Door deze ervaring werd hier, voor de rest van mijn leven, de aandacht voor de oecumene wakker geschud: goede samenwerking tussen de christelijke kerken met eerbied en hartelijkheid.

Vanaf **september 1980** werd ik **professor** aan het Centrum voor Kerkelijke Studies te Leuven. Ik woonde toen in de Oblatengemeenschap van Kapellen (bij Antwerpen). Het is een taak die ik tot **2000** heb vervuld. Het Centrum voor Kerkelijke Studies (**C.K.S.**) was een priesterseminarie voor vele studenten uit de actieve congregaties en de seminaristen van het aartsbisdom Mechelen-Brussel. Ik leidde toen een beetje een “zwerwersleven”. Van de vrijdag tot de zondag (**1980-2005**) was ik als **parochievicaris** zeer actief in de Sint-Jacobusparochie te Kapellen. De andere dagen was ik in onze oblatengemeenschap van Korbeek-Lo (nabij Leuven) om van daaruit mijn cursussen aan het C.K.S. te geven. Zo stond ik in feite in twee oblatengemeenschappen met voldoende afwisseling.

Vanuit het C.K.S. kreeg ik via ontmoetingen met de onlangs overleden Passionist pater Alfons Smet (1926-2015) de gelegenheid om een **gastcursus** aan de theologische Faculteit van **Kinshasa** te geven. Het was aan het departement van Filosofie en Afrikaanse godsdiensten. Pater Alfons was een specialist in de Afrikaanse filosofie en cultuur. Het werd tevens een gelegenheid om nadien mijn medebroeders te bezoeken in het bisdom Idiofa. We moesten daarvoor 650 km afleggen: Kinshasa, Kikwit, Idiofa. Ik heb toen ook een broussetocht kunnen meemaken vanuit Lozo. Het deed deugd van met het binnenland te kunnen kennismaken en onder de invloed te komen van de enig mooie natuur: brousse en woud. Midden de blijdschap van de mensen maakte de armoede me zeer stil.

Tijdens mijn periode van “lesgeven” en “parochiedienst” werd ik, vanuit het Generaal Bestuur (Rome) benoemd tot provinciaal of **verantwoordelijke van de Oblaten van Noord-België (1988-1994)**, hetgeen opnieuw een ernstige reorganisatie van mijn werkzaamheden vroeg. De Vlaamse Oblatenprovincie telde toen nog 8 huizen: Antwerpen, Brussel (Jette), De Panne, Gijzegem, Kapellen, Korbeek-Lo, Mechelen en Waregem. Het was een regelmatig “heen en weer” rijden naar de verschillende huizen om de medebroeders te beluisteren en aan te moedigen in hun verschillende werkzaamheden. Op **Europees niveau** bracht dit me nu en dan in **Rome, Duitsland, Frankrijk en Nederland**. Ik kwam ook in **Denemarken, Noorwegen en Zweden** terecht. Ik had daar een stuk van mijn hart verloren, als gevolg van de Fär Öer eilanden denk ik! Het was een periode van rijke ontmoetingen. Persoonlijk waren voor mij de gesprekken met andere christelijke kerken

(met de Lutherse in het bijzonder) van groot belang. Zij hebben mijn kijk op het christendom grondig veranderd. De kerk is voor mij, zoals wij belijden, de “katholieke” (algemene) kerk geworden met het “roomse” of “Romeinse” als een onderdeel. We proberen allemaal, op een of andere manier, in de voetsporen van Jezus van Nazareth te lopen: elkaar bemoedigen, steunen en niet afbreken.

Op **2 juni 1997** benoemde de Belgische Bisschoppenconferentie me tot **vice-president van het College voor Latijns-Amerika (COPAL)**. Dat duurde tot **31 december 2001**. Mijn taak was hier de opvang van de studenten: priesters, mannelijke en vrouwelijke religieuzen, mannelijke en vrouwelijke leken. Er werd veel aandacht besteed aan het Spaans, Portugees en Creools. Na de taal- en andere cursussen vertrokken zij naar één of ander Zuid-Amerikaans land. Het College volgde de priesters van de verschillende bisdommen voor tegemoetkomingen en ziekenkas.

Eind 1999 was het gedaan met lesgeven aan het Centrum voor Kerkelijke Studies. Het C.K.S. sloot zijn deuren bij gebrek aan kandidaten. Het College voor Latijns-Amerika sloot in 2000 ook zijn deuren bij gebrek aan kandidaten. Ik heb hier ter plaatse, in Leuven, goed aan den lijve de “teleurgang” van onze westerse kerkstructuur meegemaakt. Als men geen diepgelovige mannen en vrouwen, gehuwd of ongehuwd, priester, priesteres (voorganger of voorgangster) benoemt of wijdt is het met onze westerse, roomse kerk gedaan, denk ik!

Om alles af te ronden ben ik dan nog **bejaardenpastor** in het R.V.T. Zonnewende te Kapellen (**2001 - 2005**) geweest.

Vanaf 1 januari 2006 ben ik op pensioen. Ik ben in de uithoek van België terecht-gekomen, maar aan de Franse grens: De Panne. Met heimwee kijk ik soms naar onze Neder-landse grens uit!

Etienne Van Doosselaere
Missionarissen Oblaten
Bortierlaan 44-2
8660 De Panne

IV. DE EREMIS

Vader Hector en moeder Irma Van Loo namen volop deel aan de eremis van hun zoon Etienne. Niet alleen begeleidden ze hem naar zijn eremis, maar ze verstuurden ook de uitnodigingen naar de parochianen, gaven een receptie na de mis en bedankten iedereen voor de “warme huldeblijken” die ze mochten ontvangen.

De Heer en Mevrouw Hector VAN DOOSSELAERE-VAN LOO nodigen U vriendelijk uit tot het plechtig Dankoffer dat hun zoon Etienne samen met U hoopt te vieren in de Sint-Catharinakerk te Wachtebeke, op zondag 25 juli 1965 te 9.30 uur.

Het gelegenheidssermoen zal gehouden worden door Eerwaarde Pater Jozef Roose, Oblaat van Maria.

Gelegenheidsadres :

„ Onze Kring ”

Kerkstraat, Wachtebeke.

Statiestraat 141

Wachtebeke.

De Heer en Mevrouw Hector VAN DOOSSELAERE-VAN LOO nodigen U vriendelijk uit tot de receptie die zal plaats hebben na de H. Mis, in het klooster der Eerwaarde Zusters van de H. Vincentius n. Paula.

De Heer en Mevrouw Hector Van Doosselaere-Van Loo danken U voor uw warme huldeblijken die zij mochten in ontvangst nemen ter gelegenheid van de Plechtige Eremis, die hun zoon Etienne in de Sint-Catharinakerk te Wachtebeke mocht opdragen, op zondag 25 juli laatstleden.

Het fotoboek van de eremis bevat negenenvijftig foto's en enkele documentjes, teveel om allemaal opgenomen te worden. Samen met pater Etienne maakten we een beknopte keuze.

Op de eremis zelf was er een uitgebreide stoet die van de Stationsstraat 165 (het huisje bestaat nu niet meer) naar de kerk, via het rustoord De Mey, trok. De opnames van de stoet met de kinderen, de jeugdbewegingen, de volwassenen en ouderen zijn een herinnering aan vijftig jaar geleden.

Deel van de stoet in de Stationsstraat

...via het rustoord De Mey ... vlnr: Paul Celie, Urbain Scheire, Raymond De Caluwé, Etienne Van Doosselaere, Julien Perquy

Aan de kerk

*vlnr: Etienne Van Doosselaere, Urbain Scheire, Julien Perquy,
Raymond De Caluwé, Paul Celie*

De eucharistieviering

*vlnr: Paul Celie, Urbain Scheire, Etienne Van Doosselaere,
Raymond De Caluwé*

*Hetzelfde geldt voor de toespraken aan de kerk, na de eucharistieviering, en de serenade en de toespraken die 's avonds aan huis gebracht werden. Ik herinner me nog in het bijzonder de toespraak door **Chris Scheire**, toentertijd leider van de KSA, toen ik uit de kerk kwam. Veel mensen van vijftig jaar geleden!*

*Na de eucharistieviering
vlnr: Moeder Irma Van Loo, Etienne, vader Hector Van Doosselaere*

*Toespraken aan de kerk
Meester De Waele*

*De receptie: Etienne
met meester Casneuf*

*Toespraken aan de kerk: Chris Scheire, leider van de KSA (midden),
Hubert Van Kerckhove (Re)*

*Na de mis – Er was veel volk: Maurice Celie (stationschef,
Li van Etienne), Etienne, juffrouw Valerie (Re schuin boven Etienne,
hoed met lint), meester Marquenie (boven juffrouw Valerie),
moeder Irma (Re van Etienne), vader Hector (met pet),
Martha Van Loo (boven Hector)*

*Aandachtige toehoorders: Aline De Waele (witte mantel),
inspecteur Jos De Cock (Re van Aline),
meester Richard Scheire (Re van inspecteur),
burgemeester Octaaf Scheire (Li van Aline)*

□ & Ω

BIJLAGE

Pater Van Doosselaere heeft bijna vijftig jaar geleden in Sint-Laurensklok (Driemaandelijks tijdschrift van de oud-leerlingen der Broeders van Liefde) in de jaargang 39 (1966-67) in de nummers 2 - 3 en 4 een verslag geschreven "Drie maanden onder de Krie-indianen" over zijn verblijf aldaar. Dit verslag overlapt met het bovenstaande, maar is veel gedetailleerder, daar het drie jaar na pater Etiennes verblijf bij de Kries geschreven is en dus veel verser in het geheugen lag. Hierna volgt de integrale oorspronkelijke tekst, waaruit duidelijk de sociale betrokkenheid van de auteur blijkt en ook zijn vorming in de economische humaniora!.

Dit is een tijdsdocument!!! Pater Etienne heeft nog veel meer geschreven. Van de 29 artikels en één vertaling van zijn hand is ongeveer de helft gewijd aan wijsbegeerte, waarvan weer de helft aan Martin Heidegger, maar dat is zodanig zware kost, dat we ons tot dit ene lange artikel van zijn hand beperken.

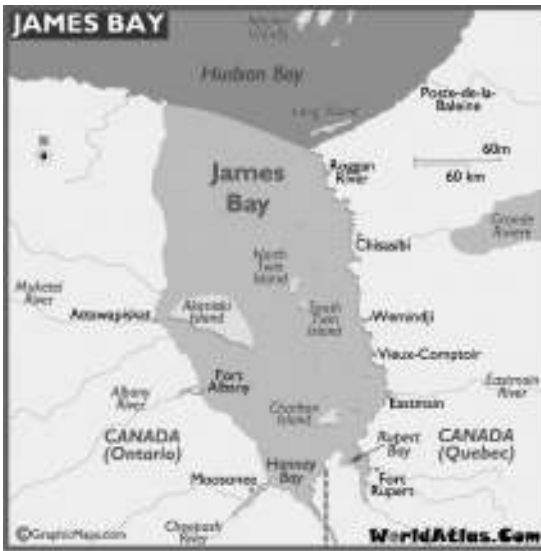
DRIE MAANDEN ONDER DE KRIE-INDIANEN VAN DE JAMES BAY ¹⁰

1. Elektriciteit naast onwetendheid

Canada, een land groter dan Europa, is voor ons eigenlijk een grote onbekende. Het komt opvallend weinig in het wereldnieuws en wanneer wij erover horen spreken wordt het ons dikwijls afgeschilderd als een land van belofte. Voor de vele Vlaamse inwijkelingen van de jaren twintig is dit zeker het geval geweest. Dank zij de stoere, taaie Vlaamse werkkraft ontmoet men nu zowat overal in het Zuiden van Ontario zeer welstellende Vlaamse families die er uitgestrekte tabaksplantages uitbaten. Ganse dorpjes zijn daar zelfs overwegend Vlaams of Hollands, zoals bijvoorbeeld Langton, Delhi, Seafort. De Vlaamse bezoeker valt er als het ware uit de lucht wanneer hij zomaar midden op straat in het Nederlands

¹⁰ Wie meer wil weten over de hedendaagse toestand kan op Google Chrome onder "Cree Indians James Bay" zijn weetgierigheid meer dan voldoen.

aangesproken wordt: “Spreekt u Vlaams, Father?” Ook in de eindeloze landbouwstreken van Alberta, Saskatchewan en Manitoba komt men regelmatig Nederlands klinkende namen tegen.

De tijd van deze pioniers is echter voorbij. Nu komt men in een gestabiliseerd land terecht waar men onmiddellijk getroffen wordt door de hoge levensstandaard, maar ook door de “strijd om den brode”!

Ongeschoolde inwijkelingen hebben het er zeker niet breed. Zij mogen blij zijn als zij, naast de vele werkzoekende Canadese arbeiders, aan een baantje geraken. Voor leerkrachten, ingenieurs en geschoolde werklieden blijft het echter een land van “toekomst”. De ontwikkeling gaat zo snel dat het onmogelijk is voor de Canadese universiteiten, middelbare en technische scholen het verlangde en noodzakelijke personeel te leveren. We mogen niet vergeten dat dit land – 328 maal groter dan België – slechts 18,5 miljoen inwoners telt. Dat is dus iets minder dan de bevolking van Nederland en België samen. De meeste inwoners zijn dan nog in het Zuiden gevestigd. Het Noorden, of de “North West Territories”, staan nog voor ontginning open. Wanneer men spreekt over het Noorden, dan wordt men onmiddellijk geconfronteerd met de oorspronkelijke Canadese bevolking, die voor de beschaving gevlucht is, of beter, die door de blanken steeds meer naar het Noorden gedreven werd. Zij bestaat uit 156.000 Indianen en 9.700 Eskimo’s. Het contrast met het Zuiden is buitengewoon groot. Men kan jaren in het Zuiden leven, genietend van alle weelde en ultramodern comfort, zonder te vermoeden dat er – een duizendtal km verder – mensen leven in omstandigheden, zo erbarmelijk als in de tijd toen Canada ontdekt werd door Cabot in 1497! Alleen enkele militaire basissen of goed uitgeruste handelsposten getuigen van een naderende beschaving. Daarbij kan men zich afvragen of deze moderne beschaving het ware geluk van de Indiaan bevorderen of hem naar de ondergang leiden zal.

Ik bevond me reeds een drietal jaren in het Zuiden, meer bepaald in Ottawa, toen me eindelijk de gelegenheid aangeboden werd om contact op te nemen met de oorspronkelijke bevolking in het Noorden.

Alles ging zo vlug! We hadden pas onze examens achter de rug toen de overste ons liet weten dat het Vicariaat van de Jamesbaai – onder leiding van Mgr. Jules Leguerrier – dringend hulp gevraagd had voor de zomermaanden. Met zijn drieën zouden we 's anderendaags reeds vertrekken: Frater Achiel Peelman (uit Moerzeke), een Frans-Canadese confrater en ikzelf.

Het eerste gedeelte van de reis verliep per trein: Ottawa – North Bay – Cochrane. Hier moesten we overstappen op een goederentrein want voor de laatste etappe waren er gewoonlijk geen reizigers! Een personenwagen werd achteraan de goederentrein gekoppeld en weg waren we naar Moosonee, de hoofdpst van het vicariaat die aan de rand van de Jamesbaai is gelegen aan de monding van de “Moose River”. Daar zou het treinspoor doodlopen!

Het gezelschap was uiterst schaars: een lid van de bereden politie, een Indiiaan die onder arrest stond, een huisvader die in de radarpost van Moosonee werkte, met zijn vrouw en twee kinderen en wijzelf. De reis kon niet een-toniger verlopen. Dennenbossen en nog eens dennenbossen. Geen enkele heuvel, alles vlak. Enkel kilometerslange uitgebrande bosstreken zorgden voor lugubere afwisseling.

Na 350 km kwam onze trage en kreunende goederentrein te Moosonee aan. Alles bijeen hadden we reeds een 900 km achter de rug. Toen we uit de trein stapten werden we onmiddellijk omgeven door een zwijgende, bontgeklede en bruingetaande menigte die ons van kop tot teen bekeek. Toen wij hen lachend een “goeden dag” zeiden, bogen zij het hoofd en getuigden van een uiterste bedeesdheid, achteraan klonk het gegiechel van enkele vrouwen.

Na dit eerste ontnuchterend contact met de Krie-indianen, trachtten wij het huis van de bisschop te vinden. We werden getroffen door de netheid van de houten huizen die ons omringden en door de winkels die alle artikelen van de grootsteden aanboden. Het werd ons echter duidelijk gemaakt dat we in “de blanke wijk” waren: residenties van officieren, van gehuwde soldaten van de Amerikaans-Canadese militaire basis en van de blanke handelaars. “De bisschop woont in het indianendorp. Ge moet maar zoeken langs de kant van de rivier” werd er ons gezegd.

Het contrast was schrijnend! Hier stonden we niet voor prachtig afgelijnde straten, fris geschilderde huisjes, maar voor een warboel... Tenten stonden ordeloos door elkaar opgesteld met hier en daar enkele houten huisjes ertussen. Het geheel riep onmiddellijk foto's in het geheugen van de “bidonvilles” van Zuid-Amerika. Verloren tussen de krotwoningen stond een groot houten gebouw met een kleiner ernaast: het hospitaal van de Grijsse zusters

van Ottawa en de bisschoppelijke residentie! Het deed ons deugd kennis te kunnen maken met een bisschop zonder “paleis” die bij zijn kudde woonde in de miserie en dit waarschijnlijk tot ergernis van de deftige blanken die “hun” wijk hadden.

Echte kachels zijn onbekend

Na een tas koffie gingen we onmiddellijk het dorp bezichtigen. Alles gaf een zeer armtierige indruk. De meeste Indianen leefden in tenten. Enkel en enkele bezaten een houten huisje. Maar mag men wel van “huisje” spreken? Deze krotten bevatten slechts één kamer. Dit ene vertrek moet dienst doen als keuken, ontvangstzaal en slaapkamer. Nergens bemerkten wij meubelen. Overal was er een koord gespannen dwars door de kamer waarop dekens, lichte matrassen, klederen en zelfs keukengerei hing. Vloeren bestaan er niet. 's Avonds spreidt men de dekens op de vloer van hard gestampte aarde en de slaapkamer is klaar. Bij enkele families met meer “welstand” staat er een ijzeren bed in de hoek. Echte kachels zijn onbekend. Het zijn omgevormde olie- of benzinevaten die op een koele, mistige morgen uit de legerbasis verdwenen! Het pijnlijkste echter is dat de ganse familie in zulk een hokje moet logeren. Acht tot tien personen in een vertrek van 4 op 6 meter. In de tenten was het nog treuriger gesteld, daar deze veel lager en nog kleiner waren. In één van die tenten ontmoetten wij een oude man wiens broek van achteren volledig gescheurd was en hersteld met een stuk karton. Elektriciteit, waterleiding, w.c. zijn hun onbekend, en toch bestaat dit alles op 2 km van hen, in het blanke kamp!

Wij zouden niet lang in Moosonee blijven. Monseigneur zei ons dat we 's anderendaags per watervliegtuig zouden vertrekken. Frater Peelman zou naar Fort George gaan, een post gelegen aan de Oostkust van de Jamesbaai op 600 km van Moosonee. Mijn Canadese confrater en ikzelf zouden naar de Westkust reizen, nl. naar Fort Albany op 140 km van de hoofdpst.

Vermoeid van de lange reis en sterk onder de indruk van wat we reeds gezien hadden gingen we die avond zeer laat slapen. Het indiaans woordje "canada", wat "een aantal hutten" betekent, had voor ons een nieuwe klank gekregen. Naast die van rijkdom, weelde en toekomst was er nu die van schrijnende ellende bijgekomen.

2. In het land van de moerassen

De ganse nacht deden we geen oog dicht wegens het aanhoudend gehuil en gejang van de honden, die minstens tweemaal zo talrijk waren als de Indiaanse bevolking. Het was vroeg in de morgen toen we, aan de oever van de Moose-rivier, afscheid namen van Monseigneur. Met de jeep had hij ons tot aan de kleine aanlegplaats van een éénmotorig watervliegtuig gebracht. We klauterden de cockpit van de "Norseman" binnen en installeerden ons achteraan tegen de reeds opgestapelde bagage. De motor werd aangeslagen. Een tiental minuten lang zochten we drijvend onze weg tussen de vele eilanden die gezaaid lagen in de monding van de rivier. Toen schoten we de hoogte in.

De piloot vertelde ons dat gedurende de korte zomer, van half juni tot eind september, het watervliegtuig en de kano de enige vervoermiddelen waren in het vicariaat. Dit bisdom, waarin we nu werkzaam zouden zijn, is tienmaal groter dan België. In dit uitgestrekte gebied leven er slechts 9.000 Indianen die aan de monding der talrijke rivieren verspreid wonen in dorpjes van drie- tot vierhonderd inwoners. Ze zijn moeilijk te bereiken, want er is nog geen enkele weg aangelegd in deze woestijn. Dit zou trouwens onbegonnen werk zijn daar de Westkust één grote moerassstreek is. 's Winters, als alles toegevroren is, kan men zich gedurende acht maanden gemakkelijk verplaatsen met de hondenslede. Ook de ski-doo (een soort moto op skiën) en de snow-mobile (auto op rupsbanden) worden dan gebruikt voor kortere afstanden. Deze laatste zijn echter nog een luxe en worden bijna uitsluitend door de blanken gebruikt. Voor lange afstanden verkiest men nog steeds de traditionele slede, want op honden kan men altijd betrouwen. Dit is echter niet het geval voor de snow-mobile. Als men zonder benzine valt of voor een defect komt te staan in deze barre woestijn, dan weet men meteen zijn doodvonnis getekend.

Ook 1.500 blanken zijn in deze streek gevestigd. De meesten van hen zijn militairen die dienst doen op de verschillende radarstations die het Canadese leger zowat overal opgericht heeft. Verder zijn er nog de leden van de bereden politie (mounted police) en de bedienden van de Hudson Bay Company. De bereden politie heeft tot taak de Indianendorpen regelmatig te bezoeken om er de geschillen tussen families of jagers te regelen. Tevens moet zij controle uitoefenen tijdens de verkiezingen van de dorpschef. Dit gebeurt iedere zes jaar. Één van haar voornaamste taken is wel toezicht te houden op de Indiaanse jachtgebieden waar het de blanken verboden is te jagen. De Hudson Bay Company is een private handelsmaatschappij die in ieder Indianendorp, hoe ver het ook van de beschaving moge verwijderd liggen, een handelspost heeft. Daar koopt zij dan de pelsen op en biedt de roodhuiden voor woekerprijzen de laatste snufjes van de blanke beschaving aan.

We vlogen nu reeds een kwartier langs de Westkust van de baai. Hoewel het reeds einde juni was zagen we door de verreijker nog talrijke ijsblokken en -bergen op de baai drijven. Zij waren de laatste getuigen van de voorbije winter. Tussen de zee en het vasteland bevindt er zich een slijkstrook van drie tot tien kilometer: een broeinest van insecten, waarmede we in de komende maanden nog veel zouden af te rekenen hebben.

De streek die op deze slijkstrook volgt is één grote laagvlakte. Zij bestaat uit een graszone die een verlenging is van deze slijkgordel met hier en daar een nauwelijks te bemerken en schijnbaar dode struik bedekt met mos. De bebossing neemt toe naarmate men zich van de baai verwijderd en dieper het binnenland in gaat. De dennen worden dan steeds talrijker, om tenslotte het ganse land te overdekken en de slapende meren en de verraderlijke moerassen te omsluiten. Deze laatste zijn dikwijls met een laag mos bedekt.

Wij verwijderden ons van het binnenland en vlogen langs de westkant van de baai steeds hogerop in noordelijke richting, waar de bebossing schaarser en schaarser wordt. Alleen langs de boorden van de rivieren houdt zij stand. Wij bevonden ons hier boven het overgangsgebied van de woudgordel en de toendra. Na een goed uur vliegen lieten wij de kust achter ons liggen en, lichtjes dalend, ronkten we over de drie kilometer brede monding van de Albany-rivier. Ook hier zijn de eilanden talrijk. En dan duikt daar vanuit de dennenbossen de missie van Fort Albany op! Op één van de eilanden sprong de radarpost in het oog ... op een ander eiland het Indianendorp en tenslotte de school en het hospitaal op het vasteland. Eerst cirkelden we enkele malen om dit alles heen en kwamen toen tussen twee eilanden in, op het water terecht. Behoedzaam stuurde de piloot zijn "Norseman" naar de kleine aanlegsteiger: we waren ter bestemming!

FORT ALBANY is de oudste missie van het vicariaat. ¹¹ Zij werd in 1892 gesticht. Van daaruit werden dan één na één de andere posten opgericht op 100, 200, 400 ja zelfs tot op 700 km van deze centrale post. Dit alles was toen slechts per slede of kano bereikbaar.

Vroeger waren er nooit vaste missionarissen. Nadat kapitein James in 1631 de James Bay ontdekt had waagden de Paters Jezuïeten zich nu en dan tot aan de boorden van de baai. In 1695 werden alle contacten verbroken omwille van de Engelse bezetting die reeds in 1673 te Albany een fort gebouwd had. Van daaruit beschermden ze dan de Engelse trappers tegen de Fransen die dit gebied ook voor zich opeisten. Wie toen het woord “Engels” uitsprak moest ook “anglicaans” zeggen, en “Frans” riep het woordje “katholiek” op! Beiden beschermden “hun” godsdienst en maakten het de anderen zo lastig mogelijk. Zo bleven de Jezuïeten dan maar best uit de Jamesbaai weg!

Fort Albany, het Indianendorp.

¹¹ Voor de huidige toestand i.v.m. wegen, werkgelegenheid,... verwijzen we naar Google Chrome onder “Fort Albany - Wikipedia, the free encyclopedia”. Voor de ontwikkeling van de katholieke en anglicaanse missieposten naar “Fort Albany catholic mission – Wikipedia”.

In 1844 kregen de Paters Oblaten officieel deze streek toevertrouwd. Gedurende 50 jaar zouden zij dit gebied regelmatig doorkruisen zonder er zich definitief te kunnen vestigen. Dit wegens moeilijkheden met de protestantse zendelingen, die er, onder de bescherming van de Engelse handelsposten, reeds vaste voet gekregen hadden. In 1892 kwam toen onze eerste vaste missie tot stand: Fort Albany. Nu is zij één van de bloeiendste posten.

Het dorp zelf telt 400 Indianen, allen katholiek. Er is een missieschool die 200 studenten telt. Deze jongens en meisjes komen uit alle posten van de Westkust. Zij worden ieder jaar per vliegtuig naar school ge-bracht, en dit op regerings-kosten. Sommigen van hen wonen immers op 700 km van school! Gedurende de driemaandelijke zomer gaan zij dan terug naar huis.

Op deze post zijn twee paters, zes broeders en een tiental zusters werkzaam. Zo'n groot personeel voor 600 mensen, zult u zeggen. Dat is juist, maar ge moogt niet vergeten dat men daar volledig afgezonderd leeft van de beschaving. Gans de missie moest ter plaatse opgebouwd worden. Het materiaal kon niet aangebracht worden. De zee is slechts twee maanden volledig open en alles laten aanbrengen per vliegtuig is te kostelijk. De broeders hebben de missieschool volledig met materiaal van de streek opgebouwd. De stenen werden ter plaatse gemaakt. Dagen werd er gereisd om toch maar het gepaste hout te vinden en dan moest alles nog per slede naar de missie gesleept worden. Het hospitaal werd ook volledig door henzelf opgetrokken. Dit vroeg jaren werk omdat men alleen tijdens de korte zomer kon bouwen. Ondertussen leerden zij de Indianen nog hun eigen houten huisje bouwen, want een tent is nu toch niet het ideale onderdak gedurende de winter, te meer daar de vrouwen nu de gewoonte aangenomen hebben in het dorp te blijven en hun mannen niet meer op jacht te vergezellen.

Wanneer men nu door Fort Albany wandelt is men getroffen door het grote verschil met Moosonee. Hier zijn wegen aangelegd. Praktisch iedere Indiaanse familie heeft haar huisje. Meestal slechts één vertrek, maar huisjes met meerdere kamers zijn geen zeldzaamheid meer; de tenten wel.

Al geeft het geheel een veel betere indruk toch komt men ook hier nog voor verwarrende contrasten te staan. Elektrische verlichting is hun onbekend, maar praktisch ieder huisje en elke krot heeft zijn splinternieuwe telefoon. Kinderlijk gelukkig kunnen zij zich dan vermaken door naar hun geuur te telefoneren. Voor deze gemakelijkheid heeft de Bell Telephone Company gezorgd! Deze telefoonmaatschappij heeft overal in het Noorden zenders geplaatst, meestal op protestantse en katholieke missieposten. Hun specialisten komen dan in de Indiaanse dorpjes de telefoon aanleggen. In het dorp

zelf is alles automatisch geregeld. Wil men echter naar een ander dorp telefoneren dan moet dit geschieden langs een zender. Daarvoor is dan ook iedere dag een zendtijd voorzien. De missionaris speelt de rol van operator en wordt daarvoor door de telefoonmaatschappij betaald. De Indiaanse bevolking moet natuurlijk voor het aanleggen van de telefoon en het gebruik ervan betalen. Zo verspillen zij hun geld, als kleine kinderen die aangetrokken worden door speelgoed en het meest noodzakelijke vergeten ... Dikwijls zal een jager, wanneer hij zijn pelsen heeft binnengeleverd, onmiddellijk zijn dollars uitgeven aan onbenulligheden, zonder daarbij te denken aan de dag van morgen. Als echt natuurkind leeft hij van dag tot dag. De rivier schenkt hem vis en het bos vlees ... alles wat daarbij komt is voor hem "luxe". Het is geen zeldzaamheid dat hij in het handelsmagazijn een uurwerk koopt dat hij niet gebruiken kan, een grammofoonplaat waarvoor hij geen platendraaier heeft ... Gelukkig wordt hiertegen hevig gereageerd door de missionaris die hierdoor wel eens in conflict kan komen met de handelaars. De jongeren leren nu, vooral door het onderwijs, de waarde van het geld kennen, zodanig dat zij dit nu liever gebruiken voor voedsel, kogels voor het jachtseizoen en klederen. Dit alles gebeurt zeer geleidelijk want het is nog maar een halve eeuw dat zij lagere school genieten, en het is pas sedert een paar jaren dat sommigen van hen aan middelbare studies denken.

* * *

Wil men zich nu een concreet beeld vormen over het dagelijkse leven van zo'n missiepost dan moet men zich goed de algemene situatie inbeelden.

Men heeft eerst en vooral het Indianendorp dat op een eiland gelegen is. Dit eiland wordt door de staat aanzien als "reservaat", wat wil zeggen dat geen enkele blanke het recht heeft zich daar te vestigen zonder de toelating van de chef. De enige blanken die zich daar kunnen huisvesten zijn meestal de missionaris en de bediende van de Hudson Bay Company. Andere blanken die op een of andere wijze te maken hebben met de Indianen leven meestal buiten de grens van het reservaat.

Op een naburig eiland bevindt zich het radarstation met een vijftiental blanken. Deze hebben een contract getekend voor zes maanden dat ze nadien kunnen vernieuwen, maar het praktisch nooit doen! Zij zijn vooral aange trokken geweest door de hoge lonen, maar dat maakt hen nog niet bestand tegen de eenzaamheid... U kunt zich wel indenken wat het moet betekenen voor die mensen om gedurende zes maanden te verblijven in een streek waar er niets anders te zien is dan dennenbossen en nog eens dennenbossen en waar er niets gebeurt wat de moderne mens aanspreekt. De moderne hyper-

nerveuze mens is immers gewoon iedere dag door radio of TV in contact te komen met minstens één schokkende gebeurtenis. Daar is noch radio noch TV. Men zit daar in het station te zitten... men tekent er de weinige vliegtuigen aan die het luchtruim doorkruisen (dat noemt men voor 's lands veiligheid zorgen) en verder houdt men contact met de radarpost te Moosonee om te berichten dat alles goed gaat en dat zij misschien twee vliegtuigen bemerkt hebben gedurende de ganse week. Niet te verwonderen dat de meerderheid van hen aan het drinken gaat. Deze radarposten worden gewoonlijk gebouwd in de nabijheid van een Indiaanse nederzetting. Zo kan het leger tijdens de opbouw van de post gemakkelijk aan de nodige en tevens goedkope arbeidskrachten geraken. Tenslotte is er dan ook nog de missiepost met zijn school en hospitaal. Zo staan we hier in feite voor drie verschillende leefmilieus voor wie onderling contact een verrijking betekent, maar dat ook zijn typisch eigen problemen met zich meebrengt.

3. Dagelijks wel en wee

Wanneer men langzamerhand vertrouwd geraakt met het dagelijks leven aan de Jamesbaai dan is één van de meest diep inslaande en onmogelijk te vergeten indrukken deze van de grootheid en de eenzaamheid van de streek, een streek waarin de mens zich zo klein en nietig voelt. Zo gebeurde het dat we dagenlang in de kano verbleven. We gingen alleen aan wal om eten klaar te maken, om ons opnieuw volledig met olie in te smeren als bescherming tegen talrijke insecten en muggen, en 's avonds om uit te rusten. Meestal komt men op zulke tochten geen levende ziel tegen. Zelfs het geschreeuw van een

vogel schrikt u op, want ook dat is daar een zeldzaamheid! Wegens de grote zomerhitte hebben alle dieren zich diep in het woud teruggetrokken. Er is niets anders te zien dan de door het ijs uitgeholde oevers, die dicht bezet zijn door dennenbossen, waarachter dieper in moerassen verscho- len liggen. Dit alles maakt de mens stil. Het is alsof de tijd stilstaat. Op zulke ogenblikken denkt men spontaan terug aan de tijd toen de Krie-Indiaan, talrijker dan nu en nog niet door de ondergang bedreigd, de alleenheerser was over land en water. In de zomer voer hij de talrijke rivieren af om er zijn visnetten te plaatsen. De gevangen vis droogde of rookte hij, of als hij hem wilde bewaren, kookte hij hem eerst om hem daarna tot fijn poeder te stampen. In de winter trok hij de wouden en de bevroren moerassen in op zoek naar de eland en de witte beer. Beide gaven hem voor acht-negen maanden vlees; hun huiden werden door hun vrouwen omgevormd tot warme parka's, handschoenen of schoeisel.

De komst van de blanken heeft gans deze primitieve economie in de war gebracht en heel wat sociale moeilijkheden opgeroepen. Vroeger ging de Krie op jacht en visvangst om in zijn eigen onderhoud te voorzien. Nu is hij op de eerste plaats een leverancier van pelsen geworden. Hij voedt zich nog maar gedeeltelijk door jacht en visvangst. Hij is nu op de allereerste plaats op de blanke aangewezen bij wie hij zijn pelsen inruilt voor kleding en voedsel, en van wie hij meer en meer afhankelijk wordt. Tegenwoordig gaat zijn aandacht haast uitsluitend naar de pelsdieren, vooral de bever. Dit brengt met zich mede dat hij minder belang gaat hechten aan dieren die hem vlees bezorgen, zoals de eland die gemakkelijk achthonderd kg kan wegen. Wanneer hij nu op het einde van de winter zijn pelsen inruilt bij de Hudson Bay Company wordt hij contant betaald of door middel van een banknota. Met dit geld moet hij het ganse jaar rondkomen en voor alles instaan. Al zijn behoeftigheden nu moet hij weer bij diezelfde maatschappij gaan kopen, want er is maar één magazijn in hun nederzetting. De waren zijn peperduur daar zij van zover moeten aangevoerd worden, per vliegtuig of per boot tijdens de korte zomer. Daarbij komt nog dat de Krie-indianen geen benul hebben van geldwaarde. Voor een groot gedeelte wordt het onmiddellijk besteed aan noodzakelijke, maar ook aan onbenullige dingen. Dit kan variëren van maïs, aardappelen tot kauwgom! Daarnaast zijn de meeste Kries voor een groot gedeelte van het jaar aangewezen op het *kreditsysteem* van de Company. Dit bestaat hierin: de jager die geen geld meer heeft kan op krediet kopen. De hoegrootheid van het krediet hangt af van de jagerscapaciteiten van de man in kwestie. Hoe groter jager, hoe meer krediet. Op krediet kopen wordt dan een "fierheid", want het getuigt van grote jagerskwaliteiten! Zo wordt het een straatje zonder einde. .. Men verruilt zijn pelsen, als het geld op is

koopt men op krediet. Na de jacht betaalt men eerst zijn schulden en men kan weer op krediet kopen! Zo wordt de Indiaan volledig afhankelijk van die maatschappij, daar waar hij vroeger een vrij man was en voor zijn eigen levensonderhoud moest instaan. Op die manier wordt hij niet opgevoed tot een leven in verantwoordelijkheid. Integendeel hij wordt nu in een naïeve, kinderlijke onverantwoordelijkheid gelaten. Is er nu een slechte jacht geweest, dan zal hij van regeringswege uit voedselpakketten ontvangen. Ook deze worden hem weer langs de Hudson Bay Company bezorgd... In plaats van zelfstandig te worden en een coöperatieve te stichten om beter zijn pelsen te kunnen verkopen, is hij – misschien onvrijwillig – verplicht, “aan de rokken te blijven hangen” van één blanke handelsmaatschappij die de ganse primitieve economie beheerst.

Naast die schaduwzijde moet men toch ook nog opmerken dat de **wintermaanden** voor de Krie-indiaan de schoonste zijn, want dan wordt hem ‘n enige kans geboden om in het woud volledig zichzelf te zijn. Negentig procent van de bevolking verlaat ’s winters het dorp om zich naar haar jachtterreinen te begeven. Dan doorlopen ze gebieden groter dan België. Die grote trek is niet te verklaren door de drang naar geld, maar wel door een behoefte aan zelfstandigheid en vrijheid. In het woud zijn zij heer en meester. Missionarissen spreken dikwijls van een “mysterieuze roep van het woud” die de Krie-indiaan onweerstaanbaar roept. Men vraagt zich soms af hoe het mogelijk is dat de Indiaan, zelfs na studie, terug op jacht gaat in plaats van zich te integreren in de blanke maatschappij. Misschien ligt het mysterie juist hierin dat de Indiaan zich vrij en gelukkig weet in die oneindige verlatenheid van het woud; dat hij dààr juist nog een kans krijgt te zijn wie hij is, zich volledig los te voelen van de blanke die hij altijd moet na-afen. Verscheidene van onze broeders wisten me te vertellen dat zij pas tijdens de jachtperiode de Indiaan echt zijn gaan begrijpen. Juist wanneer zij samen met hem, week na week, de eland opzochten – om te voorzien in de voedselbevoorrading van de school – leerden zij binnentreden in de hem eigen denkwijze, maakten zij kennis met refreinen, legenden en jagersgebruiken die zij nooit eerder in de dorpen hoorden of zullen horen.

’s **Zomers** neemt het leven een heel andere wending. Dan is er helemaal niets te doen. De visvangst is tot een minimum herleid. Het strikt noodzakelijke kan verkregen worden in de “hoorn des overvloeds”: de Hudson Bay Company en nog wel op krediet! Wanneer ge in dit seizoen door hun dorp wandelt, ziet ge de mannen, jong zowel als oud, van de morgen tot de avond in het gras liggen. Ze hebben niets te doen ... praten en nog eens praten ...muziek maken en dansen ... Men kan zich van de indruk niet ont-

's Zomers is er helemaal niets te doen

doen dat er als het ware een vloek van verveling over het dorp hangt. Eerst dacht ik dat dit maar een toevallig verschijnsel was, eigen aan één bepaalde nederzetting. Tijdens een verblijf van verschillende dagen in andere dorpen echter kreeg ik hetzelfde schouwspel te zien. Men mag niet vergeten dat de streek, tenminste voor wat de westkust betreft, geen enkele mogelijkheid tot economische bedrijvigheid biedt. In zo'n moerasstreek kunnen geen wegen aangelegd worden. De bebossing kan niet uitgebaat worden omdat men er alleen maar zacht hout vindt. Zelfs indien de uitbating de moeite zou lonen, dan nog zou men ervan af zien, omdat het vervoer de kostprijs te hoog zou stellen.

De leegheid van de zomermaanden legt misschien de plaag van het alcoholisme uit in de verschillende dorpen. Van regeringswege is het verboden drank te schenken aan Indianen. Zijn lichamelijke gesteldheid kan er niet tegen. Van één of twee "pintjes" kan hij razend worden. Toch geraken zij aan drank. Vrije trappers en leden van de radarbasissen smokkelen het binnen. Een fles bier wordt zeer duur verkocht omdat er zeer hoge straffen staan op het schenken van drank aan de Indianen. Doch in het geheim stoken de roodhuiden zelf drank van aardappelen of van een soort hop die zij in de Hudson Bay Company kunnen kopen. Meestal kunnen zij van hun eigen brouwsel

niet afblijven totdat het voldoende gegist is. Met die onvoldoende gegiste drank richten zij dan feestmalen in die tot echte slempmalen ontaarden. Jongeren en ouderen van verschillende families nemen er aan deel. Ongelooflijk grote hoeveelheden drank worden dan naar binnen gewerkt. Deze situatie mag men echter niet veralgemenen. De ene nederzetting is er meer berucht voor dan de andere.

In Albany heeft de missie de leegloperij tijdens de zomermaanden willen tegengaan: ze kan gemakkelijk een vijftiental personen tewerk stellen, onder meer voor het onderhoud van de school, het hospitaal en de boerderij. Deze boerderij is hoofdzakelijk afgestemd op de veeteelt. Tijdens de korte zomermaanden kan men er een voldoende hoeveelheid hooi opslaan. Men heeft per boot enkele koeien laten aanbrengen en langzamerhand groeide de kleine veestapel. Vlees en melk kunnen aan de school geleverd worden. In plaats van een vijftiental mensen aan te nemen, neemt de missie er veertig of vijftig aan. Men tracht nu voor hen allerlei werkjes te vinden, maar dan aan een verminderd loon. Dit alles doet zij uit bekommernis hen te leren iets te presteren. Tevens koestert men de hoop dat de Indianen een zekere fierheid zullen opdoen bij het aanleren van de eerste beginselen van timmerij, metselarij, enz. ., Meteen zouden ze niet zo afhankelijk meer zijn van de giften van de missie en de regering of van het krediet van de handelsmaatschappij. Op die manier groeit er bij hen het bewustzijn zelf iets te kunnen verwezenlijken.

Dit initiatief brengt ook zijn typische moeilijkheden met zich mee. Het gevaar is namelijk niet denkbeeldig dat bepaalde Indianen de missie zouden gaan zien als een soort onderneming die hen werk verschaft, met paters en broeders als ploegbazen. Zelfs voor de buitenwereld kan die actie op uitbuiting lijken. Men kan zich namelijk afvragen “Hoe komt het dat de missie zoveel mensen engageert tegen lonen die lager liggen dan de normale prijs die door de wet wordt voorzien?” De enige reden is dat er in de streek helemaal geen werk is en men liever aan een groot aantal Indianen werkgelegenheid verschaft tegen een lager loon dan slechts aan enkelen een normale prijs uit te betalen.

Toen ik me in Attawapiskat bevond op honderd kilometer van Fort Albany, had zich daar juist een incident in die zin afgespeeld. Twee meisjes die middelbare school liepen in het zuiden van Ontario waren in verlof naar hun dorp teruggekeerd. U kunt zich best indenken dat ze het in het begin erg moeilijk hadden zich terug aan te passen aan het hun vervreemd milieu. Van het hypermoderne comfort vielen zij terug in ellendige wantoestanden en grote armoede zoals we die hoger reeds beschreven. Om dat enigszins te

verhelpen had de pater aan de verantwoordelijke van het hospitaal aangeraden deze twee meisjes gedurende de zomermaanden de kans te bieden in het hospitaal te helpen. Al had men helemaal geen hulp nodig, toch wilde men hen aannemen tegen een loon dat iets minder was dan vijftig frank per uur. Een Getuige van Jehova, die deze situatie te weten kwam, publiceerde in de dagbladen dat de katholieke missie de Indianen uitbuitte, daar men ze tewerk stelde aan een loon dat onder het vastgestelde minimum van één dollar lag. Van hogerhand werd ingegrepen door de missie te verplichten het minimumloon, berekend op de welstand in het Zuiden, uit te betalen. U begrijpt best welke gevolgen daaruit voortvloeiden: de missie zal nu, volgens haar mogelijkheden, slechts enkele Indianen tewerk stellen, het voorgeschreven loon dat berekend is op de beschaafde streken uitbetalen en zich aldus genoodzaakt zien al de andere in leegheid te laten rondlopen... Zulke dwingende omstandigheden zijn zeer pijnlijk voor een missionaris. Mensen die niets van de streek, noch van de plaatselijke toestand afweten spreken zich uit, stellen wetten, maar nemen geen enkel initiatief tot werkverschaffing. De missionarissen die de algehele werkloosheid, de verveling, de leegloperij van de zomermaanden willen opvangen door een positieve tewerkstelling, zij het dan bij middel van een strikt minimumloon, worden als uitbuiters gebrandmerkt.

Een andere moeilijk te aanvaarden maatregel van de staat is de volgende: alle onderwijs, zelfs van de kleinsten, moet in het Engels gegeven worden, ook al hebben, de kinderen voordien nooit een woord Engels gehoord. Zo hoopt de regering de eenheid van het land te bewerkstelligen! In feite is het een maatregel die, zij het dan onbewust, het laatste greintje eigen fierheid bij de Indianen doet verdwijnen. Zijn zelfrespect had al een lelijke dreun gekregen door de opkomst van de pelshandel: instellingen werden geschapen die de Krie volledig domineerden en het hem onmogelijk maakten de handel in handen te houden. Ook moeten de ouders nu nog toezien hoe hun kinderen in een totaal vreemde taal onderwezen worden, terwijl hun eigen taal volledig genegeerd wordt, want zelfs tijdens de speeltijden wordt er gewaakt dat allen Engels spreken en een vermaning krijgen wanneer zij hun moedertaal spreken. Dat belet immers de integratie.

De Oblaten en Grijsje Zusters konden het met deze zienswijze niet eens zijn. Zij beweerden terecht dat het helemaal niet wenselijk en strikt onpedagogisch is deze kleinen vanaf het eerste studiejaar reeds in een wildvreemde taal onder te dompelen. Slechts in hun eigen taal kan men hen degelijk onderwijzen om zo beter in hun mentaliteit binnen te dringen. Wel moet men hen een tweede taal aanleren, naargelang de taal der blanken waarmee ze later in contact zullen komen. Engels aan de Westkust (Ontario), Frans aan

de Oostkust (Québec). Sociologen en etnologen die de situatie bestudeerd hebben beweren dat de grote populariteit van de katholieke missiescholen – zelfs in protestantse gebieden – te danken is aan het feit dat men de schoolplichtigen opvangt in hun moedertaal. In Fort George bijvoorbeeld is vijftiennegentig procent van de bevolking Anglicaan, maar de meeste ouders zenden hun kinderen naar de katholieke missieschool omdat ze daar hun eigen taal vinden...

* * *

Wanneer de missionaris onder de Krie gaat wonen, en in de mate van het mogelijke één van hen tracht te worden, dan is het er hem niet om te doen hen “blank” te maken. Door de studie van hun taal, zeden en gewoonten tracht hij binnen te dringen in hun geesteswereld. Hij neemt ze zoals ze zijn, bewust van hun kwaliteiten en hun schoonmenselijkheid. Door de materiële hulp, onderwijs, verpleging, enz. ... tracht hij een concrete getuigenis af te leggen van broederlijkheid en hen tevens voor te bereiden op het contact met de blanke beschaving die het Noorden steeds meer inpalmt. Maar hij is er zich tevens van bewust dat het ware geluk van een Indiaan niet afhangt van een louter na-apen van wat de blanken doen, maar dat zij de waarden, die de blanken hen aanbieden, op hun typisch Indiaanse zijnswijze moeten integreren willen zij niet hun eigenheid verliezen en in de anonieme massa verdwijnen. De missionaris neemt zich voor de Indiaan bewust te maken van de waarden die hij heeft en die hij nooit mag prijsgeven: taal, bepaalde vormen van kunst, verhalen, gezangen, ... Hij tracht hen te overtuigen dat zij niet tegenover de blanken hoeven te staan als minderwaardigen, maar als gelijken die hun eigen leven in handen moeten nemen, hun verantwoordelijkheid opnemen.

Tot hier pater Etienne!

Canada rookt vredespijp met Cree-indianen¹²

17 juli 2007 De Canadese regering is tot een schikking gekomen met de 15.000 leden tellende Cree-gemeenschap in de oostelijke provincie Quebec. De regeling maakt een eind aan slepende rechtszaken en landclaims van de indianen. De Cree ontvangen volgens de regeling over een periode van twintig jaar 1,4 miljard Canadese dollar (974 miljoen euro). Verder krijgen zij zeggenschap over onder meer het rechtssysteem, politie en economische ontwikkelingsprojecten. Het land van de Cree ligt vooral rond **James Bay**. De oorspronkelijke bevolking kampt met werkloosheid en armoede. Het hoofd van de Grote Raad van de Cree, Matthew Mukash, zei tegen de BBC dat de regering al veel eerder over de brug had moeten komen. Recentelijk zijn indianen de straat opgegaan om uiting te geven aan hun klachten. (anp/dm)

Foto ici.radio-canada.ca

¹² www.demorgen.be > Buitenland van 17 jul. 2007

3

**DE ZOEKTOCHT NAAR
CAMILLE VAN HIMME
BOER OF TOVENAAR?**

Guy Hoebeke

1e rij staande links: Theodule Van Himme, staande rechts: Maria Van Himme

Zittend vlnr: **Camille Van Himme - Emma Steel** - Amaat Van Himme - Irma De Wilde - Pauline Elegeert (moeder van Irma) - oude vrouw met typisch hoofddekseel

2e rij vlnr: Leonie De Mey (moeder René Steel) - Stina Steel (tante van René) - Alfons Steel (vader van René) - Victorine Elegeert - Karel Elegeert - Maria De Roo (vrouw van Karel) - Henri Elegeert (vader van Irma Elegeert) - onbekend

3e rij vlnr: Prosper Van Himme - Germaine De Rijcke - onbekend - Cyriel Seghers - Germaine Van Himme (vrouw van Cyriel) - Madeleine Van Himme - onbekend

(Met dank aan Linda Van Himme - René Steel - Irma Elegeert)

DE ZOEKTOCHT NAAR CAMILLE VAN HIMME: BOER OF TOVENAAR?

In de jaarboeken van 1977, 1979-80, 1983, 1984 en 1985 publiceerden we sagen (verhalen over bijgeloof) die we hier en daar verzamelden. Uiteraard ging onze belangstelling vooral uit naar Wachtebeke. Er waren er in totaal een 150 over onze gemeente. Daarvan sloegen er een 20-tal op boer Camille Van Himme. Dat is betrekkelijk veel. Hij was de enige in Wachtebeke die als tovenaars genoemd werd, maar er waren meerdere heksen: Dolle de Joe, Duëve Tore, Luse Pare, ... Er werden zodanig eigenaardige verhalen over hem verteld, dat we nieuwsgierig werden naar hem als persoon. Men zei ons dat we eens moesten gaan praten met Mietshen Van Himme (Wachtebeke 9 februari 1916 – Wachtebeke 21 juli 2002), zijn dochter, dat die er meer over wist. Maar we zijn nooit bij haar geraakt en nu is het te laat. Onze wroeging over deze gemiste kans verdween echter toen we het aanbod kregen van de heer Chris Gysel (hoofdman van de Sint-Ambrosiusgilde) om zijn vrouw Linda Van Himme, achterkleindochter van Boer Van Himme, te interviewen. Dat leverde geen nieuwe sagen op, maar wel gegevens over de familie en zelfs eigenhandig geschreven teksten van hem. Dit was een voltrefter, want daaruit zou misschien de ware persoonlijkheid van Boer Van Himme gestalte krijgen. Nadien kregen we nog twee tips van ons medebestuurder, Roger Creve, die twee personen kende die rechtstreeks met Van Himme contact hebben gehad.

Nog een bijzonder iets is dat in de verhalen over bijgeloof er betrekkelijk weinig over tovenaars gaan en al helemaal niet over hun persoonlijkheid. In de tienduizenden sagen, verzameld door studenten Germaanse filologie van de universiteiten van Gent en Leuven, is er bij mijn weten nooit een beschrijving opgenomen van een tovenaars in zijn dagelijkse omgeving.¹ Zelfs in het uitstekende boek “Het spookte in Zeeuwsch-Vlaanderen” door Johan De Vries uit Terneuzen is daar geen sprake van.²

In wat hierna volgt zullen we het altijd hebben over “BOER VAN HIMME”, want dat schreef hij zelf steeds onder de enkele verhalen en gedichten die van hem in vier schriftjes overgebleven zijn.

1 Alhoewel ik die niet allemaal doorgenomen heb, verre van daar..

2 “Het spookte in Zeeuwsch-Vlaanderen”, door Johan De Vries, Uitgeverij-Drukkerij A.J. Aken, Terneuzen, 1977.

I. DE BRONNEN (over de TOVENAAR)

I.1 SAGEN

Hierna volgen de sagen over Boer Van Himme, die we verzamelden bij verschillende Wachtebekenaren. Sommige hadden geen probleem met het vermelden van hun naam, maar andere werden liever niet vermeld. Die terughoudendheid kan twee oorzaken hebben: ofwel kenden die mensen de familie Van Himme te goed en wilden ze geen “ambras” hebben ofwel wilden ze niet gekoppeld worden aan kennis over het bijgeloof om niet als achterlijk versleten te worden. Alles wat hierna vermeld wordt is echter waar en waarachtig uit de mensen hun mond opgetekend. Het feit dat, na al de jaren sinds zijn dood (1943), de vijftien vertellers zich hem nog zo levendig herinnerden, is wel een bewijs dat Boer Van Himme een belangrijk en veelbesproken personage was in Wachtebeke.

1983

Robert Van de Velde (°1899) – stichter van onze heemkundige kring:

Op de Langelede was er een boer en die was gekend als **tovenaar**. Hij kon de **stoelen doen dansen** in het huis van andere mensen.

Prosper Van Assel (°1898):

En die boer op de Langelede, die kon **toveren**, die had niets anders dan **slechte boeken**, toverboeken en boeken tegen de kerk. En die zei tegen mij “Zie, gij moogt die boeken niet lezen, want als ge die boeken leest, dan wordt ge zot”. Maar die boeken zijn dan duur verkocht, als hij gestorven is, gedomme ja. Die zijn verkocht aan een zekere Seghers, maar die is ook al dood, en waar die nu zijn dat weet ik niet. Die boer kon alles “Moar ’t geld dat telt, moar anders niets”. Die kon alles, ook toveren. Ik kwam veel bij die boer. Hij zei “Gij moogt die boeken niet lezen en ‘k zou z’u niet geven ook, want ge zoudt zot worden”. En de pastoors die hebben er wat voor gedaan om die boeken te hebben. Dat was omdat hij ze niet meer zou gehad hebben, omdat er teveel tegen de kerk in stond. Hij wist teveel tegen de kerk en hij vertelde dat aan de mensen.. Maar dat was een **goed mens**, ge mocht hem vragen wat ge wilde. Uitleg, uitleg jongen, **altijd maar uitleg**, over de kerk en over de boerenstiel. En hij is **verhuisd** van de Kruisstraat naar de Langelede **in een varkensbak**.

Alfred Van Assel (°1911):

Pastoor Camerman wat moeite dat die gedaan heeft om de boeken bij die boer op de Langelede (die kon toveren) buiten te krijgen. Maar dat ging niet, want hij had altijd de sleutel op zak. Dat was een **tovenaar**. Hij **had een schrik**, hij dierf alleen niet bij mensen zijn.

Irma Schaut (°1912):

Er was een boer op de Langelede en als hij in zijn huis zat zei hij “Kijk maar buiten, er loopt **een zwarte katte over 't dak**” en 't was waar ook. Hij dierf alleen niet buiten komen; hij had **altijd een dochter of een zoon bij hem**. Hij had aardige gedachten. Hij stond altijd over de straat te kijken. Hij zat zodanig in de **boeken**, dat hij met zijn eigen geen weg meer wist.

Magdalena Verpaele (°1906): woonde aan de Langelede kant Zelzate Die zelfde boer van de Langelede, die kon **toveren**. Die was zo weg van zijn **boeken**, dat hij van de Kruisstraat (Moerbeke-Waas) naar de Langelede **verhuisd** is, verstoopt **in een beerbak**.

Bertha Creve (°1901):

Dat was een café tussen Wachtebeke en de brug van Overlede. Daar woonde toen Ferdinand Seys en daar kwamen alle **smokkelaars** samen om te vergaderen, om te weten wat ze moesten doen. En die boer **was een duistere**, maar hij was toch ook bij die smokkelaars. En zeggen ze tegen mekaar “We gaan die toch eens een beetje in de gaten houden, wat die doet”. Ja, 't was maneschijn en hij ging eens buiten, die boer, en de andere daar achter. Maar die boer, zo achter een muurtje trok hij zo een doosje uit zijn zak. Hij deed dat open en er sprongen gelijk allemaal schimmen van **duvelkes** uit. Zo die andere van die bende had dat gezien en hij trok terug binnen. Hij zegt “Nu heb ik toch wat gezien, zille. Dat is toch wel waar van die boer, dat hij met de duvel omgaat, want hij deed daar een dooske open en het waren allemaal duvelkes die daar uit sprongen.” – “Maar ja,” zegt een andere, “het kan zo een doosje geweest zijn dat de kinders ook krijgen, gelijk voor Klaas, als ze het opendoen dat er een popje uit springt.” Maar ze betrouwden het toch niet goed. En toch deed die boer altijd maar het smokkelen voort. Maar hij dierf **nooit alleen op straat** komen, want altijd was één van zijn kinders erbij en een hond. Want hij is hier dikwijls voorbij ons hof gereden. En ik heb nog zelf horen vertellen van zijn zoon, dat ik hem vroeg of dat waar was dat zijn vader zo een tovenaer was. “**Hij kon hij niets**”, zei zijn zoon. Maar hij was toch wel wat weg in zijn hoofd, want hij had oneindig veel **boeken** voor te lezen.

Ik heb mijn vader nog horen vertellen dat hij (de boer) een blok land liggen had op de Sluis, een blok tarwe. Die lag al een ganse tijd af gepikt, die moest recht komen, maar dat bleef daar maar liggen. En 's namiddags lag hij daarbij te slapen, de boer, in plaats van zijn tarwe recht te zetten. Als het avond was, lag ze er nog. Maar dan een keer op een morgen, stond gans dat blok tarwe recht. En ik vertelde dat aan zijn zoon en lachen dat die moest

doen. “A, ‘k geloof dat,” zei hij, “dat dat blok tarwe recht stond. Wij als kinders elf, twaalf jaar, klopte hij ons ’s nachts uit ons bed als het twaalf uur was en wij moesten dat blok tarwe gaan recht zetten en hij bleef op de dijk liggen.” Dat de mensen meenden dat hij met de duivel om ging en dat de **duivels dat blok tarwe recht gezet** hadden.

Die boer van de Langelede zat met veel **slechte boeken**. En zijn vrouw had gelopen naar de paters van Lokeren en al en bij (onderpastoor) **Camerman**. En binst dat hij (de boer) een keer weg was, was Camerman gekomen en dan was het gedaan, hee. Hij kon er niet meer in lezen.

1984

Jozefien Bruggeman (1902): echtgenote van Leo Van Kerckhove uit de Bosstraat

Die boer op de Langelede hebben ze moeten brengen van de Kruisstraat in een kast. Die was **mensenschuw**. Hij is naar de Sluis gegaan. En daar deed hij **soldaten op de muur kruipen**. Ik heb dat niet gezien, maar veel horen zeggen. En daarachter is hij op de Langelede komen wonen. En die dierf **nooit alleen op straat**. Hij had zes kinders en hij moest altijd een klein kind bij zich hebben. Die was dan een vijftig jaar. Hij had dat gekregen door **slechte boeken** te lezen. Hij had teveel gelezen. Maar dat was een **wondere mens**, want als er daar – bij Boer Van Himme - **een kind** kwam (**geboren** werd), moest daar **nooit een dokter** komen. Mijn moeder ging die tijd bij vrouwen (die moesten bevallen). En als dat laatste kind geboren is, kwam hij om mijn moeder. Het ging niet gemakkelijk. Maar mijn moeder zei “Moar Kamiel waarom goade gij om giënen dokter?” – “Fielemiene,” zei hij, “ik doe da ammal zelve, in elpt gij gerust mijn vrouë, in tan ès alles goed.” En er mankeerde niets aan die kinders. Maar daar waren ons **jongens**, als ze groter waren, zo schuw (**bang**) van, als ze hem ieverans zagen staan, dat ze begonnen lopen zo hard ze konden. En hij wachtte mij een keer af. Hij zegt tegen mij “Gij maakt a kinders schoaj van mij ee?” – ‘k Zeg “Ik Kamiel? Nië jonk! Moar weette wa da ge nie meug doen? Ge roept z’altijd om noar al a geld te kijken, ee mens, in die jongens zijn op ulder duëd van schoajte. Moar ik è nog nooit nie gezèjd dan ze bij a nie meugen blijven stoaan”. Ik heb met Kamiel geen last gehad. Wat die soldaten betreft, ik weet niet of dat Duitse waren.

Leo Van Kerckhove (°1896): woonde in de Bosstraat; was boswachter.

De rode moer. Er is daar toch ook iets aardigs gebeurd. Er was daar toch ook volk gepasseerd ’s avonds en **de oogst stond** nog recht en ’s anderendaagsmorgens stond hij al **gestuikt**. (*Alhoewel Boer Van Himmes*

naam hier niet vermeld wordt, lijkt dit toch verdacht veel op wat Bertha Creve vertelde.)

1985

Wachtebeekse (°1897):

Dat was op de Sluize (Oudenburgse Sluis) bij mijn baas zijn thuis. Ik heb mijn baas altijd horen vertellen, en hij had dat van zijn ouders horen vertellen, want die hielden café. En dat was een cafeetje nog zo groot niet als hier. Zij hadden zeventien kinders en als wij trouwden waren er daarvan nog dertien in leven. Daar moet dat gebeurd zijn dat **Pijken Zot de mensen bier bestelde** en heel dat **café vol met muizen en ratten** doen lopen. *Wie deed dat, Boer Van Himme?* Ja, ik heb horen zeggen dat die dat kon. Ja dat is van voor mijn tijd.

Wachtebekenaar (°1911):

Op de weide van Boer Van Himme liepen tweeëntwintig **runderen** en er **lag er één dood**. Ik ging naar Van Himme en zei hem “Der ligt een rend duëd”. – “Edde gij da gezien?” vroeg Van Himme. “Nië, mijn voadre”, zei ik. “Ge moe mij niets wijs maken”, zei Van Himme, “ge woart er uëk bij.” – “Niëne’k.” – “Ge moet nie ontkennen, ge woart er bij! Zijë wel zeeke dat ’t duëd ès?” – “Joaje’k.” Hij is vier dagen niet komen kijken en anders kwam hij daar alle dagen. En **op een morgen** was het **weg**.

Van Himme **die kon wat. Pastoor Camerman** wilde zijn **boeken** hebben, maar hij kon niet op zijn (Van Himmes) hof. Als Van Himme zei “**Die kom nie op mijn of**”, dan kwam die er niet op. Pastoor Camerman heeft die boeken dan gehad als Van Himme dood was. Van Himme was **van niemand bang, behalve van Mie Vispoel**. Hij zei “Die keun wel zuëvele ovve kik”.

Fons Creve, de schaper, kon achtendertig schapen goedkoop kopen van Van Himme, maar hij moest er ten achten (’s morgens) om komen. “’k En keune nie, ‘k moe ten achten in Zaffeloare goan oploaën,” zei Fons, “loat aa schapen bij de mijne op mijn of!” – “Nië. Ten achten weg of ‘k verkuëpe nie”, zei Van Himme. Fons reed naar Zaffelare om dat uit te leggen. “’t Es niets, we kommen zelve loaën”, zeiden die. Als het achtendertigste schaap van het hof was, stierf Van Himme.

Mijn broer verongelukte in de jaren ’30 in Kuhlmann met nog iemand van de Kruisstraat. Dat kwam **voor ’t gerecht**. Mijn vader ging naar Van Himme. Die zei “Hedde nen alvenkoat? (Hebt ge een **advocaat**?)” – “Niëne’k”, zei mijn vader. “Wel ge moe zeggen als de juge aa da vraagt ‘Zijë vrederechter

of nie?” – “Da durve kik nie”, zei mijn vader. Die van de Kruisstraat had een advocaat en die kwam eerst voor. Dan kwam mijn vader. Die dacht “Zoe’k durven of nie?”. Hij deed het. “Nondedju”, zei de juge en hij sloeg zijn boeken toe. Zei er daar ene ”Da’s den iësten kiër in al die joaren, da’k den juge uër vloeken”. Mijn vader kwam terug. We kregen een week later een Franse brief en meester Gijs vertaalde hem. Boer Van Himme was er ook en hij zei ook hetzelfde. Zegt Van Himme “Ge moe aa nen Vlaamschen brief vragen”. Mijn vader deed dat en een week later had hij hem. En ’t zaakske was vereffend. Maar die van de Kruisstraat kwam twee jaar nadien nog bij ons gelopen dat hij niets getrokken had.

Als op een akker Van Himme met iemand aan het praten was en ze stonden elk aan een kant van een **grachtje** en Van Himme zei “Wacht ‘k komme bij aa”, dan **sprong hij er nooit over**, zelfs over geen dertig centimeter. Hij ging gans dat eind terug tot aan de straat. Zijn fiets stond daar aan die struik. Vroeger stonden er daar vier (struiken), nu zijn er drie verbrand. **Zijn hond waakte** op zijn fiets. Als Van Himme de gracht langs één kant afgewandeld was, kwam hij langs de andere kant terug.³

Op een keer verkocht hij ons **plantgoed** en ik moest er om hier op dat stuk land. En Van Himme raapte het er uit, allemaal drie centimeter groot en smeed ze in de emmer. Als dan de baal vol was, zei hij “Goa moar noar uis, dat ès tfijfteg kilo, ge meuget wegen”. En thuis gewogen en ’t was eenenvijftig kilo met de baal erbij. En die aardappelen kwamen zo hoog als dat boske hier (anderhalve tot twee meter) en er hing **geen enkele aardappel** aan, op gans dat stuk niet en we hebben nooit niets meer gekocht bij hem.

Hij was een **goede boer**, maar hij **werkte niet veel**. Zijn jongens moesten voor de eerste keer twee runderen naar de wei doen. En we zagen dat ze (de runderen) in de gracht sprongen. En die jongens kregen ze er niet uit. Dat ene rund lag er op zijn rug in. En Van Himme kwam er voorbij en zijn jongens vroegen hem of hij mee wilde trekken. En hij zei “’k Ben der kik toch nie ingesprongen ee. Loat ze moar liggen, as z’er in kost springen, keun z’er weere uit”. En ze lieten ze liggen en ’s anderendaags liep ze los op straat.

En ik heb nog gezien, een **Leuvense stoof** met de pot **roodgloeiend** en hij lag met zijn voeten (zonder schoenen) op de stoof en **niet verbranden!**

Wachtebeekse (°jaren 1890):

Die boer die **Pijken Zot om bier** deed gaan was Van Himme. En hij zat te

³ Verteld op de rand van een akker.

kaarten en ineens ging de deur open en gans het **café stond vol kalvers**. En ineens waren die weg. En hij kwam niet goed overeen met een boer uit de geburen en hij zette die **vol ratten en muizen**.

Wachtebeekse (°1909):

Boer Van Himme? Daar weet ik niet veel van, jong, of dat hij de **café vol** deed komen **met kalvers**. De deure was in één keer open en er stonden kalvers in dat café. *Gans dat café vol, overal?* Ja, a dat was zo groot niet, hee. En op een wind waren ze weg hee. *En als ge buiten gingt kijken op de straat?* Dan zagen we niets. Alles was weg. *En zei hij dat, dat hij dat ging doen?* Neen, hij zei dat niet, hij gebaarde hem van niets. *Wat deed hij dan?* Kaarten, gelijk dat de mensen doen. *En binst dat hij aan het kaarten was, gingen ineens die deuren open en kwamen die kalvers binnen?* Ja, zo hij moet toch iets gedaan hebben, ee? *En iedereen in het café zag die kalvers zonder uitzondering?* Ja, ge zaagt die kalvers. *Maar ge hebt nooit geen strontjes gevonden van die kalvers?* Nee, nooit niet. 't Waren gelijk beeldekes die daar stonden, natuurlijk ee. *Bewogen die?* Die bewogen. *Dus 't waren gelijk echte kalvers?* Ja, 't waren gelijk echte kalvers, maar 'k heb nooit geen vuilte gevonden. *Maar hebt ge ze horen loeien?* Nee, ze waren stil. Ze stonden zij daar. *Ha, ze bewogen dus eigenlijk niet?* Nee, en als ge daar over wreeft, was dat een kalf. *Ha, ge voelde dat?* Dat was gelijk haar. Ze deden niets. Ze stonden daar zo lam, gelijk dat ze opgezet waren. Gelijk beeldekes hee. En ge zaagt die niet weg gaan ook niet hoor. Ze waren in één keer weg. Ge zaagt die niet weg gaan. Anders zoudt ge dat toch moeten zien weg gaan. *Ha, dus de deur van uw café ging niet open? Ze stonden in één keer binnen?* Ja, en ze stonden in één keer buiten ook. En dan ging de deur natuurlijk open, als ze achter 't gat gingen gaan kijken, dan zagen ze niets. *Die heeft u zeker gehypnotiseerd?* Ja, dat zal wel zijn, hee. Hij had oneindig **veel boeken**.⁴ **Pastoor Camerman** heeft nog getracht ze te pakken te krijgen, maar hij kon ook niet. Boer Van Himme zat hier altijd te kaarten 's zondagsnamiddags. Dat met die kalvers is toch meer dan één keer gebeurd. De mensen zegden "Dat moet hij (Van Himme) zijn, want anders kan dat niet". Maar zeker wisten ze het ook niet, hee. *Hij gebaarde van niets?* Dat zal wel niet, hee.

Ofwel kwam er eens een **grote vent** voor dat vensterke (een ovalen vensterke in de zijmuur van het café) staan. Er was daar zo een klein vensterke in. Zo die (de grote vent) zagen ze (de kaarters met Boer Van Himme) ook

⁴ We hebben nog gehoord, maar spijtig genoeg niet opgetekend, dat Boer Van Himme twee soorten boeken had: Franse boeken tegen de kerk (vandaar de pogingen van pastoor Camerman) en boeken van Hendrik Conscience en die liet hij wel lezen aan de mensen die er hem om vroegen.

hee, maar als ze buiten gingen was hij ook weg. Dat vensterke stond op ongeveer een meter zeventig, maar de straat lag wel een halve meter dieper (dan onze vloer), zo dat moet dan een wreed grote geweest zijn. En als ze buiten gingen, zagen ze niets meer. Dat heeft Van Himme ook gedaan.

Onbekend:

We hebben nog het volgende gehoord, maar weten niet meer van wie.

Iemand ging om een kanneke **melk** bij Boer Van Himme. Toen die persoon het huis van Van Himme verliet, zei die “Als ge aan de hekstijl komt, zal er **water** in uw kanneke zitten”. En het was waar ook.

I.2 WAT BLEEF ER OVER BIJ DE FAMILIE?

André Van Himme (kleinzoon) getuigt:

André en Anna zijn broer en zus.

- * Mijn grootvader liep altijd met zijn handen op zijn rug en hij hield een **stokje** vast. Nooit liep hij met zijn handen in zijn zakken. Als hij met de fiets reed naar de bossen in de Hoogstraat had hij altijd iemand mee: dat was ons Esther of Anna en later André (kleinkinderen dus). Dan zei hij “Zijë gulder kleir? Tan goame.”
- * Vroeger zeiden ze tegen hem (Boer Van Himme) “den filosoof”. Hij reed rond en schreef alles op. Wandelen in de bossen deed hij ook. Hij werkte niet, zijn kinderen deden alles.

Anna Van Himme (kleindochter) getuigt:

Geboren te Wachtebeke op 30 augustus 1929 als dochter van Amaat Van Himme en Irma De Wilde. Ze is een kleindochter van Boer Van Himme en één van de kleinkinderen die hem moesten vergezellen als hij ging fietsen of wandelen.

Boer Van Himme is ziek geworden in 1942 en is niet lang ziek geweest. Na René moest ik meerijden met mijn peetje, maar ik had geen fiets. Ik kreeg dan een klein fietske van hem. Ik moest vooral meerijden naar zijn land, de bossen, zijn weiden, ... Hij reed tot in de Bosstraat en soms zelfs tot in de Hoogstraat. Onderweg babbelde hij veel met boeren. Ook binst de winter ging hij op pad. Wat de grote mensen vertelden interesseerde mij niet en ik stond er dan bij, versteven van de kou. Ik heb dikwijls gezegd “Allei peet, loat ons alstublieft vuërtrijën, ‘k stoa ier versteven van de kouë”. Zijn hondje **Molleken** was zwart en was altijd bij hem. Hij hield er veel van. Het liep los achter mijn peetje zijn fiets aan. Maar Molleke is op de

duur weggebleven. Waar nu de De Wevers wonen, aan de Langelede, was vroeger een boerderij en de boerin verwende Molleken altijd en wel zo erg dat Molleken uiteindelijk weigerde nog terug te keren naar het hof van mijn peetje. Hij is daar zeer kwaad om geweest. Ik ben nog gaan vragen bij die boerin om Molleken terug te krijgen, maar dat is niet gelukt.

Ik heb ook plantgoed moeten scheiden zoals Irma De Bruyne. Mijn peetje heeft mij verteld over nonkel Louis, maar daar herinner ik mij niets meer van. “Nonkel Louis” bestond echt; het was iemand van aan de Sint-Franciscusdijk, maar geen familie. Over zijn toverij heb ik wel gehoord, maar niets onthouden.

Linda Van Himme (achterkleindochter)

De uitnodiging van M. Chris Gysel om met zijn vrouw – de achterkleindochter van Camille Van Himme – eens te komen praten, kon ik natuurlijk niet laten ontsnappen. Op de bewuste dag waren behalve Chris en zijn vrouw, Linda Van Himme, ook haar vader André (kleinzoon van Camille) en zijn vrouw, Yvonne De Block, aanwezig. Ik was benieuwd hoeveel er bij de rechtstreekse nazaten bekend was gebleven, maar dat was niet zo veel. Ik kende meer van Camilles roep als tovenaars, dan de familie. Zij hadden echter nog wat persoonlijke documenten, eigenhandig geschreven door Camille, het huwelijksboekje, enkele foto's, Dat was natuurlijk zeer welkom.

I.3 EN WAT BIJ MENSEN DIE HEM PERSOONLIJK GEKEND HEBBEN?

Hierboven schreven we al hoe we de kans om meer te weten te komen bij “Mietshen Van Himme” niet benut hadden. Ook het contact met kleinzoon André Van Himme en achterkleindochter Linda Van Himme bracht geen nieuwe saken aan. Doch toen verscheen de redder in de nood, Roger Creve, ons bestuurslid. Hij kende nog personen die Boer Van Himme persoonlijk gekend hadden. Dit mondde uit in een gesprek met Amedé Hofman en Gilbert Creve. Maar ook zij brachten geen echte saken over Boer Van Himmes toverkunsten, wel een beknopte beschrijving van zijn persoonlijkheid. Hierna hun verhaal. Veel later (maart 2015) bleek tot onze verrassing ook ons bestuurslid, Wies Creve, een bijdrage te kunnen leveren.

AMEDÉ HOFMAN

Mijn gebuur, Boer Van Himme, ging nooit alleen wandelen; altijd was zijn dochter, Mietshen, bij hem. Ik heb hem nooit zien werken – zijn zonen deden al het werk -, maar praten daarentegen deed hij veel. Nadat Mietshen getrouwd was, nam hij altijd een van zijn kleinkinderen mee. Zijn hof was 50 meter breed en alle dagen ging hij over en weer achter zijn “wiëre” (haag). Hij las veel en kon ook goed dichten.⁵ Toen ik elf jaar was, trouwde een man op latere leeftijd en Boer Van Himme maakte er een gedicht over.

Hebt ge z’al gezien
De K.....⁶ en zijn trien?
Een schone jonge blonde
Van tzeventig in de ronde,
Maar ze kent haar plicht
Om zich te gedragen
En om de K..... te behagen.

Boer Van Himme was een brave, zware man. Als het kermis was ging hij nooit op café.⁷ Hij had wel iets te maken met smokkelen en misschien is het daardoor dat hij nooit alleen op straat dierf komen. Hij had veel boeken en las veel. Boeken van Hendrik Conscience liet hij lezen door de mensen die erom vroegen. Hij was dus een soort bibliothecaris, maar hij had ook boeken tegen de kerk en die liet hij aan niemand lezen. Hij sprak er wel over. Hij bezat ook hopen eigendom: bossen, akkers, weiden, ...

M. GILBERT CREVE (°1925)

Zijn vader, Fons Creve,⁸ was ook schaapherder en weidde zijn schapen op de Pereboom in Moerbeke. Zijn moeder, Leonie Coumans, was van de Belgische Koewacht.

Gilbert is gehuwd met Diana Creve, ° Gent 1934. Haar vader was uit de Hoogstraat, een broer van Roger Creves vader. De moeder van Roger was Gerarda Hofman.

* Boer Van Himme had teveel gelezen in boeken. Ik lag met mijn schapen op het hof van Boer Van Himme in zijn meststal, zo dat hij de schapenmest

5 Onder “De schriften van Boer Van Himme” (hierna), zijn meerdere voorbeelden te lezen van zijn “literair” talent.

6 “K.....” was de lapnaam van de man.

7 Dit klopt niet met de sagen waar hij zat te kaarten in een estaminet en waar hij met smokkelaars in een café zat.

8 Zie onder de sagen van 1985, die van Fons Creve.

had. Als ik op het land was met mijn schapen kwam Boer Van Himme bij mij. Ik was toen 14/15 jaar. Hij liep rond mij, zijn vrouw was erbij, over en weer. Hij vroeg “Schaperken, moeë nen spek èn?”

- * Boer Van Himme had een zeer schone boomgaard met veel pruimenbomen erin. Mijn zuster, Maria Creve, woonde nog bij haar ouders op de hoek van de Catharinastraat en de Langelede. (café Huis van Commerce) Ze vroeg hem “Camille zijn de pruimen nog nie rijpe?” – “Ge krijgt er zuëveele als da ge wilt, moar ge moe ze zelve trekken!” Hij ging mee, drentelde onder de ladder door en vertelde zijn leven en over ’t vrouwvolk, ...
- * Boer Van Himme was afkomstig van heel rijke boeren van de Oudenburgse Sluis (België). Hij heeft nooit gewerkt.
- * Als het gesneeuwd had, zette (!) hij zijn handtekening in de sneeuw.
- * In 1940 zei hij tegen mij “Schaperken, tegen maandag zijn de Duitsers oan de Langelieje!” En het was nog waar ook. Hij had dat berekend.
- * De eerste auto op de Langelede was van hem en zijn zoon René reed er mee. Hij voerde mij, bij mijn Plechtige Communie, naar de kerk.
- * Boer Van Himme was zeer zenuwachtig. Hij deisterde heen en weer aan zijn wiëre (haag), de ganse dag. Elke dag nam hij een poederke van het Witte Kruis. Hij is verhuisd in een (rechthoekige) beerbak van de Oudenburgse Sluis (kant Zelzate) naar de Langelede.
- * Dat gedicht over het huwelijk van dat bejaard echtpaar ken ik ook:

Een trouwelijks paar

Hebt u ze al gezien,
De K.... en zijn trien?
Een schone jonge blonde
Van wel tsestig in de ronde.
Ze is wel wat lang van gezicht
Doch ze kent wel haar plicht
Hoe ze zich moet gedragen
Om de K.... te behagen.
Wie heeft het ooit kunnen denken
Dat hij nog denkt te paren
In zijn oude jaren.
Het zal geen K...ke zijn,
Maar een pierusken heel alleen
En doe de doeken en de lappen bijeen
En ’t pierusken was gebakken.

De kleine jongens waren rap om dat te zingen.

- * Mijn oom was een sloeber. Hij maakte een gaatje in een ei en stak er een spin in. Over het gaatje werd een blaadje sigarettenpapier geplakt. Hij lei

dat ei tegen de stoof. De spin kreeg het warm, liep rond in het ei en dat begon te draaien. Dat was dan toveren.

- * “Smeerlappen” sprongen bij donker op de rug van iemand, die terugkeerde van het vrijen. Dat was om hem bang te maken, zo dat hij niet meer zou komen en het meisje dus weer vrij zou zijn.
- * Boer Van Himme babbelde niet zo veel met andere boeren op het land, maar wel met mensen die hij kende en vertrouwde.
- * Boer Van Himme was niet zo gelukkig met zijn schoonzoon S. Boer Van Himme was tegen trouwen (van zijn kinderen); iedereen moest buiten.

ALOÏS CREVE

Hierna volgt wat Wies neergepend heeft.

“Als zeer jonge knaap heb ik Boer Van Himme nog gekend. Wat ik hier neerschrijf is uitsluitend gehaald uit mijn geheugen. Dat kan wel na al die tijd vermengd zijn met voorstellingen die ik voor mezelf na mijn ontmoetingen met de man heb gemaakt. Evenzeer kan het dat ik mij nu nog inbeeld welk figuur mij door mijn eigen vader en door pastoor Camerman werd voorgesteld.

Vaste gegevens over Boer Van Himme ken ik niet, heb ik ook nooit gekend. Ik ken eigenlijk vandaag nog altijd zijn voornaam niet. Ik heb nooit geweten hoe oud hij eigenlijk was. En ik stel me nu voor, gewoon op het gevoel af, dat hij tijdens de Tweede Wereldoorlog moet gestorven zijn.⁹

Vrij geregeld bezocht ik op de Langelede mijn peetvader, Aloïs Creve senior, die mij heel wat over vroeger en speciaal over WO I vertelde. Voor ik ooit tot de ‘Oude Brug’ raakte (de Balkenbrug), waar ik de Langeledevaart over moest, kwam ik met mijn fietsje voorbij een hofstee, ongeveer ter hoogte van het huidige huisnummer 95, waar ik ‘Boer’ aan zijn hek zag staan. Achteraf hebben sommigen mij verzekerd dat de man eigenlijk ietwat mensenschuw was: dat heb ik in elk geval nooit ondervonden.

Op één of andere manier kwam hij aan de weet dat ik de zoon was van mijn vader(!). Die, zelf iemand van de Langelede, had daar de reputatie een boekenwurm te zijn. En ja, ‘Boer’ vroeg mij of ik ook een fervente lezer was...

Toen ik thuis kwam, liet mijn vader mij goed verstaan dat ‘Boer’ bij de plaatselijke geestelijken een niet zo goede reputatie had. Pastoor Camerman, dikwijls te gast in onze drukkerij, heeft mij bij gelegenheid ook voor de verderfelijke invloed van die ‘filosoof’ gewaarschuwd. En inderdaad, ooit ben ik binnengeraakt in de kamer waar de verdorven boeken waren opgesteld.

⁹ Camille Van Himme stierf inderdaad te Wachtebeke op 4 maart 1943.

‘Boer’ bekeek zichzelf eigenlijk niet als een filosoof, maar eerder als iemand die meer wist dan een ander, omdat hij dingen las waarover anderen in zijn omgeving zelfs van verre nog niet gehoord hadden. Hij heeft voor mij, voor zover mijn herinnering juist is, voor de eerste maal het woord ‘encyclopedie’ uitgesproken... Ik wist niet wat voor boek dit was. Hij sprak namen uit als: Erasmus, Rousseau en Voltaire. En hij voegde daar aan toe dat de lectuur van die schrijvers, en ook nog van anderen, mij zou helpen om mij van alle ‘bijgeloof’ te bevrijden.

Pas iets later heb ik dus begrepen waarom ‘Boer’ bij de parochiale geestelijkheid eigenlijk wel ‘persona non grata’ was.

Sommigen hebben mij verteld dat Boer ook zelf een en ander neerschreef.¹⁰ Één ding staat voor mij toch vast: indien zijn literaire productie van hetzelfde gehalte zou geweest zijn als het zelfgemaakte ‘gedicht’ dat hij voor mij debiteerde, zal hij wel nooit een uitgever gevonden hebben. Ik ken het ‘versje’ nu nog, na al die jaren, letterlijk van buiten:

“Keesje had in zijn broek gescheten...

Zijn moeder zei:

Keesje, Keesje, wat heb je gedane?

Er hangt een kilo mosterd aan uw vane!”

Als element in de ‘filosofische verlichting’, voor een elfjarige als ik, kon dit tellen!...”

IRMA ELEGEERT

Dankzij Linda Van Himme kwam er nog een bron bij. Op zoek naar de namen van de personen op de huwelijksfoto van Amaat Van Himme en Irma De Wilde, stuurde ze mij naar mevrouw Irma Elegeert, waarvan familieleden op de foto stonden. Zij wist ook nog iets dat haar moeder haar vertelde. Haar moeder was Martha Van Rompu, echtgenote van Henri Elegeert (zie huwelijksfoto). Henri was de broer van Pauline Elegeert, de moeder van de bruid.

- Mijn moeder werkte bij Boer Van Himme als poetsvrouw. Hij zei tegen haar “Adde ne kiër wilt zien van al die ratten die hier in uis luëpen, ‘k zal ’t a ne kiër loaten zien!” En moeder zei “’t Was woar, da liept doar vol van de ratten”.
- Hij stond altijd aan zijn hekken en hij zei tegen mijn moeder “Wilde ne kiër zien, as ter iere iemand veurbij goat – een eindshen verdre zal

¹⁰ De lezer kan zich zelf een beeld vormen van het literaire gehalte van Boer Van Himme in deel IV. De schriften van Boer Van Himme.

't ij vallen.” En hij viel ook. Dat heb ik mijn moeder dikwijls horen vertellen. Mijn moeder heeft dat zelf gezien.¹¹

- Moeder zei ook dat Boer Van Himme met de duivel te doen had. Ze had dat zeker ergens gehoord.
- Mijn moeder was niet bang van Boer Van Himme. Ze zei wel dat Emma Steel een brave vrouw was, maar dat ze het niet gemakkelijk had met haar Camille.

OMER DE NIJS

Ons praatcafé 'den Dhust' is dikwijls de bron van inlichtingen, zo ook op zondag 2 augustus. Dhr Omer De Nijs (geboren op de Nederlandse Overslag op 17 november 1928) en vrouw Maria genoten van een watertje. Omer vertelde het volgende:

- Als Van Himme zei “den dienen komt op mijn ‘of nie”, dan geraakte die er niet op.
- Als er een kandidaat-lief was voor één van Van Himmes dochters en die jongen beviel hem niet, dan zou die nooit een tweede keer gewaagd hebben op Van Himmes hof te komen.
- Boer Van Himme was algemeen bekend in Wachtebeke en er werd geregeld over hem gesproken.

11 Uit deze en voorgaande sage blijkt duidelijk dat het Martha van Rompu was die gehypnotiseerd werd. Als de mensen werkelijk zouden gevallen zijn als Boer Van Himme achter zijn haag stond, zouden ze wel gereageerd hebben ofwel zijn hof vermeden hebben.

II BOER VAN HIMME IN DE OGEN VAN DE WACHTEBEKENAREN

Wat kunnen we nu opmaken uit het bovenstaande?

Boer Van Himme was rijk. Hij bezat bossen, akkers, weiden, vee,... en had de eerste auto van de Langelede. Het was een smokkelaar en misschien verklaart dat een deel van zijn rijkdom. Hij had de roep een goede boer en een goede zakenman te zijn. Daartegenover staat dat zijn plantgoed (aardappelen) niet veel waard was: veel “groensel” maar geen knollen! Met zijn beesten zat hij ook niet veel in: als die ergens in sukkelden of dood lagen, deed hij geen moeite er iets aan te doen. Hij gaf echter wel veel uitleg over de boerenstiel, alhoewel een andere verteller juist beweert dat Camille niet veel praatte met andere boeren.! **Veel werken deed hij niet**, dat liet hij over aan zijn zoons. Veel mensen hebben Camille zien staan op zijn erf, kijkend naar de straat of over en weer lopend achter de “wirre” van zijn hof. Veel wandelen deed hij ook en fietsen, maar nooit alleen. Altijd had hij één van zijn kinderen bij zich en later één van zijn kleinkinderen; o.a. kleindochter Anna.

Hij was zogezegd mensenschuw. Daarbij werd verwezen naar het feit dat hij in een beerbak/varkensbak verhuisde van de Kruisstraat (Moerbeke) naar de Langelede (zeggen sommigen) en van de Oudenburgse Sluis (Zelzate) naar de Langelede (zegt Gilbert Creve). De eerste bewering klopt niet, want Boer Van Himme is verhuisd van Moerbeke naar Zelzate. De tweede kan wel kloppen want hij is nadien verhuisd van Zelzate naar de Langelede.

Van Himme was zeer belezen. Hij bezat veel boeken tegen de kerk, leende ze nooit uit, maar vertelde er des te meer over. Niet te verwonderen dat pastoor Camerman er alles aan deed om ze in handen te krijgen, wat hem trouwens nooit gelukt is. Op de vraag waar die boeken gebleven waren, zei één der geïnterviewden dat ze aan een zekere Seghers verkocht waren, maar dat bleek zijn schoonzoon te zijn. Boeken van Hendrik Conscience had hij ook en hij leende die uit aan de mensen. Hij schreef alles op (zie verder) en dichtte bij gelegenheid, zoals bij boer “K... en zijn trien”.

Hij was (soms) **een goede raadgever** zoals in de rechtszaak, maar niet in het geval van de opeising van zijn petekind René door de Duitsers. Camille stond ook bekend als een **goed, vrijgevig en behulpzaam mens**. Hij praatte gaarne: veel over de boerenstiel, over en tegen de kerk, ... en vooral tegen

het jong volk. Het was wel een **zeer bijzonder man**, getuige het feit dat hij zelf – op één geval na – de bevalling deed van zijn tien kinderen.

Wat nu **het toveren** betreft: hij verwijst er één keer naar waar hij zegt dat hij van niemand bang is, behalve van Mie Vispoel “want die keun zuëveele ovve ‘k ik”. We vermoeden dat hij hierbij over hypnotiseren spreekt, wat de sagen over “iemand met ratten en muizen zetten”, de kalveren in de staminee, de grote vent, stoelen doen dansen, soldaten op de muur doen kruipen, Pijken Zot doen bestellen in de staminee, een voorbijganger doen vallen,... zou kunnen verklaren. Maar waar heeft hij dat geleerd? Uit boeken? Hier belanden we weer bij het feit dat hij zeer belezen was over verschillende onderwerpen. Hij heeft ook een zeer mooi gevormd geschrift en uit zijn geschriften blijkt dat hij veel belang hechtte aan een goede opleiding. Hij kon ook gebeurtenissen – zoals de komst van de Duitsers –voorspellen. Voeg daarbij de bijgelovigheid van de mensen, zeker nog in die tijd (vóór 1943), zoals het geloof aan duveljonkskes; in één nacht koren maaïen, in schoven binden en in stuiken zetten, wat enkel door een verbond met de duivel kon verklaard worden, ... en het is niet moeilijk te begrijpen hoe Boer Van Himme aan zijn roep als tovenaer kwam.

III DE KROONGETUIGE - RENÉ STEEL

Op vrijdag 6 februari 2015 bezochten we de heer Jozef Kinget, echtgenoot van mevrouw Marleen Seghers, die een rijkelijk geïllustreerde en in detail gedocumenteerde kwartierstaat opgesteld had over de familie van haar vier grootouders. Bij het gesprek vertelde ik mijnheer Kinget over Boer Van Himme en dat die zijn boeken – volgens één bron - zouden overgegaan zijn naar een zekere Seghers, getrouwd met een dochter van Boer Van Himme. Toen M. Kinget vertelde dat de familie van zijn vrouw twee generaties terug een boerderij hadden op de Langelede, dachten we dat de toenmalige boer Seghers misschien wel met een dochter van Boer Van Himme getrouwd was. M. Kinget wist dat de echtgenote Seghers, Germaine heette. Thuis zochten we in het trouwboekje van Boer Van Himme en inderdaad daar stond een Germaine Alix in, geboren 1905. Dit gemeld aan M. Kinget en die bevestigde: Germaine Van Himme was de vrouw van een broer van Mw. Kingets grootvader.

Enkele dagen later wist M. Kinget te vertellen dat er nog een neef leefde van Emma Steel, de vrouw van Boer van Himme: René Steel, Deze kans konden we niet laten voorbij gaan, want hier was mogelijk iemand die Boer Van Himme van nabij gekend had en inderdaad ... het werd een voltreffer. Toen we dezelfde dag nog bij M. Steel aanklopten en vroegen of hij Boer Van Himme goed gekend had, begon hij spontaan wel een kwartier te vertellen. Het eerste wat hij zei was dat Boer Van Himme zijn peetje was!!! Dat beloofde en er werd een afspraak gemaakt voor twee dagen later.¹² Hierna het resultaat.

12 Woensdag 11 februari 2015

Interview met RENE STEEL, PETEKIND VAN BOER VAN HIMME

M. Steel werd geboren op 20 april 1922 te Wachtebeke. Zijn vader heette Alfons, ook van Wachtebeke, en zijn moeder Leonie Coleta De Mey, eveneens van Wachtebeke. Hij is getrouwd met mevrouw Fredy De Bruyne (°Wachtebeke 1926). Ze waren op 3 februari 2015 66 jaar getrouwd. Ze hadden vijf zonen,

We laten René nu zelf aan het woord.

Mensenschuw?

Boer Van Himme – iedereen sprak altijd over “Boer Van Himme” en niet over Camille – was mijn peetje. Hij zei altijd “manneken” tegen mij. Zijn vrouw, Emma Steel, was een zuster van mijn pa. Ik zei er dus tante tegen. Mijn peetje liep altijd van zijn achterdeur naar zijn hekken en stond daar dan te kijken naar de straat. Hij had altijd een “wisken” (wilgentwijgje) bij hem, ook als hij op de fiets reed. Als hij ging wandelen of fietsen had hij altijd iemand bij hem. Eerst was dat zijn zoon René, maar later zijn dochter Mietje. Dat kwam zo: Op een keer liep mijn peetje in een bos, vergezeld van René en plots haalde hij een revolver uit zijn zak en schoot twee keer in de lucht. René sprong een gat in de lucht van ’t verschieten en zei tegen zijn vader “Ik goa nooit ne miër mee mee a!” En dan is Mietje moeten beginnen

meerijden. Alleen durfde hij nergens naartoe. Hij had altijd een grote en een kleine hond bij, ook als hij fietste¹³.

Geld

Mijn peetje had altijd veel geld in zijn portefeuille. Zo herinner ik me nog goed een bezoek aan Gent. Dat begon zo: Ik ben eerst op de Langelede naar school geweest bij hoofdonderwijzeres juffrouw Haemers en bij meester Coppens en juffrouw Martha Scheire, maar daarna – toen ik een jaar of negen of tien was – naar de Walderdonk bij hoofdonderwijzer De Waele en bij meesters Gysels, Casneuf, Oscar Galens en juffrouw Marie Scheire. Toen ik zo negen jaar was en nog naar school ging op de Langelede, zei mijn peetje tegen mij “Morgen moette mee mij mee noar Gent.” – “Amoar peetjen, ik moe toch noar ’t schoole!” – “Nië, nië, dat es al g’arrangeerd mee juffrouw Haemers. Ge moe mee noar Gent.” Ik zei “Oe goade doar noar toe? Mee den velo?” – “Nië ‘k è nen auto gekocht.”¹⁴ – “Goade gij doar mee rijden?” – “Nienië, onzen René goat er mee rijden.” Toen vroeg ik “Wa goade gij doar goan doen?” en mijn peetje antwoordde “Manneken, da goade wel zien!” - “Moar peetjen, ’s morgens deure rijën en ’s avonds weere, wa goame tan ’s middags eten?” – “Da kom wel goed, manneken, doar zalle’kik wel veuren zurgen.” En dat was OK. We gingen naar een kledingwinkel om een kostuum voor mijn peetje. De bazin toonde eerst een goedkoop kostuum, want ze dacht “dreië van den buiten”, maar mijn peetje zei “Ik è geld genoeg”, en hij pakte zijn portefeuille en smeerde een dik pak biljetten uit op de toog. Dan kwam de bazin met een heel schoon kostuum en mijn peetje zei “Ge peist zeker omda’k veel geld è, om mij een dier kostuum te verkuëpen, moar geef mij toch moar da goekuëp!” Mijn peetje deed alle dagen hetzelfde kostuum aan en als het vuil werd moest hij een nieuw hebben. Dan moest hij een hemd hebben. En daar gebeurde hetzelfde. De bazin toonde eerst goedkope hemden van een 5 – 10 – 15 frank. Mijn peetje zei “Ik wil een schuëner!” De vrouw zei “Schuëner, schuëner, ...” Ze aarzelde en mijn peetje zei “Zijde schoaj da’k giën geld è?” en haalde weer zijn portefeuille boven. Dan toonde de vrouw een zijden hemd. Dat kostte 120 frank, wat toen overeenstemde met een weekloon, en dan mijn peetje weer “Geef mij toch moar een goekuëp”. Dan nog naar een schoenwinkel, waar een man bestelde. Daar was het rap beklonken. Als laatste kocht hij nog een pet.

Op een keer zei mijn peetje tegen mij “Manneken, na moette nen kiër noar ier kommen. Ge zult het wel zien.” Hij toonde me een groot meubel met een radio en een luidspreker er in. Dat was de eerste radio op de Langelede.

13 Of dit iets te maken had met het smokkelen, wist René Steel niet. Dat was iets van voor zijn tijd.

14 Boer Van Himme had de eerste auto van de Langelede.

Vrijgevig (goed mens)

Mijn peetje hield al het geld bij, maar als mijn tante Emma geld nodig had, één frank of tien of honderd, dan kreeg ze dat onmiddellijk. Mijn peetje kocht en verkocht vee. Hij kocht tien, twaalf, vijftien vaarsrunders (onbekalfde koeien) in één keer en één jonge stier er bij. Hij stak ze in de meersen en als de stier zijn werk gedaan had, verkocht hij de koeien als ze met kalf waren. Op die manier liep hij geen risico met complicaties bij het kalven.

We gingen Nieuwjaar wensen, ik met mijn nieuwjaarsbrief. Als we binnen kwamen zei mijn peetje “Manneken, edde anen brief bij?” – “Ja, peetjen.” – “Lees-d-em tan moar rap af!” Dat gebeurde in de keuken. Als ik gedaan had zei hij “Kom na moar ne kiër mee mee mij.” En dan gingen we naar de koestal of de paardenstal of het varkenskot en hij gaf mij 50 frank. En dan zei hij “Goa na moar spelen bij d’ Haemers, want adde na mee in uis zoe kommen, goan z’a vragen oeveele dadde gad èt en doar èn ze giën zakens mee!”.

Een bepaald jaar, ik was toen nog een klein manneke, vroeg mijn peetje mij “Keunde mee den kruiwagen rijën?” – “Awel ja, moar woarveuren?” vroeg ik hem. ’s Anderendaags reed ik naar mijn peetje en die had een schone houten vogelmuit voor mij gekocht. Die was gemaakt bij Keuppen Pieters en was een replica van het kasteel van de (toenmalige) meneer Poullier. De vogelmuite was 1 x 1 x 0,6 m groot en voorzien van snijwerk. Ik was er blij mee en voerde ze naar huis. Ik heb ze zelfs meegenomen toen mijn vrouw (dochter van Gust De Bruyne) en ik verhuisden naar haar ouderlijk hof hier op de Franciesdijk n° 36. We hebben het overgenomen in 1949 toen we trouwden. Nu is die muite weg, want hout blijft niet bestaan.

Toen hij zijn hof op de Langelede kocht, woonde er een alleenstaande vrouw in. Ze wilde wel verkopen, maar ze eiste wel om er te mogen blijven wonen en daarvoor twee kamers te krijgen. Mijn peetje gaf zijn toestemming. Die vrouw is er gestorven.

Zakenman

We zagen hierboven al – met het kopen en verkopen van vaarzen – dat mijn peetje een gewiekst zakenman was, maar het liep niet altijd zo goed af.

Mijn peetje kocht twee stukken land, mager en slecht, niets waard. Ik vroeg hem “Wa èdde na gekocht? Doar keunde toch niets mee doen!” Hij antwoordde “Da-d-ès mijn bedoelinge nie manneken. D’r goat doar een otostrade op komen.” – “Een otostrade wa-d-ès da?” – “Een boane woar dan alliëne moar oto’s zullen meugen op rijën.” Mijn peetje zei dat die baan over die twee stukken land ging komen, dat die dan onteigend zouden worden en

dat hij daar veel geld voor zou krijgen. Het tracé is dan gewijzigd, door een probleem in Zelzate, en de autostrade kwam niet over die twee stukken land. Hier had mijn peetje pech.

Tovenaar

Piet Van Himme, een broer van mijn peetje, had een hof hier op de (Oudenburgse) Sluis. Mijn peetje kwam er bijna alle dagen. Irma De Bruyne, de zuster van mijn vrouw, was op de zolder van Piet plantgoed aan het sorteren. Als ge een aardappel hebt met twee of meer scheuten, snijdt ge hem middendoor, zodat ge twee helften hebt met één of meer scheuten. Dus van één plantgoedaardappel maakte ge er twee. De scheuten staan alleen op de kop, niet op het gat, dus de aardappel moest in de lengte doormidden gesneden worden en niet in de breedte (een helft met de kop en een helft met het gat). Mijn peetje, Camille, kwam bijna elke dag bij zijn broer Piet. Mijn peetje schoot zich dan elke keer naar boven naar de zolder bij Irma om haar rozijnenboterhammen met fricandon op te eten. Ook Piet deed dat. De moeder van Irma, Johanna Verplancke, kon namelijk zeer goed bakken. Zulma, de vrouw van Piet, gaf Irma dan andere boterhammen! Nu werd Irma ziek en dokter Martens zei “Ik weet niet of ze er zal doorkomen.” Irma is toch genezen, maar zei achteraf “’t Is Van Himme die mij betuëverd eet, want hij sloeg-d-altijd mee da zwieperken (wiske) op mijnen schouëre.” Irma is na haar ziekte nooit meer willen gaan werken bij Piet uit schrik dat mijn peetje haar weer zou betoverd hebben. Mijn peetje sprak tegen Irma over de kerk, het geloof en visioenen.

Mijn peetje had wel een aardige naam, maar er viel op hem niets aan te merken.

Boeken

Mijn peetje had een grote kleerkast met schuiven en die zat vol mee boeken. Pastoor Camerman was pastoor, Van der Gucht eerste onderpastoor en Bredael de tweede, die ook wel “den rosten onderpastre” of “de vliegende dame” genoemd werd. Die laatste naam dankte hij aan het feit dat hij door de parochie reed op een fiets, maar zo rap dat zijn soutane achter hem wapperde. Bredael was o.a. voorzitter van de Boerenjeugd. Hun lokaal was bij de gezusters Bracke in de Kerkstraat. Binst de winter, als er geen vuur was, ging Bredael naar de pastorij om een baal kolen en stak de stoof aan. Ik denk dat Bredael met die kast boeken weg is. Mijn peetje ging nooit naar kerk of kluis, maar toch zei hij “Bredael dat ès mijnen besten moat!” En Bredael zei “Van Himme ès mijnen besten klant, want hij geef mij elk joar 100 frang“.

Werken

Ik heb mijn peetje nooit zien werken. In het begin als hij getrouwd was, moet hij wel met knechten gewerkt hebben. Maar dan moeten zijn zoons Aimé, getrouwd met Irma De Wilde van het hof naast mijn peetje, Theodule en Ree (René) voor hem gewerkt hebben, evenals zijn drie dochters Germaine (getrouwd met een Seghers), Madeleine (getrouwd met een Seynaeve uit Sint-Kruis-Winkel) en Mietje (getrouwd met Dees Van Rompu van Zaffelare). Die Van Rompus waren voerlui en reden met boomezels en vervoerden stro.

Raadsman

Toen ik klaar stond om te vertrekken vertelde René nog het volgende (uit mijn geheugen de dag nadien, donderdag.)

Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak zei de burgemeester van Wachtebeke, dat alle jonge mannen naar Frankrijk moesten vluchten om niet opgeëist te worden door de Duitsers om in Duitsland te gaan werken. Ik ging naar mijn peetje, Boer Van Himme, en die zei me “Ge moet da nie doen, manneke, komd’ iere bij mij op mijn hof. Steekt a weg op den schelf en ik zal a alle dagen eten bringen. En na een tijdjen woait da wel over.” Een zoon van Piet Van Himme, broer van mijn peetjen, had ook een zoon van mijn ouderdom. Die kwam ook bij mijn peetjen, want dat was ook zijn peetjen. Mijn peetjen raadde hem hetzelfde aan, maar mijn neef weigerde en besloot naar Frankrijk te vluchten met de fiets. Ik twijfelde wat ik zou doen, maar besloot dan toch om mee te gaan naar Frankrijk. ’s Avonds waren we ergens in Frankrijk, ik weet niet waar, en we zagen een stal op een wei. We gingen er naar toe om te slapen. De boer van dat hof kwam ons opzoeken. Hij sprak alleen Frans. Ik kon geen woord Frans uitbrengen in een uur, maar mijn neef wel. De boer nodigde ons uit om op zijn boerderij te komen en ons daar te verstoppen. Maar we deden het niet. Na een paar dagen reden we terug naar België, maar toen we in Zelzate kwamen, hadden ze de brug laten springen en konden we niet over. We reden dan maar terug en belandden in Balgerhoeke. Daar aten we langs de kant van de weg een stuk brood. Er kwam een boer voorbij “A, zijde oan ’t picknicken? Kom mee mee mij noar mijn hof en steekt ulder doare weg. En helpt mij een beetshen mee mijn wirk.” We deden dat, maar na enkele weken keerden we terug naar huis. We zijn dan toch opgepakt door de Duitsers en mij hebben ze naar Leipzig gestuurd, waar ik moest werken in een fabriek, die bekistingen maakte. Ik heb er drie jaar gezeten. De getrouwde opgeëisten echter mochten na een half jaar terug. Wij gaven tabak aan Franse krijgsgevangenen, want dat konden ze in hun kamp niet krijgen, en zij gaven ons in ruil eten, o.a. aardappelen om ons rantsoen aan te vullen. We kregen maar twee keer per dag eten, vooral soep (rode bieten, ...)

Renés terugkeer uit Duitsland

Op mijn vraag hoe hij uit Duitsland naar België teruggekeerd was, vertelde René het volgende.

Op een morgen, bij het buiten komen uit het “Lager”, stonden ons enkele Russische soldaten op te wachten. Die verdwenen weer, maar later kwamen er Amerikaanse soldaten. We gingen naar de fabriek, maar die was kapot gesmeten met brandbommen. Mijn maats en ik hadden geen geld en geen eten. We keerden terug naar ons Lager, maar daar was ook geen eten. Wij, dat waren zes Wachtebekenaren en één uit Oostakker, besloten dan van naar huis terug te keren. De weg kenden we niet, we wisten niet welke richting we moesten kiezen. Wij dat waren **Viktor Stadeus, de twee Verplanckes** uit de Molenhoek, **Haemers** van de Langelede, **Dellaert** van Ramonshoek, **Versijpt** van Oostakker en ik.

Te voet, met ons valiesken met het gerief erin dat we nog over hadden, vertrokken we. Het was zomer, dus konden we buiten slapen. Op een plein zagen we een steekkar staan, pakten die mee en zetten er onze valiezen op. Dat was een stuk gemakkelijker. Na zes weken rondzwerven – geloof het of niet – kwamen we terug op de plek waar we vertrokken waren; Onderweg hadden we om te eten plantgoed (aardappelen) uitgetrokken, rode bieten, tomaten, ... alles wat eetbaar was legden we op de steekkar. We vingten ook katten en konijnen, stroopten ze en aten ze op. De Amerikanen hadden de grenzen afgezet en we mochten niet door. De rondzwervende Duitse soldaten echter moesten alles afgeven: fietsen, karren, ... We trokken verder en kwamen bij een grote barak. We sloegen een ruit in en kropen naar binnen. Het was een barak van de gemeente. Ze stak vol met schoppen, allerhande gereedschappen en een stoof. De volgende dag kwam er een non langs en die had een halve emmer aardappelen bij. De dag nadien gingen we zelf naar haar klooster en vroegen om aardappelen. Zo hebben we daar een aantal dagen aardappelen gekregen, maar dat kon niet blijven duren, want ze hadden zelf niet veel. Nu reden daar alle dagen camions voorbij met Amerikaanse soldaten. Op een morgen stopte zo'n camion aan onze barak. Hij voerde ons zeven naar een soort veldkeuken. Twee dagen later werden we weer opgeladen en brachten ze ons naar een station op een trein. Zo belandden we in Brussel. We hadden één broodje gekregen voor een volle dag en een nacht! In Brussel werd ons paspoort gecontroleerd. Drie mannen met een boek deden dat. Ze zochten onze namen op om te zien of we gezocht werden, maar vonden niets. We werden naar een zaal gebracht en kregen daar boterkoeken. Dan zette men ons op een trein naar Gent Sint-Pieters. Daar stonden we dan. Er kwam dan een man uit Sint-Kruis-Winkel, die alle dagen naar Sint-Pieters kwam om te zien of zijn zoon er niet bij was. Toen hij hoorde van waar we waren, zei hij “OK, smijt uw valiezen in de auto en kruip met uw zevenen in de remorque”. Hij was een cafébaas in Rostijne. Hij zette eerst een man af in Zelzate, reed dan naar de Molenhoek om de twee Verplanckes, Theofiel en Gentiel, te laten afstappen. Dan was het de

beurt aan Arie Dellaert van de Ramonshoek en daarna reed hij verder naar de Langelede. Maar in de bocht aan waar het voetbalplein nu is, vlogen we uit de remorque: ik, Stadeus, Haemers, en Robert Van Kerckvoorde. Gekomen aan de bocht, waar dat kapelleke aan de Langelede staat, stond een vrouw te zwaaien met bloemen. Het was **Irma van Assel**. We vroegen “Wa doede na? Loat èm ons noar uis voeren!”. En Irma zei “Nië, der af, en Pruis Vervoat, zal uldre voeren noar de Langelie.” Zo we moesten op Pruis Vervaet zijn camion en hij voerde ons naar huis. Aan de eerste brug, komende van Wachtebeke, moest Vervaet stoppen en gingen ik en Viktor Stadeus er af. De brug was kapot, maar er waren bomen in de Langelede gesmeten. Er stond veel volk om ons te verwelkomen. Viktor en ik kenden er veel niet meer, namelijk de jonge mensen van toen, die nu al jaren ouder geworden waren.

IV. DE SCHRIFTEN VAN BOER VAN HIMME¹⁵

*Boer Van Himme heeft drie schriftjes (cahiers) met zwarte moiré kافت nagelaten aan achterkleindochter **Linda**. Bijna alle bladzijden zijn er uit gescheurd/geknipt, dus weten we niet wat er allemaal verloren is gegaan. Wat overgebleven is, is echter wel meer dan voldoende om een inzicht te krijgen in zijn diepste gedachten. In alle getuigenissen over hem is er geen één die hierover spreekt, alhoewel een keer vermeld wordt dat hij alles opschreef. Hij schrijft in de stijl van Hendrik Conscience,¹⁶ beschikt over een rijke woordkeus en heeft het over de zieleroerselen van oude en jonge mensen, wat dan weer klopt met zijn andere bijnaam van “filosoof”!*

Schriftje 1 bevat eenentwintig beschreven bladzijden; schriftje 2 heeft er vijf en schriftje 3 telt er acht. Boer Van Himme heeft een mooi, regelmatig geschrift. We zouden er misschien kunnen uit afleiden dat hij een oplettende en begaafde leerling was. Uit zijn teksten blijkt alleszins dat hij veel belang hechtte aan een goede opleiding.

*Dit was nog niet het einde. Linda verwees ons naar **Anna** (Anaïce) Van Himme, kleindochter van Camille, die hem ook vergezelde bij zijn wandelen en fietstochten. Zij wist het volgende te vertellen:*

Boer Van Himme had meerdere zulke schriften. Hij heeft er eens enkele uitgeleend, maar nooit terug gekregen. Bij het overlijden van Anna’s moeder, Irma De Wilde, werd het huis geruimd en nam iedereen een herinnering mee. Anna nam een moiré-schrift mee. Wat Camille daarin geschreven heeft staat hierna opgetekend onder Schrift 4. Het is anders dan de andere schriften: veel bladen zijn uitgeknipt, losse bladen toegevoegd, soms maar een stukje, er zijn meerdere minne-gedichten en ook zeer korte stukjes.

Schrift 1

Nonkel Louis bij Sint Pieter

’t Is Driekoningendag, zeven uren in den avond. Buiten is alles stil, vinnig koud en donker. Opeens wordt Sint Pieter gewekt door een aanhoudend geklop op de poort. “Wie daar?” zegt de heilige. “Ja, ik ben het,” antwoord eene gebrokene en bevende stem. “Wie is dat?” – “Ja, ik, nonkel Louis!” – “Ach zoo, kom binnen en zet u. Ge komt wat buiten al mijne verwachting. Ik begrijp niet goed, maar enfin...”

¹⁵ De teksten worden letterlijk weergegeven, dus met alle fouten. Enkel de leestekens zijn aangevuld om de leesbaarheid te bevorderen.

¹⁶ Dit bevestigt dat hij boeken had, geschreven door Conscience, die hij uitleende.

Sint Pieter, goed gezeten, schikt zijnen bril, kijkt den verwaarloosden man vriendelijk, doch flink in d'oogen en met zacht vragende stem en zoeten glimlach op het gelaat zegt hij: "Welhoedan u zijt nonkel Louis den ouden goedgekenden veekoopman; veel, zeer veel, heb ik van u gehoord," zegt Sint Pieter, "en wat wilt ge?" – "Ik, ik wil naar den Hemel." zegt nonkel. "Hoe zoo?" zegt Sint Pieter, "Goed, doch alvorens ik voor zulk een besluit kan nemen, moet ik trouwens eerst onderzoeken of er voor u daartoe wel kans bestaat!". Lonkend van onder zijnen bril neemt Sint Pieter den juist aangekomene gansch op, pakt zijn boek van inlichtingen en vraagt "Hoe oud zijt ge?" - "Vier en zestig Sint Pieter." - "Dan zult ge natuurlijk op zulk een langen leeftijd wel veel, zeer veel goeds hebben gedaan?"

Nonkel Louis bij deze vraag ten zeerste verlegen, ziet strak voor zich uit en schudt bijna onzichtbaar met het hoofd. Toen schrikt nonkel. "Laat eens zien," zegt Sint Pieter. Hij vraagt "Zijt ge gehuwd? Hebt ge altijd goed gebeden en ter kerke geweest? Niet gevloekt? Was u altijd vol plichtsgevoel voor uw gezin en ook voor anderen enz.?" Bedroefd, terneergedrukt en met de knokkige handen samengevouwen, zegt nonkel Louis berouwvol en ontroerd "Ik beken, ik beken dat ik heb gedwaald" en zich gansch in 't nauw voelende, vraagt hij vergiffenis: "Erbarm u over mij Sint Pieter". Hij weent, weent bittere tranen, neemt koortsachtig den ouden hoed af en op de knieën gezegen en de handen ten hemel gericht, vraagt hij nogmaals en nogmaals vergiffenis en ootmoedig bekennt hij "Ik ben een zondaar: 'k heb berouw, och ik ben zielsbedroefd, genade goede Sint Pieter, genade!" En den ouden in lompen gehulden koopman Nonkel Louis valt bewusteloos ten gronde, prevelend en met gebroken nauwelijks hoorbare stem, stamelt hij zijn laatste, laatste bede voor de opperste scheiding "vergeef mij, gij mijne echtgenoote, u die eenmaal mijn geliefde was, en gij mijne kinderen, ik had u tenminste een beter leven beloofd, helaas te laat, vaarwel en vergeef mij" en bijna onhoorbaar murmelde hij nog "Onze vader, die in de hemelen zijt, vergiffenis!"

Sint Pieter innig ontroerd en bewogen door zulke berouw, de woorden indachtig van den Christus, welke tot den Vader zegde "Vader vergeef het hun, want ze weten niet wat ze doen!" en zo blijft er voor Nonkelken wellicht een sprankje hoop op zegen.

Arme, och arme sterfeling, ik en zooveel anderen hadden zoo dikwijls medelijden met u, havenlooze, stoffelijk en zedelijk vervallen stakker, u, een der ontelbare slachtoffers van het gevloekte drankmisbruik.

Wachtebeke, den 16 Januari 1941

(get.) CVHimme

Boer Van Himme

Nonkel Louis naar zijn meisje

Het was eenen schoonen herfstnamiddag; zondag, eerste dag eener nabijgelegen dorpskermis; de klok sloeg halfvier. “’t Is mijn tijd,” dacht nonkel Louis, dit volgens afspraak met zijn meisje. Voor de zooveelste maal bezag hij zich voldaan in den spiegel. Hij zat bijna gansch in ’t nieuw, moet ge weten. Hij lachte zich vergenoegd en behaaglijk toe. “Lieve hemel,” zegde hij, “welk eene verrassing wacht haar, zij, mijn geliefde!?” Wat zag hij er onweerstaanbaar mooi uit: zijn snorretje had hij laten groeien, dat gaf ontzag en was ook meer mannelijk, meende hij.

Nogmaals en nogmaals bekeek hij zich van hoofd tot de voeten. Zijn wel drie centimeters te lange werkschoenen staken ietwat af. Dat was waar, doch waren flink gepoetst en lieten overigens geen enkel barst meer zien. Ten andere, zijn zoo zorgvuldig geschikt dasje, zijn hoed, ja zijn splinternieuwe ronde hoed met kap, wat stond die hem prachtig, althans zoo ietwat naar ’t voorhoofd geschoven, wat paste die uitstekend. Daarenboven hij glinsterde verblindend in de zon. Insgelijks zijn zeer wijde stropbroek en zijn als het ware aan zijn lijf geschilderde groene slipjas, zeer wijd open langs voor, zijn gilet als ’t ware gansch zichtbaar latende, waaraan trouwens eene zeer lange oude uurwerkketting bengelde, erfdeel van overgrootvader. En dergelijk zeer oud ongangbaar (?), mogelijksch wel antique horloge, wie kende daarvan de waarde, wie kon dat schatten? Wellicht niemand, dacht hij!

Wat zullen de nijdigaards nu vertellen, dacht hij, zij die overigens achter mij zooveel weten te praten en te lasteren, kleingeestigen!... Barsten zullen ze doen van spijt en jaloersheid als ze mij zien. Hij proeste het uit van ’t lachen. “En straks, ja straks, mijn meisje,” zegde hij tot zich zelf, “Monikaatje, wat zal die staan kijken!? Ach lieve hemel,” meende hij, “straks is Nonkelken bij u, ja bij u, mijn liefje, met gansch zijn hart, gansch zijne ziel en de verrassing. Ja, ja, dat beken ik eerlijk! Eertijds was ik ook aaangeschoten als alle lompe boeren, die nimmer of nooit iets aan het lijf hadden dat ging of paste, dat is waar! Maar nu ben ik waarachtig een volle Mijnheer, ja, ‘k zeg het nogmaals een echte stadsman, voor d’eerste maal mijns levens. Ach, ach, ach,” lachte hij zelfvoldaan, “dat, dat is nu nonkel Louis en wat wilt ge nu nog, nijdigaards!? Hadt ge dat gedacht? Wie durfde dat vermoeden?”

Hier ontbreken twee bladzijden! Ze werden uit het schrift gescheurd. Waarom? Dat weten we niet.

..., neen dat was hij niet, dat wist hij maar al te goed, doch kende hij op dat gebied de zwakheid der jeugd. En hij, hij wilde ten minste toonen, dat hij een man der daad was en geen zwakkeling. Al pratende waren zij buiten de dorpskom gekomen. Daar waar de geluiden der kermis verdoezelden,

verklaarde hij haar wat zijn plan behelsde. Daar beweerde hij vast dat hij nooit of nooit een werkman zou blijven, met magere inkomsten, doch zakenman ging worden. “Wat ik wil,” zegde hij nogmaals, “ja, zakenman worden! en geld verdienen, geld, zeer veel geld! fortuin maken voor u mijn klein en lief meisje! mijn schatje, mijn Monikaatje voor u en voor u alleen! Eertijds zegde ik altijd tot u ‘gij zijt mijn lief en u blijft mijn lief’. Is dat waarheid geweest, ja of neen? Zijt u dat vergeten? Heb ik alsdan gelogen!? Mijn schoone, blonde duifje?

Heden, ja nu zeg ik ‘Gij wordt mijn wijf!’ ja, ja, ge wordt mijn wijf, want ‘k ga met u trouwen, en u wordt mijn klein, schoon en lief wijveken!’” Hij boog en kuste haar hartstochtelijk op beide wangen. “Alsdan zijn wij altijd samen, wonen samen in een schoon huizeken, slapen samen in één bedje. Oh! Mijn lief klein Monikaatje, mijn engel der engelen, het grootste geluk wacht ons, mij en u voor altijd, voor eeuwig mijn vriendinne en levensgezellinne, ja, ja, voor gansch het schoone leven zijt ge mijn klein Monikaatje, mijn lief vrouwtje. Welke droom, welk geluk wacht ons, aan geen sterfeling beschoren!? Ach Monikaatje, mijn Monikaatje, wat aanbid ik u.” Na deze innige verklaring gingen ze naar eene aangelegendheid tot in den laten avond. Hij had gesproken en alles veropenbaart wat hem op het hart lag. Zij vermaakten zich uitstekend gansch den avond, dronken uit het zelfde glas, dansten samen den polka, mazurka of valse, heel dikwijls den striep, den galanten galopdans, die er het vuur injaagd en de jeugd in losse en lustige stemming brengt. En machtig en eenstemmig zongen alle aanwezigen in ’t refrein “altoos zult u de mijne zijn!” Thans bloosde Monikaatje als de roode lente roozen!

Het was reeds lang aan het donkeren toen ze huiswaards keerden. Op dat jaargetijde zijn de avonden reeds heel koel. Zij trilde en huiverde een weinig daarbuiten, na de zeer warme danszaal te hebben verlaten. Hij gaf haar een arm. Och! Wat klopte haar jonge hartje onstuimig bij dat eenzaam samenzijn in de stille donkerte. Smachtend van verlangen kuste hij haar op het blanke voorhoofd, haar rozenmondje en haar bijna gloeiende wangen. Alles scheen haar als ‘t ware ietwat verward. Hij herhaalde nogmaals en nogmaals zijn plan, en de zoo eerlijke en gedroomde schoone toekomst. En zij, zij sprak van hare Moeder, die ze toch zoo zeer beminde en welke om haar zoo bezorgd was. Die haar waarschuwde en overtuigend beweerde dat zij in nonkel den man niet zag om haar gelukkig te maken. “Het is mijn voorgevoel, het doet mij pijn aan het hart,” zegde ze als ze daaraan dacht. “Ja, mijn kind,” beweerde ze gisteren al weenende, “Moeders vergissen zich niet gemakkelijk in het doen en laten hunner kinderen!” Alsdan zegde Monikaatje zeer bedroefd en weenend “Ik heb toch niet graag dat mijne goede en brave Moeder om mij weent. Zij heeft toch zooveel, ik kan het bijna niet zeggen, voor ons gedaan.

Wij, wij waren zoo arm en bij ons zijn er zooveel kinders en moesten er toch zooveel mondjes eten en gekleed gaan. Wat was ze toen altijd bezorgd, die liefste goede Moeder!” Monikaatje begon opeens luidop te weenen. Ze was ten zeerste ontroerd. Dit alles overwegende was te veel voor haar. Eene zeer gevoelige snaar was geraakt! De liefde van het kind tot de Moeder!

Nonkel nam vaster hare hand, suste haar, nam haar beide handjes in de zijne, zoende haar door hare tranen heen, stelde haar gerust, weerlegde met gloed al die nutteloze wantrouwigheid, beloofde haar door daden te zullen bewijzen wie hij werkelijk was en wat hij voor haar beoogde: innige en eeuwige liefde, het grootste denkbare geluk, stoffelijke welstand, ja, een waar paradijs op deze aarde!? Ja, bloemen, niets dan bloemen! Nogmaals deed de wet der natuur zich gelden als bij zoovelen!... Zij ontsnapte niet, kon trouwens ook niet ontsnappen aan de jonge vurige en overheersende en ontluikende liefde. Zij was alsdan als 't ware ingesloten door den bitteren en wankelenden zielestrijd, den strijd tusschen Moeder, die haar heeft gebaard, en innig lief had met hare kommervolle raadgevingen en de begeerlijkheid van het jonge hartje dat men tenslotte liefde noemt en helaas bezwijkt! Maar vroeg of laat komt 't ontwaken voor de bittere werkelijkheid!? Zij beloofde hem nog eens goed te zullen nadenken, Moeder nogmaals in 't stilte over de kwestie te zullen spreken. Tot afscheid nam hij hare beide handjes, kuste ze, zoende haar op het rozenmondje. Zij was gevangen, gevangen voor altoos. Zij namen afscheid met den groet “Goeden nacht, slaapt wel, tot morgen!” Zij sliep dien nacht geen oog. Gevangen was ze voor altoos;

Wachtebeke, den 1 Maart 1941
(get.) CVHimme Boer Van Himme

Poëzie aan Oom Lowie

Wel nonkelken gij wondere kwast
U was en bleef een raren gast
Met uw te grooten ouden hoed
Die paste voor u toch tamelijk goed
Uw lappenbinders aan uw beenen
En uwe kousen zonder teenen
Gescheurde schoenen, 't was geen fatsoen
Wat was daar jammer aan te doen?
De tabakdoos altijd op zak
Met honderd gaatjes in uw frak
D'eeuwige tabakchique in 't mondje
Kuste u zoo meenig rost en blondje.
Uw gescheurde broek, zooveel te wijd

voor vermaken had ge geld nog tijd;
uw onderbroek was veel te groot
doch alles paste u al in den nood.
Dag en nacht zat je in den café
Zegdet “snoetje, pak maar eentje mêe.
Ge ging heel graag bij Mie kapoentje
Die gaf ge toch zoo meenig zoentje.
Dat alleen kan er toch geen kwaad,
Dat is ten minste een vroomde daad.
Zelfs heeren die er zich niets van uiten
zijn dikwijls geheime malle guiten.
Dat wist menig meisje wel algauw
het aapje kwam vlug al uit de mauw.
Gij kocht er zoo menig bok en geit
Trok linksche oogjes naar de meid
Ge zegdet meermaals “u zijt mijn lief”,
doch schreef geen enkele minnebrief.
Tot schoontjes zegdet u “mijn hartedief”,
Leelijke meisjes had u min lief.
U was best alrijd op uw gemak
als ge géén duitje hadt op zak
dan kondt u er nog recht doorgaan
en zoo niet wagg’len langsheen de baan.
U was en bleef een haastig kadé
doch je centen bewaren viel niet mêe.
Als zakenman had je wel talent
en toch bleef je een “job”arme vent.
Ge hebt gekocht en ge hebt gesjouwd
geen nestje kreeg u er opgebouwd.
U zijt verdronken in ’t klein glasje
ge pistet ’t uit, er rest een plasje.
Uw portemonnaie was gewoonlijk leeg
schuld betalen ging natuurlijk steeg.
Toch had je nog eergevoel, ’t is waar,
betaaldet als g’hadt de duitjes klaar.
En bleef u steeds een doodarm stakker
en werd voor ’t goede nooit meer wakker.
Kussen, kussen alleen is en blijft gezond
Ook met de tabakschique in den mond.

Wachtebeke, den 4-4-1941
(getekend) CVHimme Boer Van Himme

Een jubileum: Pier la Flinke is vijftig jaar veekoopman

Op eenen zeer schoonen herfstnamiddag kwam traag en bijna onverschillig aan alles om hem heen de oude veekoopman, bijgenaamd Pier la Flinke, de baan opgereden die van de Oudenburgsche Sluis naar de Langelede leidt, de wijk van zooveel dichtwonende boeren, vol poëzie voor den nog niet bekenden bezoeker, dat verzekeer ik u lieve lezer!

De koopman in kwestie zag er zoo niet arm, dan toch zeer weinig verzorgd uit; schier onbewust en in gepeinzen verdiept vervolgde hij traag zijn weg; tallooze malen had hij in zijn vijftig jaar zakenleven deze weg gevolgd; toen hij destijds behendig en jong was en over een zeker zakentalent beschikte, was hij voorwaar de meening toegedaan eenmaal de zijnen gelukkig te maken, zooniet rijk wellicht welstellend; trouwens nogmaals hij was behendig en jong!

Onwillekeurig zag hij rechts van den weg in het ondiepe vaarwater de zacht golvende baren elkaar volgen als werden zij gewiegd en rusteloos voortgedreven; dit kalme en schoone natuurspel boeide hem ontroerd. Deze kleine vaard is langs beide zijden omzoomd door eene rij kanada bomen, hetgeen aan deze weg eene waarlijk schoone wandeling des zomers en eene gedroomde en ware gelegenheid voor den visscher, schaduw en zon.

Hoe dikwijls heeft deze baan niet de stille en sprakeloze getuige geweest van zooveel menschelijke inspanning, om in den harden strijd van het leven door de tijden heen te voorzien.

Ontelbare malen heeft den ouden koopman dien weg gereden naar den boerenwijk toe voor zijn zakenbedrijf; talloos, voor de zooveelste maal ging hij het terrein verkennen om zijn broodje te verdienen; dit met altijd blijvende hoop op zegen.

Opeens schrikt hij op uit zijn mijmering, wie noemde daar zijn naam? Oh ja, 't is Louis, een man die nog met krachtige hand zijn land bewerkt voor het levensonderhoud in deze harde en onzekere tijden. Met een milden glimlach op het gelaat zegde de koopman "goeden dag Boertje en hoe gaat het oude en beste Vriend?" – "Goed, zeer goed," was 't antwoord, "doch 't is lastig op mijn leeftijd in den rug. 'k Ben in de zestig weet g'het en vandaag was 't warm en zeer, zeer dorstig!?"

Terstond zegt de koopman tot Louis "Komt mede, 'k ga u trakteren bij de Gentenaar." Als weleer gingen ze samen tot aan den café, doch alvorens binnen te gaan onderzocht Pier la Flinke nauwkeurig zijn geldbeugel. Hij vindt niets! zijn gilet niets, al zijne zakken vruchteloos! Een diepe zucht. "Ach Louis, beste kameraad, ik heb geen duit op zak, en hier bij den Gentenaar betrouwen ze mij niet, zoolang de spons niet over mijne laatste onbetaalde rekening is gedaan, daar is dus niets aan te doen. Mijn wil was

nogthans goed, maar enfin ga gij naar uw land terug Bestje en ik rij voort.”
En dat, ja dat, na eene loopbaan: vijftig jaar veekoopman!?
Ondanks dat alles, braaf zijt ge altijd gebleven, dat is waar, maar dat bied geen waarborg, Pier la Flinke!
Dat spelletje “geef ons nog elk ééntje” om drie uren in den morgen, de verleidelijke lonkjes van ’t schoone Ninetje, de dikke en rozen wangen der lieve poezenelletjes enz; was toch te veel voor u niet waar? Ook voor zooveel anderen! Oh, ik had nog medelijden met u brave Pier la Flinke. Spijtig, gij als zakenman hent het zoo noodzakelijke stoffelijke levensevenwicht niet weten te handhaven, u zat stuurloos in het leven als ontelbare anderen, ach arme, doodarme Pier la Flinke.

Wachtebeke den 15 Januari 1941
(get.) CVHimme Boer Van Himme

Nonkel Louis als Scholier

“Voorwaar zeg ik u, in mijne lange loopbaan als onderwijzer heb ik geen enkel leerling gehad als zeker Loutje,”¹⁷ beweerde meester Baertje.
Dit aangaande u een gedacht te geven, is mij bijna onmogelijk, zijne aangepaste gebaren; guiten streken, den clownkop, en figuurlijk den aangeboren type van een paljas; passend in een pantominespel.
Hij is na de vacantie in mijne klas aangekomen. Ik voelde aanstonds neiging dit buitengewoon kereltje eens t’ondervragen, wenkte hem dus en de kluchtige en zonderling aangeschoten knaap, buiten alle denkbare schrandereheid in, stond voor mij, zijne eigenaardige manieren maakten van hem eene uitzonderlijke verschijning en prikkelde ten zeerste mijne nieuwsgierigheid.

“Hewel,” zegde de meester heel vriendelijk tot den knaap, “wie zijt gij?” – “Ik ben Loutje van de Sluis!” – “Zoo, zoo, hoe oud zijt ge?” – “Negen jaar.”
Bij dit zeggen richtte hij zich stevig op, met de handen langs de beenen geslagen. De meester bekeek den gast van hoofd tot de voeten en na eene zonderlinge vaststelling, vroeg hij: “Loutje wat hebt ge daar rond uwe beenen? – “Bindelingen.”, was het antwoord. “Ach zoo, bindelingen! Voor wat is dat goed?” – “Hewel voor strafte in mijne beenen.” – “En voor anders niets?” – “jawel, meester,” zegde de knaap, “voor ...” – “Hewel wat?” – “Ik heb eene onderbroek aan van eene afgedragene bovenbroek van onzen grooten, (zijn vijf jaar oudere broeder) en die, ja die is mij eene halve elle te lang,¹⁸ die valt dus tot over mijne klompen; ik vouw die broek om en duw ze zoo in de bindelingen, althans past ze mij juist.” Die oude broek in kwestie

¹⁷ “Loutje” uit te spreken als “Loewietje”.

¹⁸ Een “elle” of “el” is een oude lengtemaat, gelijk aan 70 cm.

was aan de heupen een derde te breed. Die haalde hij toe met eene koord rond het lichaam en toen, ja toen ging de broek hem als geschilderd aan het lijf. “Uitgeslapene,” zei Baertje, schokkend van ’t lachen, denkende “Pluto, wat een Pluto!”.

In de klas was Loutje geen voorbeeld, slechte leerling! Rekenen dat ging, al het overige zero. Hij berokkende de meester zeer veel last, doch één gemak: hij was zeer dikwijls afwezig. Het onderwijs was althans nog niet verplichtend. De klas was zoo ingericht: de jongens op de voorste banken en de meisjes langs achteren, doch in de zelfde klas; Loutje keek gewoonlijk rechts en links achter zich, lonkte naar de meisjes, knipoogde ze toe en mompelde tot hen bijna onhoorbare aardige gezegden met bijgaande passende grimassen, als een grooten straatlummel. Heel dikwijls vroeg de meester zich af wat Loutje altijd in den mond had. Eindelijk was het hem te machtig en wilde het weten en vroeg “Loutje wat hebt u daar altijd in den mond?”. Geen antwoord. “Hewel, zeg het maar, ik wil het weten.” – “Een chique pruimtabak, meester.” – “Wat? Pruimtabak?” zegde de onderwijzer, “En dat op uw jaren? Lieve hemel, hoe komt ge daaraan? Zoo vuil en slecht daarbij! Wie leert u dat?” – “De knechten van Labigge, bijnaam van Alfons Van Himme.” zegde hij. Daar was hij bij elke gelegenheid op de hoeve. “En die knechten leerden u dat?” – “Ja Meester. Zij zeggen dat ik alsdan veel vroeger een baard zal krijgen.” “Wat zal er daar uit groeien?” dacht de meester, “Welke toekomst wacht die, lieve Godheid? Waar zal die eindigen!? Als ’t ware een figurant uit den poes(j)enellenkelder.”

Bijna iedere dag beklagden de meisjes zich aangaande Loutje. Hij liep ze bij elke gelegenheid achterna. Zij schuwden den bengel met zijn gescheurden veel te grooten hoed op, de binders aan de beenen, zijn aangeschoten jas, het ongesneden haar, den ruigen kop, met de chique in den mond en het tabaksap dat hem van de kin affliep. Bijzonder die meisjes met rozen wangen en mooie oogen, die gaf hij alle denkbare benamingen, b.v. mijn lotterken, mijn zoeterken, lieveken of “gij zijt mijn lief”. De meisjes welke door de natuur min gunstig met schoonheid bedeed waren, dus niet zoo aantrekkelijk volgens hem, moesten het van den bengel ontgelden en alle beledigingen verdragen. Hij bekeek ze verachtelijk met zijne donkere doordringende loerende kijkers en noemde ze volgens eigen oordeel, b.v. lompe doeze, dwaze klokke, scheele tange of mageren rosten grendel, enz. “Pakt u weg,” dreigde hij, “of ‘k geef u eenige wippen in uw achterste.” Alsdan, dan zette hij waarlijk de gedaante van polichinel! Deze meisjes hebben van hem eene altijd blijvende herinnering behouden en noemden hem ook op hunne beurt: chique, baale, Louis baale, zwarten ezel, bindelink, gij bindelink, enz. Alsdan lachte hij afschuwelijk met zijnen schijnbaar misvormden mond door de groote chique; zelfs de schranderste ontvluchten hem, bij zoover

dat de meester uitdrukkelijk verbood aan hem, nog vóór of na de school ze achterna te loopen, want zulk een doen en zulk een taal die hij sprak was onuitstaanbaar.

Louitje had altijd de tabakdoos op zak, natuurlijk voor zijn tabak. Het was ook zijn wapen bij mogelijke geschillen bij het spel en ten slotte, en dat was het ergste, als er b.v. een schuchteren schoolknaap een blik sloeg op een meisje en haar onschuldig toelachte, dat meisje hetwelk hij zelf in 't oog hield, dan was hij jaloers, erg jaloers, en dan, dan sloeg hij ongenadig met de doos, zijn geducht wapen, op den ingebeelden tegenstander. Bijna altijd kwam hij al zingende of fluitende naar de school. Hij kende bijna alle straatdeuntjes van die tijd. Eenige zijner geliefde wijsjes waren: “ach moederken gij klapt zoo fijn, ach, ach, ah! g'hebt in uwen jongen tijd, ach, ach, ah! ook met vaderken gevrijd, enz” of “Moeder mag hij binnen komen? 't Is er zoo een knappen jongen, hij draagt een hoedje en een zijden foelarken”, alsook “Ik kan er wel eenen krijgen met zeventuizend frank, doch 'k ga mij niet laten verstijven bij zulk een ouden man. Insgelijks van Mie Katoen of Charelken,¹⁹ “ of “Moest mijne moeder dat eens weten!” of “'k Kreeg er 't bezoek al van eenen bult, zijn ransel van achter was goed opgevuld, ja en daarbij twee kalvers knieën, enz.” Hij beweerde zoo wel dertig liedjes te kennen, het eene al wat kluchtiger dan het andere.

Hij was bijna altijd op straat of op de groote hoeve van Labegge, zijne naaste woonst. Daar waren vijf knechten, één koeier en twee jonge meiden. Daar, ja daar was hij in zijn element en kreeg hij zijne zonderlinge opvoeding, zijne vaste en ware gedaante voor zijn toekomstig leven.

Louitje stond zeer vijandig tegenover tucht. Hij redeneerde zoo: Hij zag de vogels in de lucht in al hunne vrije bewegingen, waarom zou hij zulk recht niet genieten? Ziedaar, hij was toch immers jong en gezond!

Op elfjarigen leeftijd verliet hij de school en dat voor altijd. Die gaf hij een kruis. Hij vervloekte en verwenschte dien dwang. Nu vooreerst werd hij vrij, dus gelukkig, en was ook tevreden. Hij zou zelf zijn gang wel gaan, zijn weg wel vinden, in het schoone jonge leven dat hem toelachte en hem alle genot zonder zorg zou verschaffen, meende hij!?

Baertje, de meester, was nogal braaf, dacht hij, maar kon toch tenslotte zoo leelijk van onder zijnen bril kijken. Dat, dat was nu ook gedaan; ja, ja voorgoed gedaan. Niet spijtig, inderdaad, het was meer dan tijd ook; hij zou het geloven. Volgens hem was er in school niets te vangen, niets nuttigs

19 “Charelken, Charelken, Charelken Verbiest – En hadde gij niet gereden al in de pist – Dan hadde gij niet gelegen al in de kist - ...”over een wielrenner die verongelukt was bij het rijden in een “piste”.

“Mie Katoen, kom morgennoen en zall'em' een pintshen drinken – Mie Katoen, kom morgennoen en zall'em' een pintshen doen – Tralalala ...

of aantrekkelijks verbonden dan de meisjes. Bijzonder had hij eene kleine dikke rostlokkige huillebalk in de gaten met nogal wat sproeten in 't gelaat. Die zag er ook heel guitig uit, maar ja die zag hij wellicht later op de straat terug. En zoo waarachtig, zoo was de schooljeugd van den lateren Nonkel Louis:: pluimken steken van de school, des zomers vogels rooven, alle mogelijke guitenstreken, dat alles tesamen was zijn denken en doen, zijn moraal, ja inderdaad!

De lezer kent mogelijksch zijn einde: Nonkelken is werkelijk gestorven van ontbering en koude, verlaten der zijnen. Passende spreuk.

Niet altoos, doch in ontelbare gevallen zal d'opleiding der jeugd, zijne toekomst bepalen.

Wachtebeke, den 1 Februari 1941
(get.) CVHimme

Boer Van Himme

N.B. Loutje werd koopman. In 't begin kocht hij oude hennen, konijnen, kreupele varkens, schapen en rammen alsook bokken, ja ontelbare bokken, en dat, ja dat bracht zijn ondergang. CVH

Schrift 2

Aan u blond meisje!

Blond meisje met uw dikke en rozen wangen
met uw fijne trukje om uw zelfbelangen
g'hebt niets verklapt van uw gemaakt idee
toch gedacht daar g'luk ik toch wel mee
'k zal den naam van den heer Haes vernoemen
alzo listig de waarheid maar verbloemen;
Thans bekomen wij wel dat om eigen eten
zulk leugentje is niet strijdig in geweten.
Uw meening was, boeren zijn nog als weleer,
heel graag behulpzaam aan gelijk welk heer.
Ja, 't is waar, u trachtte indruk te maken
om aan het voor u zoo noodige te geraken.
Toch had ik uw naïef doen gauw begrepen
en uw zoo slim gebaar heel goed bekeken.
Dat ik zulke daad van u niet kwalijk vond
heb ik u bewezen, en 'k hielp je toch terstond.
Als u was uitgepraat, was mijn gedachte
u voldoen aan wat ge van mij verwachtte.
'k Was vroolijk om uw zoo fijne zakenkneep.
Trouwens ik je betrachtting waarlijk goed begreep
Voorwaar gezegd 't was voor u eene oolijke daad

ofschoon wel iets strijdig, 't was geen kwaad.
Wat ik ten slotte zeg en dat zonder blozen,
uw dikke wangen waren toen als lente rozen.

Wachtebeke den 5 Mei 1941
(get.) CVHimme Boer Van Himme

Arme stumpers

't Was toch een zoo'n schoonen lente morgen
desondanks is de mensch altijd vol zorgen.
'k Was vroeg uit bed naar mijn hof gegaan
opeens kwam er een man bij mij te staan.
In d' eene onvaste hand had hij zijn rijwiel
Wat zag ik u, 'n stakker "bedroefd tot in de ziel",
een wrak, 'n schamele stumper, half gekleed,
matte oogen getuigen van ontbering en leed
d' oude klak in d' hand en in smeekende bé
vraagt hij "Hebt medelijden, een boterham a.u.b.
'k heb honger en sinds gister niets meer g'eten.
Bij voorbaat dank, 'k zal 't nooit vergeten."
Hij trad bij: "Welk schim met knokkige handen
met zoo'n mager gelaat, d'oogen met randen
een levende getuige van den uitersten nood
misschien nog een prooi van den bittersten dood.
"k Heb," vertelde hij," een hoekje akkerland bekomen,
en 'k ben van St Niklaas om zetgoed gekomen."
Nimmer of nooit hoorde ik zoo'n weemoedig geklaag
of zag ik wel ooit zulk ontroerenden lach.
't Was ellendig, bedroevend, 'k zal 't nooit vergeten
En nogmaals "dank u vader", 't hebben gekweten,
zegde hij "Kon ik u éénmaal dit beloonen,
kon mijn vrouw en kinders u ook dank betoonen.
Brengt toch gij eerlijken schoonen lente morgen,
komt oh! nieuwe dageraad en leenigd al de zorgen
Ofschoon ik door de warme zonnestrallen was geveleid
Toch was mijn goed humor gekwetst ten spijt.

Boerenpoëzie den 4 Mei 1941(get.) CVHimme

Mijn hondje Molleken

'k Was eens bij Ban in zijn puik café,
mijn hondje Molleken neem ik altijd mee,

die was daar toch seffens als overal thuis
en bracht een bezoek aan Ban's achterhuis.
Met zijn klein pootje opende het d' etenkas.
Hij dacht, hij keek of er iets goed in was.
Wat zag hij? Een stukje vleesch malsch zoo fijn,
dat zal voor mij een lekker maaltje zijn.
Hij nam het, vrat het op en wel terstond,
tot dat er niets, niets meer van bestond.
Ban's vrouw eerst onthutst, daarna bedaard,
Liefkoosde het toen nog tot het kwispelstaart,
"Het is en blijft," heeft daarna baas Ban gezegd,
"heel vast en zeker een klein voldongen feit.
Vrouw sluit in 't vervolg het kasje maar goed
dat Molleken zulks bij herhaling niet meer doet."
'k Heb het hier met iets dubbel machtig te doen:
Diefstal! En 't was ook boven Mols bepaald rantsoen.
Wat ik Ban beloofde en niet zal verzuimen
in vergoeding aan zijn kleuters een mandje pruimen.

Wachtebeke den 15 Mei 1941
(get.) CVHimme Boer Van Himme

Beste Anna

Mietje moet morgen naar Gent,
naar 't proces van haren vent.
Haal Staafken bij u maar thuis,
leg hem warm bij 't stoofken in huis.
Geef hem toch op tijd zijn eten,
dan zal 't lastig zijn vergeten,
wascht zijn scheetje af als 't kakt,
geef hem zijn tietje dat het smakt,
wieg het ook tot dat het ronkt,
geef het een schom'ling als 't pronkt,
kriebelt het tot aan den lach,
thans zal het doen zooals het plag,
behoud het zoo den ganschen dag,
tot het 's avonds huiswaards keeren mag.

Wachtebeke den 1 Mei 1941
(get.) CVHimme Boer Van Himme

Schrift 3

Nonkel Louis en Pier la Flinke²⁰

Zij hadden een gansche dag gedronken en geboemeld en hadden alzoo den avond gekregen. Smoordronken en waggelenden gang, elkaar bij den arm houdend als wederzijdsche steun, waren ze afgezakt op weg naar Moeders huisje. Nonkel had gezegd tegen Pier la Flinke “Gaat m \acute{e} e, wij gaan samen naar mij wat gaan eten: gebakken patatjes, een biefstuk, wortelen, met een glas dubbel bier.” – “Zoo, zoo,” zegt Nonkel tegen zijn beste kameraad, “en dan trekken wij naar den caf \acute{e} De Nachtvreugde.”

Onderweg moeten ze de groote kreek voorbij en hadden daarom een brandend lantaarn mee genomen, want de kreek was verraderlijk en zeer gevaarlijk bij donker. Er in sukkelen, ja, dat was verdronken zonder onvermeidelijke redding. Gearmd gingen ze er op af, toen Nonkel opeens zegde “Wacht even Pier la Flinke, ‘k moet mijn broek afsteken.” Pier la Flinke steunt hem om in die houding niet het evenwicht te verliezen, nam hij hem ook stevig bij den schouder. Nonkel zat te krotten als een varken, want ge moet weten hij zat zoo dik als eene pad van den drank. Opeens zegde Nonkel “Kijkt eens Pier la Flinke of ik reeds heb gelegd. Pier la Flinke nam de brandende lantaarn, pakte (?) Nonkel zijne vaan op langs achter, bemerkte niets en zegde “Nog niets!” Eenige stonden later zegt Nonkel “Heb ik nu al gescheten?” Nogmaals kijkt Pier la Flinke onder het vaandel van Nonkel, doch niets. Nonkel bleef kuchen en krotten en zegde na eenige minuten nogmaals “Heb ik nu al gelegd? Nu is ’t zeker?” Pier la Flinke onderzoekt nogmaals onder Louis achterpoort doch bemerkt niets, geen ei. Doch zegt hieraan een einde willen te stellen “Ga Nonkel, g’hebt een ei gelegd. Sta maar op alles is juist.” – “Eindelijk,” zegt Nonkel, staat op, doet zijn broek vast en arm aan arm al zingend trekken ze naar Louis zijne woonplaats. De deur was gesloten, ’t was omtrent middernacht. Nonkel klopt aan, nogmaals en nogmaals. Eindelijk komt Monika(a)tje, zijne vrouw, de deur openen in haar hemd met een rokje aan.

“Wij zijn het,” zegde Nonkel, “ik en Henri. Zet maar de kaf \acute{e} , wij gaan eten, want wij hebben honger als varkens.” – “Eten,” zegt Monika(a)tje, “ik heb geen eten! Waar zou ik het halen? G’hebt de laatste patatten verkocht en ’t geld verdronken. Met wat moet ik eten koopen? Geld heb ik niet.” – “Wat,” zegt Nonkel, “geen eten, geen geld! Wat wijf zijt gij van kus mijn achterste. Zoo ge hebt niets in ons kot! Wacht,” zegt Nonkel. Hij grijpt Monika(a)tje bij de haren, geeft haar eenige trekken in haar achterste en jaagd haar de deur uit, zijn gul Monika(a)tje, in de donkerte. “Dat,” zegt Nonkel, “dat zal

²⁰ Bij dit stukje is het geschrift van Boer Van Himme veel slechter dan bij de andere en soms bijna onleesbaar. Dit geldt zeker voor de delen met potlood geschreven

u leeren. ‘k Zal ik wel van u eene huisvrouw maken. Maar dit: en nonkel zijn Monika(a)tje moest in haar hemd bijna een gansche nacht langs de kreek dwalen.

Nonkel en Pier la Flinke trokken terug gearmd de Nederlandsche grens over naar de café Nachtvreugde. “Treedt ge het gezin,” zegt Nonkel tegen Pier la Flinke, “alsdan leef ik met slechte wijven, die hun plicht niet doen of bergijpen. En nu zijn wij weg!” Elkander steunend trokken ze naar bedoelde café (om) hunne laatste duiten te gaan verdrinken. Onder hunne braspartij moesten ze eens gaan wateren en leunend bij elkander gingen ze samen naar buiten. Daar waterde Pier la Flinke in de vestzak van Nonkel. “Buiten weten,” zegde hij. Doch wat weet er alzoo verteerden de koopmans hun geld en komen tot het diepste verval. En zeggen dan nog ten slotte “Er is niets meer te verdienen op de baan. De boeren, de smerige boeren, kunnen niet lijden dat wij ons brood verdienen.” Het paard staat daar niet gebonden, nietwaar? Neusdoek op een stok geknoot en ze zongen “en drinken tot het op is! Als ’t op is, is ’t gedaan.”

Niet ondertekend en zonder dtaum!)

Ter gelegenheid van mijn bezoek bij een rijke grensboer voor aankoop van plantaardappels;

Al gekeurd in de letter â

Goeden dag Bazin, ‘k ben eens tot u gekomen,
kan ik bij je geen goed plantgoed bekomen?
Wel baas, later denk ik wel van ja,
’t zijn beste hoor, allen gekeurd in letter â.
Mamatje zulks behoef ik niet te weten,
meer ’t gegeven woord in volle geweten
volstaat, van uwen Baas als eerlijk man.
Van letter â, geloof ik ten slotte niets van.
’t Is al de letter â wat de klokke slaat!
Of er geen enkele keuring van bestaat!
Maar u weet toch waar het vast om gaat
en dat is ’t begerlijke en ’t fijne inderdaad!
Wel ja, allen! allen! gekeurd in letter â,
dat is voor ’t geld, ’t grof geld, rijke Mama.

Wachtebeke 28 september 1941
CVHimme Boer Van Himme

Dit schrift bevat ook nog twee teksten uit Schrift 2: “Aan u blond meisje” en “Arme stumpers”, blijkbaar de dag nadien overgeschreven.

Schrift 4

Dit schrift bevat:

Lieve Anna! (ook opgetekend in Schrift 2)

Aan u blond meisje (ook in Schrift 2)

Arme stumpers! (ook in Schrift 2)

Mijn hondje Molleken (ook in Schrift 2)

Al gekeurd in de letter â (ook in schrift 3)

Boer Van Himme schreef dus duidelijk sommige van zijn teksten en gedichten over in een ander schrift, soms al de volgende dag. Was het zijn bedoeling meerdere mensen te laten genieten van zijn werkjes?

Het lieve geitje

Oh! zie eens pât wat lieve geitje daar
ach pâtje was dat toch het mijne maar.
Wel ventje, hebt ge uw centjes wel bewaard
om het te koopen, hebt ge zooveel gespaard?
Neen, pâ...atje dat krijg ik en u wel klaar
U koopt het geitje en geeft de kluitjes,
later pât geef ik u terug die duitjes;
Onderling was het zaakje zoo verstaan
En werd trouwens het koopje dus aangegaan.
De nieuwe eigenaar van 't geitje was 't jonge ventje
En pât had in den koop een ongeschreven rentje.
Weken en maanden gingen toen snel voorbij
Het kleien lieve geitje was 't volwassen nabij
Doch voor d'afkorting op het kleine rentje
Had 't jonge gastje nog geen enkel centje
Dat gaf zijn pât heel graag wel toe
Lachte om den jongen guit zijn fijn gedoe
Doch opeens 't geitje was in 't geheim verkocht
Het gastje had pât's toestemming niet verzocht
En wat raad ge op vier schoone kermisdagen
Die soms aan velen zooveel duitjes vragen
Was 't laatste centje van 't zoo lieve ventje
In den zak van 't nog lievere café meisje.

Wachtebeke den 9 juli 1941

CVHimme (get.)

Uit eigen leven 1927

Een trouwelijks paar (dit is het oorspronkelijke!)

Hedde ze gezien,
De kwakkel en zijn Trien?
Een schone jonge blonde
Van zestig in de ronde.
Iet wat lang aangezicht
Doch ze kent haar plicht
Hoe ze zich moet gedragen
Om aan kwakkel te behagen.
Wie durfde dat ooit hopen
Dat hij dat in 't muiltje ging stoppen
Een paartje zoo rein in 't verleden
Is en blijft het ook in 't heden
Vlijtig zijn ze nu aan 't paren
Ondanks hun mooie grijze haren
't zal geen kwakkel zijn dit maal,
Maar hun afstamming heel en al
Zie hem eens beteuterd zitten
Als zijn schatje moet uitpikken
Maakt klaar de doeken en de lappen
Want 't klein pirusken is al aan 't bakken.

Wachtebeke 20 juli 1941
(get.) CVHimme Boer Van Himme

Schets van Irène

Zeg Irène, blondje met uw golvend haar
Met uw pittig woord en uw mild gebaar
Altijd zijt ge de geestige optimiste, voorwaar!
En hebt op ieders gezegde uw antwoord klaar
Met uw zoo eigenaardig milden, gullen lach
Die ik en menigeen zoo begeerlijk lag
Bijna elke zin gepaard met fijne kritiek
Door uw zoo aangepaste goede mimique
Voorwaar ge zijt een aangenaam figuurtje
Bij menig gezellig ontspanningsavonduurtje
Ach, als ik u niet zie denk ik wellicht
'k ontwaar, 'k ontwaar niet 't minste zonnelicht
In eigen zielesmart dat soms zoo droevig doet
Uw lach, uw milden lach, doet thans zoo goed
Met uw zoo mooie lokken en frisch gelaat

Lonkend bezijden uw bril, bij elk kritiek, inderdaad
Onwillekeurig denk ik wat lieve kleine meid
Met dikke wangen, beleefd en rare pikantigheid
Voorwaar u spreekt gemeente, vlugge, rake taal
Uw woord heeft toch zoo menig goed onthaal
En wat ik weet en ook voor elk beweer,
U zijt een guitige en rare optimiste evenzeer
Hoe dikwijls denk ik u zijt wellicht de vreugd
Der uwen en uw zoo talrijk omringde jeugd
Ietwat romantique, voorwaar ook wat comique
Met vlugge geest, actief en uiterst logique
Zulk blondje brengt altijd milde vreugde thuis
Telkens als ze komt in schoolverlof aan huis
Thans is zuster Jeanneken het verre meest bewogen
Vloeien tranen uit hare trouwe liefdevolle oogen
Ze vindt in zuster Irène de mildste levensvreugd
Oh! wat doet dat haar soms droevig hartje deugd
Dat is nu gezegd aan u, vlugge guitige kapoen
Deze schets kwam ik op uw nederig aanzoek te doen
'k ben er waarlijk ten zeerste van kontent
Dat u 't levende modeltje van mijn talentje bent.

Wachtebeke 10 Oktober 1941
(get.) CVHimme Boer Van Himme

Mijn radio

Mijn Radio speelde heden morgen De blonde Irène van Barabas van Gétry (!)²¹ Alsook 'la jolie pâtineuse van Emile Waldteufel.²² Onwillekeurig dacht ik aan jou! **Irène**. Hoe eerlijk schoon was dat blondje!

Boer Van Himme

Suzanne

Suzanne

Uw lach zoo mild als het schoonste hemelblauw
Uw gelaat zoo frisch als de lentemorgen dauw
Uw stem zoo zacht als de zang der nachtegaal
Uw woord zoo lief als de zoetste minnetaal

21 André Grétry (1741-1813) Luiks componist.

22 Émile Waldteufel (1837-1915) Frans componist en dirigent.

Irène

Al stond er uw hoedje nog meer schuin
Al waren uw lokjes niet blond doch bruin
Dan min 'k u nog uit gansch mijn hart
Die vriendschap missen was mij een smart.

Beiden

Uw eerlijke rake taal zonder omweg of praal
Uw hartjes van goud, het zoo edele metaal
Zulke blondjes zoo mooi als de fijnste diamant
Wie drukt die niet graag een vrienden hand?

(get.) CVHimme
Boer Van Himme

Esthère

Wat Vondel was in de literatuur
en Rembrandt in de schilderkunst
zijt gij in de edele kookkunst
dààrom valt ge zeer in mijne gunst.

Den 1.4.1942
CVhimme

N.B. Zij had de aardappels gereed gemaakt;
Gebakken in de pan
Zoo zwart waren ze als houtskool.

Mariëtje

Zeg blozend meisje, die had u vast toch niets misdaan
En toch kwam je den dweil zoo hard te slaan
Misdgaan, zegt ge, welneen dat is wellicht wel waar
Maar 'k sloeg hem voor het reinigen der vuilnis maar.
En hoort eens, zelf gevoelde ik die slagen toch niet
'k dacht 't is elk voor zich, geen pardon zoals ge ziet
Daarom sloeg ik hem tegen de muur, ja zonder genade
Zoals een lastige moeder op haar bengel zijn achterfaçade.

Wachtebeke, 25.2.1942
(get.) CVH
Boer Van Himme

Madamekes

Gij schoone Madamekes allebeî
Weet ge nog wat ik u zei?
Indien je twee kwezels waart
En ook leelijk er nog bij
Dan kreeg u vast van mij
Voor meer geld nog geen ei!

Wachtebeke den 27.3.1942
(get.) CVHimme
Boer Van Himme

Hoe een boer een koopman opnam

Hoe een boer een koopman opnam
Voor een afstammeling van den beroemden
Duitschen comique dramaturg Emile
Jannings volgens figuur, woord en gebaar,
En zoo heeft den boer be-
hoordeeld (!); zakenman!

Is Emile Jannings een beroemd talent?²³
U zijt voorwaar een rare vent
Met kop en oog en lachende figuur, behendig
doen en fijn en handig gebaar,
Brenge gij eene zaak nog twijfelbaar
Naar uwe wenschen, naar uw verlangen, kant en gâar
Dat is uw talent, gij waarlijk rare zakenvent
Talent! Bij menig zaken luiën vaak onbekend
Is Jannings vast een beroemd artist?
U zijt een talentvol égoïst
En dat, dat is uw patent,!
Gij handig rare zakenvent.

Boerenpoëtie (!)
(get.) CVH

23 Theodor Friedrich Emil Janenz (Rorschach (Zwitserland), 23
juli 1884 - Strobl (Oostenrijk), 2 januari 1950) was een acteur, en de eerste winnaar van
een Oscar voor Beste Acteur. (Uit Wikipedia)

Raak heeren uit Brussel!

Ja, als een boer van zestig jaar, tijd beschikbaar heeft; domme boeren!? Die kunnen noch lezen of schrijven en rapen op hun hof hennen kak op met den pot waar ze patatten mede koken! Vuile, arme, benullige, onwetende snullen! Arme, ach arme boerkens! ? Helpt ze mijne heeren uit de armoede, de onwetenschap (!) helpt ze a.u.b. uit de sloot, opvoeders en geleerden van alle zijden en zegt tot hen “staat op boeren en wordt mensch!”

Kritiek

Mariëtje en Max haar sterke ros

Ja, sterke Max leg nu maar aan
dan word ons werk er ook gedaan
ik ben klein Mariëtje moet ge weten
zijt mij getrouw, ‘k zal ’t nooit vergeten
ja, ‘k ben klein Mariëtje zoals ge ziet
Max beschaam mijn luttel gezag toch niet
En is ’t bijwijlen dat mijn handje beeft
’t is dat ik maar vijftien lentes heb geleefd.
Oh! laat mijne zwakke hand u leiden
laat ons toch alle misverstand vermijden
‘k geef u te drinken en lekker eten
‘k zal uw verknochtheid nooit vergeten
Wil toch mijn zwak gezag herkennen
Oh, goede Max kom aan mij gewennen
ach laat mij je zóó gedwee aanschouwen
laat mij toch op uwe goedheid bouwen
‘k zal streelen uw zóó prachtige manen
‘k zal u noodeloos toch nooit vermanen
Want lieve Broer is reeds lang ziek
Zucht sinds lange dagen in de kliniek
Daarom komt het aan mij u te geleiden
Laten wij naarstig werken met ons beiden
Maar als hij eens komt terug te huis
En dan verlost is van zijn kruis
‘k verzeker u dat zal je niet berouwen
Op ons herkentelijkheid kunt u betrouwen
Mijn Broer en ik zullen u danken evenzeer
Max ‘k geef daarop mijn woord van eer.

Wachtebeke 2 Juni 1942
(get.) CVHimme Boer Van Himme

Wat kunnen we uit al deze teksten opmaken? Boer Van Himme dichtte gaarne. Hij verdient de naam “filosoof” met zijn beschouwingen over drankmisbruik en armoede en de nadruk op een goede opleiding en opvoeding. Een andere kant van zijn persoonlijkheid is zijn zakeninstinct, waar hij het heeft over de kneepjes van het zakenleven en de charme van een jonge zakenvrouw, waar ze handig gebruik van maakt. Hij had wel oog voor vrouwelijk schoon (Irène, Suzanne, Monika, ...) en wordt soms wat lyrisch in zijn beschrijvingen. Uit zijn vermeldingen van acteur Emil Jannings, Vondel, Rembrandt, Grétry, ... blijkt dat hij belezen was en belangstelling had voor cultuur. Geen enkele Wachtebekenaar heeft daar ooit – bij ons weten – een woord over gerept i.v.m. Boer Van Himme. Hij had ook een hart voor dieren: zijn hondje Molleken en “Mariëtjen en Max, haar sterke ros”.

Over zijn “toverkunsten” geen woord. Ook niet over zijn standpunt tegen de kerk.

Er zijn meerdere bladzijden verdwenen, maar er is wel een begin van een boek over Nonkel Louis: zijn schooljaren, op vrijersvoeten, als getrouwd man en tenslotte bij Sint Pieter als berouwvol zondaar. Alhoewel hij zeker geen echte dichter was, had hij toch een verbazend rijke woordenschat. Al bij al een bijzonder en raadselachtig figuur. Hopelijk is uit het voorgaande een dieper inzicht in Boer Van Himme’s geesteswereld gegroeid.

V. VAN CAMILLE VAN HIMME TOT LINDA VAN HIMME

OVERGROOTOUDERS

CAMILLE FELIX VAN HIMME, landbouwer, werd geboren te Zelzate op 3 november 1880 als zoon van **Petrus Antonius Van Himme** en van **Marina Ergo**. Hij overleed te Wachtebeke op 4 maart 1943.

Het ouderlijk hof van Camille lag aan de Sint Franciscusdijk (Zelzate) aan de rechterkant, komende van de Langelede, juist voorbij het weggetje naar Nederland, waar nu een paardenboer woont.

*Dit is een zeer zeldzame foto van Camille. Hij is de man met de borstel.
De man links is Louis (Wiete) Poppe.
Hieruit blijkt dat Camille toch gewerkt heeft!*

Hij huwde te Wachtebeke op 4 mei 1901 voor de wet en op 7 mei kerkelijk (pastoor Dhondt) **met**

EMMA MARIA STEEL, geboren te Wachtebeke op 1 oktober 1880 als dochter van **Bernardus Steel** en **Stephanie Verswalm**. Ze overleed te Wachtebeke-Overslag op 5 april 1960.

Ze hadden tien kinderen:

Amaat Amedé geboren te **Wachtebeke** op 6 juli 1902, gedoopt op 6 juli door E.H. C. Camerman (vicaris).

Hortense Jeanne geboren te **Wachtebeke** op 26 juli 1904, gedoopt door pastoor J. Muyshondt op 26 juli. **Overleden** op 1 september 1904.

Germana Alix geboren te **Wachtebeke** op 31 juli 1905, gedoopt door pastoor J. Cornand op 1 augustus.

Maria Nathalie geboren te **Moerbeke** op 28 juli 1906, gedoopt door pastoor C. Van Hulse op 29 juli. **Overleden** op 25 december 1906.

Georges Hendrik geboren te **Zelzate** op 1 januari 1908. **Overleden** op 4 januari.

Magdalena geboren te **Zelzate** op 2 april 1909, gedoopt op 4 april.

René Alphonse geboren te **Zelzate** op 2 april 1910, gedoopt op 3 april.

Theodule geboren te **Zelzate** op 17 mei 1911. **Overleden** op 4 april 1912.

Theodule Louis geboren te **Zelzate** op 28 juli 1912, gedoopt door pastoor C. De Lobelle op 4 augustus.

Maria Emma geboren te **Wachtebeke** op 9 februari 1916, gedoopt door pastoor C. Camerman op 10 februari.

GROOTOUDERS

AMAAT AMEDÉ VAN HIMME geboren te Wachtebeke op 6 juli 1902. Overleden te Gent op 1 november 1985. Zoon van Camille, vader van André en grootvader van Linda.

Hij huwde te Wachtebeke op 29-09-1928 met

IRMA DE WILDE, geboren te Wachtebeke 24-05-1907 als enige dochter van **Karel De Wilde** (° 6 april 1849 - † 10 september 1918) en **Pauline**

*vlnr: Germaine, Amaat, Camille Van Himme, Madeleine,
Emma Steel, René*

Elegeert († 1933). **Irma** overleed te Gent op 29 september 1989.

Karel De Wilde was een hereboer. Zijn boerderij aan de Langelede – waar nu Chris en Linda wonen – lag naast die van Boer Van Himme. Pauline Elegeert was meid op de hereboerderij. Ze huwde Karel, die vader werd van Irma op 54-jarige ouderdom. Toen hij stierf was er nood aan een boer op het hof. De redding kwam van buurjongen Amaat.

Zij hadden drie kinderen: Esther, Anaïs, André

Amaat Van Himme en Irma De Wilde

ouders

ANDRÉ VAN HIMME geboren te Wachtebeke op 2 juli 1933.
Hij huwde te Wachtebeke op 14 november 1959 met

YVONNE DE BLOCK geboren te Wachtebeke op 30 mei 1937 als dochter
van **Victor De Block** en **Germaine De Roover**

Zij hebben één kind: **Linda**.

André Van Himme en Yvonne De Block - 1959 Zelzate kermis

DOCHTER

LINDA VAN HIMME geboren te Wachtebeke op 1 juli 1961.

Zij huwde te Wachtebeke op 26 september 1987 met

CHRISTIAAN GYSEL geboren te Wachtebeke op 15 februari 1960 als zoon van **Albert Gysel** en **Gerarda Aper.**

Linda Van Himme en Christiaan Gysel
17 mei 2008 - Bezoek aan Kortrijk met de Sint-Ambrosiusgilde

Zij hebben twee kinderen: Laura geboren op 8 februari 1991 en **Karel** geboren op 18 augustus 1993.

4

**Wachtebeekse Kermisrenners
in het begin van de jaren 1950**

Marcel Beeckmans

WACHTEBEEKSE KERMISRENNERS

in het begin van de jaren 1950

We brengen hiermee een ode aan de jonge plaatselijke wielrenners (beginnelingen en liefhebbers) uit Wachtebeke, die na de Tweede Wereldoorlog onze trots waren (jaren 1948-1958).

Toen de gruwel van die Tweede Wereldoorlog eindelijk ten einde was, werd in ieder dorp of gehucht wel een bevrijdingsfeest georganiseerd. Deze festiviteiten werden vaak gekleurd met enkele sportwedstrijden, waarbij de lokale jeugd haar atletisch vermogen kon tonen.

Zo telde Wachtebeke in die tijd een aantal jonge renners, zoals onder andere Lucien Audenaerde, Armand Wyngaerd, Maurits Van Kerkhove, Michel Roets, Michel Celie...

Toen Michel Roets voor een carrière als beroepsmilitair koos en zijn koersfiets aan de wilgen hing, werd Michel Celie de nieuwe “poulain” van vader Kamiel Roets, want die had het rennerstalent van buurjongen Michel Celie al vlug ontdekt.

Van al deze genoemde jonge renners werden foto's teruggevonden, maar de meeste uit die tijd die we konden ontdekken, zijn die van Michel Celie, met dank aan zijn echtgenote, intussen nu weduwe, mevrouw Laurette Celie-Lefevre. Alleen al om deze reden zal deze jonge naoorlogse renner, die in 1952 een werkelijk talent met toekomst was, in deze bijdrage meest beschreven en op foto getoond worden.

Het spreekt vanzelf dat de trouwste supporters, de afgevaardigden van de “BWB” (Belgische Wielerbond), sponsors, verzorgers en fietsmakers die we ook op de foto's kunnen herkennen, eveneens met naam vermeld worden. Velen zijn intussen overleden, maar ere wie ere toekomt.

Met dit beeldmateriaal werd van 5 juni tot 29 augustus 2010 een tentoonstelling georganiseerd in de bibliotheek van Wachtebeke.

Foto genomen tijdens een naoorlogse kermiskoers in Wachtebeke (ca. 1949). Plaatselijk renner Michel Celie rijdt hier in tweede positie. Op de nog herkenbare plaats bij het Huis Cloeckaert (schilder- en behangwerken) staat een bekende Wachtebeekse figuur met bewondering te kijken naar de passerende renners: het is niemand minder dan de alom geliefde, zeer sympathieke meester Oscar Galens, onderwijzer aan de gemeenteschool van Wachtebeke. Hij was daar eerst leerkracht voor het 2^e leerjaar (afwisselend jaar na jaar), daarna voor het 3^e en 4^e leerjaar samen. Vervolgens het 5^e en aansluitend ook eens het 6^e leerjaar in combinatie met de functie van schoolhoofd tot en met zijn pensioenstelling.

Twee jonge renners uit Wachtebeke bij Jules Baetselier op de foto in de dorpskern van Wachtebeke, begin jaren 1950. Links Lucien Audenaerde (nu woonachtig te Moerbeke-Waas) met trui van “Dossche Sport”. Rechts Michel Roets, eveneens met trui “Dossche Sport”, echtgenoot van Bernice Van Bastelaere. In het midden: de destijds alom bekende fietsenmaker (later ook taximan) Jules Baetselier uit de Stationsstraat te Wachtebeke.

*Foto uit de verzameling
Lucien Audenaerde*

Links, in witte trui met sterren, Michel Celie naast zijn toenmalige werkgever Jules Vervaet, beter gekend als “Juul Gazette”, krantenverdelers uit de Meersstraat in Wachtebeke. Michel was destijds bij Jules tewerkgesteld als dagbladbesteller per fiets en zo ontwikkelde hij zich als een sterke, sportieve kerel.

De Wachtebeekse renner Michel Celie na een overwinning met bloementrofee, ca. 1952. Aan de zijde van Michel herkennen we trouwe supporter Gerard Meneve.

Foto uit de verzameling Lucien Audenaerde

Foto genomen op Kalve-kermis 1949. De kermis op de wijk Kalve vond telkens rond 15 augustus plaats. Links op de foto: renner Lucien Audenaerde met trui “Baetselier Sport” (verwijzend naar Fietsenmaker en -verkoper Jules Baetselier). Lucien behaalde de tweede plaats en draagt de beker bij zich. In het midden: de overwinnaar Julien Cools met de bloementuil. Uiterst rechts, in hemdmouwen met bretellen en pet: Albert Apere, vader van Roger en grootvader van Martin en Marjan Apere.

Foto uit de verzameling Lucien Audenaerde

Links onder: Foto genomen na een wielervedstrijd in 1948, op Kalve-kermis in Wachtebeke. De drie plaatselijke renners midden een groep supporters. Centraal staat Maurits Van Kerkhove. Links van hem: Armand Wyngaerd, en rechts: Lucien Audenaerde.

Het kleine meisje dat voor de renners staat is Jacqueline Reyniers, dochter van Pierre Reyniers, die op deze foto links van renner Armand Wyngaerd te herkennen is. Schuin achter Pierre staat Julien De Letter, in wit hemd met open kraag. Het kleine meisje naast hem is Germaine Van Wassenhove. Tussen Pierre Reyniers en Armand Wyngaerd is het hoofd van Theofiel Van de Voorde te zien, de uitbater van café “Cambrinus” in de Stationsstraat, destijds ook supporterslokaal. Uiterst rechts in kostuum met das en pet: Albert Apere.

De Wachtebeekse renner Lucien Audenaerde wordt na een overwinning te Waasmunster in 1948 in de bloemetjes gezet voor zijn supporterslokaal “Cambrinus” in de Stationsstraat te Wachtebeke. Op de eerste rij, uiterst links, geknielt: Kamiel Audenaerde, vader van Lucien. Naast Kamiel knielt ook Maurice Staelens. De jongen daarnaast is Julien Belaert, neef van Lucien, die in het Axelsvaardeken woont. Naast Julien staat Jeanine Audenaerde, de zus van Lucien, en naast haar knielt Cyrilla Van der Gracht, uitbaatster van de “Cambrinus”.

Rechtstaand links: Theofiel Van de Voorde, cafébaas van de “Cambrinus”. Naast Theofiel staat Luciens moeder Madeleine, en schuin achter de renner is het hoofd van Lucien Dehoux te zien. De jongen naast de renner is Lucien De Looze, de man achter hem, met de pet, is Jozef Dhondt. De man rechts met het kind op de arm, is Emiel Staelens.

Wachtebeekse wielerheld Michel Celie centraal tussen zijn supporters, ca. 1950. Van links naar rechts: Georges -Maes (bareeldraaier aan de spoorweg aan het station te Wachtebeke), Gerard Meneve, Jozef Criel, Frans De Block (de verzorger van Michel, met de beker en de fiets in de hand), Philemon Thys, André Bracke, Michel Celie zelf, Philemon De la Ruelle (herbergier en kolenhandelaar, net links over de vroegere spoorweg in de Stationsstraat), de heer Van Acker (afgevaardigde van de BWB – Belgische Wielerbond), nog eens Jules Baetselier, Robert Vereecke. Vooraan twee zoontjes van de heer Van Acker.

Nog eens het Wachtebeekse wielerfenomeen Michel Celie met verzorger Frans De Block (rechts) na een kermiskoers, ca. 1950. Celie ontvangt de (overwinnings)be-

ker uit de handen van Albert Van Mossevelde (oud-Wachtebekenaar, die optrad in naam van de Belgische Wielerbond en naderhand er zelfs voorzitter van werd). Links van Michel, met de pet: Jules Baetselier. Op de achtergrond is de voorzijde van een mooie versierde kermistent te zien.

Michel Celie met bloementuיל na een overwinning op een kermiskoers. Naast de renner is alweer Jules Baetselier te zien. Helemaal rechts op de foto is de heer Van Rompu te herkennen.

Een beeld ter gelegenheid van de kermis te Wachtebeke, genomen in het dorpscentrum in de vroege jaren 1950. Op de kiosk, met microfoon, de vaste interviewer van

de Wachtebeekse kermiskoersen: Cyriel L'Ecluse. Men herkent wielertalent Michel Celie, die met zijn kin in de handpalm rust. De lachende blonde jongen net boven het hoofd van Michel is Julien Geers. Rechts van de interviewer, in donkere polo met korte mouw: Raymond Verhulst.

Plaatselijke renner Michel Celie (rechts) in de dorpskern van Wachtebeke, samen op de foto met de alom gekende supporter Gerard Baers, beter gekend als “Gerard de Bakker”, die hier ter plaatse een druk bezochte bakkerswinkel had.

Foto genomen na een wielervedstrijd in Wachtebeke ter gelegenheid van Weidekermis (omstreeks 5 augustus). Op de foto is de plaatselijke renner Michel Celie

omringd door supporters. Helemaal links is, gedeeltelijk, het gezicht van Georges Meneve te zien. De jongen met de bril, links onderaan, is Marcel Plasschaert. Boven zijn hoofd is Basiel Velleman te herkennen. Achter Michel Celie staat Gerard De Caluwé, echtgenoot van Olga Dutree en ook de bewoner van het huis links achteraan op de foto.

Onze Wachtebeekse renner Michel Celie, gefotografeerd in de vroege jaren 1950, met aan zijn rechterzijde supporter Albert Willems en aan zijn linkerzijde, zonder hoofddekseel, Albert Audenaarde, schoenmaker in de Ramonshoek te Wachtebeke. Uiterst links staat Gerard De Caluwé.

Burgemeester Oktaaf Scheire van Wachtebeke overhandigt de beker aan onze plaatselijke wielrenner Michel Celie, na een wielertoer in het centrum. Tussen Michel en de burgemeester is het gezicht van bouwondernemer Leon De Bruyne te zien. Rechts staat Jules Baetselier (met hoed en bril) en uiterst rechts een collega-renner van Celie.

Foto genomen na een wedstrijd in de dorpskern van Wachtebeke nadat burgemeester Scheire de beker aan overwinnaar Michel Celie overhandigd heeft. Tussen Michel en de burgemeester is opnieuw Leon De Bruyne te herkennen. De jonge knaap wiens gezicht tussen Michel en Leon te zien is, is René De Vetter.

Michel Celie poseert met de bloementuil op de fiets na een overwinning voor eigen publiek op de Overslag.

Foto uit de verzameling van mevrouw Celie-Lefevre

Onze Wachtebeekse wielrenner Michel Celie poseert thuis met beker en bloementuil na een overwinning (ca. 1950).

Foto uit de verzameling van mevrouw Celie-Lefevre

Michel Celie na een wedstrijd, met de bloementuil tussen zijn supporters (ca. 1952). Boven zijn rechterschouder is het gezicht van de jonge Gerard Meneve te zien.

Foto uit de verzameling van mevrouw Celie-Lefevre

Jonge wielrenners maken zich klaar voor de start van een wedstrijd, omstreeks 1950. In het midden Michel Celie. Helemaal links, onze ander Wachtebeekse crack, Armand Wyngaerd.

Foto uit de verzameling van mevrouw Celie-Lefevre

Groepsfoto na een overwinning van onze jonge wielrenner Michel Celie. Naast Michel, met de fiets en de bloementrofee in de hand, Florent Moens (met de witte pet).

Tot in het midden van de vorige eeuw werd iedere Vlaamse dorps- of wijkermis steevast opgefleurd met één of meerdere wielervedstrijden, de kermiskoersen. Aangezien in het begin van de 20ste eeuw in de meeste dorpen enkel de hoofdwegen berijdbaar waren, werden die kermiskoersen aanvankelijk enkel in deze “Dorpsstraat” gehouden. Om toch een omloop te creëren werd dikwijls aan de beide uiteinden van deze hoofdweg, midden op de weg, een biervat geplaatst, waar de renners omheen fietsten. Het aantal nog af te leggen rondes werd op een lei geschreven die bij elke doortocht door “de teller van dienst” in de hoogte werd gestoken. Dit gebeurde meestal in de directe omgeving van een herberg, zodat het bijna onvermijdelijk was dat “de teller van dienst” zich om begrijpelijke redenen wel eens vergiste en er heibel ontstond met de supporters. De organisatie van de kermiskoersen werd meestal toevertrouwd aan meerdere herbergiers van het dorp. Zo gebeurden de inschrijving, de start, de aankomst en de prijsuitreiking dikwijls aan of in verschillende herbergen. Indien men het hier niet over eens raakte, was er nog altijd de hoofdsponsor, meestal de lokale brouwer, die het laatste woord had. Iedere herberg loofde tijdens de wedstrijd meestal wel een eigen premie uit.

De kermiskoersen werden meestal gereden door liefhebbers, al dan niet aangesloten. Maar er waren ook wedstrijden voor beginnelingen tot achttien jaar en koersen enkel voor parochianen. Aangezien deze kermiskoersen toen zowat in ieder dorpje plaatsvonden, had ieder dorpje ook wel zijn eigen coureur. In een van onze vorige tijdschriften vind je een artikel over Maurits Neyt, die zijn grote successen boekte toen hij in Zaffelare woonde. Dit artikel gaat over een rasechte Wachtebekaenaar, Michel Celie.

Michel Celie na een overwinning voor eigen publiek in Overslag.

Michel Celie werd op 5 februari 1933 geboren op de Ramonshoek, nr. 13. Zijn ouders, Alphons Celie en Amelia Van de Winckel, woonden er op een klein boerderijtje en waren toen al de fiere ouders van twee dochters: Marie-Louise (° 1927) en Leona (° 1930). Leona week later uit naar Lochristi en Marie-Louise werd onderwijzeres in o.a. de schooltjes van Sint-Kruis-Winkel, Terdonk en Ramonshoek. Waar Marie-Louise zich in een klaslokaal thuis voelde, was de school voor haar jonger broertje een zware beproeving. Michel was een echte boerenzoon; hij liep liever tussen de akkers en de velden, op weg naar hun weiden aan de Rotterdam bij de Meersstraat. Maar je kon Michel ook vaak terugvinden bij Achiel Vervaeke, beter bekend als Juul Gazette, die in een klein huisje woonde achter de eigendommen van de familie Van Pottelberghe in de Meersstraat. Hier knapte hij allerhande karweitjes op en nam een deel van Juul's gazetteronde over. En zo ontwikkelde hij zich als een sterke en sportieve kerel.

Deze foto wordt uitvoerig becommentarieerd in het artikel “Michel Celie was in 1952 een jonge renner met toekomst”. Het stukje is van de hand van Eddy Van Acker en verscheen op bladzijden 15 tot 17 van het nr. 3 van de 34e jaargang van het tijdschrift van onze Heemkundige Kring (2007). De tekst hiervan wordt met toestemming van de auteur overgenomen.

Toen in 1945 de gruwel van de Tweede Wereldoorlog ten einde was, werd er in ieder dorp of gehucht wel een bevrijdingsfeest georganiseerd. Deze festiviteiten werden vaak gekleurd met enkele sportwedstrijden, waar de lokale jeugd haar atletisch vermogen kon tonen. En dit was een kolffe naar de hand van Michel Celie. Op het bevrijdingsfeest te Moerbeke-Waas was hij ook van de partij. Michel startte eerst in een loopwedstrijd die hij zonder al te veel moeilijkheden won. Amper een half uur later stond er een wedstrijd zaklopen geprogrammeerd, en Michel werd opnieuw de laureaat. Na die overwinning haastte hij zich naar de start van een wielervedstrijd, sprong op zijn gewone fiets en ging het gevecht aan met een groep 'echte coureurs'. Hier fietste hij als tweede over de eindmeet.

Maar de mate waarin de sportieve ontwikkeling van Michel positief evolueerde, stond in schril contrast met zijn ijver en vlijt in het schooltje van de Ramonshoek. In het achtste studiejaar, bij meester Richard Scheire, zat hij zich stierlijk te vervelen. Het enige positieve was dat het achtste studiejaar, naast hemzelf, enkel nog werd aangevuld met Angèle De Bruyne en Adrienne De Letter. Toen meester Scheire om gezondheidsredenen enkele maanden werd vervangen door juffrouw Leonie Baers, ging er voor Michel een nieuwe wereld open. Maar in tegenstelling tot meester Scheire kon juffrouw Baers de fratsen van Michel niet aan. Zij stelde vader Alphons Celie op de hoogte met als gevolg dat Michel de schoolbanken kon ruilen met de slagerij van zijn neef Richard Celie in Moerbeke-Waas.

Dit was ook de periode waarin Michel zich aansloot bij de atletiekvereniging Club Rieme. Hoewel hij er verschillende wedstrijden won, voelde hij er zich niet echt thuis; hij kreeg stilaan een voorliefde voor het wielrennen. Wachtebeke telde toen een aantal renners zoals o.a. Lucien Audenaerde, Armand Wyngaerd, Maurits Van Kerkhove, Lucien De Vleeschauwer en Julien De Caluwé. Maar Michel Celie was toen vooral supporter van zijn buurjongen Michel Roets. En het was ook Kamiel Roets, de vader van Michel, die het rennerstalent van Michel Celie ontdekte. Op een dag vroeg Kamiel aan Michel of hij voor hem een pakje tabak wou halen op de Overslag. Michel was in de wolken want hij mocht hiervoor

de koersfiets van Kamiel gebruiken. Maar in plaats van direct naar Overslag te fietsen maakte Michel een ommetje naar Zelzate. Tijdens deze rit rijpte bij Michel het plan om ook coureur te worden, immers die koersfiets reed stukken makkelijker dan een gewone fiets. Toen Michel Roets koos voor een carrière als beroepsmilitair en zijn koersfiets aan de wilgen hing, werd Michel Celie de nieuwe poulain van Kamiel Roets. Frans De Block werd verzorger en Guillaume Bruggeman, nadien opgevoerd door Jules Baetselier, waren zijn fietsenmakers. De koersfiets van Michel was een 'De Waele', van de Zelzaatse fietsenmaker Maurits De Waele.

In 1948 betwistte hij op vijftienjarige leeftijd zijn eerste wedstrijd bij de 'niet-aangesloten'. In zijn eerste seizoen kon hij meteen met enkele overwinningen pronken. Ook in 1949 kwam hij in deze categorie uit en met een vergelijkbaar aantal overwinningen. Na de eerste drie wedstrijden van het seizoen 1950, die hij alledrie won, stapte Michel over naar de nieuwelingen. Naast een aantal ereplaatsen bracht hij ook hier driemaal de zegepalm mee naar Wachtebeke. Tijdens het tweede seizoen bij de nieuwelingen, in 1951, werd Michel meteen de te kloppen renner in de wedstrijd. Maar veel tegenstand was er niet meer, enkel pech kon hem toen nog van de overwinning houden. Na dertien overwinningen had Michel het wel gezien, en vanaf toen startte hij bij de liefhebbers. Overwinningen behaalde hij er aanvankelijk niet, maar hij kon wel vrij vlug elf tweedeplaatsen op zijn palmares bijschrijven. Meestal werd hij geklopt in de spurt door Gilbert Saelens. Michel was immers een fondrijder, een echte tempobeul. In een krantenartikel uit die tijd werd Michel Celie omschreven als *de sterke bonk uit Wachtebeke, die sober leeft, duchtig traint en verder alles doet wat een jong renner doen moet. Het is een bijna natuurlijke zaak dat hij er komt. Trouwens, zijn constructeur en trouwe raadgever, de ex-renner Jules Baetselier, staat hem met raad en daad bij en Michel is er niet slecht bij gevaren. Deze sterke liefhebber zal in 1952 voor de besten te duchten zijn...*

Maar dit zou helaas een droom blijven. In ditzelfde jaar kreeg Michel steeds meer gezondheidsproblemen. Uiteindelijk moest hij veel te vroeg zijn fiets aan de wilgen hangen.

**Michel en zijn supporters. VLNR: Georges Maes (bareeldraaier), Etienne Meneve, Jozef Criel, Frans De Block, Philemon Thys, André Bracke (Langelede), Michel Celie, Philemon De La Ruelle (herbergier, kolenhandelaar), dhr. Van Acker (afgevaardigde van de BWB), Jules Baetselier (taxivoerder, fietsenmaker), Robert Vereecke.
Vooraan: twee zontjes van de heer Van Acker.**

De mooiste anekdote die Michel uit zijn korte carrière onthouden heeft, was een wielervedstrijd in Westouter. Zoals eerder aangehaald hielp Michel, *Juul Gazette* bij zijn krantenronde. De echtgenote van *Juul*, Josephine Cadet, was afkomstig uit het West-Vlaamse Westouter. Juul en Josephine die trouwe supporters van Michel waren, stelden voor om eens in het West-Vlaamse Heuvelland te koersen. Alles werd in gereedheid gebracht, inclusief een mand met een reisduif, en de ganse groep reed met de auto via Deinze en Kortrijk naar Westouter. In de omgeving van Kortrijk trok plots de hemel dicht en maakten knikkergrote hagelstenen de weg bijna onberijdbaar. Er ontstonden meteen grote twijfels of zij wel tijdig aan de startplaats zouden zijn, en of de wedstrijd wel zou gereden worden. Maar in Westouter viel alles wel mee. Michel maakte zich klaar en fietste naar de start. Daar was hij omringd door een schare West-Vlamingen die schalks naar zijn uitrusting keken. Tot er iemand zei:

“Zeg, dikn, van woar zie de gie?”. “Van Wabeke”. “Woar licht dadde?”. “Bij Zelzate”. “Das wied van iere”. De West-Vlaming keek even naar de versnelling van Michel en zei: “Gie kunde

ier giene pries rieë, oe steke is te groat. We moeth twee kiere over de Rode, de Zwarte en de Solferberg”.

Tijdens de wedstrijd was er een aanval van Michel Allaert. Alle West-Vlamingen bleven lange tijd rustig zitten, maar bij Michel Celie begon het stilaan te kriebelen. Hij ontsnapte op zijn beurt en na een grootse achtervolging kwam hij in het wiel van Allaert. Tijdens de laatste ronde, op een van die hellingen, viel Michel Celie opnieuw aan. Allaert moest direct enkele fietslengtes prijsgeven wat Michel nog deed verdapieren. In de laatste rechte lijn ziet Michel nog net de lijkbleke kop van zijn supporter *Juul Gazette*, waarna hij de armen in de hoogte stak en met voorsprong een van zijn mooiste overwinningen boekte. Later kwamen de West-Vlamingen hem feliciteren met de woorden: “Miljair, gie kan gie noch al een beetsen rieën!”. Na de wedstrijd pronkte Josephine Cadet, en deed alsof Michel haar zoon was. Zoals na iedere wedstrijd werd de duif uit de mand gehaald, rond haar poot werd een briefje met daarop de uitslag gebonden, en korte tijd nadien was vader Alphons al op de hoogte van de mooie overwinning van Michel.

Krantenknipsels

10 December 1951

JONGE RENNER MET TOEKOMST

Michel Celie, de sterke liefhebber uit Wachtebeke, zal in 1952 voor de besten te duchten zijn

Michel Celie

uit Wachtebeke

Als er in de Vlaamse wereld een jong renner is die een wereldwijd verdient in onze galei, hij onze jonge renner, dan zal dat onbetwistbaar Michel Celie, de sterke renner uit Wachtebeke zijn. Zoals hij zich op de rijstelspecty bevestigd, schied heeft, dus ook op de vorder alom doet wat een jong renner doen moet. In het begin een natuurlijks stuk dat hij is. Ten eerste, zijn structuur en fysieke rasgeving; de ex-renner Jans Brouwer streeft hem niet rond en daad bij en hij is toe heeft Michel stuit naar de wagen rasgevingen gefolierd en hij is er ook niet slecht bij geveerd.

Wie krachten zijn, deze dagen een klein bezetje om zo een liefhebber en het ander van hem te verspreiden.

Als er ik het hooft gebouwd met een westeren Michel om te zeggen, «Wel, ik was na mijn schooljaren aangeworven bij Athletiek Club Ruims, voor wie ik verschillende wedstrijden heb en er ook enkele won. Op andere dag waren er verschillende sportwedstrijden in Wachtebeke-Waas. Ik schreef eerst in een loopwedstrijd die ik won van de wintser. Daarna, een half uur later deed ik mee in een wielwedstrijd en kwam weer als eerste over de eindstreep. Enkele sportwedstrijden later had een wielwedstrijd plaats waar ik met een gewone maatmaat ook een wedstrijd. Ik werd er goed gefolierd naar toch tweede. Enkele dagen later kwam een vriend van mij naar mij toe. Hij had het gevoel een koninkje te hebben, maar ik niet veranderinge ogen naar hem. Ik had nog nooit op een echte «koninkje» gefolierd. Was, die tijd was vroeg of ik had met zijn fiets in de buurt een kleine tabak wilde maken, was

wat ik direct ontvingde. Maar laatste van de hooftrenner in de buurt te staan, liet ik voor Celie om de tabak. Ik verhoor dat ik op een koninkje nog andere kon en van dien af, rijgt ik mij de geschiedenis van «koninkje» te worden.

In 1948 betwistte ik mijn eerste officiële hooftrenner bij de wielwedstrijden bij de wintser in Wachtebeke, won, streek in 1948.

In 1949 zette ik een seizoen terug en bij de wielwedstrijden en kwam ik met mijn 3 punten naar huis. Ik ging toen over naar de nieuwelingen B.W.B. en haalde nog 3 punten en leefde erop.

Verga seizoen stroomde ik terug bij de nieuwelingen B.W.B. en waar ik hooftrenner en met geen andere af te rekenen had kwam ik regelmatig bij het rijstelspecty. Toen ik 13 eerste had ging ik terug naar de hooftrenners waar ik belangrijke tijd terug trok. Overwinningen heb ik echter niet behaald. Alrij kwam het een of het ander in de weg maar ik had toch 11 tweede op mijn naam.

En, twee jaar, dat waren ook resultaten. Een «rijstelspecty» spurt heeft Michel niet, maar resultaten als hij zijn er niet veel. In de wedstrijd bij de wintser won sprak ik en had niet steeds naar bij de wedstrijd van een rijstelspecty.

Ten we twee vroegen van welke weg hij het hooftrenner heeft behaald zijn we ook in de wedstrijd bij de wintser. Ik wilde ook graag een koninkje maken met de wintser, zoals Michel, en in die korte hooftrenner van hooftrenner een lang behoudende.

Na het zomerseizoen heeft Michel alle zijn tijd gegeven en is nu werkzaam in de rijstelspecty. Hij is nu in de rijstelspecty. Hij is nu in de rijstelspecty. Hij is nu in de rijstelspecty.

Een overzicht met:
 Geboren: ... in Wachtebeke op 8 Februari 1923.
 Lengte: 1,74 m.
 Gewicht: 70 kg.
 Mier: Maurice De Waes.
 Lokaal: Karel Kops, Wachtebeke.
 Adres: Dammestraat, 13, Wachtebeke, ... AFG.

Hiermee Michel Celie met enkele supporters. (Foto AVG)

Voor verdere sportberichten zie eventueel blz. 3.

Krantenknipsel over de Wachtebeekse wielrenner Michel Celie, verschenen op 10 december 1951.

MICHEL CELIE

spurtwinnaar te Lochristi

76 liefhebbers kwamen hun rugnummer afhalen. In de zesde ronde gingen acht man aan de haal: Van Holsbeke, Maelfait, die zich de moedigste toonden, Clercx, Van Rompaye, Van Veldhoven, die wegens pech uitviel, De Smet, Celie en Van Vlierberghe.

Zij wisten enkele seconden voorsprong te veroveren en gaandeweg hun boni op te drijven.

In de spurt, waar iedereen Van Holsbeke verwachtte werd Celie de onverwachte winnaar, die Van Holsbeke op 1 lengte vloerde.

DE UTSLAG

1. CELIE MICHEL (Wachtebeke), 120 km. in 3 u. 05;
2. Van Holsbeke Juul, op 1 l.;
3. De Smet René;
4. Van Rompaye René;
5. Clercx Karel;
6. Maelfait Noël; 7. Van Vlierberghe W.; 8. Deneef Et., op 1'20"; 9. Maertens Firmin; 10. Speckaert Ray; 11. V. d. Auwera Alf.; 12. Neven Fr.; 13. Maes Fr.; 14. Van Kerkhove; 15. Van Velthoven; 16. Van Daele; 17. Surmont; 18. Schoonjans; 19. De Wilde; 20. Van der Plaeten.

Krantenbericht uit 1952 met als titel: "Michel Celie spurtwinnaar te Lochristi". Aan de wielervedstrijd voor liefhebbers in Lochristi in 1952 namen 76 renners deel. Wachtebeeks wielertalent Michel Celie won de spurt met een fietslengte voorsprong op Juul Van Holsbeke. Op de 14^e plaats eindigde een tweede Wachtebekenaar: Maurits Van Kerkhove.

Foto uit de verzameling van mevrouw Celie-Lefevre

Groepsfoto na een overwinning van Maurits Van Kerkhove na een wielervedstrijd voor liefhebbers op Langelede-kermis. Wij herkennen uiterst links Leon De Bruyne, naast hem gemeentesecretaris Achiel Buysse. Naast deze laatste mevrouw Stephanie Dhaemers, echtgenote van Kamiel Demaret. Deze fietsenmaker uit Sint-Kruis-Winkel (Kattenhoek) was de fietsenverzorger voor Maurits, die eveneens op de foto figureert, samen met Kamiel Audenaert en de broer van Maurits Van Kerkhove, Robert die nu nog steeds in de Bosstraat nr.5 woont. Links van de overwinnaar staat, met de bloemen in de hand, de heer D'Hont, afgevaardigde van de KWB (Koninklijke Belgische Wielerbond).

